

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ОБОРОНИ УКРАЇНИ
ІМЕНІ ІВАНА ЧЕРНЯХОВСЬКОГО

Кафедра Військово-Морських Сил

МОРСЬКА СТРАТЕГІЯ ДЕРЖАВИ.
РОЗВИТОК ТА РЕАЛІЗАЦІЯ МОРСЬКОГО
ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

Матеріали
міжнародного наукового форуму,
19-20 травня 2021 року

Видання університету
2021

Морська стратегія держави. Розвиток та реалізація морського потенціалу України: матеріали міжнародного наукового форуму, 19-20 травня 2021 року. – К.: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2021. – 204 с.

У збірнику матеріалів міжнародного наукового форуму “Морська стратегія держави. Розвиток та реалізація морського потенціалу України”, що відбувся 19–20 травня 2021 року у Національному університеті оборони України імені Івана Черняхівського, надано виступи учасників форуму – провідних вітчизняних та закордонних фахівців, представників Міністерства оборони України, структурних підрозділів, організацій і установ інших міністерств та відомств України, Генерального штабу Збройних Сил України, Командування Військово-Морських Сил Збройних Сил України, наукових установ та вищих навчальних закладів, наукових та науково-педагогічних працівників, слухачів Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського.

Під час міжнародного наукового форуму розглянуто та обговорено проблемні питання розвитку морської стратегії держав у сучасних умовах, реалізації положень нової редакції Морської доктрини України на період до 2035 року, введеної в дію 18 грудня 2018 року, заходів колективного стримування та оборони в умовах агресивних дій Російської Федерації в Азово-Чорноморському регіоні, безпекових заходів Кримської платформи, напрямів розвитку морського потенціалу України та рекомендації щодо шляхів їх вирішення з урахуванням іноземного досвіду.

Під загальною редакцією начальника кафедри Військово-Морських Сил Національного університету оборони України ім. Івана Черняхівського кандидата військових наук, доцента капітана 1 рангу Яким'яка С. В.

Відповідальний редактор видання: капітан 1 рангу Железняков Д.В.

Редакційна колегія може не поділяти точку зору авторів. Відповідальність за зміст поданих матеріалів несуть автори.

© Колектив авторів, 2021

© НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2021

3
ЗМІСТ

Вступне слово	
Петренко А.Г. , заступник Міністра оборони України з питань європейської інтеграції	6
Вітальне слово	
Щипанський П.В. , заступник начальника університету з наукової роботи	9
I. Міжнародна науково-практична конференція “Розвиток морської стратегії держави в умовах гібридних дій РФ в Азово-Чорноморському регіоні: формування і реалізація потенціалу Кримської платформи”	10
<i>Сесія 1 “Протидія гібридним діям РФ на морі в Азово-Чорноморському регіоні: проблемні питання національної і міжнародної безпеки, шляхи їх вирішення”</i>	<i>10</i>
Свиридова Д.О. Проблемні питання формування і реалізації потенціалу Кримської платформи	10
Клименко А. В., Гучакова Т. О. Ситуація в Чорному та Азовському морях в квітні 2021 року.....	14
Тарасов А.А. Захист національних інтересів на морі в умовах гібридних дій РФ, проблемні питання та шляхи їх вирішення.....	24
Кабаненко І.В. Погляди щодо колективної протидії гібридним діям РФ в Азово-Чорноморському регіоні.....	28
Яким’як С.В. Проблемні питання забезпечення воєнної безпеки України на морі та шляхи їх вирішення.....	31
Мідтгун, Ганс Петтер Варіант колективної відповіді на російський вплив в Азово-Чорноморському регіоні.....	35
Риженко А.О. Газопровід “Північний потік-2” як фактор виходу Російської Федерації на позиції гібридного домінування на Балтиці.....	38
<i>Сесія 2 “Захист економічної діяльності України на морі та інших причорноморських держав в умовах гібридних дій РФ”</i>	<i>47</i>
Филипенко А.О. Росія і країни Чорноморського регіону: відносини в контексті російської агресії проти України.....	47
Работнов В.Г. Проблемні питання розвитку України як морської держави.....	51
Ємельянов В.О. Загальні проблеми сфери морських наук та інновацій у контексті розвитку України як морської держави	56
Гончаренко Р.В., Гордійчук В.В. До питання захисту економічної діяльності України в Азовському морі.....	58
Смірнов В.А. Охорона суверенних прав України у виключній (морській) економічній зоні в умовах гібридних дій РФ: проблемні питання та шляхи їх вирішення.....	66
Вдовицький Є.А. Сучасний стан забезпечення економічних інтересів України на морі: проблемні питання та шляхи їх вирішення.....	69
II. Круглий стіл “Розвиток військово-морських спроможностей держави з урахуванням набуття Україною статусу партнера НАТО з розширеними можливостями (ЕОР)”	72
Романюк І.М. Стан оборонного планування в контексті розвитку Військово-Морських Сил	72
Яким’як С.В. Проблемні питання розвитку військово-морських спроможностей України та шляхи їх вирішення.....	76
Назаренко Ю.В. Погляди на нарощування спроможностей Військово-Морських Сил Збройних Сил України щодо захисту економічної діяльності держави на морі в умовах гібридних дій Російської Федерації.....	78

Семенцов В.І., Міняйло О.М. Шляхи нарощування спроможностей морської піхоти Військово-Морських Сил Збройних Сил України щодо оборони пунктів базування в Азовській операційній зоні	82
Чечет М.І. Участь Військово-Морських Сил Збройних Сил України у заходах міжнародного співробітництва у 2020 році. набуття спроможностей за стандартами НАТО.....	84
III. Круглий стіл “Морська безпека в Азово-Чорноморському регіоні та міжнародно-правові аспекти її забезпечення”	87
Яременко Б.В. Правові проблеми забезпечення національної безпеки в Азово-Чорноморському басейні	87
Устименко Б.М. Заходи правового захисту національних інтересів України на морі... ..	89
Ben Hodges. Military aspects of Black Sea region security	92
Бен Ходжес. Військові аспекти безпеки Чорноморського регіону	95
Яким’як С.В. Спільна Стратегія безпеки у Чорноморському регіоні та реалізація потенціалу Кримської платформи	98
Гулак Ю.С. Сучасні загрози національній безпеці України на морі та її вплив на розвиток складових морського потенціалу України.....	103
IV. Міжнародна науково-практична конференція “Розвиток морського озброєння і військової техніки та військово-технічної політики держави: сучасний стан та перспективи”	104
Сесія 1. “Проблеми розвитку озброєння і військової техніки для Військово-Морських Сил Збройних Сил України”	104
Шевченко О.А. Проблеми та перспективи замовлення (закупівлі) нових зразків озброєння і військової техніки для Військово-Морських Сил Збройних Сил України ...	104
Олійник К.А. Загальні вимоги до проектування бойових кораблів і катерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України	109
Чабаненко П.П. Проблемні питання та шляхи оснащення Військово-Морських Сил Збройних Сил України сучасним озброєнням і військовою технікою	112
Яковенко П.О. Перспективи і можливості створення сучасного озброєння для Військово-Морських Сил Збройних Сил України	113
Поліщук А.М. Проблеми та перспективи ремонту (модернізації) військових кораблів для Військово-Морських Сил Збройних Сил України	114
Будник М.М. Розроблення навчально-тренувальних засобів для підготовки фахівців Військово-Морських Сил Збройних Сил України	121
Савельєв А.С., Адаменко М.В., Мордвинов С.Л. Шляхи підвищення ефективності розвідувального забезпечення Військово-Морських Сил Збройних Сил України за рахунок розвитку озброєння та військової техніки	125
Безуглий В.М., Тіхонов Г.М. Забезпечення підготовки тактичних груп кораблів сил оборони держави навчальним військовим майном.....	130
Сесія 2. “Проблеми розвитку кораблебудування та створення морських роботизованих систем в Україні”	132
Блінцов В.С., Бабкін Г.В., Сабуцький І.П. Можливості Національного університету кораблебудування ім. адмірала Макарова зі створення безекіпажних підводних апаратів для Військово-Морських Сил Збройних Сил України	132
Яким’як С.В. Методичні підходи щодо формування оперативно-тактичних вимог до морського роботизованого комплексу багатоцільового призначення.....	140
Фролов С.М. Застосування протимінних апаратів разового використання в інтересах Військово-Морських Сил Збройних Сил України.....	142

Железняков Д.В. Варіанти оснащення Військово-Морських Сил Збройних Сил України морськими роботизованими системами (комплексами) для вирішення визначеного завдання	144
Ікаєв Д.Р., Ярошенко Я.В., Бондар В.В., Іщенко О.В. Методичний підхід до розробки математичної моделі розрахунку бойових потенціалів ударних безпілотних літальних апаратів	146
V. Круглий стіл “Військово-морська історія України: проблеми та перспективи розвитку”	149
Яким’як С.В. Проблемні питання формування військово-морської історії України...	149
Семенов В.Л. Погляди на використання в сучасних умовах історичного досвіду збройної боротьби на морі.....	157
Покотило О.І., Стасюк Ю.М. Вивчення досвіду застосування сил (військ) Військово-Морських Сил Збройних Сил України в операції Об’єднаних сил: проблемні питання його впровадження та шляхи їх вирішення	160
Калініченко О.О. Проблемні питання викладання військово-морської історії України на тактичному рівні підготовки.....	163
Чірікалов О.С. Проблемні питання підготовки Військово-Морських Сил Збройних Сил України до виконання завдань з контрєвакуації на морі та шляхи їх вирішення.....	165
Соколюк С.М. Порядок викладання у вищих військово-навчальних закладах України питань застосування підводних сил в контексті їх відродження	166
Рішення форуму	170
Список запрошених до участі форумі	182
План проведення форуму	194

ВСТУПНЕ СЛОВО

**заступника Міністра оборони України з питань європейської інтеграції
ПЕТРЕНКА А.Г.**

Шановні учасники форуму, панове адмірала, генерали, офіцери, науковці та експерти!

Для мене є честю відкривати сьогоднішній міжнародний науковий форум “Морська стратегія держави. Розвиток та реалізація морського потенціалу України”.

Сьогоднішній захід є надзвичайно важливим, оскільки його тематика безпосередньо стосується фундаментальних інтересів держави та ключових питань національної безпеки, зокрема що впливають на обороноздатність України на морі та посилення нашого морського потенціалу.

Форум є важливим не лише для України, він має велике значення для стратегічних інтересів і майбутнього країн Чорноморського регіону, особливо беручи до уваги збільшення масштабів загроз, в першу чергу з боку Російської Федерації, порушення нею балансу сил та знищення існуючих механізмів та форматів безпекової взаємодії.

Влучно вибрана дата Форуму: 18.05 – День боротьби за права кримсько-татарського народу та рівно два місяці з початку нарощування угруповання ЗС РФ.

З метою максимально ефективного використання часу та інтелектуального потенціалу учасників заходу для вироблення стратегічних рекомендації керівництву Міністерства оборони та Збройних Сил України, вважаю за доцільне під час експертних дискусій зосередити увагу на таких ключових елементах:

1. Перш за все, це про загрози. Російська Федерація продовжує масштабну мілітаризацію території тимчасово окупованої Автономної Республіки Крим та басейну Чорного моря, а також намагається поступово перетворити Азовське море у своє внутрішнє. Внаслідок зазначеного накопичується значний агресивний наступальний потенціал та посилюється військова загроза для країн Азовсько-Чорноморського регіону. Події останніх двох місяців стали яскравим прикладом зазначеного.

2. Друге – про наш потенціал стримування. Адекватна відповідь на сучасні виклики та загрози в Азовсько-Чорноморському регіоні має бути забезпечена, в першу чергу, шляхом розвитку воєнно-морського потенціалу України, в тому числі за рахунок ефективного поєднання національних та іноземних ресурсів. З цією метою Міноборони започатковано низку проєктів з нашими стратегічними партнерами щодо:

створення сучасних морських платформ:

спільне будівництво з Туреччиною корвету класу “ADA”;

закупівля та спільне виробництво з Великою Британією швидкісних ракетних катерів типу P-50;

модернізація та подальша передача ВМС України британських протимінних кораблів класу “Sandown”;

отримання від США патрульних катерів типу “Island” та “Mark-VI”.

постачання безпілотних авіаційних комплексів та іншого сучасного озброєння, у тому числі кінетичного характеру:

турецький ударний оперативно-тактичний середньовисотний безпілотний літальний апарат з великою тривалістю польоту Bayraktar TB2.

Розвитку інфраструктури спільно з Великою Британією:

головної військово-морської бази “Намив” (м. Очаків);

військово-морської бази “Схід” (м. Бердянськ).

забезпечення ситуаційної обізнаності, в т.ч. шляхом обміну інформацією про обстановку в Азовсько-Чорноморському регіоні, що відповідає статусу партнера НАТО з розширеними можливостями:

програма НАТО з обміну даними про повітряну обстановку забезпечує регулярний обмін інформацією в межах південного позиційного району: між командним пунктом повітряного командування “Південь” (м. Одеса) та Центром управління та оповіщення (м. Ерзурум, TR).

двосторонній проєкт з Турецькою Республікою щодо обміну даними про повітряну обстановку над Чорним морем.

попри обмеження через пандемію коронавірусу проводяться спільні з іноземними партнерами заходи бойової підготовки ВМС ЗСУ, а також проводяться заходи в порти України іноземних бойових кораблів.

3.Третій елемент дискусії – це партнерство. Забезпечення безпеки та стабільності у Азовсько-Чорноморському регіоні, протидія загрозі застосування військової сили з боку Російської Федерації, захист національних інтересів у виключних морських економічних зонах потребують суттєвого посилення регіональної співпраці та заснування нових форматів військово-морського співробітництва в регіоні.

Враховуючи недієздатність існуючих форматів міжнародної взаємодії, неприпустимість створення вакууму у сфері безпеки та оборони, українською стороною найближчим часом буде запропоновано нашим партнерам по НАТО та сусідам по Чорному морю укласти “Угоду про військово-морське співробітництво на Чорному морі між Республікою Болгарія, Грузією, Румунією, Турецькою Республікою і Україною”.

Імплементация стратегії деокупації Криму, затвердженої Указом ПУ №117/2021 від 24 березня ц.р., не можлива без відповідних політико-дипломатичних кроків, зокрема ініціативи щодо створення міжнародного майданчика “Кримська платформа”. Метою платформи, інавгураційне засідання якої має відбутися 23 серпня цього року, є координація дій та посилення міжнародних зусиль із деокупації Кримського півострова шляхом підтримання теми окупованих територій України у фокусі постійної міжнародної уваги.

Шановні учасники форуму!

На завершення хотів би висловити впевненість, що ваші знання та досвід допоможуть напрацювати консолідовані та практичні пропозиції, які стануть гарною основою для вироблення політики Міністерства оборони України, спрямованої на підвищення безпеки та стабільності у Чорноморському регіоні. А також будуть сприяти посиленню регіонального співробітництва та розвитку співпраці з нашими стратегічним партнерами, які непохитно підтримують суверенітет та територіальну цілісність України та допомагають у посиленні морського потенціалу держави.

За результатами роботи, вважав би за доцільне організаторам заходу оперативно підготувати підсумкову аналітичну записку та надіслати її на розгляд керівництву Міністерства оборони та Збройних Сил для врахування при прийнятті відповідних управлінських рішень.

Дякую за увагу! Бажаю вам плідної роботи, цікавих дискусій та корисних здобутків!

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

**керівника форуму заступника начальника університету з наукової роботи
генерал-майора ЩИПАНСЬКОГО П.В.**

Шановні пані та панове! Панове генерали, адміралаи, офіцери! Шановні учасники форуму!

Дозвольте привітати Вас у нашому навчальному закладі – Національному університеті оборони України імені Івана Черняховського на щорічному Міжнародному науковому форумі “Морська стратегія держави. Розвиток та реалізація морського потенціалу України”.

В умовах триваючої збройної агресії Російської Федерації проти України одним з основних завдань університету є оперативне вивчення досвіду застосування військ та його впровадження в освітню діяльність та підготовку військ. Хочу підкреслити, що важливою складовою цієї діяльності є опрацювання рекомендацій керівництву Міністерства оборони щодо порядку захисту національних інтересів на морі.

У цій роботі університет має достатньо вагомні здобутки. Науково-педагогічні працівники університету, зокрема кафедри Військово-морських Сил є співавторами нової редакції Морської доктрини України, що введена в дію постановою Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 року № 1108, та Доктрини “Військово-Морські Сили Збройних Сил України”, затвердженої Головнокомандувачем Збройних Сил України 19 січня 2021 року. Протягом останніх років виконано низку вагомних науково-дослідних робіт.

Зважаючи на активізацією гібридного впливу Росії проти України та багатьох держав цивілізованого світу, зокрема в Азово-Чорноморському регіоні, тематика цього річного форуму є надзвичайно актуальною.

Шановні колеги! На виконання пріоритетних завдань, визначених керівництвом Міністерства оборони та стратегічними документами держави, у межах нашого форуму пропонується зосередити увагу на розгляді найбільш актуальних питань, а саме: забезпечення національної безпеки на морі, формування Спільної стратегії України та НАТО щодо безпеки у Чорноморському регіоні та розвитку спроможностей національного військового флоту.

Бажаю учасникам форуму плідної роботи в стінах університету та та нових здобутків!

I. МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ “РОЗВИТОК МОРСЬКОЇ СТРАТЕГІЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ДІЙ РФ В АЗОВО-ЧОРНОМОРСЬКОМУ РЕГІОНІ: ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЯ ПОТЕНЦІАЛУ КРИМСЬКОЇ ПЛАТФОРМИ”

СЕСІЯ 1 “ПРОТИДІЯ ГІБРИДНИМ ДІЯМ РФ НА МОРІ В АЗОВО- ЧОРНОМОРСЬКОМУ РЕГІОНІ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ І МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ, ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ”

Свиридова Д.О. *перший заступник постійного представника Президента України в Автономній Республіці Крим*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ ПОТЕНЦІАЛУ КРИМСЬКОЇ ПЛАТФОРМИ

Організація форуму, надає можливість в колі фахівців та експертів обговорити актуальні питання формування і реалізації державної політики щодо деокупації та реінтеграції Автономної Республіки Крим та міста Севастополь, зокрема через ключовий механізм Кримської платформи.

Кримська Платформа, яка є ініціативою Президента України Володимира Зеленського – це перший та єдиний міжнародний майданчик з питань деокупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, створення якої завжди було нагальною потребою, очікувала на свою реалізацію та була запитом суспільства всі 7 років з початку збройного конфлікту з Російською Федерацією.

Кримська платформа засновується та розвивається як міжнародний консультативно-координаційний майданчик та ключовий зовнішньополітичний інструмент консолідації зусиль, спрямованих на деокупацію та відновлення територіальної цілісності України, подолання наслідків тимчасової окупації Російською Федерацією Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, а також захисту прав та інтересів громадян України – жертв окупації, що визначено пунктом 81 Указу Президента України №117/2021 від 24 березня 2021 року “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України” від 11 березня 2021 року “Про Стратегію деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя”.

Відповідно до Указу Президента України №78/2021 від 26.02.2021 року “Про окремі заходи, спрямовані на деокупацію та реінтеграцію тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя”, було створено Організаційний комітет з підготовки та проведення в Україні установчого Саміту Кримської платформи та затверджено персональний склад Організаційного комітету.

Проведення установчого саміту Кримської платформи заплановано на 23 серпня 2021 року в м. Києві. Під час Саміту планується схвалення декларації,

що стане основоположним документом Кримської платформи і зафіксує політику України та країн, які приєдналися до неї, щодо деокупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополя.

Для Президента України та команди Представництва Президента України в Автономній Республіці Крим (далі – Представництво) є вкрай важливим аби робота Кримської платформи не завершилась власне проведенням установчого саміту в серпні 2021 року. Тож важливим є те, що перший саміт не стане останнім. Зустрічі учасників Кримської платформи будуть проходити на регулярній основі, а діяльність відбуватиметься на 4 рівнях: найвищий рівень - глав держав та урядів, рівень міністрів закордонних справ, міжпарламентське співробітництво, експертна мережа за участі українських і міжнародних неурядових організацій.

При цьому робота Кримської платформи буде зосереджена на широкому спектрі питань, серед яких: питання захисту прав людини; ситуація щодоекології в регіоні, зокрема, в акваторії Чорного та Азовського морів; знищення об'єктів природно-заповідного фонду України; знищення культурної спадщини; мілітаризація Автономної Республіки Крим та міста Севастополя та безпека Європи та Чорноморського регіону; економічні питання; санкційна політика, а також інші питання, вирішення яких наблизатиме та створюватиме умови для деокупації Кримського півострова.

Робота в рамках Кримської платформи буде зосереджена на практичних проектах, що, наприклад, дозволять:

- оцінити ефективність міжнародної політики невизнання тимчасової окупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополя та запропонувати рішення для підвищення її ефективності;

- провести аналіз ефективності та дієвості запроваджених санкцій і обмежень, що стосуються тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя та запропонувати рішення для усунення прогалів, які дозволяють їх обходити;

- сприяти захисту та відновленню прав жертв збройної агресії, у тому числі розробити механізми швидкого реагування для оперативної та скоординованої відповіді держав-учасниць та міжнародних організацій на порушення Російською Федерацією міжнародного права, зокрема, міжнародного гуманітарного права в контексті тимчасової окупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополя;

- започаткувати щорічний Форум з питань безпеки Азово-Чорноморського та Середземноморського регіону як ключовий захід Кримської платформи у сфері безпеки, включно із захистом свободи судноплавства, тощо.

Наразі перед органами державної влади України стоїть виклик щодо підготовки до запуску Кримської платформи, яка потребує виконання відповідної “домашньої роботи”. Провідним стейкхолдером в цьому процесі, безумовно, є Міністерство закордонних справ України. Однак Представництво також активно долучено до роботи над запуском цього процесу, особливо що стосується питань внутрішньої державної політики.

Так, за останні два роки за ініціативи та підтримки Президента України розробляється та впроваджується правове підґрунтя та заходи для розбудови політики деокупації та реінтеграції Автономної Республіки Крим та міста Севастополь.

Наприклад, прийняття Указу Президента України від 26.02.2020 №58/2020 “Про День спротиву окупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополя”, з метою відзначення на загальнодержавному рівні пам’ятних подій спротиву кримчанами окупації Автономної Республіки Крим та м. Севастополь.

прийняття Указу Президента України від 26.02.2021 №78/2021 “Про окремі заходи, спрямовані на деокупацію та реінтеграцію тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя”, яким передбачено, зокрема: запуск Кримської платформи; розробка Стратегії розвитку кримськотатарської мови на 2022-2032 роки; виконання першочергових заходів щодо розвитку кримськотатарської мови, зокрема із затвердження алфавіту кримськотатарської мови на основі латинської графіки;

18 травня 2021 року Президентом України внесено на розгляд Верховної Ради України як невідкладний законопроект “Про корінні народи”, прийняття якого очікувалось з моменту здобуття Україною незалежності;

18 травня 2021 року групою народних депутатів України зареєструвано низку законопроектів, якими передбачено визнання таким, що втратив чинність Закону України “Про створення вільної економічної зони “Крим” та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України” та внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою унеможливлення водопостачання на тимчасово окуповану територію Автономної Республіки Крим та міста Севастополя до деокупації та відновлення конституційного ладу України; заборони будь-якого постачання товарів та послуг на тимчасово окуповану територію Автономної Республіки Крим та міста Севастополя тощо.

Крім того, за безпосередньої участі Представництва була розроблена та, відповідно до Указу Президента України №117/2021 від 24 березня 2021 року “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 березня 2021 року”, “Про Стратегію деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя”, затверджена Стратегія деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополь (далі – Стратегія), яка є “publicpolicy” та дорожньою картою розбудови державної політики в різних сферах з метою деокупації Кримського півострова. Пунктом 81 Стратегії визначено наступне: “Україна засновує і розвиває Кримську платформу як ключовий зовнішньополітичний інструмент консолідації міжнародних зусиль, спрямованих на деокупацію та відновлення територіальної цілісності України, подолання наслідків, спричинених тимчасовою окупацією Російською Федерацією Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, а також захисту прав та інтересів громадян України”.

Також відповідно до пункту 92 Стратегії: “Україна ініціює міжнародний переговорний процес щодо визначення модальностей звільнення тимчасово окупованої території та відновлення на цій території конституційного ладу України, ґрунтуючись, зокрема, на положеннях Меморандуму про гарантії безпеки у зв’язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, а також на результатах діяльності Кримської платформи”.

Окрім цього, Стратегія визначає необхідність використання можливостей міжнародного співробітництва і міжнародні судові інструменти з метою мінімізації негативного впливу тимчасової окупації Російською Федерацією території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя та її мілітаризації на регіональну і міжнародну безпеку та свободу судноплавства в акваторіях Чорного й Азовського морів.

Наразі Кабінетом Міністрів України здійснюється розробка проєкту плану заходів з реалізації Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя.

Підсумовуючи, важливо підкреслити, що Кримська платформа є лише частиною та одним з механізмів всеосяжної національної Стратегії деокупації та повернення під контроль України території Автономної Республіки Крим та міста Севастополь.

Реалізація покрокового плану імплементації цієї Стратегії потребуватиме величезних зусиль та консолідації органів державної влади, експертного середовища та громадського суспільства України як на зовнішньому так і на внутрішньому вимірах.

Зокрема, й Стратегією діяльності Представництва Президента України в Автономній Республіці Крим в умовах тимчасової окупації, що була затверджена Указом Президента України “Про пріоритетні напрями діяльності Представництва Президента України в Автономній Республіці Крим” №160/2021 від 13 квітня 2021 року, Президентом було чітко визначено серед пріоритетних напрямків діяльності Представництва – сприяння формуванню та реалізації державної політики щодо деокупації тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя та її безпечної реінтеграції.

Тож напрацювання форуму та експертна підтримка та взаємодія є вкрай важливими та, безумовно, будуть використані в роботі Представництва щодо розбудови заходів деокупації тимчасово окупованої території.

- Клименко А. В.** *Кримський експерт та журналіст, головний редактор видання “Чорноморські новини”, керівник моніторингової групи “Інституту Чорноморських стратегічних досліджень” з питань міжнародних санкцій, мілітаризації Криму та свободи судноплавства в Чорному та Азовському морях. Заслужений економіст АР Крим*
- Гучакова Т. О.** *Кримський економічний експерт та журналіст, співзасновник та головний менеджер онлайн-видання “Чорноморські новини”*

СИТУАЦІЯ В ЧОРНОМУ ТА АЗОВСЬКОМУ МОРЯХ В КВІТНІ 2021 РОКУ

Спочатку коротко про деякі останні знакові події (факти) в Азовському та Чорному морях.

Отже, “виведення військ РФ” після ескалації в березні-квітні 2021 не відбулося стосовно військово-морських сил РФ в Чорному та Азовському морях.

В квітні 2021 року РФ сконцентрувала в Чорному морі майже всі кораблі Чорноморського флоту – тобто зменшила кількість військових кораблів, що традиційно перебувають в Сирії та біля берегів Сирії – у складі “Середземноморської ескадри ВМФ РФ”. Зазвичай в Середземному морі перебувають (за принципом ротації) 5-7 військових кораблів РФ (без підводних човнів та без суден забезпечення), а в середині квітня 2021 року там залишилося лише 2 кораблі.

Також в Чорному морі залишається група кораблів Каспійської флотилії, що прибула через Волго-Донський канал через Азовське море: 8 швидкісних десантних катерів на повітряній каверні проекту 11770 “Серна” (The Serna class, or Project 11770): швидкість – до 30 вузлів, десантоміскість – один основний танк або 2 БТР, або 92 чоловік десанту; три артилерійські катери пр. 1204 (шифр “Шмель”, NATO reporting name: Shmel-class river gunboat).

Таким чином це угруповання десантних кораблів може взяти на борт декілька батальйонів десанту з технікою.

Керченська протока, ситуація зі штучним утриманням торговельних суден, що прямують до українських портів Азовського моря (Маріуполь та Бердянськ) з боку Берегової охорони Прикордонної служби ФСБ РФ.

В останні 5 місяців спостерігається суттєве збільшення часу штучного утримання суден на виході з Азовського моря (тобто тих, що йдуть з українськими експортними вантажами, переважно до країн ЄС, Туреччини та Північної Африки).

До початку де-факто блокади українських портів у травні 2018 року середній час очікування дозволу на прохід Керченською протокою складав 5-7 годин;

в другій половині 2018 року – 80-115 годин (цю ситуацію вдалося послабити завдяки політико-дипломатичному тиску країн Заходу);

в 2019 – 37,4 годин;

у 2020 році – 29,6 годин (зниження за рахунок переляку російських прикордонників з Берегової охорони ФСБ можливістю заразитися COVID-19, оскільки до половини суден, які підлягали догляду, йшли з портів Італії та інших європейських країн, де навесні 2020 року спостерігався значний сплеск пандемії);

в останні 4 місяці (грудень 2020 – березень 2021) спостерігається значне зростання – в середньому до 50 годин, в квітні 2021 – 70 годин

В середньому за місяць до українських портів Азовського моря проходить близько 60-70 суден. Близько 50% з них тим чи іншим чином пов'язані з ЄС (прапор, судовласник, порт призначення вантажу або поєднання таких ознак). Вони забезпечують 5-7% експорту України (переважно метал та зерно). Кількість суден, що йдуть Керченською протокою до російських портів Азовського моря та портів Дону та Волги вимірюється багатьма сотнями на місяць. Цей річково-морський шлях використовується РФ для дуже значного експорту зерна (в цьому сенсі, коли вони примушують чекати українські зернові вантажі, це ще й створення перешкод конкуренту на світовому зерновому ринку). Крім того, це один з основних шляхів морського експорту російських нафтопродуктів через рейдову перевалку в Керченській протоці.

Тривалі перевірки були розпочаті з боку РФ в травні-червні 2018 року – після вводу до експлуатації Керченського мосту.

“Легенда” приводів для таких перевірок – можлива наявність на борту суден, що йдуть з українських портів диверсійних груп та вибухівки з метою знищення Керченського мосту (улюбленого проекту В. Путіна). Цим до речі пояснюється та обставина, що судна, які йдуть за вантажами до українських портів Азовського моря, затримуються в Керченській протоці на менший час (за березень 2021 року середня тривалість штучного утримання з боку РФ суден, що йдуть до Маріуполя, Бердянська, склала 14,3 години, а на зворотному шляху – 41,8 годин).

З травня по жовтень 2018 року ми фіксували також затримання комерційних суден (що йшли до Маріуполя, Бердянська) під час руху в морі кораблями та катерами Берегової охорони Прикордонної служби ФСБ РФ для перевірки на “безпеку”.

Всього таких затримань в морі було 110, в тому числі 56 – щодо суден, які мали відношення до країн ЄС. Значна частина таких затримань демонстративно відбувалася за 5-7 миль від Маріупольського порту.

Ці затримання припинилися в жовтні 2018 року. Причиною припинення стали 2 фактори:

1-й фактор - поява на Азовському морі 2-х малих броньованих артилерійських катерів ВМС України (МБАК, тип Гюрза-М, Project 58155 Gurza-M), які розпочали патрулювання морського маршруту на ділянці Керченська протока – Бердянськ – Маріуполь.

Наприкінці жовтня 2018 року відбулися 2 інциденти, коли українські катери перешкодили катерам Берегової охорони ФСБ РФ зупинити комерційні судна (в тому числі попередили про застосування зброї);

2-й фактор – політико-дипломатичний тиск на РФ з боку країн Заходу, широке висвітлення цих подій в західних ЗМІ.

Щодо інциденту в Азовському морі між 3-ма МБАК (типу Гюрза-М) ВМСУ та 5-ма катерами та кораблем Берегової охорони Прикордонної служби ФСБ РФ з позивним N 734 трапився вночі з 14 на 15 квітня 2021 року.

Джерела Моніторингової групи BlaskSeaNews повідомили з Азовського моря: “Ніч була гарячою. Як мінімум 5 катерів ФСБ здійснювали узгоджені провокаційні маневри щодо українських 3-х МБАКов. Команди подавав корабель берегової охорони РФ N 734. Вранці українські катери повернулися до Маріуполя.

Вночі у відповідь на погрози корабля РФ українським морякам довелося попереджати про готовність застосувати зброю. Інцидент трапився в 25 милях від Керченської протоки, українські катери, як завжди, патрулювали маршрут між Керченською протокою та українськими портами, ескортували комерційні судна.

14.04.2021 року Моніторингова група зафіксувала, що з'єднання кораблів Каспійської флотилії РФ – десантні та артилерійські катери (8 типу “Серна” та 3 типу “Шмель” відповідно) у супроводі 2-х гідрографічних суден орієнтовно о 17-00 вийшли з Таганрозької затоки Азовського моря курсом 201 (Керч). Швидкість 7 вузлів. Мали бути в районі Керчі орієнтовно о 3-4-й години ранку 15.04.2021. Тобто спроба витіснити з курсу катери українських ВМС могла бути спричинена тим, щоб створити для них перешкоду підійти ближче до каравану катерів Каспійської флотилії, які прямували до Криму.

20.04.2021 в 40 милях на північний захід від мису Тарханкут (або в 50 милях від Одеси) Берегова охорона ФСБ РФ затримала український рибачий катер “ЯОД-2483” (з Очакова).

Російське повідомлення: “Граждане добывали камбалу-калкан в экономической зоне Российской Федерации. 21 апреля суд признал вину капитана задержанного судна. Злоумышленник получил штраф в размере 257 тысяч рублей. Кроме этого, у браконьеров конфисковали сети...”.

Катер був приведений до окупованого Криму в Чорноморське. Після штрафу рибалок відпустили. Цей випадок не є унікальним. Унікальним є те, що Російська Федерація ще не так часто публічно називає район Чорного моря, де затримали рибалок, виключною морською економічною зоною РФ.

Повзуча окупація з боку РФ виключної морської економічної зони України та її ризики. Ось такі претензії на ВМЕЗ все голосніше висуває РФ своїми фактичними діями після окупації Кримського півострову (при цьому вона користується тим, що протягом 30 років після розпаду СРСР сама ж блокувала та затягувала перемовини про встановлення сухопутних та морських кордонів з Україною. Україна має унормовані морські кордони ВМЕЗ з Румунією та Туреччиною, але не має з РФ).

Однак, ці претензії можуть бути і будуть більш значними. Експорт з українських портів Азовського моря складає лише 5-7% морського експорту України. Решта 95% експорту йдуть через порти Одеської області, Миколаєва та Херсона. Головні експортно-імпортні шляхи України знаходяться в Чорному морі й ведуть до/з Босфору.

На Чорному морі – поруч з рекомендованими морськими шляхами з Одеси до Босфору та з Одеси до Батумі та турецьких портів Чорного моря – знаходяться захоплені Росією ще під час окупації Криму газові та нафтові бурові платформи на морському шельфі України.

Виглядає абсолютно реальною ситуація, за якої військові кораблі РФ почнуть перевіряти комерційні судна, що йдуть з українських портів до Босфору повз захоплені українські газові та нафтові платформи на шельфі (які РФ вже давно вважає “своїми”), за “азовською легендою” - тобто на наявність диверсантів та вибухівки. Тобто мова у найближчі часи буде все більше та голосніше йти про фіксацію Росією де-факто окупації українського шельфу Чорного моря майже до узбережжя Одеської області.

Перекриття РФ великих ділянок Чорного моря під приводом проведення військових навчань (ми називаємо це “війною навчань”) – історія та розвиток.

1 – 12 липня 2019 року, під час проведення україно-американських військово-морських навчань Sea Breeze 2019, виявився перекритим РФ один з планових районів навчань в частині Чорного моря – від українського острова Зміїний поблизу одеського узбережжя до мису Тарханкут в Криму – тобто саме в районі окупованого шельфу з родовищами газу. Це було зроблено шляхом опублікування РФ міжнародного попередження про небезпеку мореплавства.

А починаючи з 24 липня 2019 року, РФ перекрила вже п'ять районів у Чорному морі, в тому числі, у виключній морській економічній зоні Болгарії та Румунії, і майже повністю – східну частину Чорного моря від Сочі до Туреччини задля перешкод грузинсько-американському навчанню Agile Spirit 2019.

Сумарна площа районів Чорного моря, що перекривалися ВМФ РФ тільки у липні 2019, складає значно більше 120 тис. кв.км, це більше ¼ площі Чорного моря. Мета цих дій: сформувані “звичне” сприйняття, що все Чорне море – зона впливу Росії. Це стратегія РФ щодо витіснення НАТО з Чорного моря.

З перших днів 2020 року ми спостерігали схожу картину – навіть із деяким розвитком. Наприкінці доби 2 січня 2020 перекриття окремих районів Чорного моря внаслідок поширення міжнародних морських попереджень NAVTEX про небезпеку у зв'язку із проведенням бойових стрільб та військово-морських навчань.

У найбільшому з цих районів – на південь та південний захід від окупованого Кримського півострову – 9 січня 2020 року були проведені безпрецедентні за розмахом спільні навчання Чорноморського і Північного флотів з виконанням ракетних стрільб з води, повітря та узбережжя за участю В. Путіна.

Про ці навчання варто сказати окремо. Вперше з радянських часів ми побачили на навчаннях у Чорному морі таке величезне військово-морське угруповання РФ – у навчаннях брали участь близько 40 кораблів, підводний човен та більше 40 літаків та гелікоптерів різних типів.

В ході навчань парою винищувачів МіГ-31к виконана бойова стрільба аеробалістичною (гіперзвуковою) ракетною “Кинжал” по цілі на одному з полігонів. Фрегат “Адмірал Григорович”, малий ракетний корабель “Орехово-Зуєво” і підводний човен “Колпино” виконали пуски з надводного і підводного положень крилатими ракетами “Калибр”, а ракетні катери “Івановец” і “Набережніе Челны” – протикорабельними ракетами “Москит”. Береговий шахтний ракетний комплекс “Утес” виконав два ракетних пуски по цілях, що імітували кораблі противника.

31 січня 2020 року Чорноморський флот РФ видав попередження, яке було опубліковано NAVAREA III за №134/20. Координати району ракетно-артилерійських стрільб ЧФ РФ, що проголошувались цим попередженням на термін 01-29.02.2020 накладалися на координати району військово-морських навчань ВМС України, проголошеного 28.11.2019 на термін 01.12.2019 - 01.03.2020.

Таким чином, 1-29 лютого 2020 року вперше виник район Чорного моря, де водночас могли проводити стрільби кораблі військово-морських сил України та РФ. Зауважимо, що район, що був перекритий попередженням РФ, закриває шлях до місця в Каркінітській затоці, де відбувався хижакський добуток піску.

Зауважимо, що жодної реакції, у всякому разі – публічно відомої, на виникнення такої небезпечної ситуації не було ні з боку координатора NAVAREA III, ні з будь-якого іншого.

21 лютого 2020 року ситуація продовжила поглиблюватися та ускладнюватися – в тому ж районі виникло подвійне накладення районів стрільб в Каркінітській затоці.

З тих пір, – тобто з лютого 2020 року. така ситуація накладення районів стрільб між північно-західним узбережжям окупованого Криму та узбережжям Херсонської області, район Тендрівської коси, є майже постійною. На цей небезпечний випадок накладення районів бойових стрільб також жодної реакції не відбулося...

21-22 липня 2020 року, під час проведення україно-американських міжнародних військово-морських навчань Sea Breeze-2020, у Чорному морі відбулася подія, про яку повідомили багато ЗМІ, але особливого розголосу під час сезону всесвітніх літніх відпусток вона не набула.

Всі військові кораблі країн НАТО та деякі кораблі України, що перебували 21-22 липня 2020 в Чорному морі в районі навчань Sea Breeze-2020, почули на відкритому морському радіоканалі такі попередження (російською мовою):

“...Вы находитесь в закрытом для плавания районе, ПРИПом 359/20. Рекомендую и требую покинуть район, закрытый для плавания. В данном

районе будут проводиться артиллерийские стрельбы. В случае повреждения вашего корабля ответственности не несем. Также ваши учения проходят в исключительной экономической зоне Российской Федерации. Мы расцениваем это как провокационные действия. Я – «Вельбот триста полста один».

Такі попередження точно почули на флагмані 2-ї постійної військово-морської групи НАТО – зараз це по ротатії ракетний фрегат Королівських ВМС Іспанії ESPS ÁLVARO DE BAZÁN (F 101), а також на корветі ВМС Болгарії BGS BODRI (14). Як свідчать відомості онлайн-систем спостереження за рухом кораблів та суден в Чорному морі, 21-22 липня 2020 року кораблі Sea Breeze-2020 перебували в північно-західній частині Чорного моря, а саме – між Голіцинським та Архангельським та Штормовим морськими родовищами газу на українському шельфі Чорного моря.

Поглянемо на район навчань Sea Breeze-2020 і звернемо увагу, що інцидент виник знов таки в районі Чорного моря, де знаходяться захоплені РФ морські родовища нафти та газу на шельфі. На кожній морській платформі й на кожній буровій давно є гарнізон російського спецназу або морської піхоти, а також локатори спостереження підводної, надводної й повітряної обстановки. Таких військових об'єктів на українському шельфі близько десятка.

Якщо раніше район Одеського, Голіцинського, Архангельського та Штормового родовищ патрулювали допоміжні кораблі РФ, то з 1 червня 2018 року охорону захоплених українських вишок на окупованому шельфі офіційно передано 41-й бригаді малих ракетних кораблів Чорноморського флоту РФ. Відбувається постійна ротатія, мова йде про бойові кораблі зі значним потенціалом.

Як загострилася “війна навчань” напередодні та під час Sea Breeze-2020 безперечно, в штабі ВМС України добре пам'ятали, як у 2019 році РФ встигла перекрити плановий район навчань Sea Breeze своїм Coastal Warning (ПРИП – прибережне попередження) за кілька днів до початку навчань. Тоді довелося змінювати планові райони Sea Breeze-2019.

Sea Breeze-2020 планувалося проводити 20-26 липня 2020 року. ВМС України ще 6 липня 2020 року, тобто за 2 тижні до початку навчань, видали одразу 6 (шість) Coastal Warning (ПРИП) – щоб “забронювати” необхідні райони Чорного моря. Ці Coastal Warning (ПРИП) були в той же день 6 липня 2020 року опубліковані на сайті ДУ “Держгідрографія” - з номерами 309/20, 310/20, 311/20, 312/20, 313/20, 314/20.

Однак, на сайті Міністерства оборони Іспанії, де публікуються Coastal Warning, що видаються та діють в районі NAVAREA III жодних публікацій з українськими Coastal Warning не з'явилося.

Нагадаємо ще раз, координатор NAVAREA III - уряд Іспанії в особі Instituto Hidrográfico de la Marina, м. Кадіс, входить до складу Королівських ВМС Іспанії та відповідно міністерства оборони Іспанії).

І ще цікава деталь – флагманом Постійної військово-морської групи НАТО №2 (фрегати), що брала участь в Sea Breeze-2020 був ракетний фрегат Королівських ВМС Іспанії ESPS ÁLVARO DE BAZÁN (F 101)...

Але на цьому історія не закінчилась. Навпаки... Вона набула ознак шпигунського детективу та дуже небезпечного безладу.

12 та 13 липня 2020 року Чорноморський флот РФ видав два (2) Coastal Warning (ПРИП), якими оголосив закритими для проведення навчань з бойовими стрільбами 5 (п'ять) районів Чорного моря. Ці Coastal Warning (ПРИП) були одразу, без затримки, в той же день опубліковані на сайті попереджень NAVAREA III – тобто 12 та 13 липня 2020. Йдеться про такі Coastal Warning: NAVAREA III 1014/20. Date: 121252Z JUL 20. Cancel: 29220000 Jul 20; NAVAREA III 1015/20. Date: 130016Z JUL 20. Cancel: 10190000 Aug 20)

Розташування районів, заявлених для перекриття ЧФ РФ не залишає жодного сумніву щодо мета цих навчань – це прикриття підходів до Севастополя та перешкоджання тим плановим районам, де планувалося проводити Sea Breeze-2020.

При цьому українських Coastal Warning від 06 липня 2020 року, тобто раніше за тиждень, на сайті NAVAREA III ще так і не з'явилося (тобто їх немов би і не існувало)

Після цього у ВМС України та Штабу навчань Sea Breeze-2020, як можна здогадатися, виникло дуже багато приводів для серйозного занепокоєння, і 14 липня 2020 року Держгідрографія України негайно звернулася до координатора NAVAREA III та Міжнародної морської організації...

І вже після цього звернення України, але теж не одразу, а лише 17 та 18 липня 2020 року, координатор NAVAREA III опублікував всі шість українських Coastal Warning...

21-22 липня 2020 року ми реально стояли на порозі бойового зіткнення кораблів НАТО та РФ в Чорному морі. Виникає питання: чому ж РФ цього разу не пішла на загострення? Відповідь насправді не така вже складна: 20 липня 2020 президент РФ Путін був в Криму, брав участь у закладенні двох великих десантних кораблів – вертольотоносців на захопленому керченському заводі “Залив”; в такі дні безпека президента РФ не дозволяє проводити ризикованих заходів поблизу району безпосереднього перебування першої особи та його світи. 21 липня 2020 завершилася раптова перевірка бойової готовності військ та сил Південного військового округу, з'єднань і військових частин морської піхоти Військово-Морського Флоту, що проводилася з 17 липня 2020 року за наказом Путіна, війська в окупованому Криму поверталися до місць дислокації. Щоб за декілька днів – 26 липня 2020 року – святкувати день ВМФ. Схоже, що в ці дні РФ вирішила тільки провести експеримент – якою буде міжнародна реакція на таку практику війни навчань...

Щодо розвитку “війни навчань” після Sea Breeze-2020 – новий етап, у вересні 2020 року ситуація набрала принципово нових рис – РФ вперше перекрила майже весь морський периметр окупованого Кримського півострову

- ось так виглядала карта закритих районів Чорного моря 21 вересня 2020 року (блакитний РФ, жовтий – Україна). При цьому накладення районів військово-морських навчань вже стало звичним і нікого не турбує.

Подібна ситуація (закриття периметру Кримського півострова) з боку РФ безперервно тривала з 17 вересня до 09 грудня 2020 року. А потім відновилася 15.01.2021 – 08.02.2021, 22.02.2021 – 12.03.2021. За календарними датами це, як правило, співпадає з перебуванням в Чорному морі кораблів НАТО – а саме, розвідувальних кораблів та сучасних ракетних есмінців та крейсерів.

Таким чином, РФ вже давно практикує перекриття великих районів Чорного моря. Кожного разу вона просувається все далі і далі, тобто випробовує реакцію на свої подальші кроки.

Ситуація з перекриттям великих районів Чорного моря в квітні 2021 на термін з 24.04.2021 (потім змінено на 16.04.2021) до 31.10.2021, тобто більш ніж на 6 місяців не є чимось дивним. Це просто наступний крок за тривалістю перекриття.

Ще одна особливість – вперше перекривається (поки для військових та інших державних суден) підходи до Керченської протоки. Раніше там завжди залишали вільний коридор між закритими районами.

Карта перекриття спочатку мала такий вигляд – це закриті РФ райони Чорного моря, згідно з ПРИП НОВОРОССИЙСК 152/21 (07.04.2021)., воно було опубліковано у випуску щотижневого бюлетеня №17/21 управління навігації та океанографії МО РФ.

Станом на 09:00 (EEST) 19.04.2021 у міжнародній системі морських попереджень NAVAREA було відсутнє російське попередження щодо перекриття району Чорного моря, яке декілька днів тому викликало бурхливу реакцію як в Україні, так і за кордоном. Закриті райони, що відображені на основі попереджень в районі NAVAREA III.

Декількома днями пізніше МО РФ скасував ПРИП №152/21 (де в пункті Б були координати району, який перекривав підходи до Керченської протоки) і на заміну видало новий ПРИП №169/21. Але в ньому в ньому координати району перед Керченською протокою - ті ж, що і були. Змінилася конфігурація закритих районів біля Севастополя. Крім того, якщо в ПРИП №152/21 термін початку дії перекриття був 24.04.2021, то в новому ПРИП №169/21 - 16.04.2021 (заднім числом). Термін закінчення не змінився - 31.10.2021. ПРИП - аббревіатура від ПРИбережного Попередження (англ. аналог Coastal Warning).

Але до даних попереджень в районі NAVAREA III внесений лише один з цих районів.

Таким чином, РФ вносить хаос в міжнародну систему, що покликана забезпечити безпеку судноплавства і поступово стверджується в своїх намірах – перетворити Чорне море на російське озеро.

Більш того, існує інформація, що РФ наразі намагається вирішувати з координатором NAVAREA III питання про де-факто визнання окупації Криму.

Гідрографічне бюро Військово-морських сил Іспанії у відповідь на запит DW повідомило, що публікуючи російське повідомлення, керувалося виключно

міркуваннями безпеки судноплавства. “Повідомлення, які передають різні країни, керуються саме цими міркуваннями і не враховують різного роду регіональні конфлікти між країнами”, - зазначило регіональне координаційне бюро NAVTEX у Кадісі.

Чому було оприлюднене лише одне з трьох російських повідомлень і що це означає на майбутнє з точки зору відповідальності станцій у Бердянську і Одесі, наразі незрозуміло. Так само незрозуміло, як у майбутньому уникнути небезпечних ситуацій, якщо українські і російські станції одночасно подаватимуть різні сигнали.

Що можуть додатково зробити ЄС та НАТО, щоб попередити загальну загрозу з Чорного та Азовського моря, по перше “політика військово-морського невизнання незаконної спроби анексії Кримського півострову та повзучої окупації Чорного та Азовського морів” – правила в морській, військово-морській сфері, в тому числі в навігації та картографії, що розвивають та конкретизують Резолюцію ГА ООН від 27 березня 2014 року про невизнання незаконно зміненого РФ статусу Автономної Республіки Крим та міста Севастополя та утримання від дій, бездіяльності або кроків, які можна було б витлумачити як визнання такого зміненого статусу.

Йдеться про заборону на публікацію, поширення та демонстрацію в будь-якому вигляді географічних і навігаційних карт, в яких вказувалася б “приналежність” Кримського півострова Російській Федерації та відповідно – “приналежність” РФ ділянок Виключної Морської Економічної Зони (ВМЕЗ) України в Чорному морі.

Застосування оновленого “Кримського пакету санкцій” – Crimean Sanctions: Upgrade

Запровадити міжнародні секторальні санкції до всього російського суднобудування – за роботу підприємств цих галузей по випуску військової продукції та озброєння на захоплених українських заводах в окупованому Криму, а також за організацію та участь в обслуговуванні кораблів та ракетних систем Чорноморського флоту на захоплених українських заводах Криму.

Запровадити міжнародні санкції до тих російських судновласників, страховиків і класифікаційних товариств, які забезпечували діяльність морських суден, що здійснювали візити до морських портів Кримського півострову в порушення санкцій.

Ввести міжнародні санкції проти портів РФ в Азовському та Чорному морях. А саме – Порт Кавказ, Ростов-на-Дону, Темрюк, Азов та Новоросійськ. Санкції пропонується запровадити за перевезення з цих портів до окупованого Кримського півострову. Цей пакет санкцій може включати: 1) заборону будь-яких видів обслуговування торговельних суден, що прямують з названих вище портів, в портах України та країн ЄС, США, Британської Співдружності та інших країн (за винятком надзвичайних ситуацій та катастроф); 2) заборону організації рейсів до цих портів з портів України та країн ЄС, США, Британської Співдружності та інших країн; 3) заборону прийняття в портах України та країн ЄС, США, Британської Співдружності та інших країн

морських вантажів, що були або плануються до рейдової перевалки на рейді “Порту Кавказ” (transshipment).

Щодо “пакету дій по стримуванню агресії РФ на Чорному морі” треба: підтримати Україну у встановленні в примусовому порядку через ООН морського кордону з Росією в Чорному та Азовському морях і Керченський протоці та розмежування морських просторів з Росією на підставі Конвенції ООН з морського права, створити в перспективі район A2/AD (anti-access and area denial) в районі військова база Девеселу, Румунія – військово-морська база Одеса, Україна таким чином, щоб він захищав морський та повітряний простір в районі чорноморського узбережжя України, Болгарії та Румунії та гарантував єдиний шлях для торговельного судноплавства в чорноморські порти України, непідконтрольний Росії, запровадити постійне (365 днів на рік) військово-морське та повітряне патрулювання основного маршруту торговельних суден в Чорному морі з протоки Босфор в загальному напрямку Одеси, включаючи акваторію Чорного моря від Дніпро-Бузького лиману (Очаків) до дельти Дунаю (Вілково) та зону захоплених Росією в 2014 році газових та газоконденсатних родовищ у ВМЕЗ України; ще більш посилити для цього кількість кораблів ВМС країн НАТО на чергуванні у Чорному морі. Створити для цього в Чорному морі спільний військово-морський формат НАТО (за досвідом Operation Ocean Shield) або ЕС (за досвідом відповідної операції Operation Atalanta) , включаючи чорноморські країни-члени Альянсу та ЄС, та країни-партнери (Україна та Грузія) для регулярного патрулювання в Чорному морі з метою забезпечення свободи судноплавства.

Щодо наявного стану ВМС України, кожен календарний день, коли в Чорному морі немає кораблів нечорноморських країн НАТО, це – “вікно можливостей” для російського нападу з моря:

2014 – кораблі НАТО перебували в Чорному морі 247 календарних днів, це склало 81% днів календаря (від 306 календарних днів, не враховуючи початок року). Надалі це показник змінювався так: 2015 – 187 днів (51,2%), 2016 – 120 (32,9%), 2017 – 149 (40,8%), 2018 – 164 (44,9%), 2019 – 202 (55,3%), 2020 – 170 (46,6%)...

Ми сподіваємось, що наші друзі в країнах НАТО розуміють, що щоденна присутність у повітрі над Чорним морем літаків-розвідників не замінить присутності військових кораблів, особливо сучасних ракетних. Бо літаки – це розвідка, а кораблі – це стримування.

Ініціювати міжнародне розслідування GPS-спуфінгу в зоні Чорного моря, що здійснюється російською стороною.

Підтримати Україну при ініціюванні нею в міжнародних організаціях (ІМО, ІКАО, ФАО, Всесвітний союз електрозв’язку, Рада Європи, ЄС), судах (МТМП, ЄСПЛ) та арбітражах відповідних рішення та моніторингу з приводу порушень свободи судноплавства з боку РФ в Чорному та Азовському морях. Зокрема це може стосуватися обмеження судноплавства, рибальства, масових зловживань перекрыттям морських ділянок під приводом військових навчань з

використанням міжнародної системи морських навігаційних попереджень про небезпеку NAVTEX тощо.

Ініціювати міжнародне розслідування використання Криму як військово-морської бази для агресії РФ у Сирії, Лівії тощо.

Тарасов А.А.

начальник штабу – заступник командувача Військово-Морських Сил Збройних Сил України, вице-адмірал

ЗАХИСТ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ НА МОРІ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ДІЙ РФ, ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Для виконання завдань, які покладені на Військово-Морські Сили Збройних Сил України Ми повинні набути спроможностей, що мають відповідати наступним підходам (принципам): асиметричність дій проти противника, що переважає, а саме Російської Федерації, наявність ракетної зброї, як головного фактору стримування на морі, безперервна присутність у важливих (критичних) районах національних інтересів, повна обізнаність ситуації на морі у тому числі у підводному просторі.

У 2018 році командувач Військово-Морських Сил презентував Стратегію розвитку Військово-Морських Сил до 2035 року.

Грунтуючись на положеннях Стратегії Командуванням Військово-Морських Сил, спільно з іноземними радниками, був розроблений План імплементації реалізації Стратегії.

Враховуючи досвід США щодо розроблення стратегічних документів, з метою якісної реалізації та супроводження, Плану імплементації виходячи з напрямків діяльності та тематики було виділено 14 проєктів розвитку спроможностей (реалізації стратегії) за кожним з яких був закріплений менеджер проєкту (керівник структурного підрозділу Командування).

Результатом проведеної роботи стало розроблення детальної Концепції розвитку ВМС до 2025 року, яка охоплює перший етап розвитку до 2025 року з визначеними пріоритетами.

Перші заходи реалізації стратегії вже включені в організаційно-штатну директиву.

Поряд з тим завершується планування фінансового забезпечення розвитку ВМС, зокрема Державної програми розвитку ОіВТ на період до 2025 року. При цьому ми безумовно враховуємо і матеріально-технічну допомогу від наших партнерів.

На сьогодні можна упевнено стверджувати, що Україна, ще з 1991 року є об'єктом гібридної агресії Російської Федерації, метою якої є – створення в Україні внутрішніх протиріч та конфліктів: економічних, політичних, етнічних, соціальних тощо. Та використання їх для досягнення цілей, які у ХХ сторіччі досягалися “класичною війною”.

Гібридна війна – це поєднання зброї, сепаратистських рухів, тероризму, кібернетичної війни та злочинної поведінки, і одне з головних наших завдань є – створення ефективної системи протидії російській агресії.

Особливості гібридної війни є поєднання зовсім різних дій (інформаційні, дипломатичні, правові, військові, економічні тощо) у єдиний план. А це має на увазі координованість дій різних відомств, що демонструє нам РФ.

Наприклад, поглянемо на карту Азовського моря, де РФ оголошено закриті для плавання райони. Ці райони знаходяться в межах зони, яка на думку росіян стане у майбутньому ВМЗ РФ на Азовському морі, з урахуванням окупованого Криму.

Часто подібну практику РФ застосовує у Чорному морі. Варто відзначити масове закриття районів у 2019 році, коли було перекрито близько 23% площі Чорного моря та закриття у 2021 році районів “територіального моря”, у яких тимчасово призупинено право мирного проходу для військових кораблів та державних суден під прапором інших країн. При цьому усі визначені райони знаходяться в межах територіального моря України навколо тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополя.

Метою цих дій є - формування сприйняття, що все Чорне море є зоною впливу Росії та одноосібного контролю регіонального простору та реалізація концепції А2/АД - Обмеження та заборони доступу і маневру в Азово-Чорноморському басейні.

Вказані дії свідчать про свідоме порушення Російською Федерацією вимог статей 24, 25 Конвенції ООН з морського права, а також статті 2 Договору між Україною та Російською Федерацією про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки.

Варто зазначити, що дані дії РФ застосовує не вперше.

Методика гібридних впливів РФ у країнах Балтії має схожі характеристики з ситуацією в Україні. Такими діями вже називають порушення з боку РФ повітряного та морського простору країн Балтії, провокативні дії на кордоні, демонстрацію сили шляхом проведення оперативно-тактичних і стратегічних навчань та нарощування потужного російського угруповання на кордонах.

Наприклад, ВМС Литовської Республіки неодноразово була зафіксована діяльність військових кораблів ВМФ РФ, спрямована на перешкоджання мирному судноплавству та економічній діяльності у виключній економічній зоні Литовської Республіки. Так, починаючи з 2014 року неодноразово спостерігались випадки примушення військовими кораблями ВМФ РФ змінювати маршрути руху цивільними суднами у зв'язку з військовими навчаннями, які проводились на Балтійському флоті ВМФ РФ, що свідчить про свідоме зловживання керівництвом РФ Міжнародним морським правом.

Крім того, починаючи з 2018 року, Росія переслідує судна, які йдуть через Азовське море у порти або з портів України, зупиняючи та перевіряючи їх, а також тривалий час (в середньому на 40-70 годин) затримують судна, що прямують до українських портів та з них, перш ніж дозволити їм пройти через

Керченську протоку. Приблизно третина цих встановлених зупинок в Азовському морі відбулася в межах дванадцяти морських миль від материкового узбережжя України в районі Маріуполя та Бердянська, а решта на відстані більше дванадцяти миль від берега. Деякі з цих зупинок мали місце на відстані лише трьох-чотирьох миль від узбережжя в районі Маріуполя та Бердянська.

Вказані гібридні дії РФ мають значні наслідки для України, зокрема східного регіону.

Орієнтовні втрати компаній-операторів суден, пов'язані з очікуванням, склали більш ніж 50 млн. доларів США (з розрахунку, що середня вартість однієї доби експлуатації судна дедвейтом 10 тис. тон складає 7000 доларів США).

Морська гібридна війна Росії проти України спирається на потужне угруповання ЗС РФ, що утворене в Чорноморському регіоні, зокрема в Криму, і яке може бути досить швидко нарощене, що ми і спостерігаємо останнім часом.

На сьогодні РФ не застосовує напряду свою військову силу, як на морі так і на Донбасі. Вони відкрито не застосовують авіацію, але військова сила Росії є основним важелем реалізації планів їх гібридної війни.

Усі свої гібридні дії РФ підтримує своїм потужним військовим угрупованням, яке може бути застосоване у будь-який час при створенні відповідних умов.

Військово-Морські Сили протягом останніх років в рамках реалізації Концепції 2025 здійснюють розвиток спроможностей, що відповідають пріоритетам першого етапу Стратегії розвитку Військово-Морських Сил.

Одною із пріоритетних спроможностей ВМС у протидії загрозам з боку РФ є "SeaDenial" – недопущення дій противника у ближній морській зоні.

На теперішній час створене угруповання артилерії Військово-Морських Сил, що по суті є силами протикорабельної оборони, не дозволяє кораблям РФ наблизитись до нашого узбережжя на дальність її дії – до 30 км., зокрема і в Азовському морі, але росіяни відчують себе безкарно за межами прибережної зони там де наша артилерія не достає.

Наприклад, 12 травня силами та засобами Державної прикордонної служби України на відстані 19 морських миль від порту Чорноморськ було виявлено патрульний корабель Чорноморського флоту РФ "ПавелДержавін", який виконував завдання зі стеження за характером діяльності патрульного катеру "Хамільтон" США.

Для повноцінної протидії противнику, нам необхідно мати фактор стримування у ближній зоні до 200 миль від узбережжя.

Таким фактором стане береговий протикорабельний комплекс "Нептун", але ракеті з дальністю її дії до 280 км необхідно мати інформацію про цілі на ще більшу дальність. Тому важливим етапом - є досягнення першого пріоритету нашої стратегії, а саме, створення високоефективної всеохоплюючої системи розвідки та висвітлення обстановки.

Цією весною ми вийшли на фінальну стадію відпрацювання. Програми створення Державної інтегрованої інформаційної системи висвітлення надводної та підводної обстановки, яку ми завершуємо погоджувати в зацікавлених міністерствах та найближчим часом надамо її на розгляд Кабінету Міністрів України.

В наступному році ми плануємо провести об'єднання підсистем різних видів розвідки в єдину розвідувальну інформаційно-комунікаційну систему з використанням існуючої системи зв'язку з поступовим проведенням заходів щодо її автоматизації, створення якої передбачає: наростити спроможності за рахунок закупівлі та розгортання на чорноморському та азовському напрямках комплексів радіотехнічної розвідки, розгортання багато-функціональних дистанційних постів радіорозвідки вздовж узбережжя Чорного та Азовського морів, нарощування засобів радіолокаційної розвідки, її стаціонарної складової – закупівлею РЛС Дельта та рухомої складової за МТД уряду США отримання мобільних радіолокаційних станцій типу “SHARPEYE LongRange”.

Також передбачаються заходи щодо нарощування оптико-електронної розвідки, забезпечення отримання даних від ГАС, системи Ятрань, БпАКна базі БПЛА “Байрактар” та патрульних літаків.

На сьогодні Російська Федерація використовує не повний арсенал гібридних дій. Хоча ми постійно прогнозуємо ступень загроз щодо проведення диверсій та терористичних актів на об'єктах прибережної інфраструктури (у портах України та на території військово-морських баз).

Для створення умов з недопущення застосування диверсійних сил противника, захист портів та охорона підводного простору є наступним пріоритетним завданням.

Для набуття визначених спроможностей до 2025 року нами передбачається: оснащення кораблів (бойових катерів) ВМС гідроакустичними станціями ПДСЗ “Церберус”, забезпечення підрозділів Центру боротьби з протипідводно-диверсійними силами і засобами рухомими та стаціонарними ГАС ПДСЗ “Церберус”, а також станціями нелетального ураження підводних диверсантів.

Реалізація наших планів найближчим часом забезпечить ефективну протипідводно-диверсійну оборону усіх існуючих та перспективних пунктів базування ВМС, а також портів ПІВДЕННИЙ, МАРІУПОЛЬ, БЕРДЯНСЬК та нафтового терміналу порту ОДЕСА.

Подальшим завданням ВМС є захист морських комунікацій у ближній зоні, охорона (прикриття) груп катерів суден, забезпечення дій підрозділів ССО, ураження тактичних груп малих швидкісних катерів противника.

Протягом найближчого часу Військово-Морським Силам вкрай необхідно забезпечити постійну присутність шляхом патрулювання в межах ВМЕЗ та особливо в районах виробничої діяльності з видобутку природних ресурсів.

Так, видобуток ресурсів на шельфових родовищах “Скіфське” та “Дельфін” – потребує забезпечення безпеки у морі, щоб запобігти повторення “історії” з вишками компанії “Чорноморнафтогаз”.

Одним із шляхів забезпечення економічних інтересів – є нарощення патрульних спроможностей національних Військово-Морських Сил шляхом отримання від Сполучених Штатів сучасних катерів – носіїв патрульних спроможностей, зокрема патрульних катерів типу “Island” та “MarkVI” та їх застосування у взаємодії з авіацією та під прикриттям берегових ракетних комплексів.

Одним з найважливіших факторів стримування та протидії агресії з боку РФ є неоціненна допомога наших міжнародних партнерів, які прикладають істотні зусилля задля забезпечення стабільності обстановки в Чорноморському регіоні. Приклад тому – постійна присутність морського та повітряного компоненту сил країн-членів НАТО. Прямо зараз з офіційним візитом в порту Одеса перебуває патрульний катер її величності “Трент”.

Важливу роль у поглибленні співпраці та якісному зростанню взаємодії є регулярне проведення тренувань типу PASSEX, які викликають нездорову зацікавленість з боку РФ.

Апогеєм співпраці та взаєморозуміння між збройними силами України та НАТО є щорічне проведення багатонаціональних навчань “Сі-Бриз” та постійний обмін оперативною, розвідувальною інформацією та набутим досвідом між Україною та партнерами.

З самого початку агресії проти нашої держави ми постійно відчуваємо підтримку з боку країн-партнерів, завдяки чому не залишаємося наодинці в протистоянні з Російською Федерацією.

Разом з нашими стратегічними партнерами та іншими країнами, які вважають Російську Федерацію загрозою, ми продовжуємо розбудову національного флоту України.

Командування Військово-Морських Сил Збройних Сил України висловлює щирю вдячність за всебічну допомогу та сподівається на продовження співпраці.

Таким чином сьогодні, спираючись на вироблені та закладені у Стратегії погляди на розвиток національних Військово-Морських Сил, ми поступово та впевнено набуваємо спроможності щодозахисту національних інтересів на морі в Умовах гібридних дій РФ.

Кабаненко І.В.

*Голова Наглядової ради Центру стратегій безпеки і оборони,
експерт Центру оборонних стратегій, адмірал запасу*

ПОГЛЯДИ ЩОДО КОЛЕКТИВНОЇ ПРОТИДІЇ ГІБРИДНИМ ДІЯМ РФ В АЗОВО-ЧОРНОМОРЬСЬКОМУ РЕГІОНІ

Багато говорять і пишуть про гібридні дії Росії, її війну нової генерації в Чорному і Азовському морях. Особливо це актуально на тлі останніх подій, які в черговий раз засвідчили, що Україна знаходиться в гіршому положенні ніж

наші країни-партнери в регіоні та поза його межами щодо активованих Кремлем загроз на морі.

Це обумовлено центром гравітації південної стратегії Росії на морських флангах окупованого півострову – там Кремль бачить ключову геополітичну небезпеку існуванню незатоплюваного авіаносця, в який вона перетворила Крим. Ці фланги граничать з морськими водами і материковою частиною України, саме тому гойдалки проєкції небезпек з боку Москви, які ми бачили минулого місяця, будуть продовжені для досягнення мети: реалізації в тій чи іншій формі російського проєкту “Новоросія”.

Для цього Москвою крім ешелонованої зони A2/AD навколо окупованого Криму створено мобільні відгалуження цих зон навколо окупованих газових платформ і в Керченській протоці – по суті це і зони заборони доступу України та країн НАТО, і проєкції російської військово-морської сили в бік України. Ми бачимо домінування Росії в Азовському морі і негативний розвиток ситуації в Чорному морі, де Росія фактично залишила Україні вузьких прохід цивільного судноплавства між островам Зміїний і платформою Таврида. Це серйозна небезпека, адже перекриття цього проходу довжиною всього пару десятків миль може спричинити колапс морської економіки України. Тобто ці зони формують ціле поле загроз не лише військового, але й економічного характеру російської стратегії VoaConstrictor.

Існують і інші, більш інтенсивні і масовані загрози з моря. Йдеться про амфібійну операцію, повітряно-десантні, рейдові та інші сили Росії в приморських регіонах України, ймовірність яких лише зростає. Для досягнення зазначеного Росії потрібне панування в прибережних водах України, і саме ця загроза є критично актуальною для України.

Ми бачимо, що в цих умовах наші партнери збільшують присутність їхніх військово-морських та повітряних активів в Чорному морі в рамках Чорноморського пакету НАТО, інтенсифікують заходи індивідуальної і колективної підготовки у рамках операції ОРБІТАЛ, ЮНІФАЙЄР, спільних навчань. Про це йдеться на заходах засідання Військового комітету Україна-НАТО, які зараз проводяться в Брюсселі. Водночас, ми бачимо операційну діяльність – думаю, що присутні звернули увагу на ОРВ-шній характер крайніх дій наших колег з НАТО в Чорному морі. Наприклад, один з патрульних кораблів щойно пройшов в міжнародних водах між захопленими Росією нафтогазовими платформами, навколо яких Москва створила A2/AD... і це була абсолютно легітимна операція цього корабля із забезпечення свободи судноплавства відповідно до Конвенції ООН з морського права 1982 року. Як би цього не хотіли в Кремлі, але вони не стали перешкоджати проходу, бо за цим прослідувала би жорстка міжнародна реакція з рішенням Міжнародного трибуналу ООН з морського права тощо... Це гарний урок для тих, хто хоче вчитися...

Водночас, операційна діяльність патрульних кораблів в Чорному морі швидше за все є передвісником набагато серйозніших дій. Згідно з повідомленнями в квітні, найсучасніший есминець типу 45 і фрегат типу 23, які

будуть частиною першого оперативного розгортання британського авіаносця HMS Queen Elizabeth, можуть бути залучені для проведення операцій у Чорному морі. І це є принциповим, бо країни НАТО дали чіткий меседж Росії: безпека південного флангу НАТО є важливою і вона буде підтримуватися різними формами і способами.

Думаю, цими діями партнери дають чергові сигнали Україні, що свої права на морі, власні суверенні морські води слід захищати і робити це професійно. Присутність у важливих районах моря, патрулювання та проведення операцій забезпечення свободи судноплавства і інші самостійні і спільні з нашими партнерами практичні місії в морі мають стати основним змістом операційної дальності наших ВМС. З іншого боку, і це саме про колективний вимір регіональної безпеки, Україна має знайти своє місце в спільних з партнерами діях на морі – не лише просити про захист, а запропонувати і забезпечити свою нішу в об'єднаних місіях на морі. Україна має взяти на себе певне лідерство з цих питань і чітко заявити про це на різних майданчиках НАТО та в двосторонніх контрактах – знов же наголошую: загрози на морі з боку Росії найбільш болючі саме для України...

Для цього в Україні має бути розроблена сумісна з НАТО операційна доктрина ВМС, хотів би наголосити: саме операційна доктрина, ніяк не концептуальне спагетті. Ця доктрина має спиратися на відповідну об'єднану доктрину НАТО на підставі затвердженої Президентом України Стратегію воєнної безпеки України, яка визначила безперспективність погоні за військовим паритетом з Росією і акцентувалася на асиметричному підході до реагування, в тому числі і на морі, а також на положення Стратегії ВМС 2035, де пріоритетом до 2030 року визначено формування москитного флоту. І це буде правильним в контексті реалізації відомого в НАТО принципу MissionCommand, а також послідовним щодо національних засад воєнної безпеки.

Є ще один важливий аспект, це реалістичність планів. Колективна протидія російському стилю війни нової генерації потребує опори на абсолютно реальні плани – будь-яка країна має нести відповідальність за свої зобов'язання, особливо це важливо у сфері колективної безпеки. Але, для того, щоб задовільнити напрямки розвитку ВМС, визначені в затвердженій 29 квітня Доктрині ВМС ЗСУ і нещодавно озвучені на форумі “Україна 30. Безпека країни”, йдеться про корвети, десантні і мінно-тральні кораблі, підводні човни і інше, потрібно в багато разів збільшити бюджетні асигнування на розвиток ВМС України, бо крім корабельного складу та закупівлі інших активів потрібно буде побудувати берегову інфраструктуру (причальний фронт, систему логістики, службову, тренінгову і ремонтні бази, технічні позиції, склади тощо), забезпечити життєвий цикл всього цього (лише на утримання одного корвету потрібне близько 840 млн. гривень на рік), мотивувати персонал і багато чого ще. Тобто, пропонуючи такий амбітний проект щодо розвитку ВМС слід чесно сказати громадянам: протягом найближчих років Уряд в разі збільшує оборонний бюджет і робитиме це за рахунок того чи іншого. Якщо цього не

планується, то все виглядає не більше ніж популізмом... і це, на мій погляд, не працюватиме на колективну протидію загрозам. Кажу це не просто для заради критики, а нагадуючи слова Маргарет Тетчер, що “не існує державних грошей, а є гроші платників податків”.

Вважаю, щов українських військово-морських реаліях саме асиметрія має стати не просто модним словом, а мати наповнення у військовій культурі, способах мислення і діях. Асиметричному підходу на морі відповідає концепція москитного флоту у складі трьох основних спроможностей – патрульних, ударних і амфібійних. На мій погляд, реалізація цієї концепції буде послідовним... і зрозумілим партнерам з точки зору професійної логіки та практичного наповнення взаємосумісних колективних дій. Хто говорить, що нам потрібні і кораблі відкритого моря, і прибережні москити просто не вміє рахувати гроші – на все про все існуючого оборонного ресурсу України точно не вистачить. А перетворити щось у довгобуд без кінцевого результату – це вже було і не раз...

По великому рахунку, у нас має запрацювати момент істини щодо доцільно-досяжних пріоритетів. Цей симбіоз є важливим. І у зв'язку з цим моя порада щодо моря наступна: не гайте час і ресурси на чудові, але нездійснені амбіції, а пріоритетне закупавайте на Заході сучасні сумісні з НАТО, водночас асиметричні щодо спроможностей Росії москити, такі як мультизадачні катери Марк VI, ракетні катери з NSM або аналогами, системи з автономними функціями, йдеться про палубні тактичні дрони різного призначення, сумісні з НАТО системи С2 з різноманітними сенсорами тощо... і локалізуйте їхнє виробництво в Україні. Крім формування потрібних тут і зараз, сумісних і компліментарних з НАТО, асиметричних по формах і способах застосування бойових спроможностей, це оживить український ОПК та зробить технологічний заділ на майбутній розвиток національного флоту. Так рухалися Туреччина, Польща та інші країни. Чому ми маємо винаходити свій велосипед, а не використовувати колективний розум для скорішого просування в систему колективної безпеки?

Яким'як С.В.

начальник кафедри Військово-Морських Сил Національного університету оборони України, кандидат військових наук, доцент, капітан 1 рангу

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ НА МОРІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Аналіз досвіду відсічі збройній агресії Російської Федерації (далі – РФ) проти України у 2014-2021 роках та результати проведених досліджень підтверджують положення щодо поточних і прогнозованих загроз національній безпеці та національним інтересам України на морі, визначених у Стратегії національної безпеки України, Стратегії воєнної безпеки України, Стратегії

деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим (далі – АРК) та м. Севастополя, Морській доктрині України на період до 2035 року.

Як відомо, у Стратегії національної безпеки України, затвердженій Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. №392/2020, серед поточних і прогнозованих загроз національній безпеці (розділ II, п. 17) визначено, що “...РФ, продовжуючи гібридну війну, системно застосовує політичні, економічні, інформаційно-психологічні, кібер- і воєнні засоби. Посилюються угруповання збройних сил РФ та їх наступальний потенціал...”, а також вказано, що відбувається “... збереження загрози військового вторгнення. Зростає милітаризація територій тимчасово окупованої АРК та м. Севастополя. Зберігається загроза з боку РФ вільному судноплавству у Чорному та Азовському морях, Керченській протоці”.

Водночас, у Стратегії воєнної безпеки України, затвердженій Указом Президента України від 25 березня 2021 р. №121/2021, зазначено, що одним з найбільш загрозливих аспектів є “...ймовірність дестабілізації ситуації у Чорноморському регіоні... внаслідок: тимчасової окупації РФ частини території Грузії і України; милітаризації РФ тимчасово окупованої території АРК та м. Севастополя; ...перешкоджання РФ вільному судноплавству в Чорному і Азовському морях...”. У документі також визначено, що “... така агресивна зовнішня і воєнна політика РФ загрожує національній безпеці України та інших держав... Чорноморського регіону, може призвести до подальшої ескалації збройної агресії проти України та спровокувати міжнародний збройний конфлікт у Європі”.

Проведений аналіз та прогноз розвитку безпекової ситуації в Азово-Чорноморському регіоні дозволяє стверджувати, що до основних загроз національній і міжнародній безпеці слід віднести у першу чергу такі:

триваюча тимчасова окупація Російською Федерацією території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, прилеглих до них ділянок територіального моря і виключної (морської) економічної зони України та обумовлене нею постійне зростання обсягу економічних втрат держави;

зростання масштабів перешкоджання РФ вільному судноплавству, у тому числі міжнародному, в Чорному й Азовському морях та Керченській протоці та обумовлене цим зниження рівня економічної привабливості регіону і, відповідно, здійснення негативного впливу на економіку причорноморських держав;

розширення масштабів та наслідків гібридних дій РФ в регіоні, збільшення негативного впливу на соціально-економічну обстановку у приморських районах та суттєве зниження показників морської економічної діяльності України.

Так, за інформацією ДП “Адміністрація морських портів України” Мініфраструктури з початком збройної агресії РФ економічні втрати морських портів Бердянськ та Маріуполь склали: обсяги переробки вантажів в портах скоротились на 50% (з 17662,92 тисяч тон у 2013 році до 9175,73 у 2020 році);

кількість вантажних суден, які здійснюють регулярні рейси, зменшилась на 144 судна (у зв'язку побудованим РФ мостом через Керченську протоку та встановленим обмеженням щодо максимальної габаритної висоти судна над водою – до 33 м).

Окрім того, суттєво зростає загроза, пов'язана із посиленням угруповань військ РФ у регіоні, зокрема у Криму, та підвищенням імовірності вторгнення військ противника у разі не досягнення ним цілей гібридних дій (або “стратегії обмежених дій” – у термінах російських військових фахівців. Так, у ході мілітаризації тимчасово окупованої території АРК та м. Севастополя у 2014-2021 рр. відбулось значне нарощування бойових спроможностей Чорноморського флоту РФ: ударні спроможності з нанесення ураження наземним об'єктам на дальність до 1500 км зросли у понад 5 разів та досягли сумарного умовного ракетного залпу у 104 ракети комплексу “Калібр” (загальна кількість кораблів-носів – 16, з них фрегатів проекту 11356 – 3 од., підводних човнів проекту 636.3 – 6 од., малих ракетних кораблів проекту 21631 – 4 од., патрульних кораблів проекту 22160 – 3 од.); десантні спроможності з урахуванням перебазування сил з Північного флоту і Каспійської флотилії у квітні 2021 р. зросли майже у 2 рази та забезпечують висадку військ десанту складом до 5600 осіб, 70 танків і 90 бойових броньованих машин (загальна кількість десантних кораблів і катерів – 32, з них: великих десантних кораблів проекту 775 – 7 од. та проекту 1171 – 3 од.; десантних катерів проекту 11770 – 9 од., проекту 21820 – 2 од., проекту 1176 – 1 од.; десантно-штурмових катерів проекту 03160 – 12 од.).

Реагуючи на небезпеки і загрози з боку противника воєнно-політичним керівництвом держави постійно вживаються заходи та дії у відповідь.

Як відомо у Стратегії воєнної безпеки України “Воєнна безпека – всеохоплююча оборона”, затвердженій Указом Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021, визначено цілі, пріоритети та завдання реалізації державної політики у воєнній сфері, сфері оборони і військового будівництва. Згідно з визначеними пріоритетами серед завдань державної політики у воєнній сфері, сфері оборони і військового будівництва передбачено: “підвищення рівня боєздатності Збройних Сил України та інших складових сил оборони з досягненням і підтриманням визначених спроможностей щодо... контролю ближньої морської зони...”.

Також у Стратегії зазначено, що з урахуванням пріоритетності та ресурсних можливостей держави завдання з реалізації державної політики у воєнній сфері, сфері оборони і військового будівництва виконуватимуться в послідовності, яка у короткостроковій перспективі, зокрема передбачає: розвиток військово-морських спроможностей держави, зокрема системи висвітлення надводної та підводної обстановки”.

Стратегією деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, затвердженою Указом Президента України від 24 березня 2021 р. № 117/2021, передбачено

формування такого механізму впливу міжнародної спільноти на державу-агресора, як Кримська платформа.

Окрім того, заходи протидії агресору на морі передбачені у Морській доктрині України на період до 2035 року, затвердженій постановою Кабінету Міністрів України від 7 жовтня 2009 р. № 1307 (із змінами, внесеними згідно з постановою від 18 грудня 2018 р. № 1108), та Доктрині “Військово-Морські Сили Збройних Сил України”, затвердженій Головнокомандувачем Збройних Сил України 19 січня 2021 р.

Слід зазначити, що з урахуванням особливостей безпекової обстановки у регіоні та необхідності надання допомоги Україні у квітні 2019 року керівництвом НАТО було запроваджено так званий Чорноморський пакет, а влітку 2020 року Україні були надано статус партнера НАТО з розширеними можливостями.

В теперішній час фахівцями країн-членів НАТО та провідними дослідницькими організаціями світу продовжується пошук ефективних технологій протидії гібридному впливу на морі та шляхів забезпечення безпеки у Чорноморському регіоні. До найбільш комплексних закордонних праць та новітніх стратегічних документів з даної тематики можуть бути віднесені наступні:

Russia, NATO, and Black Sea Security Strategy (RAND Corporation, Stephen J. Flanagan and Irina A. Chindea, 2019);

A Black Sea Agenda for the Biden Administration (Center for European Policy Analysis, Black Sea Working Group, Lauren Speranza, Miruna Sirbu, 2020);

Handbook On Maritime Hybrid Threats: 10 Scenarios and Legal Scans (European Center of Excellence for Countering Hybrid Threats, Working Paper 5, 2019).

Advantage at Sea: Prevailing with Integrated All-Domain Naval Power, Tri-service strategy (Department of the US Navy, 2020 p.).

The Black Sea ... or a Black Hole? A 12-step Program (Center for European Policy Analysis, Ben Hodges, 2021).

Для запобігання і нейтралізації загроз в Азово-Чорноморському регіоні вважається доцільним обрання такого варіанту реагування, який би забезпечував стримування РФ від ескалації конфлікту, нейтралізацію негативного гібридного впливу на Україну з морських напрямів, відновлення суверенітету і територіальної цілісності України, контролю над усіма ділянками територіального моря і виключної (морської) економічної зони України в Чорному та Азовському морях, забезпечення міжнародної безпеки у регіоні спільно з іноземними партнерами. Такий варіант повинен передбачати широку міжнародну співпрацю, здійснення спільних дій та, у першу чергу, – нарощування Україною власного потенціалу стримування, зокрема й на морі.

На підставі аналізу закордонного досвіду було визначено, що в НАТО, ЄС, провідних світових та сусідніх морських державах проводиться значна робота щодо вироблення (оновлення) стратегічних документів з питань

забезпечення безпеки на морі, зокрема розроблено, введено в дію та реалізуються такі стратегії (концепції):

Стратегія морської безпеки ЄС (European Union Maritime Security Strategy, 2014);

Морська стратегія НАТО (Alliance Maritime Strategy, 2011 р.);

Національна стратегія морської безпеки Великобританії (The UK National Strategy for Maritime Security, 2014 р.);

Стратегічна концепція морської безпеки Польщі (Strategiczna Konsepcja Bezpieczeństwa Morskiego Rzeczypospolitej Polskiej, 2017).

Зазначений досвід є актуальним і для України. Тому, для забезпечення розвитку спроможностей держави щодо моніторингу, координації та управління процесами розвитку і реалізації спроможностей пропонується розробити та запровадити комплексний підхід до забезпечення національної безпеки на морі, для чого опрацювати проєкт Стратегії морської безпеки України. Для забезпечення ефективності функціонування даного документу його слід включити до переліку стратегій, що розробляються за сферами безпеки згідно Закону України “Про національну безпеку України” від 21 червня 2018 року № 2469-VIII (з внесенням відповідних змін до нього). Окремо слід зазначити, що Річною національною програмою під егідою Комісії Україна – НАТО на 2021 рік, затвердженою Указом Президента України від 11 травня 2021 року № 189/2021, згідно Цілі 2.3.6. (Національні інтереси та економічні зони України на морі захищено) передбачено розроблення Державної морської стратегії зі строком виконання — 2022 рік.

Окрім того, для забезпечення постійного моніторингу безпекової обстановки на морі та виконання прийнятих рішень у даній сфері необхідно передбачити створення відповідно органу при Президенті України (із забезпеченням його функціонування за рахунок Апарату Ради національної безпеки і оборони України) – Національної морської ради (комісії, комітету).

Впровадження наданих вище рекомендацій, на погляд автора, дозволить підвищити рівень забезпечення національної безпеки України на морі.

Мідтгун, Ганс Петтер *експерт центру оборонних стратегій та член правління українського інституту безпеки і морського права*

ВАРІАНТ КОЛЕКТИВНОЇ ВІДПОВІДІ НА РОСІЙСЬКИЙ ВПЛИВ В АЗОВО-ЧОРНОМОРСЬКОМУ РЕГІОНІ

З початку війни морські ризики та загрози для України були недооцінені. Завдяки спільним зусиллям ВМС України, іноземних партнерів, українських та міжнародних експертів ситуація щодо уявлення цих ризиків суспільством і владою, на щастя, покращилася.

Для досягнення колективної міжнародної відповіді на російський вплив в Азово-Чорноморському регіоні нам потрібно встановити спільне бачення цієї

проблеми. Морська торгівля, безпека та юрисдикція регулюються міжнародним правом та конвенціями. Це означає, що все, що відбувається поза територіальними водами будь-якої морської держави, потребує міжнародних рішень.

Морські держави претендують на виключну морську економічну зону (ВМЕЗ), в якій суверенна держава має особливі права щодо розвідки та використання морських ресурсів, включаючи виробництво енергії з води та вітру. Загальним для всіх є те, що їх право здійснювати морську юрисдикцію регулюється Конвенцією ООН з морського права 1982 року.

Термін “морська юрисдикція” може бути визначений як здійснення - відповідно до міжнародного права - законодавчих, виконавчих та судових функцій над ділянкою моря, особами та речами на морі або під ним.

Отже, будь-яке порушення міжнародного права має глобальний вплив. Однак, хоча країни мають права (морську юрисдикцію) в межах своєї ВМЕЗ, вони також стикаються з обов'язками та відповідальністю. Права, обов'язки та відповідальність взаємопов'язані. Морська держава повинна здійснювати свою юрисдикцію протягом всієї ВМЕЗ протягом всього часу – “24/7”. Якщо держава не здійснює юрисдикцію, це робитиме хтось інший.

Коли окупували Крим, Україна втратила більшу частину своїх можливостей підтримувати морську юрисдикцію. Росія скористалася можливістю претендувати на більшу частину української ВМЕЗ, а також позбавляючи Україну шансу виконати свої зобов'язання як морської держави. Російська Федерація скористалася можливістю взяти на себе відповідальність та зобов'язання України. Підтримуючи як права, обов'язки, так і відповідальність, Росія посилює свої вимоги як в Азовському, так і в Чорному морях.

Російська агресія та малі наявні сили захистити себе на морі, швидше за все, зменшили готовність України кинути виклик російським претензіям в Азовському та Чорному морях за допомогою військової присутності.

Через військову асиметрію на морі, Росія в даний час може здійснити ескалацію ситуації, і, якщо потрібно, взагалі позбавити України доступу до моря без будь-яких додаткових витрат. Тому майбутній суверенітет і незалежність України цілком можуть бути визначені на морі, без жодних вирішальних битв.

Морська безпека за своєю суттю є міжнародною. Морські виклики поза територіальними водами морської держави повинні вирішуватися міжнародними судами в інтересах світового морського співтовариства.

Для України зв'язок між так званою “ЗБ” - Чорним, Балтійським і Баренцевим (ЗВ–Black, Baltic, Barentssea) морем - представляє можливість. Чому?

Російські національні інтереси зі стратегічної точки зору більш-менш однакові в трьох регіонах. Всі три мають вирішальне значення для прагнення Росії щодо:

Бастіонна оборона розглядається ними як частина оборони Батьківщини

здатність проектувати силу по всій Європі та за її межами охоплюють так звані “ближній закордонні території” та “зони інтересів”, більшість з яких мають морські кордони з РФ

Контроль над морськими комунікаціями та стратегічними координаційними центрами, забезпечуючи свободу мореплавства, обмежуючи свободу інших країн.

Доступ до морських ресурсів на поверхні або на морському дні за межами визнаних міжнародними економічними зонами ексклюзиву та доставка енергоносіїв до Європи.

Арктика (або Баренцеве море) і Чорне море висвітлено у всіх російських стратегічних документах, що регулюють його військову галузь, включаючи “Концепцію зовнішньої політики Російської Федерації”, “Основи державної політики Російської Федерації Федерація в галузі морської діяльності на період до 2030 року”, а також Військова та морська доктрини.

Мілітаризація Криму (фактично разом з Азовським та Чорним морями) фактично віддзеркалюється діями РФ в Арктиці.

Тому безпека в Чорному морі пов'язана з безпекою Балтійського та Баренцевого морів. Те, як розвивається морська безпека в Чорному морі, має міжнародні наслідки. Якщо Захід дозволить російському пануванню над Чорним морем залишатися беззаперечним, Захід зіткнеться з такою ж загрозою в Балтійському та Баренцевому морях. Тому морська безпека потребує міжнародних рішень.

Тому я б рекомендував всеосяжну стратегію, яка охоплює регіон “ЗБ”. НАТО має: розробити морську стратегію, орієнтуючись на “ЗБ”, збільшити морську присутність у “ЗБ”, проводити операції зі свободи судноплавства в “ЗБ”, якщо потрібно, надати допомогу у розвитку морського потенціалу країн “ЗБ”, заперечувати спробу Росії здійснити маніпуляції щодо морської юрисдикції в “ЗБ”, покращити морську ситуаційну обізнаність у “ЗБ”, санкціонувати будь-яку морську діяльність, що суперечить національній цілісності країн ЗВ.

Щоб не сталося, Україні потрібно розпочати обговорення загальних викликів у “ЗВ”. Це питання має бути внесено до міжнародного порядку денного. Кримська платформа може виявитись для України найбільш необхідною можливістю.

ГАЗОПРОВІД “ПІВНІЧНИЙ ПОТІК – 2” ЯК ФАКТОР ВИХОДУ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ НА ПОЗИЦІЇ ГІБРИДНОГО ДОМІНУВАННЯ НА БАЛТИЦІ

Газопровід “Північний потік – 2” проходить із північного сходу на південний захід Балтійського моря, поєднує Росію і Німеччину та має довжину 1234 км. Разом з паралельною ниткою “Північного потоку 1” обидва газопроводи можуть перекачувати понад 50 млрд куб метрів газу на рік.

Певний час спочатку Швеція, а потім Данія чинили супротив проекту, в тому числі й через близькість проходження об’єкту до своїх важливих стратегічних військових об’єктів і морської інфраструктури. Але потім, під впливом тиску з боку РФ та Німеччини, дозволили його будівництво. Але стурбованість щодо створення значної залежності і впливу з боку Росії на країни регіону через цей проект залишається, набуватиме актуальності і може принести серйозну військову небезпеку в регіон. Попробуємо це довести.

Балтійське море мілководне – середня глибина 51 метр, з низкою концентрацією морської солі, штормова погода має місце нечасто, вода прогрівається незначно влітку на глибині 20-40 метрів, по суті є закритою акваторією.

Економіка регіону розвинута. Ріст обсягів інвестицій і економік країн на узбережжі Балтійського моря демонструє стійкий ріст біля 4% на рік (за виключенням РФ – 0,3-2,5%). Розвивається торгівля і морський транспорт. Через Датські протоки, що поєднують Балтійське море з Північним проходить біля 125 тисяч суден на рік. Датські протоки посідають п’яте місце з восьми найбільш завантажених перевозкою нафтопродуктів протоків світу, з обсягом 3.3 млрд барелів на день (це більше ніж через протоку Босфор, Панамський або Суецький канали). Більшість цих перевезень здійснюються з російського порту Приморськ.

Усього на узбережжі Балтійського моря розташовано понад 200 портів, вісім з яких крупні. Найбільшими портами за обсягом вантажу є російські Приморськ і Санкт-Петербург (кожен біля 60 млн тон щорічно).

На берегах Балтійського моря розташовано 9 країн, з яких 6 є членами НАТО і 8 – Європейського Союзу.

Єдина країна поза межами цих організацій – це Російська Федерація, яка останні 10-12 років демонструє агресивну політику по відношенню до країн Заходу, особливо членів НАТО, незважаючи на активну продаж до них нафтопродуктів і сировини, що приносить Росії 36-51% національного бюджету. На порт Санкт-Петербург приходиться 52% міжнародних контейнерних перевезень РФ. На торгівлю з Росією приходиться до 40% зовнішньої торгівлі її балтійських країн-сусідок, в першу чергу Латвії, Литви і Естонії.

Наведені вище факти сприяють реалізації нео-імперської політики РФ, яка 10 років активно просуває свої національні інтереси, намагаючись відновлення статусу наддержави та, як мінімум, контролю за територіями колишнього СРСР.

Щодо зони концентрації зусиль та інструментів впливу РФ досягає цих цілей в регіоні Балтійського моря переважно гібридними методами, комбінує політичні, дипломатичні, економічні, військові та інформаційні (включаючи пропаганду і кібернетичні) важелі впливу. Така стратегія дозволяє поки ще зменшувати військові витрати на регіон, використовувати гнучкість демократичних міжнародних норм для досягнення авторитарних цілей, вимагає певного часу реагування з боку світової спільноти. Синергії додає досить чітка державна координація процесів гібридної війни Урядом РФ, з активною участю МЗС, ФСБ, Міноборони та інших російських державних і приватних структур, зокрема олігархів.

Гібридні технології допомагають Росії виконанню її геополітичних планів в умовах зростаючого, але все ще недостатнього ресурсу. Показовим є вихід оборонних витрат РФ, у абсолютних показниках, на рівень витрат на оборону у СРСР в 1990 році. З 7 млрд. доларів США у 1998 році оборонний бюджет РФ зріс до біля 70 млрд. доларів США на теперішній час (важливо відмітити, що за споживчою спроможністю ця сума у 1990 році сума складала у сучасних цінах біля 270 млрд. доларів США). Таким чином, за 20 років відбулося десятикратне зростання витрат на оборону, Росія на теперішній час має третій-четвертий військовий бюджет у світі. Крім того, багато досліджень доводять, що сума ця не остаточна і є багато скритих статей фінансування, в тому числі і з недержавних джерел. 50% коштів оборонного бюджету РФ тривалий час йде на розробку і закупівлю нового озброєння, що значно осучаснило парк озброєння російської армії. Витрати на одного російського військового зросли до 75 тис. доларів США на рік (16 тис. доларів США - у 1995 році).

Балтійський регіон має важливе значення для геополітики Росії. Для набуття свого контролю над Балтійським регіоном РФ концентрує увагу на такі географічні зони свого гібридного впливу. До таких зон входять:

район Калінінградської області, який перетворився у своєрідний Балтійський бастион, “зону заборони доступу” супротивнику і проекції власної військової сили на Литву, Латвію, Естонію, Польщу, інші країни регіону та сили НАТО. З цієї зони можливо перешкодження діяльності перших LNG-терміналів на Балтійському узбережжі в Клайпеді (Литва) та Щецин (Польща), які створюють конкуренцію російським поставкам газу;

Аландські острови, острів Готланд, острів Борнгольм для впливу на морську діяльність відповідно Фінляндії, Швеції і Данії;

Датські протоки – для контролю судноплавства, зокрема військових кораблів та постійно-діючих з'єднань країн НАТО, за необхідністю їх блокування;

Північно-східна частина Балтійського моря – з метою захисту та контролю підходів до своїх портів, забезпечення випробувань новітніх військових кораблів та озброєння.

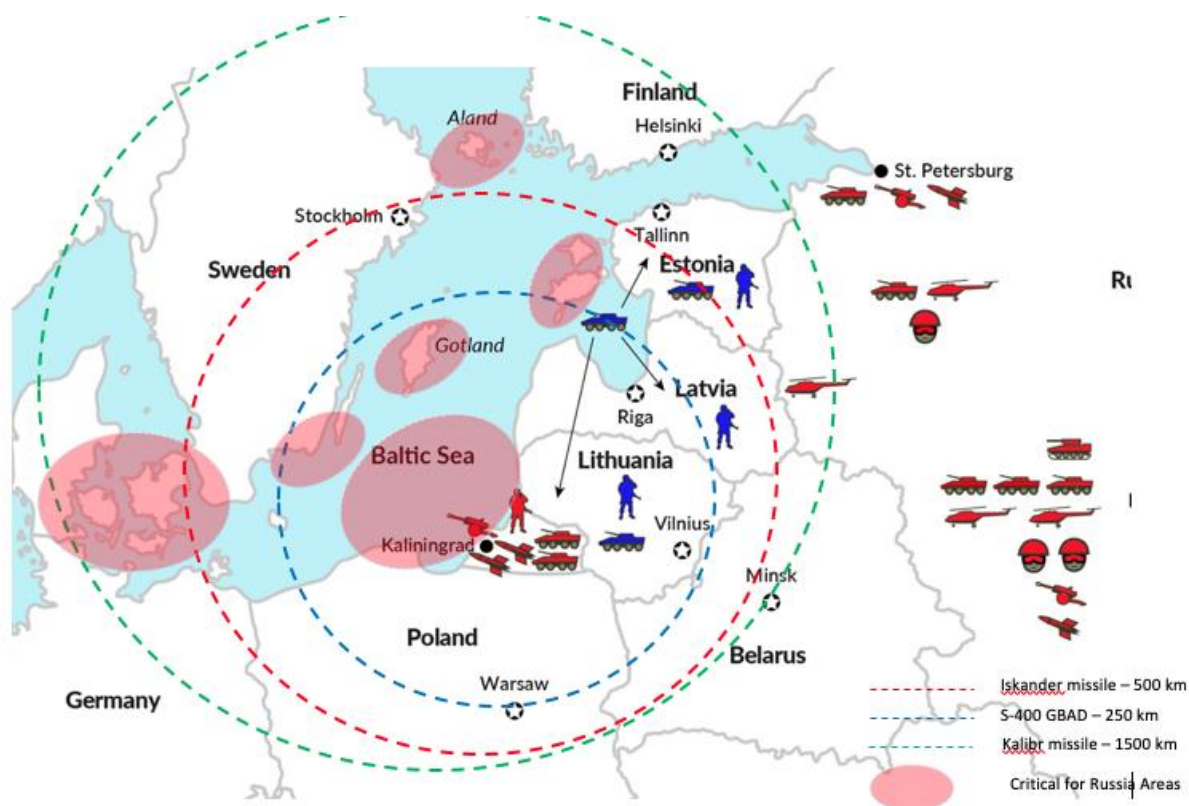

Рис.1. Зони впливу РФ на Балтиці.

Для бажаного домінування у регіоні Російська Федерація протягом останніх років створила і наростила у цих зонах такі військові спроможності:

у Калінінградській області створено “зона заборони доступу” (Anti-Access / AreaDenial, A2 / AD) - комплект ракетних сил і засобів для знищення цілей на суходолі, повітрі та на морі. Починаючи з 2016 року відмічається інтенсифікація відпрацювання масованих ракетних ударів з берегових комплексів, надводних кораблів, літаків та вертольотів по військовим об’єктам країн НАТО у регіоні, в тому числі на островах Готланд та Борнгольм. До цього залучаються берегові ракетні комплекси “Бастіон” SSC-5 Stooge (“Маріонетка”) і ОТРК “Іскандер” SS-26 Stone (“Камінь”) з дальністю стрільби 300 т 500 км відповідно. ОТРК “Іскандер”, поряд з системою ППО С-400, і береговими протикорабельними комплексами класу “Бастіон”, грає ключову роль в концепції ЗС Росії “зони заборони доступу” (Anti- Access / AreaDenial, A2 / AD), яка полягає в тому, що війська НАТО не можуть перебувати і пересуватися в радіусі дії систем забороненої зони A2/AD без ризику отримання неприйняттого збитку. ОТРК “Іскандер” є найнебезпечнішим зброєю ЗС РФ, так як має дуже низький бар’єр неядерного застосування, а велика дальність ракет і їх можливості подолання ПРО може відразу ж привести до величезного збитку в разі нанесення ударів “Іскандерів” по

аеродромах, логістичних центрів і тому подібних об'єктів. Завдяки розгортанню в Калінінградської області (сmt Гвардійське) системи С-400 створено ешелоновану систему протиповітряної оборони, здатну виявляти цілі на дальності до 600 км та знищувати на дальності до 240 км, навіть у повітряному просторі сусідніх країн Балтики. Створюється інтегрована система обміну інформації за морською і повітряною обстановкою і ціле вказання з перспективою її інтегрування у загальну державну систему РФ. Там же дислокується 561 загін морського спецназу, який здатен вести розвідку і проводити диверсійну діяльність на морі та з морського напрямку;

нарощується бойова діяльність сил Балтійського флоту РФ, з опорою на ударні спроможності великої дальності чотирьох нових корветів типу “Стерегущий” проекту 20380 та двох ракетних кораблів типу “Каракурт” проекту 22800, що недавно увійшли до складу надводних сил флоту. Кожен з цих кораблів є носієм 8 крилатих ракет “Калібр” з дальністю стрільби 1500 км, в тому числі і з ядерною бойовою частиною. У найближчі роки очікується надходження ще 4 ракетних кораблів типу “Каракурт” (доведення їх загальної кількості до 6 одиниць на Балтиці) та новітніх тральщиків типу “Александровець” з підводними апаратами, які керуються дистанційно. Росія продовжує у регіоні випробування нових або модернізованих видів ракетного, торпедного, радіо-електронного та мінного озброєння;

РФ поступово намагається витіснити інші країни з міжнародних вод застосовуючи маніпулювання норм міжнародного права. Нібито для забезпечення військової діяльності РФ на тривалий період часу оголошує відповідно SOLAS-74 небезпечними для мореплавства (фактично закриває для торгівельного судноплавства) значні райони Балтійського моря, фактично у них нічого не проводячи. Особливо чутливо це відчувається на діяльності морської індустрії Латвії, Литви і Естонії. Відмічаються намагання РФ трактування вимог UNCLOS 1982 на свою користь, особливо стосовно примушення до обмеження свободи судноплавства у своєї виключній морській економічній зоні, чого не дозволяється міжнародним морським правом. Відмічаються факти впливу на систему супутникового зв'язку Inmarsat (rerouting) та впливу на систему ідентифікацій суден AIS (spoofing);

Росія продовжує інтенсивне розвідку щодо вивчення театру Балтійського моря з метою виявлення надводних і підводних сил країн НАТО в районах бойової діяльності, залучає цивільні об'єкти морської індустрії до військового призначення. Для цього застосовуються розвідувальні кораблі ВМФ, 561 загін морського спецназу, судна цивільного флоту, які можуть використовуватися для розвідки, диверсій, саботажу, блокування судноплавства і портів, пошкодження прибережних об'єктів та інфраструктури. З цією діяльністю РФ ймовірно пов'язано і виявлення невідомих підводних об'єктів біля узбережжя Швеції у 2014 та 2016 роках. Певну увагу РФ приділяє портам Щецин (Польща) і Клайпеда (Литва), де недавно було побудовано LNG термінали, які є небажаними конкурентами поставкам російського газу. Для їх блокування у тому числі не виключається можливість застосування на Балтиці спеціальних

підводних апаратів Головного управління глибоководних випробувань МО РФ “ТУГГ”, які в основному діють на великих глибинах. Але нічого не перешкоджає застосування невеликих апаратів на Балтиці для ведення специфічних досліджень у портових зонах та на дні моря, діях по підводним кабелям та трубопроводам, включаючи їх знищення. Є індикації того, що на Балтиці для виконання цієї мети Росія може використовувати і морських тварин, що практикувалось у радянські часи на Чорному морі. Балтійське море ідеально підходить для застосування морських тварин практично по усій його акваторії. Іншою практикою Росії на Чорному морі, яка може бути використана на Балтиці є активно застосовування підводного простору для розвідувальної діяльності, включаючи цивільні об’єкти на морському дні. Нагадаємо, що у 2013 році ВМС України було зафіксовано і виявлено елементи підводної системи гідроакустичного спостереження РФ у територіальних водах України (біля м. Севастополя). Протягом останніх 3 років Росією створено стаціонарну систему гідроакустичного спостереження в північно-західній частині Чорного моря та на газопроводі Турецький потік (на глибині понад 2000 метрів).

Між тим, незважаючи на певне нарощення військового потенціалу, Балтійський флот ВМФ РФ не є на теперішній час пріоритетом у поставках нових кораблів і військової техніки (на відміну від Чорноморського або Північного флотів). Він значно програє морським силам країн НАТО у регіоні. Особливо це стосується можливостям дій підводних човнів, постановки мінних загороджень, контролю з боку НАТО над стратегічно важливими для Росії Датськими протоками (поставка пального).

Таблиця 1. Склад надводних сил ВМФ на Балтійському морі

	РФ	Німеччина	Польща	Данія	Швеція	Фінляндія
Есмінці	1	7	-	-	-	-
Фрегати	2	10	2	9	-	-
Корвети	14	5+3	2	-	8	-
ПЧ	2	6	3	-	5	-
Катери	25	-	3	15	12	8
Протимінні	14	12	21	6	9	19
Десантні -кораблі -катери	6	2	5	4	284	196

Крім того, Балтійське море – це операційна зона постійно-діючих ударних і протимінних з’єднань НАТО, що залучає бойові кораблі з країн поза межами регіону. Наприклад, зараз ударне постійно діюче з’єднання НАТО (SNMG1) складається з кораблів Португалії, Бельгії і Канади, протимінне з’єднання НАТО (SNMCMG1) додатково до кораблів Балтійських країн – ще кораблі від Нідерландів, Бельгії, Норвегії. Підсилюється і набуло додаткових спроможностей морське операційне з’єднання трьох Балтійських країн Латвії, Литви і Естонії БАЛТОПС, з 2016 року до його складу було включено

амфібійну компоненту. До останніх навчань БАЛТОПС у червні 2020 року було залучено кораблі з 17 країн НАТО а також Швеції і Фінляндії. Таким чином, Росія шукатиме якийсь нестандартний і не зовсім зрозумілий для Заходу метод компенсації поточного програшу у військовому потенціалі країнам НАТО в регіоні. Газопровід “Північний потік” може стати дуже гарним інструментом реалізації цього завдання.

Враховуючи патологічну антипатію діючого керівництва РФ до НАТО та на базі наведеної раніше оцінки геополітичного середовища, можливо з високою ймовірністю спрогнозувати, що газопровід “Північний потік” однозначно буде каталізатором щодо забезпечення російської військової діяльності у Балтійському морі.

Використання “Північного потоку” з метою розвідки і спостереження підводного простору практично на всієї акваторії Балтійського моря. Це надасть певних операційних переваг, що мінімізують відставання РФ у сумарному бойовому потенціалі на морі, дозволить більш ефективно використовувати її кораблі і катери у протидії з силами НАТО на морі, завчасно визначати приховане розгортання підводних човнів країн НАТО з пунктів базування в райони вогневих позиції або патрулювання.

Технічно реалізувати це для РФ буде нескладно і ресурсу також багато не займе. Використовуючи штатну інженерну систему безпеки газопроводу “Дельта -МГА”, що спеціально розроблена для ПАО “Газпром”, російські військові мають тільки додати окремі технічні компоненти і приховано провести роботи для встановлення підводних гідроакустичних станцій у потрібних місцях, в тому числі у територіальних водах прибережних країн. У РФ у цьому мається значний досвід і спроможності. Враховуючи невеликі глибини Балтійського моря та дуже невелику відстань “Північного потоку” від узбережжя країн-сусідок та критично важливих Аландських островів, островів Готланд та Борнгольм, Росія може в досить короткій термін створити пасивну систему підводного спостереження на базі декількох ліній МГК – 608 “Північ”, яка навіть поставляється ВПК Росії на експорт.

Стаціонарний пасивний гідроакустичний комплекс МГК-608 “Північ” призначений для освітлення підводної обстановки в значних морських і океанських районах з метою пошуку надводних і підводних цілей, в тому числі малошумних підводних човнів.

Завдання, які вирішуються МГК-608: пошук і виявлення підводних човнів і надводних кораблів по їх гідроакустичного полю, визначення їх координат, супровід виявлених цілей, визначення параметрів їх руху (курсу, швидкості, моделі поведінки), класифікація об'єктів по їх шумового портрету, автоматична видача оброблених даних про цілі для наведення маневрених сил, в тому числі з використанням супутникових каналів зв'язку.

Комплекс має можливість виявлення кораблів і малошумних підводних човнів на ділянках протяжністю до 1000 км, на відстані до 200 км від узбережжя і глибинах до 1000 м, в зонах площею 30-300 тисяч кв. км одночасно.

Дальність виявлення цілі окремою станцією складає до 150 км, похибка визначення дистанції до цілі не більше 2 км.

МГК-608 розрахований на безперебійну роботу протягом 10 років без підйому донної частини.

Таким чином, можна уявити що система підводного шпіонажу РФ у Балтійському морі може мати такий вигляд (і скоріш за все вже існує, хоча би фрагментарно):

Станції МГК-608 розташовані по обидві сторони від “Північного потоку”, в основному поза межами територіальних вод (в більшості випадків для цього немає сенсу), можливо поєднані в ланцюги, знаходяться одна від однією в межах сталого покриття зон виявлення (до 150 км). Зазначена система пасивного підводного спостереження дозволить взяти Росії під контроль підводну військову і невійськову діяльність, ключові острови Балтики та маршрути цивільного судноплавства. Треба зазначити, що в арсеналі Росії є багато станцій акустичного спостереження, але ведення цієї діяльності в Балтійському морі потребує відносно нескладні зразки. Приховане встановлення станцій МГК-608 вірогідно з борту гідрографічних або розвідувальних суден типу “Янтарь” або з борту підводних автономних апаратів ГУГІ.

Підводна інфраструктура “Північного потоку” може бути використана для її нарощування військовими засобами з метою контролю (та пошкодження за необхідністю) підводних кабелів і трубопроводів.

В акваторії Балтійського моря залягають багато підводних кабелів, які поєднують енергетичні і інформаційні потоки між країнами НАТО та Європейського Союзу, мають важливе значення для їх економік.

Сучасна кабельна мережа Балтійського моря складається із ліній електропередачі, включаючи SwePolLink між Швецією та Польщею. Одним з перших кабелів у світі був Gotland, який з'єднує материкову частину Швеції зі шведським островом Готланд. Установка Балтійського кабелю від Херренвіка (Швеція) до Лубека (Німеччина), є найдовшим кабелем електричного постачання у світі (250 км).

У Росії є “найрозвиненіші сили для ведення війни на морському дні”, - йдеться у звіті американського CSIS (Центру стратегічних і міжнародних досліджень), зокрема розміщення акустичних датчиків, обстеження уламків на дні моря для збору розвідки та “прослуховування підводних кабелів”. У Балтійському морі в 2015 році Росія завадила завершенню будівництва підземного кабелю живлення SweLit.

У грудні 2017 року начальник управління оборони Великобританії, генерал-авіаційний маршал сер Стюарт Піч попередив, що Росія може “негайно і потенційно катастрофічно” вразити світові економіки, якщо підводні кабелі - довжиною 545 018 миль у 213 незалежних системах - будуть перервані або порушені. Сер Стюарт заявив також, що вразливість кабелів представляє “новий ризик для нашого способу життя”, і для НАТО критично важливо визначити пріоритет захисту кабелів у відповідь на загрозу, яку представляє модернізація російського флоту, як атомних, так і звичайних підводних човнів і кораблів. В

той час контр-адмірал ВМС США Ендрю Леннон, командувач підводними силами НАТО, заявив, що вони “зараз спостерігають російську підводну діяльність в районі підводних кабелів, яких, я не вірю, ми коли-небудь бачили”. “Росія явно цікавиться підводною інфраструктурою країн НАТО”, - сказав він. “І те, що ми спостерігали, - це підвищена активність в районі підводних кабелів. Ми знаємо, що ці малі спеціальні підводні човни РФ призначені для роботи на дні океану, і вони транспортуються материнським кораблем, і ми вважаємо, що вони можуть бути обладнані для маніпулювання об’єктами на дні океану”.

Враховуючи те, що “Північний потік” проходить через більшість підводних кабелів Балтійського моря, Росія матиме значно спрощений до них доступ з метою шпіонажу, саботажу або диверсій. Здійснити це спроможні підрозділи Головного управління глибоководних досліджень МО РФ “ГУГГ”.

Мова йде про військову частина № 45707 - підрозділ Військово-Морського Флоту Росії. Це - один з найбільш засекречених військових об’єктів в Росії, відповідає за випробування і експлуатацію атомних глибоководних станцій. Гідронавти “ГУГГ” займаються розвідувальною діяльністю - прослуховують кабелі зв’язку, встановлюють датчики руху, а також збирають з морського дна уламки кораблів, літаків і супутників.

За відомостями колишнього Гідронавта Володимира Ашіка, “завданням його колег був збір розвідувальної інформації про техніку противника, охорона і обслуговування радянських глибоководних ліній зв’язку, підйом з дна залишків секретної техніки, що залишилися після випробувань або аварій”. Військова частина № 45707 дислокується в Петергофі - передмісті Санкт-Петербурга. Цілком ймовірно, що цей підрозділ може бути задіяний для спеціальних військових операцій на підводних кабелях Балтиці під прикриттям работ на “Північному потоці”.

Інфраструктура “Північного потоку” наближує РФ до районів здійснення актів саботажу і диверсій на військових та індустриальних об’єктів країн НАТО.

Це стосується в першу чергу військово-морських баз країн НАТО, Швеції і Фінляндії, морських портів а також терміналів LNG в Щецині (Польща) та Клайпеді (Литва). Для цього може бути задіяно підрозділи морського спецназу Балтійського флоту РФ (561 загін), гідронавти “ГУГГ” та, не виключається, що і морські тварини.

Проведення спеціальних операцій значно полегшується через наближення “Північного потоку” до районів їх проведення та можливість обґрунтування російської економічної діяльності, яка може бути використана і для військових цілей.

Газопровід “Північний потік” свого роду “важіль проекції сили” для спеціальних операцій в центральній та, особливо, в південній частині Балтійського моря.

Обслуговування та забезпечення безпеки газопроводу “Північний потік” може бути використано в якості підстави для маніпуляцій нормами

міжнародного морського права (UNCLOS 1982) та угоди з рятування людини в морі (SOLAS 1974).

На практиці це може бути реалізовано РФ у оголошенні закритими для мореплавства морських ділянок впродовж газопроводу під виглядом робіт або досліджень на необґрунтовано тривалі терміни. Що в свою чергу впливатиме на бізнес через додаткові витрати цивільних судновласників на обминання закритих районів. Можливі і правові претензії РФ на морські ділянки виключної морської економічної зони інших держав нібито для необхідності захисту газопроводу з обґрунтуванням інтересів національної безпеки Росії, що дозволяє нова редакція Конституції РФ (стаття 76).

Таким чином, газопровід “Північний потік-2” може стати гео-політичним важелем виходу Російської Федерації на позиції гібридного домінування на Балтиці. Його значення буде значно ширше ніж економічне. Наявність додаткової спроможності збору інформації завдяки газопроводу дозволить РФ більш оперативно і ефективно застосовувати свої військові сили в регіоні для протидії НАТО, здійснювати тиск на сусідні країни.

СЕСІЯ 2 “ЗАХИСТ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ НА МОРІ ТА ІНШИХ ПРИЧОРНОМОРСЬКИХ ДЕРЖАВ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ДІЙ РФ”

Филипенко А.О. *завідувач сектору досліджень південного регіону
Національного інститут стратегічних досліджень*

РОСІЯ І КРАЇНИ ЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ: ВІДНОСИНИ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Гібридна агресія проти України, окупація Кримського півострова та окремих районів Донецької та Луганської областей дозволили Російській Федерації змінити військово-політичну ситуацію в Чорноморському регіоні на свою користь. Російські військові бази від Придністров'я до Нагорного Карабаху напівкільцем охопили Чорне море, створюючи небезпеку всім країнам регіону.

Поповнення Чорноморського Флоту Російської Федерації новими типами кораблів, здатних нести крилаті ракети типу “Калібр”, розміщення нових, у тому числі ракетних озброєнь в Криму викликає цілком серйозну заклопотаність у чорноморських держав - членів НАТО. Мілітаризація Росією Криму веде до того, що румунська прибережна лінія опинилася в зоні досяжності російських ракет “земля-земля” дальнього радіусу дії. У 2016 році під час загострення російсько-турецьких відносин начальник Генерального штабу Російської Федерації Валерій Герасимов заявив, що Чорноморський флот здатен вразити десант противника ще в портах завантаження.

Чорне море і Чорноморський регіон важливий для РФ не лише як зона впливу, а як необхідний плацдарм для присутності та проєкції сили в Середземноморському регіоні, Близькому Сході, Північній Африці.

Москва розглядає агресію проти України в контексті протистояння з НАТО та Сполученими Штатами за домінування в Чорноморському регіоні. Її глобальна мета - повернути собі статус наддержави, отримати можливість на рівних вести діалог з провідними світовими гравцями на претендувати на власну сферу впливу.

Саме в цьому контексті варто розглядати і відносини Російської Федерації із країнами регіону, в першу чергу, з країнами - членами Північноатлантичного Альянсу: Румунією, Болгарією та Туреччиною.

Зазначені країни відрізняються не лише економічним потенціалом, військовою потугою та рівнем витрат на оборону. Попри приналежність до НАТО, кожна з цих країн намагається побудувати власні відносини із Росією. В свою чергу, Москва також проводить диференційовану політику по відношенню до них, намагаючись за допомогою політичних, економічних, інформаційних та інших заходів підірвати єдність Північноатлантичного

Альянсу та забезпечити одноосібне домінування у Чорному морі з обмеженням присутності НАТО в його акваторії.

Найпошлідовнішим прихильником посилення присутності НАТО в Чорноморському регіоні залишається Румунія. У Бухаресті посилення російської військової присутності в окупованому Криму сприйняли як загрозу національній безпеці.

Румунія одна з кількох європейських країн-членів НАТО зуміла підвищити видатки на оборону до 2% ВВП. Згідно плану модернізації відбувається закупівля нових озброєнь для всіх видів Збройних Сил. Враховуючи обмеженість ресурсів, Румунія приділяє значну увагу, з одного боку, розвиткові співробітництва із США, з іншого - закупівлю саме тих видів нових озброєнь, які дають можливість надати асиметричну відповідь на загрози з боку Росії, а саме - системи протиракетної та протиповітряної оборони, артилерія та авіація.

Як відомо, на колишній авіабазі у Девеселу розгорнуто елементи Протиракетної оборони. У 2019 році стало відомо про плани румунського керівництва реконструювати базу "Михаїл Когелнічану" відповідно до стандартів НАТО і збільшити її можливості. Вартість цього проекту оцінюється в суму понад 2,5 млрд євро протягом 20 років і покриватиметься з державного бюджету.

Настільки ж серйозна реконструкція чекає і 71-ю авіабазу в Кимпія Турзій в повіті Клуж, яка може перетворитися на хаб для операцій ВПС США в Південно-Східній Європі. Згідно із Законом про асигнування на національну оборону на 2021 рік передбачено виділення \$130,5 млн на її реконструкцію. Реконструкція є найбільшим інфраструктурним проектом, який реалізується в рамках Європейської ініціативи стримування.

В рамках програми переозброєння Румунія придбала уживані винищувачі F16. На озброєння поступили перші закуплені Реактивні системи залпового вогню HIMARS M142. Загалом планується отримати 54 системи з керованими ракетами. Оголошено про наміри придбання двох берегових систем оборони із морськими ударними ракетами.

В центрі особливої уваги Румунії є військово-морський компонент, оскільки існуючий потенціал, недостатній для адекватного протистояння Росії. Нестачу бойових кораблів Бухарест спробував компенсувати ініціативою щодо поєднання зусиль чорноморських країн. У 2016 р. Бухарест висунув пропозицію про створення чорноморської флотилії НАТО, що включала б кораблі, Румунії, Болгарії і Туреччини, однак вона не знайшла підтримку з болгарської сторони.

Оголошено про намір Румунії придбати для ВМС 4 корвети проекту SIGMA та провести модернізацію існуючого корабельного складу.

З урахуванням нових загроз були внесені відповідні зміни до стратегічних документів Румунії. 30 червня 2020 р. парламент Румунії затвердив Національну стратегію оборони на 2020-2024 рр., проект якої був запропонований президентом

Серед низки загроз національній безпеці у Стратегії звертається увага на агресивні дії Росії у Причорномор'ї, нарощування її військового потенціалу поблизу кордонів Румунії та вдосконалення гібридних інструментів, за допомогою яких Москва підтримує напружений та небезпечний політичний клімат у регіоні.

Не менше значення мають політичні ініціативи Бухаресту, спрямовані на посилення військової присутності НАТО на Східному фланзі. Йдеться, в першу чергу, про “Бухарестську дев'ятку” - об'єднання 9 країн НАТО, створене за ініціативою Румунії та Польщі. Останній саміт Б-9 підтвердив прагнення країн Центрально-Східної Європи до посилення військової присутності Альянсу.

На відміну від Румунії Болгарія виявляє більшу стриманість у деяких питаннях спільної політики НАТО та ЄС відносно Росії. Причиною є високий рівень присутності російського капіталу в болгарській економіці, залежність від постачань російських енергоносіїв, лояльне ставлення багатьох представників політичної еліти до Росії. Саме тому Москва розглядає Болгарію як слабку ланку НАТО і намагається всіляко впливати на внутрішньополітичні процеси в цій країні.

В Стратегії національної безпеки Болгарії відзначено, що “Республіка Болгарія розглядає Чорноморський регіон у широкому європейському та Євроатлантичному контексті для поглиблення співпраці між країнами у сфері економіки, торгівлі та безпеки. Особливо важливе значення цей регіон набуває в контексті розвитку мережі транспортування основних енергоносіїв, пов'язуючи країни-виробників з енергетичними ринками в Європі”. В документі згадується, що криза в Україні та незаконна анексія Кримського півострова веде до порушення геостратегічного та воєнного балансу, натомість, Російська федерація в цьому контексті не згадується.

Воєнний потенціал менший, ніж у Румунії та Туреччині. Незважаючи на приєднання до НАТО у 2004 році, протягом наступних десяти років ця країна не приділяла належної уваги збройним силам. Як зазначається в урядовому документі “Болгарія в НАТО і в європейській обороні 2020”, виданому у 2014 році, “більш, ніж 2 млрд левів, витрачених на оборону протягом останніх 10 років з часу приєднання до НАТО та 7 років з часу отримання членства в ЄС привели лише к мінімальним новим бойовим можливостям завдяки поганому плануванню, менеджменту та контролю, відсутності Програми Державного оборонного інвестування і відмови використовувати на практиці механізми, прийнятних завдяки членству в НАТО та ЄС”.

Протягом останніх років видатки на оборону сягали 1,4-1,7 % від ВВП. У 2019 р. Болгарія ухвалила рекордний оборонний бюджет, завдяки чому військові видатки збільшилися на 127 % (найвищий темп зростання серед європейських країн). Оборонні видатки країни у відповідному році становили до 3,25 % від ВВП (2,13 млрд дол. США). Збільшення пов'язане із закупівлею багатоцільових бойових літаків F16V Block 70, які мають прийти на заміну МіГ-29 радянського випуску.

Військово-морський компонент Болгарії також є недостатнім. Наприкінці минулого року було оприлюднено інформацію про намір придбати два у німецької компанії Lürssen Werft два кораблі для болгарських ВМС.

Туреччина має найбільшу військову потугу серед чорноморських країн - членів НАТО, проте її чорноморська політика і відносини з Російською Федерацією базується на прагненні ствердитися в якості потужного регіонального гравця не лише в Чорноморському, але й у Середиземноморському регіоні. Як наслідок, Туреччина намагається знайти вигідний для себе баланс між співробітництвом із Росією та участю в НАТО. Не визнаючи анексію Криму та розвиваючи військово-технічне співробітництво з Україною, Анкара не відмовляється від діалогу та співробітництва з Москвою. Тим самим Туреччина прагне забезпечити собі стабільність у Чорноморському регіоні для того, щоб приділяти більше уваги Центральній Азії, Близькому Сходу та Північній Африці.

Найважливішим геополітичним фактором, який визначає роль Анкари в регіоні, є її контроль над Чорноморськими протоками – Босфором та Дарданеллами. Спираючись на Конвенцію Монтрю 1936 року, Туреччина продовжує опиратися збільшенню військово-морської присутності у Чорному морі нечорноморських країн. Подібна позиція певною мірою відповідає і позиції Москви, проте наразі невідомо, чи розповсюдяться положення конвенції Монтрю на новий Стамбульський канал, який має намір побудувати Туреччина і який з'єднає Мармурове та Чорне моря.

Військовий потенціал Туреччини, у тому числі її військово-морський компонент знаходиться на достатньо високому рівні і до 2014 року саме турецький флот вважався найпотужнішою силою в регіоні. Проведена модернізація Чорноморського флоту Росії змінила баланс сил. Туреччина проводить активне переозброєння, у тому числі і воєнно-морських сил, спираючись, в першу чергу на потенціал власного оборонно-промислового комплексу. Водночас багатовекторність турецької зовнішньої політики впливає і на цей процес. Прикладом може бути закупівля російських протиповітряних комплексів С-400 що призвело до загострення відносин із США та та виключення Туреччини з програми розробки літаків п'ятого покоління F-35.

Водночас, попри багатовекторність і намагання зберегти баланс інтересів в Чорноморському регіоні, Туреччина має певний конфліктний потенціал у відносинах з Росією. Прикладом може бути активна залученість Анкари у конфлікт між Азербайджаном та Вірменією навколо Нагорного Карабаху.

Таким чином, ми бачимо, що кожна з країн-членів НАТО намагається будувати свою позицію по відношенню до Росії. Відсутність консолідованої позиції чорноморських країн-членів Альянсу дозволяє Росії і надалі домінувати в Чорноморському регіоні. В цьому контексті для України важливо не лише налагодження систематичного військово-політичного співробітництва з Туреччиною, Румунією та Болгарією, але й пошук алгоритму взаємодії з “Бухарестською дев'яткою”.

Работньов В.Г.

заступник директора морської пошуково-рятувальної служби-секретар координаційного комітету з пошуку і рятування на морі

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ЯК МОРСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Перемога в Україні демократичних сил і розгортання активнополітичного й економічного співробітництва з ЄС, відновлення діалогу про приєднання до НАТО на тлі окупації РФ території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, агресії РФ проти України та її спроб переділу районів контролю над акваторією Азовського і Чорного морів, необхідність прискорення процесу виходу країни з довготривалої системної кризи вимагають оновлення векторів розвитку України як морської держави. В умовах радикальних змін геополітичної, воєнно-політичної і економічної обстановки у світі виникла потреба в формулюванні основних засад морської політики України.

Питання, що розглядаються на Міжнародному науковому форумі “Морська стратегія держави. Розвиток та реалізація морського потенціалу України” є найважливішими не тільки з точки зору розвитку морського транспорту або Військово-морських сил. Морська політика протягом тисяч років є ключовим стратегічним пріоритетом держав і цілих націй. За право володіння приморськими територіями, можливість виходу до морських просторів і Світового океану покладено життя мільйонів людей, у тому числі, наших предків. Географічне положення України стимулює розвиток її транспортного потенціалу, інтеграцію у світову транспортну систему, насамперед, як країни, що має можливість забезпечити транзитні перевезення вантажів, що проходять через центр Європи найкоротшим шляхом.

Володіння морським узбережжям, глибоководними судноплавними шляхами та гаванями, судноплавними внутрішніми водними шляхами, у тому числі міжнародними, розвинутою береговою інфраструктурою морського, річкового, залізничного і автомобільного транспорту надає Україні прекрасну можливість стати одним з лідерів у морській економіці Чорноморсько-середземноморського регіону. Але цього, на жаль, поки не сталося. Чому?

Близько 25% морської інфраструктури і торговельного флоту колишнього СРСР, економіка, зорієнтована на морські транспортні, рибогосподарські та військово-морські технології дісталися Україні в 1991 році. Світовий лідер – Чорноморське морське пароплавство, Українське Дунайське пароплавство – без малого монопольний перевізник на нижньому Дунаї, потужне Азовське морське пароплавство, розвинута, ефективно діюча система морських ліній, розрахункових фінансових центрів, бункеровочних баз, закордонних представництв, навіть портів і баз відпочинку – все це у минулому. Така ж доля спіткала потужну рибпромислову галузь, науково-дослідний флот, суднобудування, військово-морський флот...

Як з'ясувалося, країна, її політичне керівництво, уряди, що змінювали один одного були не готові до управління цим складним комплексом, навіть не осмислили масштабів і значення для нації цієї спадщини. Не буду піддавати детальному аналізу кроки української влади на цьому сумному шляху знищення морської держави. Сьогодні необхідно говорити про інше.

Протягом багатьох років політичне керівництво держави неодноразово висловлювало бажання зробити рішучі кроки на шляху розбудови морської держави України. Це питання розглядалося на чисельних нарадах, у тому числі, в РНБО. У 2008 році Указом Президента України було введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 16 травня 2008 року “Про заходи щодо забезпечення розвитку України як морської держави”.

Цим рішенням було визнано незадовільним і таким, що не відповідає інтересам національної безпеки, рівень використання наявного потенціалу морської галузі. Серед іншого, РНБО прийняв рішення:

про утворення Морської адміністрації України як орган, відповідальний за реалізацію державної політики у морській сфері;

про утворення як постійно діючого органу Кабінету Міністрів України, Урядового комітету з морської діяльності;

розроблення Морської доктрини України, законопроектів про морську політику України, про прилеглу морську зону України, про морські порти, Положення про державну систему управління безпекою судноплавства, про національну систему пошуку та рятування на морі, змін до Кодексу торговельного мореплавства України, спрямованих на розвиток українського торговельного флоту;

створення Міжнародного суднового реєстру України;

запровадження пільгового оподаткування судноплавної галузі,

та багато інших.

Невесела судьба спіткала це рішення РНБО. Створена у 2009 році Морська адміністрація України у 2012 була ліквідована. Перед прийняттям у 2013 році, Закон України “Про морські порти України” був “відригуваний” таким чином, що поза ним залишилися ключові питання безпеки судноплавства, зокрема, цілі справляння портових зборів, функції капітана морського порту тощо.

Морська доктрина України на період до 2035 року хоча і була прийнята урядом в 2009 році, але протягом 2010-2015 років фактично не виконувалася.

Законопроект про морську політику України взагалі не був розроблений.

За абсолютно незрозумілими для мене причинами Рішення РНБО “Про розвиток України, як морської держави” було скасовано виконуючим обов'язки Президента України 6 червня 2014 року. Напрацьовані і закріплені у цьому документі стратегічні, навіть доленосні формулювання напрямів розвитку країни відправлені на смітник.

Виключенням стала Морська доктрина України, яку вдалося зберегти завдяки перевиданню у новій редакції в 2018 році.

Таки чином, у питаннях розвитку України, як морської держави ми, нажаль, користуємося старим правилом: “крок вперед, два кроки назад”. Кому це потрібно? І чому?

Ми знаємо відповідь на це питання. Вона в тому, що насправді мети розвитку морської держави України не поставлено досі. Про це свідчить відсутність будь-яких законодавчо закріплених основ морської політики. Розроблені численні концепції та стратегії тому і не є ефективними, що не спираються на основи морської політики країни. І ця політика – не тільки транспортна або рибпромислова складова економіки. Морська політика повинна спиратися на вічні національні інтереси України, відображати довгострокові амбіції нації, вибачте мене за цей пишномовний термін.

Вважаю, настав час ініціювати новий розгляд питання комплексного розвитку України, як морської держави на рівні РНБО і Президента України, визначення на базі цього рішення пріоритетних напрямів у законі України “Про морську політику”.

Не намагаючись у цієї короткій доповіді окреслити увесь комплекс морських проблем, нагадаю поважній аудиторії лише ті найбільш актуальні проблеми, які в тому або іншому ступені стоять перед українським судноплавством.

Проблема 1. Розвиток торговельного флоту.

Сумарний дедвейт світового торговельного флоту досяг 2 млрд. тон у 2019 році. Водночас, сумарний дедвейт українських морських торговельних суден зменшився за роки незалежності у 18 разів: з 6 177 тис. тон у 1992 році до 350 тис. тон у 2019 році (дані UNCTAD). За роки незалежності ми втратили 95% власного тоннажу! Чому? Реєстрація морських суден під українським прапором в умовах чинного в Україні податкового та митного режиму судновласникам не вигідна: перевезення на них є неконкурентними на світовому фрахтовому ринку. Законопроекти, спрямовані на подолання цієї проблеми давно готові – але “попиту” на їх запровадження жодна політична сила не формує.

Не слід вважати поповнення флоту суднами під українським прапором самоціллю. Сьогодні наші моряки заробляють за різними оцінками від 3 до 5 мільярдів доларів на іноземних судах і це є реальним вкладом в економіку країни. Але, якщо судно, побудоване на українській верфі для української судноплавної компанії, управляється з Одеси або Києва, наймає за конкурентну зарплатню українського моряка – мультиплікативний ефект від цього надаватиме “друге життя” морській науці, освіті, проектуванню суден, індустрії високотехнологічних комплектуючих (а судно сьогодні – згусток сучасних технологій)! І це ж не тільки для торговельного судноплавства – природним споживачем звісно є військово-морський флот і прикордонна служба.

Що для цього потрібно? Зовсім небагато – стимулювання через пільговий митний та податковий режим. Не потрібно шукати гроші на будівництво торговельного флоту – він сам знайде собі інвестора, якщо буде вигідно будувати для українського прапору і експлуатувати під ним.

Проблема 2. Безпека мореплавства.

Відсутність чітко структурованої системи безпеки судноплавства, наявний (вибачте за морський термін) крен в сторону лише портової діяльності, перетворюють Україну на “країну у моря”. За останні роки вдалося зробити лише два важливих кроки з відновлення потенціалу держави: відновлені Морська адміністрація і Морська пошуково-рятувальна служба України. Але, це тільки частинка у величезному завданні. Комплекс завдань у цій сфері включає зараз:

1) приєднання України до низки міжнародних конвенцій ІМО, зокрема,

Протоколу 2005 року до Протоколу про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки стаціонарних платформ, розташованих на континентальному шельфі (SUA PROT 2005);

Протоколу 2005 року до Конвенції про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства (SUA 2005);

Міжнародної конвенції з готовності, реагування та співпраці у разі забруднення нафтою 1990 року (OPRC 1990);

Протоколу 2000 року про готовність, реагування та співробітництво у разі інцидентів, пов'язаних із забрудненням небезпечними та шкідливими речовинами (OPRC/HNS PROT 2000);

Міжнародної конвенції з відповідальності та компенсації за шкоду, завдану перевезенням небезпечних та шкідливих речовин морем 1996 року (HNS 1996);

Міжнародної конвенції про цивільну відповідальність за шкоду заподіяну забрудненням бункерним паливом 2001 року (BUNKERS 2001);

Міжнародної конвенції про арешт суден 1999 року;

Протоколу 1973 року щодо втручання у відкритому морі у випадках аварій, які призводять до забруднення речовинами, відмінними від нафти (INTERVENTION PROT 1973);

Міжнародної конвенції про створення Міжнародного фонду для компенсації шкоди від забруднення нафтою 1971 року (FUND 1971);

Протоколам 1976, 1992, 2000 та 2003 року до Міжнародної конвенції про створення Міжнародного фонду для компенсації шкоди від забруднення нафтою 1971 року;

Міжнародної конвенції про контроль суднових баластних вод й осадів та управління ними 2004 року (BWM);

Конвенції Міжнародної організації праці 2006 року про працю в морському судноплавстві.

Міжнародної конвенції про контроль суднових баластних вод й осадів та управління ними 2004 року (BWM);

2) затвердження положення про Національну систему пошуку і рятування на морі та подальший технічний і організаційний розвиток цієї системи у напрямку закріплення України на Чорноморсько-Азовському басейні, зокрема навколо Кримського півострова;

3) завершення реформи системи управління морським та внутрішнім водним транспортом. Серед головних чинників реформування я би назвав остаточне вирішення проблеми управління морськими портами та побудови потужної державної системи забезпечення безпеки мореплавства в територіальному морі, внутрішніх морських водах, виключній економічній зоні.

Після прийняття Закону України “Про внутрішній водний транспорт” – документа сучасного європейського рівня, який дозволив вирішити величезну кількість правових проблем з розвитку судноплавства в Україні, – “вузьким місцем” правового поля є застарілий, у багатьох пострадянський Кодекс торговельного мореплавства України. Внесення точкових змін до цього закону не може забезпечити здійснення потужного поштовху у сфері торговельного мореплавства. Потребується не тільки оновлення окремих статей, глав, розділів. Слід привести зміст Кодексу до сучасних умов світової і української економіки, нових викликів, що стоять перед нашою Батьківщиною.

Проблема 3. Міжнародний режим судноплавства в Чорному і Азовському морях

До найбільш актуальних завдань у цій сфері я би відніс такі:

негайне впровадження міжнародного режиму судноплавства в Азовському морі та Керченській протоці. Як відомо, Україна майже з моменту затвердження своєї незалежності наполягає на делімітації кордону в Азово-Чорноморській акваторії відповідно до Конвенції ООН з морського права 1982 року. Проте такий варіант не сприймався РФ. У разі реалізації українського варіанту вирішення проблеми, Азовське море, яке дотепер формально залишається внутрішнім, має стати зовнішнім і доступним для необмеженого міжнародного судноплавства. Декілька десятків раундів переговорів, проведені до окупації Криму, звісно результатів не дали. Але, для мене особисто, як і для багатьох інших фахівців у сфері морської індустрії, залишається незрозумілим: чому Україна досі є стороною відповідного договору з державою агресором, який було укладено на тлі намагання східного сусіда захопити косу Тузла у 2003 році, тобто, під тиском?

Договір між Україною і Росією про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки від 24 грудня 2003 року вирізняється правовою невизначеністю регулювання режиму морських просторів і континентального шельфу і браком чітких правових норм, які дозволяють притягувати РФ до відповідальності за неправомірні дії. Єдиний правовий шлях вирішення ситуації полягає у денонсації цього договору 2003 року і застосуванні до Азовського моря Конвенції ООН про морське право 1982 року;

докорінне посилення роботи в Міжнародній морській організації (ІМО). Актуальною є потреба широкомасштабного просування проблематики Чорноморсько-Азовського басейну за допомогою широкої коаліції країн-членів ІМО, які зараз підтримують Україну та Грузію у цих ініціативах (США, Великобританія, ЕС, Японія, Канада, Австралія, Молдова тощо). Слід говорити не тільки про точкові суперечки з питань пошуково-рятувальних районів, видання навігаційних попереджень, обмеження права на прохід суден

Керченською протокою (як ми це здійснюємо сьогодні), а про повномасштабну компанію із засудження протиправних дій РФ на морі, бруталного порушення нею принципів та вимог морського права. Спеціальна резолюція Асамблеї ІМО з цього питання може зрушити з мертвої точки процес, який ми намагаємося започаткувати вже четвертий рік поспіль на засіданнях підкомітетів і Комітету з безпеки на морі ІМО.

Взагалі, виникає цілком слушне питання: чому країна, яка систематично порушує міжнародні конвенції у сфері торговельного мореплавства, досі є членом Ради ІМО? На мій погляд, необхідно виробити чіткий стратегічний план дій із позбавлення членства Російської Федерації в цьому керівному органі ІМО, адже ця спеціалізована установа ООН має інші за Раду Безпеки ООН статутні документи, які дозволяють це зробити.

Доречи, таке ж питання виникає і стосовно скасування членства РФ у Дунайській комісії, незважаючи на обмеження права членства у цій комісії тільки придунайськими країнами (статті 2, 5 і 44 Конвенції про режим судноплавства на Дунаї 1948 року)?

Смельянов В.О.

перший заступник головного вченого секретаріату НАНУ, директор Центру морської геології, геоecології, осадоного рудоутворення, член-кореспондент НАНУ, доктор геолого-мінералогічних наук, професор

ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СФЕРИ МОРСЬКИХ НАУК ТА ІННОВАЦІЙ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ЯК МОРСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Ефективне вирішення актуальних проблем забезпечення національної і міжнародної безпеки у Чорноморському регіоні, інших районах Світового океану, розвитку військово-морських спроможностей України та визначення шляхів вирішення цих проблем з урахуванням сучасних світових трендів розвитку морської діяльності, неможливе без залучення новітніх досягнень морської науково-інноваційної сфери (далі МНІС). У державній політиці розвинених морських країн дослідження і розробки, спрямовані на краще розуміння і урахування ролі, яку грає Світовий океан (далі Океан) у справі існування і розвитку людства, виявлення нових можливостей використання людиною ресурсів цієї глобальної складної природної екосистеми, вирішення пов'язаних з цим соціально-економічних, екологічних, культурних, безпекових та інших завдань, давно входять до числа найбільш пріоритетних.

Україна у другій половині 20-го сторіччя – розвинута морська країна з величезним морським інфраструктурним, кадровим, науково-технічним, освітнім і військовим потенціалом, який забезпечений низкою суб'єктивних і об'єктивних чинників. В розпорядженні наукових, освітніх, проектних, інженерно-конструкторських, геолого-пошукових, геологорозвідувальних, видобувних та інших спеціалізованих установ і організацій України, які наприкінці 80-х років минулого століття здійснювали морські дослідження, реалізовували пошуково-розвідувальні, будівельні, освітянські та інші проекти

в різних частинах акваторії Океану, знаходилося близько 70 суден різного класу та призначення. Напочатку 90-х років до інфраструктури вітчизняної морської науки входив також потужний підводний науково-дослідний флот. На жаль, статус впливової морської держави Україною впродовж останніх майже трьох десятиліть поступово, але неухильно, втрачався.

Особливо потужного удару морська галузь України отримала в результаті анексії Криму і початку агресії РФ на сході нашої країни. Значних втрат зазнали українські ВМС і національна МНІС. Ослаблення останньої стало причиною виникнення низки проблем у сучасному стані організації функціонування української МНІС, яка мала би бути драйвером розвитку всієї морської галузі України. Чітке визначення та вирішення цих проблем має стратегічне значення оскільки подальше зволікання з виробленням стратегії осучаснення і розвитку національної МНІС може не лише привести до остаточної втрати Україною статусу морської держави, але й значно ускладнити перспективи її подальшого соціально-економічного розвитку та послабити систему національної безпеки, зробивши її ще більш залежними від низки внутрішніх та зовнішніх чинників.

Однією з визначальних проблем, що привели до занепаду національної МНІС, є за нашою думкою, недостатнє розуміння керівництвом держави ролі Океану в існуванні людства, взагалі, і мешканців України, зокрема, хоча вона часто таке розуміння декларує. Наслідок – недооцінка з боку держави, особливо в останні десятиліття, важливості і необхідності розвитку морських наук та інновацій для забезпечення сучасного рівня функціонування національного морегосподарського комплексу, незадовільне фінансування відповідних досліджень та інновацій або, взагалі, періодичне часткове їх припинення. Фактично, бюджетне фінансування Україною МНІС в останні десятиліття становило менше 25% від необхідного мінімуму. Серед проблем, щільно пов'язаних з недофінансуванням морських досліджень: відсутність державного та приватних замовлень, покладення в основу фінансування МНІС низки показників з бюджетних запитів МНІС попередніх років, ніяк не пов'язаних з потребами сучасного, світового рівня забезпечення морських досліджень та інновацій, в тому числі кваліфікованим управлінським і обслуговуючим персоналом екіпажів НДС, відсутність в державі національної і галузевих морських наукових або науково-технічних програм, дієвої системи залучення різноманітних джерел інвестицій в МНІС, цілісної та ефективної системи управління цією важливою сферою, а також державного стратегування морської науково-інноваційної діяльності, яка, наразі, здійснюється, переважно, поза зв'язком із загальнодержавними проблемами, цілями і завданнями. Серед важливих чинників, що, в певному ступені, стримують сьогодні розвиток МНІС в Україні: не вирішення проблем приморських територій та частин акваторії Азово-Чорноморського басейну, пов'язаних з військовим протистоянням на сході і анексією Криму; нові завдання, що постають у сфері оборони та безпеки держави з морського напрямку. В цьому плані, на наш погляд, необхідно якомога швидше вирішити питання відновлення національного гідрографічного

науково-технологічного комплексу, підпорядкування його Міністерству оборони України і введення, можливо зі статусом Гідрографічної служби, до складу Військово-морських сил ЗСУ. Саме ця структура мала би взяти на себе відповідальність за забезпечення спеціальною морською науковою і технологічною інформацією, зокрема навігаційною, потреб, передусім військово-морського сектору, а також окремих заявок морської галузі економіки країни. Без цього реалізація поставленої цілі і задач із побудови ефективної системи захисту інтересів держави на морських і приморських напрямках, представляються проблематичною. Національна академія наук України як найвища наукова установа держави, маючи багаторічний досвід співпраці з Гідрографічною службою ЧФ ВМФ СРСР, могла би надати суттєву допомогу у відродженні науково-технічної складової такої служби в складі ВМС ЗСУ України.

Наголосимо, що чітке розуміння значущості новітніх морських знань, розробок і технологій та володіння ними, так чи інакше визначатимуть сучасний розвиток більшості галузей (транспортної, енергетичної, продовольчої, туристичної, охорони здоров'я, військової тощо) економіки України зі значною морською складовою, а також стан безпеки нашої держави.

Аналіз існуючих проблем нинішньої морської науково-інноваційної діяльності, зумовлених низкою об'єктивних зовнішніх і внутрішніх чинників, підтверджує системний характер цих проблем. У разі збереження існуючих тенденцій у їх подоланні, наприклад, в організації функціонування національної МНІС ще на певний, навіть дуже короткий в історичному вимірі час, реальною стає ймовірність продовження поступового занепаду сфери морських досліджень та інновацій в Україні аж до їх згорання.

Виправлення ситуації із занепадом української МНІС потребує певних заходів, що неможливо реалізувати без системного інтелектуального забезпечення у формі фахового наукового супроводу. Забезпечення такого супроводу впродовж останніх майже 50 років здійснювала, і здатна здійснювати надалі, НАН України через свої профільні інститути.

Гончаренко Р.В.

начальник центру навігації, гідрографії та гідрометеорології – начальник гідрографічної служби Військово-Морських Сил Збройних Сил України, капітан 1 рангу

Гордійчук В.В.

кандидат технічних наук, начальник науково-організаційного відділення Інституту Військово-Морських Сил Національного університету “Одеська морська академія”, капітан 2 рангу

ДО ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ В АЗОВСЬКОМУ МОРІ

Збройна агресія Російської Федерації розпочалася з неоголошених і прихованих вторгнень на територію України підрозділів збройних сил та інших

силових відомств Російської Федерації. При цьому РФ за допомогою збройних формувань РФ та підрозділів спеціальних формувань, підпорядкованих іншим силовим відомствам РФ здійснила військовий злочин – акт агресії проти України з окупацією частини її території. Після чого РФ вдалася до дій з тривалого грубого порушення принципів та норм міжнародного права, які залишаються без необхідної реакції (супротиву) міжнародної спільноти та створюють загрозу подальшої “повзучої окупації” з розширенням впливу РФ на території України прилеглі до раніше окупованих.

Кораблі берегової охорони прикордонних сил ФСБ РФ користуючись нормами Договору між Україною та Російською Федерацією про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки (далі – Договір), тривалий час здійснюють патрулювання в безпосередній близькості до берегів України (до 2 морських миль), що створює загрозу прихованого проведення РФ ворожих дій, особливо в нічний час доби.

Так, в частині, що стосується права України на прохід військових кораблів Керченською протокою (стаття 2 частина 3), грубим його порушенням були ворожі дії кораблів та катерів БО ПС ФСБ РФ під час проходження катерів і суден ВМС ЗС України через Керченську протоку 25.11.2018 року. Що також є порушенням Конвенції Організації Об'єднаних Націй по морському праву 1982 року (далі - Конвенція). В частині, що стосується економічної діяльності, відповідно до статті 2 зазначеного Договору:

1. Торговельні судна та військові кораблі, а також інші державні судна під прапором України або Російської Федерації, що експлуатуються в некомерційних цілях, користуються в Азовському морі та Керченській протоці свободою судноплавства.

2. Торговельні судна під прапорами третіх держав можуть заходити в Азовське море і проходити Керченською протокою, якщо вони прямують до українського або російського порту чи повертаються з нього.

Відповідно до представленого аналізу Моніторингової групи редакції BlackSeaNews та “Інституту Чорноморських стратегічних досліджень”, з 17.05.2018 по 01.04.2021 здійснено 110 затримань торговельних суден кораблями та катерами БО ФСБ РФ, середня тривалість штучного утримання з боку РФ суден, що йдуть до українських портів Азовського моря – Маріуполя, Бердянська: 2019 – 29,9 години, 2020 – 23,5 години, 2021 – близько 30 годин. При чому з появою в Азовському морі катерів ВМС ЗС України з 22 жовтня 2018 і надалі по квітень 2021 затримань суден в центральній частині Азовського моря під час руху до Бердянська, Маріуполя не було зовсім (внаслідок ескортування суден катерами ВМС ЗС України).

Отже, україно-російський Договір про співробітництво у використанні Азовського моря та Керченської протоки не був реалізований, оскільки жодне його положення не було виконане практично.

В той же час, зазначеним Договором визначено, що Азовське море розмежовується лінією державного кордону відповідно до угоди між сторонами.

У Договорі закономірно є положення про те, що лінія державного кордону в Азовському морі визначається двосторонньою угодою. При цьому, зазначена угода не була укладена до 2014 року і, з огляду на геополітичну ситуацію, не буде укладена у найближчій перспективі.

Стаття 15 Конвенції ООН з морського права 1982 р., сторонами якої є й Україна і РФ, встановлює, що доти, доки не укладено двосторонньої угоди, жодна з держав не має права поширювати своє територіальне море за серединну лінію.

З одного боку, серединна лінія в Азовському морі визначена у відповідності до норм міжнародного морського права обома сторонами – Україною і РФ. Визначена, завізована уповноваженими особами і зафіксована у відповідному двосторонньому Протоколі (рис. 1). Президент України своїм розпорядженням №515 від 6 жовтня 1998 р. доручив Прикордонній службі та іншим причетним органам охорону державного кордону по лінії із вказаними координатами до досягнення домовленості між Україною і Російською Федерацією щодо визначення державного кордону в Азовському морі і Керченській протоці.

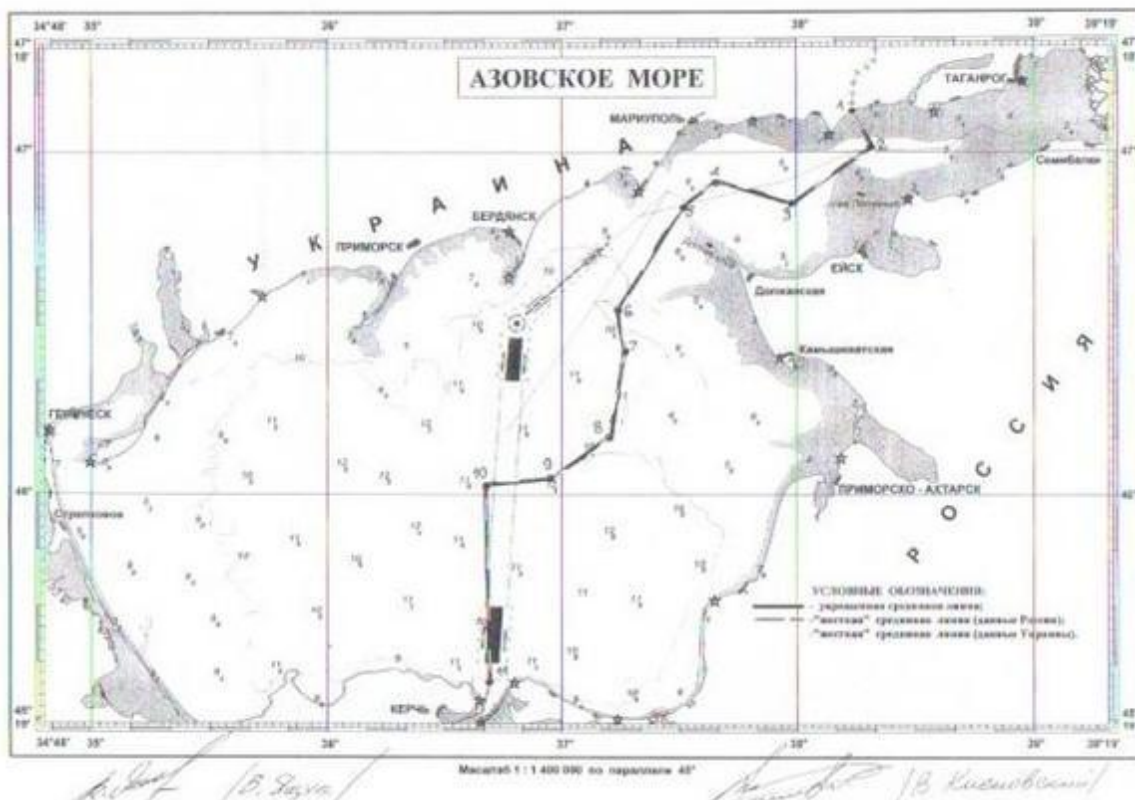

Рис. 1. Серединна лінія в Азовському морі між Україною та Російською Федерацією (відповідно до двостороннього Протоколу)

З одного боку розпорядженням Президента України визначений “тимчасовий” державний кордон України в Азовському морі, а з іншого – Морська охорона Державної прикордонної служби України фактично в односторонньому порядку обмежена в своїх діях серединною лінією в Азовському морі в той час, як кораблі Берегової охорони ФСБ РФ

використовують всю акваторію моря для контролю судноплавства, морегосподарської діяльності, ведення демонстраційних дій та спостереження за надводною обстановкою, а крім того ще і догляду суден, що прямують до (з) українських портів Маріуполь та Бердянськ (рис. 2).

9 липня 2003 року Постановою Верховної Ради України № 1031-IV прийнято за основу проекту Закону України про внутрішні води, територіальне море та прилеглу зону України, однак зазначений закон так і не був прийнятий.

При чому, Указом Президента України №320/2018 від 12 жовтня 2018 року затверджено рішення Ради національної безпеки і оборони України від 12 жовтня 2018 року “Про невідкладні заходи щодо захисту національних інтересів на Півдні та Сході України, у Чорному та Азовському морях і Керченській протоці”.

Відповідно до п. 3 ст. 1 зазначеного рішення на Кабінет Міністрів України покладено завдання щодо ухвалення у місячний строк рішення щодо внесення до Верховної Ради України проектів законів України про внутрішні води, територіальне море та прилеглу зону України із визначенням координат серединної лінії, про внесення змін до деяких законів України щодо захисту державного кордону, зокрема стосовно визначення порядку та способів залучення підрозділів Збройних Сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів України до виконання завдань з посилення охорони (прикриття) державного кордону і суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні.

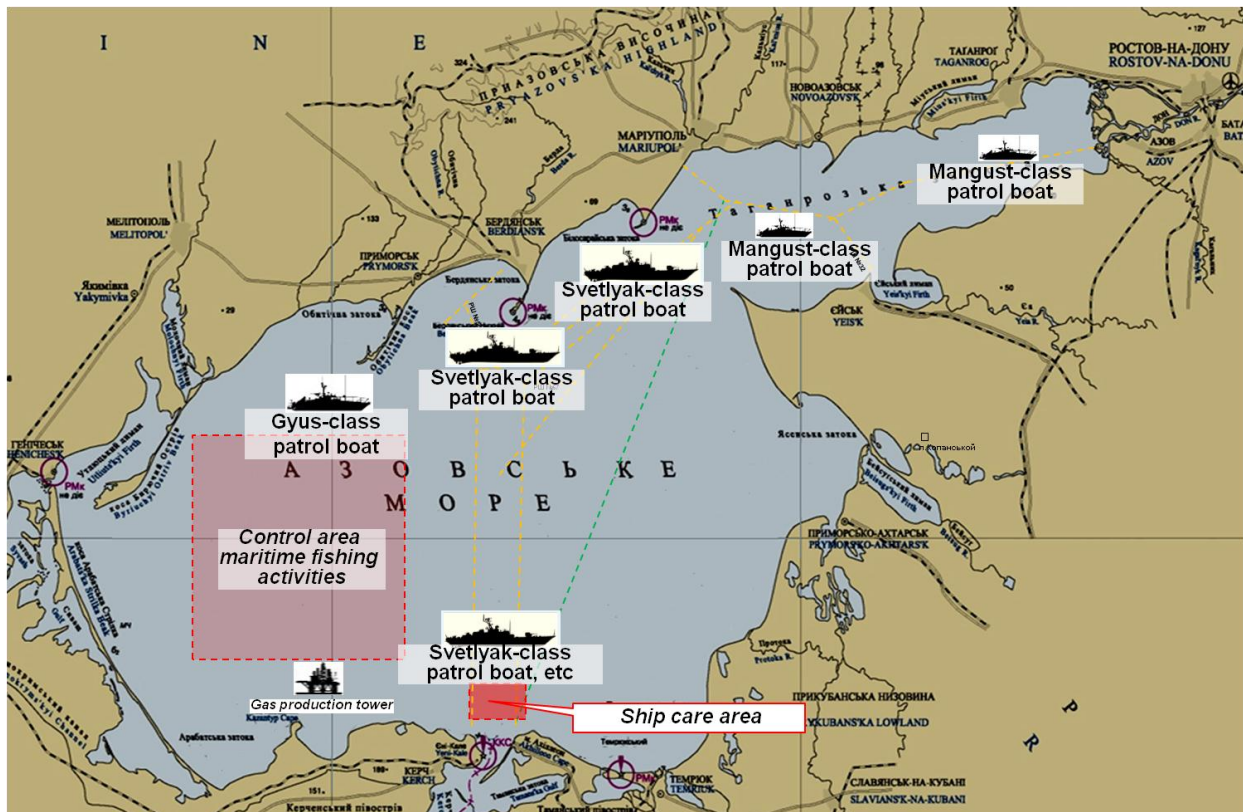

Рис. 2. Діяльність Берегової охорони Прикордонної служби ФСБ РФ в Азовській операційній зоні

Крім того, в п. 4 ст. 2 визначено завдання Міністерству закордонних справ України щодо оприлюднення у встановленому порядку, повідомивши Секретаріат Організації Об'єднаних Націй та Російську Федерацію, визначені координати серединної лінії в Азовському морі, Керченській протоці та Чорному морі, яка до укладення двосторонньої угоди є лінією розмежування, тобто лінією державного кордону між українськими і російськими внутрішніми водами.

Однак, наразі законодавчо не визначено координати серединної лінії, а відповідно не визначена і лінія державного кордону між українськими і російськими внутрішніми водами, не визначено територіальне море України (12 морських миль), виключна економічна зона і континентальний шельф в Азовському морі.

Не однозначним є питання денонсації Договору про використання Азовського моря і Керченської протоки в односторонньому порядку, що за собою одразу передбачає ряд неузгодженостей щодо чіткої демаркації кордонів в Азовському морі, враховуючи те, що РФ вважає тимчасово окуповану територію АР Крим своєю адміністративною одиницею.

На думку директора Українського інституту морського права та безпеки Богдана Устименко необхідно визнати зазначений Договір нікчемним, оскільки він був підписаний у 2003 році в результаті подій “Тузлинського інциденту”, коли Росія фактично загрожувала територіальній цілісності України. Тобто, у відповідності до міжнародного права, даний Договір є нікчемним, оскільки підписаний під загрозою застосування сили.

Наступним кроком щодо блокади Азовського моря з боку Російської Федерації стало призупинення права мирного проходу через територіальне море РФ іноземних військових кораблів та інших державних суден через оголошення закритого району на південь від Керченської протоки в термін з 24 квітня по 31 жовтня 2021 року (ПРИП Новоросійськ 152/21, який згодом був замінений ПРИПом 169/21 із тими самими координатами, але з терміном дії з 16 квітня по 31 жовтня 2021 року) (рис. 3).

Оскільки, відповідно до Договору, захід в Азовське море та прохід Керченською протокою військових кораблів або інших державних суден третіх держав здійснюється за запрошенням, або дозволом однієї Сторони, погоджений з іншою Стороною, то, фактично, зазначене прибережне повідомлення спрямоване саме проти українських кораблів та державних суден (гідрографічних, науково-дослідних, пошуково-рятувальних тощо).

Як правильно відзначив головний редактор видання BlackSeaNews Андрій Клименко, такі російські ПРИПи випускаються в регіоні Чорного моря станцією Новоросійськ. Вони можуть не передаватися до NAVAREA, якщо перекриваються райони територіального моря, тобто РФ просто вважає всі перекриті райони “своїми терводами”.

Рис. 3. ПРИП Новоросійськ 152/21 (169/21)

Таким чином, цим ПРИП РФ фактично заборонила будь-який прохід Керченською протокою без погодження.

Які дії Української сторони?

Статтею 17 Закону України “Про державний кордон України” задекларовано, що у територіальному морі України та її внутрішніх водах рішенням компетентних вітчизняних органів можуть бути встановлені райони, в яких тимчасово забороняється плавання і перебування українських та іноземних невійськових суден і військових кораблів. Про встановлення таких районів оголошується у встановленому порядку.

У відповідності до пункту 6 Правил плавання і перебування в територіальному морі, внутрішніх водах, на рейдах та в портах України іноземних військових кораблів затверджених Постановою Кабінету міністрів України від 16.05.1996 року № 529 визначено, що у територіальному морі, внутрішніх водах України іноземні військові кораблі не повинні заходити в ті райони, де їм заборонено плавати й перебувати.

Відповідно до покладених завдань, державна установа “Держгідрографія” виконує функції Національного координатора навігаційних попереджень України в рамках Всесвітньої служби навігаційних попереджень, публікує у повідомленнях мореплавцям перелік морських обмежувальних зон у межах юрисдикції України та подає до центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику з питань безпеки судноплавства на морському та річковому транспорті, перелік морських обмежувальних зон у межах юрисдикції України та інформує міжнародні організації.

Відповідно до рішення 14-го засідання робочої групи Чорного та Азовського морів (14th Meeting of Black and Azov Seas Working Group (BASWG

14) в квітні 2018 року відбувся перерозподіл зон відповідальності національних координаторів служби NAVTEX у зв'язку із зупиненням роботи станції NAVTEX Керч (перенесенням після окупації Криму Російською Федерацією до м. Бердянськ) (Рис. 4).

Наразі зона відповідальності в Азовському морі та Керченській протоці належить станції NAVTEX Бердянськ (рис. 4). Передача оперативної навігаційної інформації стосовно Азовського моря та Керченської протоки від Російської Федерації до України здійснюється через координатора NAVAREA III (м. Кадіс, Іспанія).

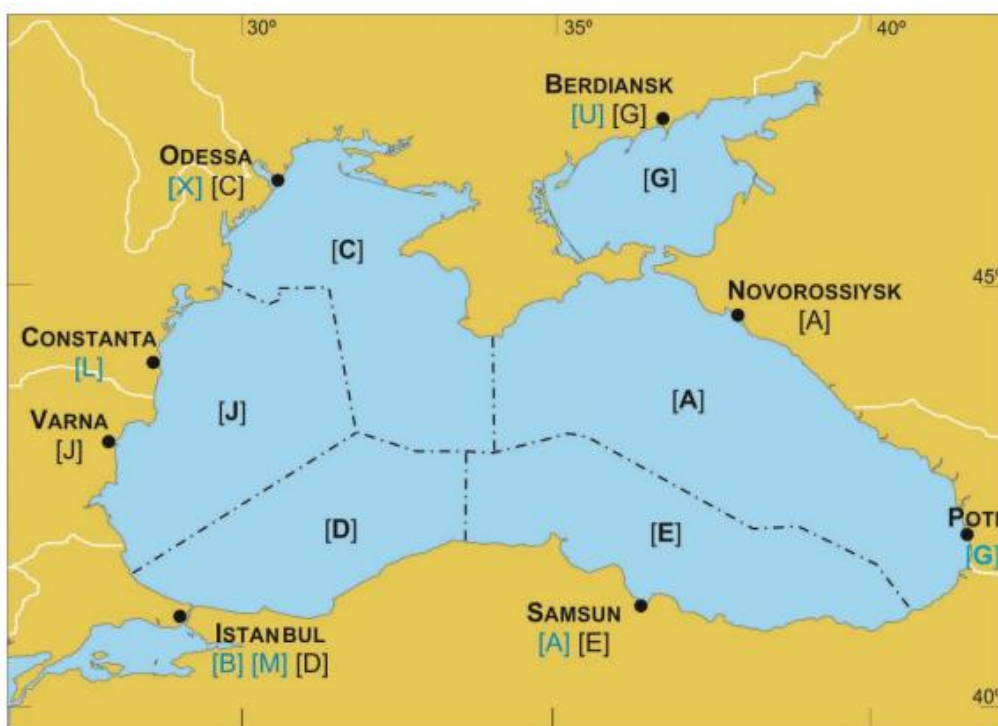

Рис. 4. Розподіл зон відповідальності національних координаторів навігаційних попереджень в службі NAVTEX

У Військово-Морських Силах Збройних Сил України піднято питання встановлення у відповідних внутрішніх морських водах навколо тимчасово окупованих територій та вздовж північного узбережжя Азовського моря район, де тимчасово заборонити плавання і перебування кораблів, катерів ЗС РФ та підпорядкованих іншим силовим відомствам РФ (зону безпеки) до відновлення конституційного ладу України на тимчасово окупованих територіях.

Так, ПРИП № 166/21 (на рис. 5 ПРИП №166/21 позначено жовтим кольором) в Азовському морі вздовж узбережжя України оголошено район заборонений для плавання іноземним військовим кораблям та іншим державним суднам у зв'язку із проведенням заходів бойової підготовки.

Кораблі та катери Берегової охорони Прикордонної служби ФСБ РФ не зважають на встановлені Україною райони, обмежені ПРИП, на запити вийти з району забороненого (небезпечного) для плавання відповідають, що діють у відповідності до Договору між Україною та Російською Федерацією про

співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки, а саме вважають Азовське море історично внутрішнім морем двох держав у зв'язку з чим мають право діяти у всій акваторії.

На рис. 5 зображено стан перекриття ділянок Азовського моря: чорним кольором позначено райони обмежені для плавання з боку України, червоним кольором – з боку РФ, при цьому “галочками” відмічено райони, які опубліковано в системі морських попереджень NAVAREA III, а “крестиками” – райони оголошені лише через національного координатора системи NAVTEX (станція NAVTEX Бердянськ), жовтим кольором позначено згадану “зону безпеки” в 12-мильній зоні північного узбережжя Азовського моря ПРИП № 166/21.

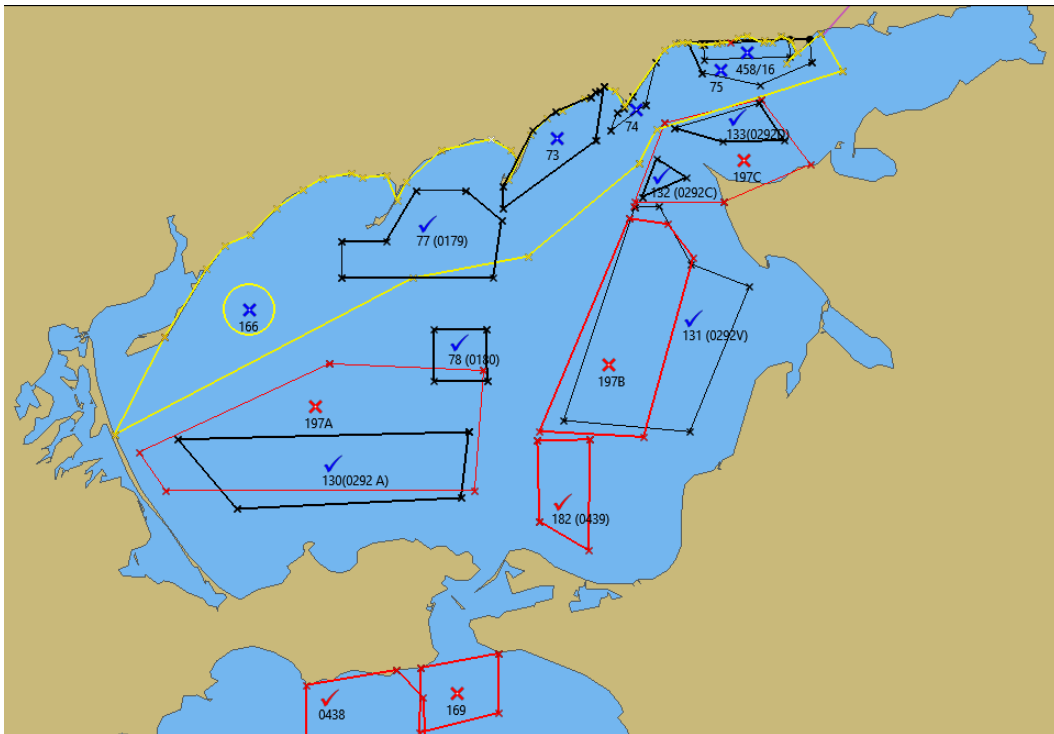

Рис. 5. Стан перекриття ділянок Азовського моря.

Зважаючи на агресивну діяльність Російської Федерації в Азовському морі та Керченській протоці, нехтуванням міжнародними договорами, маніпуляціями із повідомленнями про ПРИП та NAVAREA про заборонені райони та ігнорування повідомлень щодо небезпечних районів та районів проведення заходів бойової підготовки, а також забезпечення безперешкодного здійснення морегосподарської, науково-дослідницької та інших видів економічної діяльності, упередження несанкціонованого підходу військових кораблів та катерів, зокрема десантних, на небезпечну відстань до узбережжя необхідно кардинально змінювати систему взаємовідносин.

Так, вважається за необхідне здійснення наступних заходів.

Щодо правового регулювання: на законодавчому рівні визначити координати серединної лінії в Азовському морі, Керченській протоці, яка до укладення двосторонньої угоди буде лінією розмежування, тобто лінією державного кордону між українськими і російськими внутрішніми водами,

розглянути механізм визнання Договору 2003 року нікчемним, оскільки підписаний під загрозою застосування сили, розпочати процес делімітації морського кордону із Російською Федерацією, розробити та прийняти стратегічні документи щодо морської безпеки України.

Щодо практичних дій: збільшити активність патрулювання Азовського моря з проведенням стрільб та інших демонстраційних дій в районах, заборонених для плавання, організувати патрулювання вздовж рекомендованих шляхів руху з ескортуванням суден, зокрема суден з важливими та небезпечними вантажами.

Смірнов В.А.

*начальник управління організації морської охорони
Департаменту охорони державного кордону Адміністрації
Державної прикордонної служби України*

ОХОРОНА СУВЕРЕННИХ ПРАВ УКРАЇНИ У ВИКЛЮЧНІЙ (МОРСЬКІЙ) ЕКОНОМІЧНІЙ ЗОНІ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ДІЙ РФ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Результати оцінювання обстановки в районах відповідальності загонів Морської охорони Держприкордонслужби свідчать про подальше її ускладнення через агресивні та протизаконні дії Російської Федерації в Азовському та Чорному морях. Високою є загроза транспортування на материкову частину України зброї та засобів учинення терористичних актів.

Обстановка в Чорноморському регіоні і надалі залишається складною.

Росія в односторонньому порядку і на свій розсуд визначала кордони територіальних вод та економічної зони в акваторії Чорного моря і незаконно використовує їх на свою користь.

З метою системного створення загроз національним інтересам України у прикордонній сфері, Російська Федерація активно застосовує сили та засоби свого Чорноморського флоту, а також Берегової охорони Прикордонної служби ФСБ, у складі якої в акваторіях Чорного та Азовського морів діють понад 125 одиниць корабельно-катерного складу (понад 50 од. ЧФ РФ та понад 70 од. БОХР ПС ФСБ РФ).

У 2014 році РФ захопила в Чорному морі кілька стаціонарних та самопідйомних бурових платформ (у т.ч. новітні “Петро Годованець” і “Україна”), що належать українській компанії “Чорноморнафтогаз”, і з того часу використовує їх у своїх інтересах для видобутку корисних копалин в українській В(М)ЕЗ.

На теперішній зазначені райони перебувають під охороною військовослужбовців силових відомств РФ. Патрулювання районів їх розташування здійснюється кораблями БОХР ПС ФСБ. Захоплені судна АТ “ДАТ “Чорноморнафтогаз” використовуються для обслуговування газовидобувних об’єктів, доставки вантажів, заміни особового складу тощо.

Сили і засоби Морської охорони та авіації Державної прикордонної служби України виконують завдання в акваторіях Чорного та Азовського морів в умовах провокаційних і небезпечних дій з боку сил та засобів силових відомств РФ.

Нами фіксуються факти наведення зброї військовослужбовцями РФ, які залучені до охорони газовидобувного обладнання, зближення на небезпечну дистанцію і вихід на пересічний курс кораблями та катерами силових відомств РФ, що виконують завдання у цих районах, імітації атак військовими літаками.

З початком окупації Кримського півострова Морською охороною, авіацією, оперативними силами і засобами та з використанням інших альтернативних джерел Державної прикордонної служби України здійснюється моніторинг обстановки в районі газонафтових родовищ у В(М)ЕЗ України, відстеження місцезнаходження захоплених газовидобувних об'єктів, документування фактів порушень РФ норм міжнародного права і національного законодавства.

Задokumentовані результати висвітлення надводної обстановки (відео, фото, карти, схеми тощо) в установленому порядку надаються уповноваженим державним органам, у т.ч. Міністерству закордонних справ для посилення позиції України в міжнародних судових процесах проти РФ.

У 2018-2020 роках РФ значно збільшила присутність кораблів Чорноморського флоту та Берегової охорони ФСБ РФ в районах газових родовищ у виключній морській (економічній) зоні України. Щоденно в даних районах перебуває від двох до чотирьох кораблів.

Також фіксувались факти незаконного переміщення даних платформ до інших родовищ. Крім того, у 2018 році спостерігались випадки використання систем позиціонування платформ (АІС) для введення в оману щодо їх реального місцезнаходження.

Агресор використовує захоплені платформи для розміщення різноманітної розвідувальної апаратури, що дозволяє йому контролювати повітряну, надводну та підводну обстановку у північно-західній частині акваторії Чорного моря.

Кораблі ЧФ РФ вимагають від цивільних суден, які прямують рекомендованими шляхами змінювати курс та проходити на значних відстанях (від 3 до 5 миль) від газовидобувних об'єктів, що суперечить міжнародним нормам безпеки судноплавства.

Фіксуються факти заяв прикордонних кораблів Берегової охорони РФ про те, що вони здійснюють охорону В(М)ЕЗ РФ, яка "де-юре" є українською економічною зоною.

Звертаю увагу, що морську ділянку державного кордону з Російською Федерацією, включаючи межі виключної (морської) економічної зони, не визначено.

Активізувалась російська військово-морська та правоохоронна діяльність на морських комунікаціях. Протиправне будівництво та відкриття Російською

Федерацією мосту через Керченську протоку, дискримінаційні перевірки суден порушують свободу судноплавства в Азовському морі та Керченській протоці.

РФ продовжує створювати перешкоди вільному судноплавству в акваторіях Чорного та Азовського морів та маніпулювати положеннями міжнародних конвенцій.

Систематично оголошуються небезпечними для судноплавства, необґрунтовано великі райони моря, нібито для проведення заходів бойової підготовки.

Береговою охороною Прикордонної служби ФСБ РФ переслідуються українські громадяни, які в законний спосіб здійснюють промисел рибних та інших живих ресурсів. Факти свідчать про чисельні затримання та конвоювання рибалок до ТОТ АР Крим.

Неодноразово фіксувались провокаційні дії катерів Берегової охорони ФСБ РФ проти кораблів Морської охорони ДПСУ, ВМС ЗС України.

Таким чином, в реалізації прагнення до владарювання в Чорноморсько-Азовському регіоні Російська Федерація свідомо розв'язує та поглиблює гібридний конфлікт на морі, сутність якого полягає у:

вибірковому застосуванні принципів та норм міжнародного морського права;

спробах перекладання міжнародно-правової відповідальності на інші держави;

нехтуванні окремими положеннями Конвенції ООН з морського права;

порушенні міжнародно-правового режиму морських просторів та судноплавства, що знаходяться під юрисдикцією України;

використанні потужностей свого морського потенціалу та, як інструмент реалізації, військово-морського флоту і спеціальних служб для досягнення своїх геостратегічних цілей;

відвертому невизнанні цілеспрямованої агресії із застосуванням своїх збройних сил проти суверенітету, територіальної недоторканості та політичної незалежності України.

Зважаючи на зазначену обстановку протягом трьох останніх років (2018-2021 рр.) Морською охороною здійснено 29 виходів у В(М)ЕЗ України, загальною тривалістю 87 діб, за результатами яких виявлено та проконтрольовано рух 2485 суден (з яких 957 українських), опитано 169 суден, оглянуто 28 суден.

На українському шельфі Чорного та Азовського морів розвідано значні запаси корисних копалин, зокрема до 1583,5 млрд. куб. метрів природного газу і до 409,8 млн. тонн сирової нафти, що становить понад 30 відсотків загальних запасів вуглеводнів України. При цьому з них видобуто лише 4 відсотки. На сьогодні, у зв'язку з незаконною анексією РФ розвіданих Україною нафтогазових родовищ у своїй В(М)ЕЗ нагальним є питання щодо геологічного вивчення надр, дослідно-промислової розробки родовищ для подальшого видобування нафти та газу в акваторії Чорного моря. З цією метою державною компанією НАК "Нафтогаз України" активізовано заходи у цьому напрямку в

межах ділянок Дельфін та Скіфська (в акваторіях територіального моря та В(М)ЕЗ України). Проєкт освоєння цих ресурсів є однією із стратегічних для України цілей на шляху до енергонезалежності та потребуватиме вирішення питань із захисту об'єктів виробничої діяльності у В(М)ЕЗ України та забезпечення безпеки освоєння родовищ.

Державна прикордонна служба України, як суб'єкт національної безпеки та оборони країни, в межах своєї компетенції, проводить системні заходи зі стримування агресивної політики Кремля у Чорноморсько-Азовському регіоні.

Враховуючи наявні виклики та загрози в Чорноморсько-Азовському регіоні, а також тенденції їх розвитку, Держприкордонслужбою відповідно до вимог Стратегії розвитку Державної прикордонної служби України (схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.11.2015 № 1189-р) та Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року (схваленої розпорядженням Уряду від 24.08.2019 № 687-р), реалізується комплекс заходів щодо нарощення спроможностей Служби на морі, а саме: оновлення та збільшення корабельно-катерного складу, розвиток системи базування морської охорони, розвиток системи висвітлення надводної обстановки.

Вдовицький Є.А. *ад'юнкт кафедри Військово-Морських Сил Національного університету оборони України, капітан 1 рангу*

СУЧАСНИЙ СТАН ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ НА МОРІ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Вигідне географічне розташування України, а також наявність виходу до моря, мережі морських торговельних портів, значних запасів вуглеводнів на континентальному шельфі Чорного та Азовського морів та підприємств, що ведуть рибогосподарську діяльність у вказаних акваторіях не лише сприяють економічному розвитку держави, а й обумовлюють наявність загроз веденню економічної діяльності держави на морі. На сьогодні головною такою загрозою є ведення Російською Федерацією (далі – РФ) гібридних дій щодо негативного впливу на цю діяльність. Для цього противником створено міжвидомче міжвидове угруповання сил (військ), яке здійснює:

затримку та тривалу перевірку торговельних суден, які рухаються до портів (з портів) України в Азовському морі;

необґрунтоване і неправомірне закриття для судноплавства районів моря, через які проходять рекомендовані шляхи суден до портів (з портів) України в Чорному морі;

періодичні затримання рибальських суден в Чорному та Азовському морях, арешт їх екіпажів;

забезпечення ведення суб'єктами РФ незаконної економічної діяльності у виключній (морській) економічній зоні (далі – В(М)ЕЗ) України (видобуток мінеральних ресурсів, промисловий вилов риби тощо).

Аналіз дій противника за період з 2014 по 2021 рік свідчить про стійку тенденцію нарощування ним масштабів гібридних дій на морі, спрямованих, в першу чергу, на перешкоджання веденню Україною економічної діяльності.

Так, лише на протязі останніх двох місяців цього року противником було здійснено:

провокаційні дії корабельного складу Берегової охорони Прикордонної служби Федеральної служби безпеки (далі – БОХР ПС ФСБ) РФ проти катерної тактичної групи Військово-Морських Сил Збройних Сил України (далі – ВМС ЗС України), яка виконувала завдання щодо ескортування суден в Азовському морі в ніч на 15 квітня 2021 року;

перекриття для військових та інших державних суден підходів до Керченської протоки з 16 квітня по 31 жовтня 2021 року;

затримання в ніч з 19 на 20 квітня 2021 року українського риболовецького судна кораблем БОХР ПС ФСБ РФ у В(М)ЕЗ України під приводом “припинення незаконного видобутку риби у “виключній економічній зоні РФ”;

провокаційні дії кораблів БОХР ПС ФСБ РФ та Чорноморського флоту Південного військового округу Збройних Сил (далі – ЧФ ПдВО ЗС) РФ проти кораблів Морської охорони Державної прикордонної служби України (далі – МО ДПС України) та Берегової охорони США під час проведення спільних навчань 8 травня 2021 року.

Аналіз дій РФ свідчить про високу імовірність подальшої ескалації обстановки в Чорному та Азовському морях. Відповідно до прогнозів експертів, у разі прийняття політичним керівництвом РФ відповідного рішення, обстановка в цих акваторіях може швидко загостритися. При цьому, імовірними діями противника можуть бути:

збільшення площі морських районів, заборонених для плавання;

закриття Керченської протоки для проходу військових кораблів та цивільних суден під приводом проведення “антитерористичних заходів”;

блокування українських портів;

затримання та догляд суден, які рухаються до портів (з портів) України в Чорному морі;

перешкоджання веденню діяльності щодо вивчення надр та промислової розробки родовищ на українському шельфі.

Не виключається можливість проведення противником диверсій (терористичних актів) на об'єктах прибережної інфраструктури України (в портах, пунктах базування корабельного складу ВМС ЗС України та МО ДПС України).

Таким діям РФ сприяє наявність захоплених газовидобувних платформ в районах газонафтових родовищ у В(М)ЕЗ України, які з 2014 року перебувають під охороною кораблів ЧФ ПдВО ЗС РФ, а також використовуються для

розміщення розвідувальної апаратури, що дозволяє противнику контролювати повітряну, надводну та підводну обстановку у північно-західній частині Чорного моря. Наявність вказаних платформ поруч з основними морськими шляхами до українських портів дає змогу РФ, у подальшому, здійснювати незаконні затримки цивільних суден, які рухаються в порти (з портів) України і блокування значних площ акваторій Чорного моря для цивільного судноплавства під приводом забезпечення безпеки російської видобувної інфраструктури та проведення військових навчань.

Вказане обумовлює необхідність проведення відповідних системних дій щодо захисту економічної діяльності держави на морі як силами (військами) ВМС ЗС України, так й іншими складовими сил оборони держави.

З метою підвищення ефективності виконання завдань щодо захисту економічної діяльності держави на морі пропонується:

провести роботу щодо обґрунтування завдань захисту економічної діяльності держави на морі та способів їх виконання, за результатами якої внести відповідні зміни до керівних документів, що регламентують застосування ЗС України та інших складових сил оборони;

наростити корабельне угруповання ВМС ЗС України в акваторії Азовського моря з метою підвищення його спроможностей з виконання завдань захисту економічної діяльності;

започаткувати регулярне патрулювання на морських комунікаціях в Чорному морі силами корабельного складу ВМС ЗС України із залученням кораблів держав-членів НАТО або ЄС, для чого ініціювати створення відповідного спільного військово-морського формату в Чорному морі;

відновити систематичне виконання завдань бойової служби корабельним складом ВМС ЗС України в акваторіях Чорного і Азовського морів.

Реалізація вказаних пропозицій дозволить підвищити ефективність виконання завдань щодо захисту економічної діяльності держави на морі.

II. КРУГЛИЙ СТІЛ “РОЗВИТОК ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СПРОМОЖНОСТЕЙ ДЕРЖАВИ З УРАХУВАННЯМ НАБУТТЯ УКРАЇНОЮ СТАТУСУ ПАРТНЕРА НАТО З РОЗШИРЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ (ЕОР)”

Романюк І.М.

кандидат педагогічних наук, доцент, головний спеціаліст відділу стратегічного аналізу управління стратегічного планування розвитку спроможностей Департаменту воєнної політики та стратегічного планування, Міністерства оборони України

СТАН ОБОРОННОГО ПЛАНУВАННЯ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ

Із завершенням Оборонного огляду 2019-2020 та затвердженням звіту за підсумками його проведення (Указ Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 24 березня 2020 року”, “Про звіт щодо результатів проведення оборонного огляду Міністерством оборони України” від 24.03.2020 № 225/2019) в Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та інших складових сил оборони держави розпочато черговий цикл оборонного планування.

Відповідно до вимог Закону України “Про національну безпеку України” (від 21.06.2028 № 2469-VIII) були опрацьовані документи довгострокового планування, а саме: Стратегія національної безпеки України та Стратегія воєнної безпеки України.

Зауважу, що висновки з оцінки безпекового середовища на середньострокову перспективу на глобальному, регіональному та національному рівнях після виконання процедури оборонного огляду з оцінювання загроз національній безпеці у воєнній сфері та перспектив розвитку безпекового середовища 27 вересня 2019 року були надані Секретареві Ради національної безпеки і оборони України та Національному інституту стратегічних досліджень для використання при опрацюванні проекту Стратегії національної безпеки України.

14 вересня 2020 року Президент України увів у дію рішення Ради національної безпеки і оборони України (Указ Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року”, “Про стратегію національної безпеки України” від 14.09.2020 № 392/2020)”.

Стратегією національної безпеки України визначені: пріоритети національних інтересів України та забезпечення національної безпеки, цілі та основні напрями державної політики у сфері національної безпеки; поточні та прогнозовані загрози національній безпеці та національним інтересам України з урахуванням зовнішньополітичних та внутрішніх умов; основні напрями зовнішньополітичної та внутрішньополітичної діяльності держави для забезпечення національних інтересів і безпеки; напрями та завдання

реформування й розвитку сектору безпеки і оборони; ресурси, необхідні для реалізації Стратегії національної безпеки України.

Вже через півроку, 25 березня 2021 року, Президентом України затверджено наступний документ довгострокового планування – Стратегію воєнної безпеки України (Указ Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року “Про стратегію воєнної безпеки України” від 25.03.2021 № 121/2021) ”.

Стратегія воєнної безпеки України ґрунтується на положеннях Стратегії національної безпеки України, враховує звіт щодо результатів проведення Міністерством оборони України оборонного огляду та є основою для розроблення Стратегічного оборонного бюлетеню України, плану оборони України, а також державних цільових програм та інших програм, спрямованих на забезпечення реалізації державної політики у сфері оборони, які розробляються з метою посилення обороноздатності держави, зокрема розвитку систем управління військами і зброєю, військово-морських спроможностей, протиповітряної оборони України, авіації, ракетних військ і артилерії, систем розвідки, радіоелектронної боротьби, безпілотних і роботизованих комплексів, удосконалення систем мобілізації, територіальної оборони України та руху опору.

Вперше, в Стратегії воєнної безпеки України, застосовано термін “всеохоплююча оборона”, яка передбачає комплекс заходів, основний зміст яких полягає у: превентивних діях та стійкому опорі агресору на суші, на морі та в повітряному просторі України, протидії в кіберпросторі та нав’язуванні своєї волі в інформаційному просторі; використанні для відсічі агресії всього потенціалу держави та суспільства (воєнного, політичного, економічного, міжнародно-правового (дипломатичного), духовного, культурного тощо; застосуванні всіх форм і способів збройної боротьби з агресором. зокрема асиметричних та інших дій для оборони України, з дотриманням принципів і норм міжнародного права.

Таким чином, головною метою Стратегії воєнної безпеки України є завчасно підготовлена та всебічно забезпечена всеохоплююча оборони України на засадах стримування, стійкості та взаємодії, що забезпечує воєнну безпеку, суверенітет і територіальну цілісність держави відповідно до Конституції України та в межах державного кордону України, сприяє інтеграції України в євроатлантичний безпековий простір та набуттю членства в НАТО, передбачає активну участь у операціях з підтримання миру і безпеки.

Крім того, у документі визначені: цілі, пріоритети та завдання реалізації державної політики у воєнній сфері, сфері оборони і військового будівництва; соціально-політичні, економічні та інші умови реалізації державної політики у воєнній сфері, сфері оборони і військового будівництва, воєнно-політичні та воєнно-стратегічні обмеження; шляхи досягнення цілей державної політики у воєнній сфері, сфері оборони і військового будівництва; ресурсне забезпечення потреб оборони України; перспективна модель організації оборони України, Збройних Сил України та інших складових сил оборони в частині визначених

завдань з оборони України, стратегія та критерії досягнення спільних оборонних спроможностей. Також, у Стратегії воєнної безпеки України передбачені ймовірні сценарії застосування сил безпеки і оборони для виконання завдань з оборони України з розподілом відповідальності складових сектору безпеки і оборони за організацію оборони України, захист її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканості й порядок управління ризиками у сфері воєнної безпеки.

Після затвердження Президентом України Указу “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року”, “Про стратегію воєнної безпеки України”, по суті, розпочатий наступний етап циклу оборонного планування – проєкту Стратегічного оборонного бюлетеню України (далі – проєкт СОБ).

Проєкт СОБ, встановленим порядком, у березні 2021 року погоджений структурними підрозділами Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України. В квітні-травні 2021 року проєкт СОБ пройшов зовнішнє погодження з заінтересованими центральними органами виконавчої влади та іншими державними органами України. В травні 2021 року проєкт СОБ був направлений до Міністерства юстиції України з метою проведення правової експертизи. За її результатами отримано відповідний експертний висновок.

В червні 2021 року планується внести проєкт СОБ до Кабінету Міністрів України для розгляду на засіданні Уряду.

Проєкт СОБ розроблений з метою визначення основних напрямів реалізації воєнної політики України, стратегічних цілей розвитку сил оборони та очікуваних результатів їх досягнення з урахуванням актуальних воєнно-політичних загроз і викликів.

Документом визначаються: основні напрями реалізації воєнної політики України у контексті всеохоплюючої оборони України; перспективна модель Збройних Сил України та інших складових сил оборони та вимоги до її побудови, місія та візія сил оборони зразка 2030 року, основні спроможності сил оборони, яких необхідно досягти; стратегічні цілі, основні завдання та очікувані результати розвитку сил оборони на період до 2025 року.

Після затвердження відповідного указу Президентом України, Стратегічний оборонний бюлетень України стане основою для розроблення державних цільових програм, спрямованих на розвиток складових сил оборони, розв’язання проблем забезпечення оборони держави, зокрема їх оснащення сучасним озброєнням і військовою (спеціальною) технікою, створення необхідних запасів матеріально-технічних засобів, реалізацію інших заходів з посилення обороноздатності держави, інших програмних, планувальних документів та проєктів з питань розвитку спроможностей сил оборони.

Додатками до Стратегічного оборонного бюлетеню України є: Схема перспективної системи об’єднаного керівництва та військового управління, Перелік основних принципів щодо організації системи управління, а також Матриця основних спроможностей сил оборони”, яка складатиметься з двох

частин: інституційних спроможностей центральних органів виконавчої влади та інших державних органів, які здійснюють керівництво, спрямовують та координують діяльність військових формувань, що входять або виділяють відповідні сили і засоби до складу сил оборони, та оперативні, бойові і спеціальні спроможності сил оборони, оперативних, бойових і спеціальних спроможностей сил оборони.

До переліку спроможностей, що увійшли до другої частини Матриці основних спроможностей сил оборони та є найважливішими для розвитку (відновлення) спроможностей Військово-Морських Сил Збройних Сил України віднесені спроможності для дій у ближній морській зоні, а саме:

здатність до проведення операцій для встановлення контролю над територіальними водами та поза їх межами, орієнтовно до 40 морських миль від узбережжя України самостійно та у взаємодії із державами-членами НАТО:

створення дієвої системи спостереження, розвідки та висвітлення у ближній морській зоні надводної обстановки (постійного моніторингу надводної, підводної та повітряної обстановки в межах Чорного та Азовського морів з можливістю обміну даними обстановки не лише з національними користувачами, але й з державами-партнерами);

здійснення мінно-загороджувальних дій;

ведення радіоелектронної боротьби;

прикриття ближньої морської зони всіма наявними береговими засобами ураження (корабельні та берегові засоби ураження, берегова артилерія, постановка мін);

забезпечення ефективного контролю над прибережними водами, річками та захист портів України (забезпечення судноплавства у ближній морській зоні та гирлах річок, створення ефективною системи захисту портової інфраструктури);

формування спроможностей з обмеження будь-яких дій противника, у тому числі недопущення можливості розгортання сил для здійснення актів агресії з морського напрямку (A2/AD).

Робота щодо відновлення військово-морських спроможностей держави розпочата у 2019-2020 роках. На сьогоднішній день здійснюється:

будівництво військово-морської бази для розміщення корабельно-катерного угруповання в Азовському морі (м. Бердянськ);

2 жовтня 2020 року на одному з причалів порту “Південний” (м. Південне) піднято Військово-морський прапор України – тут базуватимуться патрульні катери типу “Айленд” ВМС ЗСУ. Для цього Херсонський державний завод “Паллада” побудував плавучий причал довжиною 57 метрів. На разі, до складу ВМС ЗСУ входять дві одиниці катерів такого типу: Р-190 “Слов'янськ” і Р-191 “Старобільськ”;

14 грудня 2020 року Міністр оборони України Андрій Таран підписав угоди з турецькими компаніями про передачу технологій та виробництво корветів і ударних безпілотних авіаційних комплексів для потреб Збройних Сил України. Передусім йдеться про проекти, покликані радикальним чином

посилити бойові спроможності Військово-Морських Сил Збройних Сил України задля підвищення безпеки у Чорноморсько-Азовському регіоні.

2021 рік стане ключовим роком у відновленні спроможностей Військово-Морських Сил Збройних Сил України.

Корабельно-катерний склад поповниться трьома катерами типу “Айленд”: “Ocrasoke” (WPB-1307), “Washington” (WPB-1331) і “Kiska” (WPB-1336), які Берегова охорона США передасть до Військово-Морських Сил Збройних Сил України.

Для потреб берегових частин будуть:

сформовані три дивізіони берегового комплексу крилатих ракет наземного базування РК-360МЦ “Нептун” у південних областях України, взявши під контроль узбережжя Чорного та Азовського морів, і одна з батарей стане на бойове чергування;

закуплені ракети типу “Вільха” до реактивних систем залпового вогню “Смерч”, сучасні високоточні протитанкові засоби, а також новітні засоби ураження термобаричної дії;

отримані берегові радіолокаційні станції спостереження за надводною обстановкою СР-210 “Дельта” та заобрійні радіоелектронні засоби виявлення та цілевказання “Мінерал-У”.

Наразі, робота з розвитку (відновлення) спроможностей Військово-Морських Сил Збройних Сил України триває.

Яким'як С.В.

начальник кафедри Військово-Морських Сил Національного університету оборони України, кандидат військових наук, доцент, капітан 1 рангу

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СПРОМОЖНОСТЕЙ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Для забезпечення національної безпеки України, зокрема в умовах збройної агресії РФ та ведення нею гібридних дій у Азово-Чорноморському регіоні, у Стратегії національної безпеки України передбачено реалізовувати функцію стримування. Водночас, потенціал стримування в діях на морі передбачає, у першу чергу, розвиток військово-морських спроможностей України, зокрема: оперативних (бойових) спроможностей ВМС ЗС України, оперативно-службових спроможностей Морської охорони ДПС України, спроможностей національної економіки України, зокрема оборонно-промислового комплексу, інфраструктури, та інших спроможностей держави, необхідних для ефективного захисту національних інтересів на морі. Окрім того, для забезпечення ефективного управління розвитком спроможностей необхідно мати відповідні спроможності держави щодо моніторингу, координації та управління процесами розвитку і реалізації спроможностей.

Як відомо, однією з визначальних складових оперативних (бойових) спроможностей ВМС ЗС України є спроможності морського озброєння і

військової техніки (ОВіТ). Як засвідчив проведений аналіз, забезпечення необхідного рівня спроможностей можливо досягти за такими варіантами: перший – виробництво морського ОВіТ в Україні; другий – закупівля морського ОВіТ закордоном; третій – комбінований. З аналізу закордонного досвіду оснащення морським ОВіТ (Туреччина, Ізраїль, Республіка Корея та ін.) найбільш раціональним є третій варіант, який передбачає виробництво значної частини ОВіТ на підприємствах України та закупівлю новітніх зразків і технологій у країн-партнерів. Переваги третього варіанту: можливість відносно швидкого придбання необхідних зразків і технологій закордоном та розвиток вітчизняних спроможностей і національної економіки.

З урахуванням комбінованого варіанту оснащення ВМС ЗС України морським озброєнням вважається доцільним продовження виконання угод з іноземними партнерами щодо будівництва (придбання) морських платформ та безпілотних комплексів:

- корветів класу “Ada” (спільно з Туреччиною);
- ракетних катерів типу P-50 (спільно з Великобританією);
- протимінних кораблів типу “Sandown” (отримання від Великобританії);
- патрульних катерів типу “Island” та “Mark-VI” (отримання від США);
- безпілотний авіаційний комплекс типу “Bayraktar TB2” (отримання від

Туреччини).

Для подальшого розвитку спроможностей ВМС ЗС України важливим питанням є придбання: малих (надмалих) підводних човнів; берегових комплексів радіотехнічної розвідки з дальністю викриття об’єктів до 400 км; мобільних радіолокаційних станцій виявлення надводних цілей.

Розвиток ударних спроможностей здійснювати за рахунок придбання ракетних комплексів вітчизняного виробництва типу “Нептун” та створення системи цілевказівки з використанням спроможностей інформаційної платформи “Дельта” і безпілотних авіаційних комплексів типу “Bayraktar TB2”.

Для забезпечення ефективності ураження сил противника за межами зони ураження берегового ракетного комплексу передбачати оснащення основних морських платформ (корветів, ракетних катерів) ракетним комплексом морського базування.

Для забезпечення розвитку системи базування та інших елементів інфраструктури ВМС ЗС України доцільно продовжити роботу щодо створення (із залученням допомоги від Великобританії) пунктів базування у м. Бердянськ та поблизу м. Очаків.

Важливою складовою розвитку спроможностей ВМС ЗС України є формування системи ситуаційної обізнаності, у тому числі із здійсненням обміну інформацією з НАТО про обстановку в Азовсько-Чорноморському регіоні, приєднанням до програми НАТО з обміну даними про повітряну обстановку (між командним пунктом повітряного командування “Південь”, м. Одеса, та Центром управління і оповіщення, Туреччина, м. Ерзурум),

реалізацією двостороннього проєкту з Туреччиною щодо обміну даними про повітряну обстановку над Чорним морем.

Водночас, з метою реалізації концепцій асиметричного впливу на противника та створення конкурентоспроможних високотехнологічних систем озброєння доцільним є створення (закупівля) у середньостроковій і довгостроковій перспективі морських роботизованих систем (комплексів) військового призначення. Для цього протягом останніх років з урахуванням передового іноземного досвіду (США, Ізраїль, Японія та ін.) уже здійснено відповідні вітчизняні напрацювання та є певний науково-технічний і виробничий потенціал.

Слід зазначити, що значним науково-технічним потенціалом у створенні автоматизованих підводних апаратів володіє Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, що має у своєму складі відповідні наукові підрозділи.

Також, слід наголосити, що згідно Зведеного річного плану наукової і науково-технічної діяльності Збройних Сил України 2019 році було виконано науково-дослідну роботу (далі – НДР), шифр “Аквароб” з питань обґрунтування рекомендацій щодо оснащення Військово-Морських Сил Збройних Сил України морськими роботизованими системами (комплексами), головний виконавець – кафедра Військово-Морських Сил НУОУ. За підсумками НДР Командуванню ВМС ЗС України було надано проєкт Концепції оснащення ВМС ЗС України морськими роботизованими системами (комплексами). Окрім того, у 2021 році у Національному університеті оборони України виконується робота з питань обґрунтування оперативного-тактичних вимог до морського роботизованого комплексу багатопільового призначення.

З урахуванням зазначеного вище пропонується доопрацювати та ввести в дію Концепцію оснащення ВМС ЗС України морськими роботизованими системами (комплексами), що дозволить системно створювати необхідний комплект безекіпажних підводних та надводних комплексів у середньостроковій і довгостроковій перспективі і формувати високотехнологічні системи боротьби з противником на морі.

Назаренко Ю.В.

провідний науковий співробітник науково-дослідного відділу проблем застосування ВМС науково-дослідного центру ЗС України “Державний океанаріум” ІВМС НУ “Одеська морська академія”

ПОГЛЯДИ НА НАРОЩУВАННЯ СПРОМОЖНОСТЕЙ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАХИСТУ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ НА МОРІ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ДІЙ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Не секрет, що однією із головних причин ескалації обстановки в Азово-Чорноморському регіоні, Європі та Світі є грубі порушення Російською

Федерацією норм міжнародного права і взятих на себе згідно з міжнародними угодами зобов'язань.

Анексія Кримського півострова і війна на Донбасі становлять безпосередню загрозу та завдають збитків не тільки Україні! Наша держава вже втратила 7,7 % території, понад 68 % виключної морської (економічної) зони і територіального моря з їх ресурсами, до 8 % населення та від 20 до 30 % щорічного внутрішнього валового продукту.

А опосередковані щорічні збитки України та інших країн від “гібридних дій” Російської Федерації оцінити важко. Вони вимірюються не тільки економічними збитками через розрив економічних зав'язків, а й соціальними, екологічними, політичними та іншими наслідками.

Зазначу, що лише через порушення Росією свободи плавання Керченською протокою, вантажообіг тільки порту Маріуполь у порівнянні 2012 роком скоротився в 2,3 рази, а збитки міжнародних компаній-судновласників від затримки одного торговельного судна складають від 10 до 25 тис. доларів на добу.

Загалом, за оцінкою Державного науково-дослідного інституту інформатизації та моделювання економіки повне припинення судноплавства через Керченську протоку призведе до скорочення щорічного валового внутрішнього продукту України на 4%.

На жаль, з ряду зовнішніх і внутрішніх чинників, Україна і світове співтовариство в 2014 році виявилися не готовими до методів, що застосовуються Росією для реалізації своїх геополітичних інтересів.

Основною внутрішньою проблемою, на мій погляд, що і на цей час негативно впливає на рівень захищеності національних інтересів України, у тому числі й на морі, є відсутність ефективної роботи системи державного управління щодо локалізації і мінімізації загроз національній безпеці країни.

Ця проблема носить комплексний характер. І головною причиною її виникнення мені вбачається корупція в органах влади України всіх рівнів поряд з відсутністю дієвих систем цивільного контролю за їх діяльністю і судочинства.

Головними наслідками цього є: активна мережа агентів впливу Російської Федерації, у тому числі й серед всіх гілок влади, неготовність України адекватно, своєчасно і комплексно (економічним, політичним, воєнним шляхом тощо) реагувати на загрози національній безпеці держави та відсутність необхідних для цього спроможностей, у тому числі військово-морських, неефективний розподіл (дублювання) органами державного управління функцій держави, у тому числі й щодо захисту національних інтересів України на морі.

При цьому, зазначені наслідки одночасно є і проблемами, що потребують вирішення керівництвом держави.

Які ж є шляхи вирішення цих проблем?

Як Україні протидіяти “гібридним” загрозам з боку Росії на морі?

Вирішення цих проблем потребує комплексного підходу з боку вищого політичного керівництва України. Створення військово-морського потенціалу

України для адекватного реагування на гібридні загрози на морі є лише частиною заходів, що необхідно виконати.

Основними напрямками роботи повинні бути: по перше, на міжнародному рівні документування фактів порушення Росією міжнародного права, інформування про них світової спільноти. Позовна робота стосовно порушень Росією міжнародного права і взятих на себе зобов'язань в міжнародних інстанціях.

До повернення під контроль України окупованих територій та компенсації Росією нанесених Україні збитків припинення (максимальне обмеження) усіх відносин та зав'язків з державою-агресором.

Активізація роботи щодо посилення санкцій по відношенню до Росії, нарощування обсягів політичної, фінансової, матеріальної та воєнної допомоги Україні.

Прискорення роботи щодо набуття Україною членства в НАТО, навіть до повного повернення контролю над окупованими Росією територіями;

по друге, внутрішні політичні та соціально-економічні напрямки діяльності, що стосуються: протидії агентам впливу РФ в Україні шляхом законодавчої заборони діяльності в Україні сепаратистських партій і організацій, медійних та інтернет ресурсів – рупорів російської пропаганди; прийняття закону України “Про колабораціонізм” та обмеження осіб, які є колаборантами в праві “обирати і бути обраними” до органів влади;

перерозподілу функцій держави між органами державного управління з метою скорочення управлінського апарату, виключення дублювання функцій та розпорощення коштів. Зокрема, внесення змін до низки законів України (“Про національну безпеку України, “Про оборону України, “Про Збройні Сили України, “Про Державну прикордонну службу України тощо) щодо передачі Військово-Морським Силам корабельного складу та функцій морської охорони Державної прикордонної служби України, а також функції забезпечення інформацією про морську обстановку усіх органів державної влади України;

підвищення соціальних стандартів життя громадян України та формування національно-свідомого середнього класу населення України, як станового хребта держави, за рахунок подолання корупції, забезпечення справедливого судочинства та рівних прав громадян; реформування і розвитку соціальної та економічної сфер; удосконалення механізму контролю діяльності органів державної влади всіх рівнів з боку суспільства; відродження (пропагування) національних традицій, історії та культури;

третє, стосовно створення військово-морських спроможностей України із протидії загрозам національним інтересам держави на морі, у тому числі й “гібридним” з боку Росії.

У цілому, напрямки і етапи формування військово-морських спроможностей України визначені. За етапами передбачається забезпечити:

до 2025 року – спроможності для контролю акваторії до 40 морських миль від узбережжя України;

з 2025 до 2030 рік – спроможності із захисту національних інтересів у межах виключної (морської) економічної зони України;

з 2030 до 2035 рік – спроможності із захисту національних інтересів України у визначених районах світового океану.

При цьому, головними пріоритетами є:

на першому етапі:

створення системи висвітлення обстановки та розвідки в ближній морській зоні, що забезпечить своєчасне виявлення намірів противника та доведення інформації в реальному масштабі часу до всіх складових сил оборони і безпеки;

набуття спроможностей з ведення мінно-загороджувальних дій, радіоелектронної боротьби, прикриття ближньої морської зони всіма наявними береговими засобами ураження;

наращування спроможностей щодо захисту (контролю) судноплавства в ближній морській зоні та захисту портової інфраструктури (патрульні, протимінні, протипідводнодиверсійні, пошуково-рятувальні спроможності тощо);

на другому етапі:

наращування спроможностей системи висвітлення морської обстановки та розвідки, забезпечення обміну інформацією про обстановку з країнами-партнерами;

формування спроможностей із вогневого ураження противника на великій дальності за рахунок прийняття на озброєння протикорабельної керованої ракетної зброї морського, берегового та повітряного базування. Зазначене, поряд із наявністю політичної волі до застосування військової сили, є суттєвим фактором стримування Російської Федерації на морі;

на третьому етапі:

наращування спроможностей ВМС, набутих під час першого та другого етапів;

забезпечення необхідної автономності сил ВМС по-за межами дії національних систем логістичного забезпечення.

Ураховуючи, що до 90 % завдань ВМС виконують на морі, досягнення необхідних військово-морських спроможностей України доцільно здійснювати за рахунок збільшення питомої ваги завдань, що виконуються корабельним складом, береговими ракетно-артилерійськими частинами і морською авіацією, приведення завдань і чисельності морської піхоти до загальноприйнятих у Світі.

Поряд із міжнародною діяльністю, основними заходами України щодо протидії “гібридним” загрозам з боку Росії на морі мають бути:

цілодобовий моніторинг морської обстановки, документальна фіксація та надання до міжнародних інстанцій даних щодо порушень РФ норм міжнародного морського права в Азовському та Чорному морях, у тому числі через перекриття районів у системі NAVTEX;

введення режимних обмежень щодо виходу в море маломірних плавзасобів без GPS-трекерів та посилення контролю за їх використанням. Проведення їх періодичних оглядів у морі в світлий час доби та 100 % – у темний;

оголошення тимчасово забороненого району для плавання навколо Кримського півострова;

відновлення бойової служби корабельного складу ВМС у взаємодії завіацією ПС і ДПС у визначених районах Чорного і Азовського морів для забезпечення контролю і захисту судноплавства та морегосподарської діяльності;

проведення демонстраційних дій на рекомендованих шляхах, районах якірних стоянок, супроводження (спостереження) корабельно-катерного складу РФ;

активізація боротьби (позовної роботи) зсудновласниками – порушниками заборони заходів до кримських портів.

Крім цього, вважаю доцільним розробку та впровадження в діяльність сил (військ) “Правил застосування зброї”, що забезпечить унормування та правовий захист військовослужбовців під час виконання ними завдань бойової служби.

Семенцов В.І. *старший викладач кафедри Військово-Морських Сил Національного університету оборони України, капітан 1 рангу*

Міняйло О.М. *старший офіцер відділу планування оперативного розгортання та бойової готовності оперативного управління штабу командування Військово-Морських Сил, слухач Національного університету оборони України, капітан 2 рангу*

ШЛЯХИ НАРОЩУВАННЯ СПРОМОЖНОСТЕЙ МОРСЬКОЇ ПІХОТИ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ЩОДО ОБОРОНИ ПУНКТІВ БАЗУВАННЯ В АЗОВСЬКІЙ ОПЕРАЦІЙНОЇ ЗОНІ

В умовах протистояння у збройній боротьбі проти російської агресії на сході України та намагання військового керівництва Збройних Сил України вирішити питання протидесантної оборони в Азовській операційній зоні Військово-Морськими Силами Збройних Сил України та в умовах продовження нарощування сил противника в Азовській операційній зоні, в тому числі загрози захоплення пунктів базування Маріуполь та Бердянськ, існує нагальна необхідність мати сучасне озброєння і військову техніку та навченість військових частин морської піхоти ВМС щодо оборони та охорони пунктів базування в умовах міста як в день так і в ночі. З іншого боку, на даний час, переозброєння та підготовка частин морської піхоти проводиться стало та повільно. Морська піхота застосовується як загальновійськові підрозділи що ні є притаманним для даного роду військ.

Поява на Азовському морі нових катерів та підрозділів морської піхоти розширює для Російської Федерації можливості десантування на українське узбережжя та його обстрілів, блокуванню та захопленню таких важливих пунктів базування як Маріуполь та Бердянськ.

Маючи вище зазначені загрози найбільш вірогідні дії підрозділів морської піхоти ВМС ЗС України можуть бути завчасна організація оборони пунктів базування Бердянська та Маріуполя.

Способи підготовки та ведення оборони пунктів базування Маріуполь та Бердянськ будуть залежать від конфігурації, планування та забудови вищезазначених міст. Для досягнення успіху оборони пунктів базування необхідно буде створити кругову оборону в усіх ланках, надійно забезпечити фланги і тил, ретельно організувати спостереження і розвідку, а також протидіяти маневру противника. Створити протидесантні резерви.

Батальйон морської піхоти, як правило, буде обороняти район оборони, який складається з декількох опорних пунктів, у деяких випадках може обороняти одну-дві особливо міцних і великих будівлі.

Рота морської піхоти обороняти опорний пункт, який включає одну або декілька невеликих будівель, пристосованих до кругової оборони.

Ширина і глибина смуги оборони залежать від характеру планування міста, щільності забудови й якості будівель. Величина проміжків між опорними пунктами рот буде залежить головним чином від щільності забудови і можливості підтримувати тісний вогневий зв'язок між сусідніми опорними пунктами.

Для підвищення можливостей підрозділів морської піхоти у протитанковому відношенні кожна рота може посилюватися танковим і артилерійським взводами; батальйон отримує на посилення від взводу до роти танків, до дивізіону артилерії та інженерні засоби для створення протитанкових загороджень.

Виходячи з вище згаданого існує необхідність готувати військові частини морської піхоти для ведення бойових дій у сучасних умовах як вдень так і вночі, в умовах застосування противником засобів високоточної зброї та РЕБ.

Можливо розглянути зміни до штату, а саме ввести в штат батальйону підрозділ БПЛА.

Провести зміни в заходах бойової підготовки, а саме приділити увагу щодо підготовки морської піхоти до ведення бойових дій в умовах міста (особливо вночі), скупчення цивільного населення та промислових об'єктів.

Таким чином виникає потреба щодо термінової завчасної підготовки та забезпечення частин морської піхоти до термінового проведення заходів щодо організації оборони пунктів базування в Азовській операційній зоні, яка відповідає вимогам сьогодення.

Чечет М.І.

старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії кафедри Військово-Морських Сил Національного університету оборони України, капітан 2 рангу

УЧАСТЬ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ У ЗАХОДАХ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У 2020 РОЦІ. НАБУТТЯ СПРОМОЖНОСТЕЙ ЗА СТАНДАРТАМИ НАТО

Військово-Морськими Силами Збройних Сил України протягом 2020 року продовжено виконання заходів щодо впровадження стандартів НАТО у процес підготовки особового складу (підрозділів, військових частин). За досвідом минулих років, найкращий шлях досягнення цього є участь у міжнародних навчаннях, тренуваннях де особовий склад (підрозділи, військові частини) Військово-Морських Сил України працюють за процедурами, які прийняті у країнах-членах НАТО.

Головною метою участі підрозділів Військово-Морських Сил Збройних Сил України у багатонаціональних навчаннях у 2020 році була підготовка штабів та підрозділів Військово-Морських Сил Збройних Сил України для виконання завдань за призначенням відповідно до стандартів та процедур НАТО, набуття досвіду дій у міжнародному середовищі під час проведення багатонаціональних операцій, у тому числі у складі багатонаціональних сил в міжнародних операціях в кризовому регіоні.

Завдання, які виконували підрозділи Військово-Морських Сил Збройних Сил України під час підготовки та проведення багатонаціональних навчань були спрямовані на:

всебічну підготовку військових частин, підрозділів ВМС ЗС України до спільних дій з військовими формуваннями ВМС ЗС держав-партнерів;

отримання досвіду, вдосконалення навченості та злагодженості особового складу щодо планування, підготовки та управління операціями у складі багатонаціональних штабів на тактичному та оперативному рівнях за стандартами НАТО;

підвищення рівня взаємосумісності та співробітництва між ВМС ЗС України та ВМС держав-партнерів.

Протягом 2020 року у зв'язку з обмежувально-карантинними заходами, спрямованими на нерозповсюдження гострої респіраторної хвороби COVID-19, було скасовано участь сил та засобів ВМС ЗС України у всіх багатонаціональних навчаннях поза межами України.

Проте, незважаючи на це, міжнародні навчання на території України, сплановані на 2020 рік ("Сі Бриз-2020", "Ріверайн-2020", "Воріер Вотчер-2020") були успішно проведені у повному обсязі.

Найбільшим масштабним з них за участю ВМС ЗС України стало українсько-американське навчання "Сі Бриз-2020".

У зв'язку із проведенням загальнодержавних заходів щодо протидії

COVID-19, формат заходу був суттєво змінений, що вимагало перепланування більшої частини навчання у стислі терміни. Вперше, процес планування навчання був завершений у дистанційному режимі відеоконференцзв'язку.

Основні здобутки та відмінності українсько-американського навчання “Сі Бриз – 2020”:

вперше навчання було проведено без участі в складі штабу керівництва навчання іноземних представників. При цьому українською стороною було створено національний штаб керівництва навчанням відповідно до стандартів НАТО та з врахуванням протиепідемічних обмежень, за принципом залучення мінімально необхідної кількості особового складу.

з метою забезпечення управління силами та засобами, які залучалися до навчання, у поєднанні з іншими системами, використовувалась інтеграційна платформа “Дельта”. Це підвищило ситуаційну обізнаність, дозволило забезпечити управління силами та засобами під час раптово виникаючих практичних завдань медичної евакуації.

управління силами з боку американської та української сторін здійснювалося шляхом оперативного обміну інформацією та проведенням щоденних аудіобрифінгів.

Вперше під час навчання серії “Сі Бриз” було відпрацьовано:

знищення надводної цілі вертольотом Мі-8 авіації ВМС ЗС України;

умовне ураження морської цілі у складі ланки штурмової авіації ПС ЗС України;

ескорткування патрульного протичовнового літака ВМС США Р-8А парою літаків тактичної авіації ПС ЗС України.

Українсько-румунське навчання “Ріверайн - 2020” проводилося в третє. Воно мало на меті відпрацювання спільних дій багатонаціональних катерних тактичних груп в акваторії річки Дунай для підвищення рівня їх взаємосумісності та спроможностей з використанням міжнародних стандартів взаємодії.

Відмінністю навчання від попередніх було включення епізоду з протимінного забезпечення дій катерних тактичних груп.

Необхідно також підкреслити успішне проведення на базі 198 навчального центру ВМС ЗС України у місті Миколаїв двостороннього українсько-британського навчання “Ворієр Вотчер - 2020”. Його метою було ознайомитися з основами планування та оцінки ризиків захисту аеродромів і критичних об'єктів інфраструктури за стандартами НАТО, підвищити рівень взаємосумісності між підрозділами ЗС України та Великобританії.

Під час участі у навчанні представникам ВМС ЗС України було розглянуто методику планування охорони та оборони аеродромів, яку застосовують британські збройні сили, відпрацювання оцінки ризиків щодо захисту аеродромів та інших важливих об'єктів.

Крім того, у продовж 2020 року було збільшено до 5 заходів участь кораблів та катерів ВМС ЗС України у спільних з ВМС держав-партнерів тактичних навчань типу PASSEX (з ВМС Румунії – 2,

ВМС США – 1, ВМС Великобританії -1, Постійною протимінною групою НАТО №2 (SNMCMG-2) – 1). Характерною ознакою 2020 року було залучення майже до кожного навчання типу PASSEX літаків та вертольотів авіації ВМС ЗС України.

Велика Британія ще на три роки, до березня 2023 року, продовжила термін навчально-тренувальної операції “ОРБІТАЛ” - “Розбудова партнерства - Україна”. Основна мета – підготовка до ведення бойових дій за різних умов та приведення підрозділів Збройних Сил України у відповідність до стандартів держав – членів НАТО. Програмою операції у 2020 році було розширено напрямки підготовки особового складу та підрозділів ВМС ЗС України за участю інструкторів держав-партнерів. Проведено фахову підготовку та надання менторської допомоги не лише для підрозділів морської піхоти, але й для корабельного складу.

Також, в розвиток фахової підготовки особового складу ВМС ЗС України, у жовтні 2020 року було проведено курси з тактичного маневрування для корабельного складу інструкторами канадської навчально-тренувальної місії “ЮНІФАЄР”.

У продовж 2020 року представники командування підготовки Командування ВМС ЗС України брали участь у координаційних нарадах Багатонаціональної Координаційної групи в рамках Багатонаціонального об’єднаного координаційного комітету (БОКК). Його діяльність спрямована, у тому числі, на аналіз, координацію, узагальнення пропозицій щодо підготовки особового складу та підрозділів ЗС України із залученням інструкторів держав-партнерів.

Таким чином, участь підрозділів ВМС ЗС України у 2020 році в багатонаціональних навчаннях забезпечило:

- покращення іміджу Військово-Морських Сил Збройних Сил України;
- забезпечення регіональної безпеки;
- подальше нарощування військового співробітництва з державами-партнерами;
- практичне відпрацювання спільних дій у складі багатонаціональних тактичних груп, підвищення рівня взаємосумісності національних підрозділів відповідно до стандартів НАТО;
- подальше впровадження особовим складом ВМС ЗС України штабних процедур відповідно до стандартів НАТО, у тому числі з питань планування та ведення морських операцій.

III. КРУГЛИЙ СТІЛ “МОРСЬКА БЕЗПЕКА В АЗОВО-ЧОРНОМОРСЬКОМУ РЕГІОНІ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ”

Яременко Б. В.

депутат України IX скликання, член Комітету з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В АЗОВО-ЧОРНОМОРСЬКОМУ БАСЕЙНІ

Під час засідань нашого Комітету ми вибудовуємо чітку переговорну лінію разом з відомствами щодо ведення переговорів з РФ про розподіл квот на вилов риби в Азовському морі з тим, щоби з одного боку були дотриманні міжнародно-правові зобов'язання України у цій сфері, але без порушення чи нанесення будь-якої шкоди національним інтересам України.

В Комітеті нещодавно створений Підкомітет з питань міжнародної морської політики та безпеки, який вже провів перші засідання та Комітетські слухання. В рамках нашого Комітету відбуваються окремі експертні обговорення з питань ситуації в Чорноморсько-Азовському регіоні. Тому ми ще раз вітаємо цю ініціативу, ми бачимо відповідальність в своїй частині роботи, готові до постійного діалогу і до співробітництва.

Наразі немає ознак добросовісного прагнення РФ щодо припинення агресії, усунення правопорушень та припинення протиправних дій в акваторії Азовського моря та Керченській протоці. До того ж, РФ своїми агресивними діями продовжує систематично порушувати умови міжнародних договорів, що безпосередньо завдає шкоди національним інтересам України. У 2018р., після закінчення спорудження Російською Федерацією Кримського мосту і початку реалізації силових гібридних сценаріїв тиску на Україну, відбувається постійне перешкоджання плановій ритмічній роботі українських портів і так далі.

Жодних рішень щодо розвитку зміни правової ситуації в Азовському морі в Україні не приймалися. Відкриті матеріали засідань Комітету з питань зовнішньої політики і міжпарламентського співробітництва Верховної Ради України свідчать, що питання щонайменше один раз обговорювалось там. Ніяких рішень не приймалося — з огляду на те, що відомства України, присутні на засіданнях Комітету, висловлювали кардинально протилежні пропозиції щодо ситуації і можливих дій України. Це велика проблема, яка залишається досі: відсутність комплексного бачення ситуації з українського боку.

Перший рік депутатства в мене пішов для того, щоб пояснити Міністерству юстиції, що я не вимагаю від них жодних правових дій по розірванню угод, а просто прошу здійснити правовий аналіз ситуації, яка виникла в Азовському морі, якщо раптом Україна вийде з діючих угод. Цей етап закінчився переконанням Мін'юсту влітку минулого року — з тих пір ми недалеко пройшли в тому, щоб цей аналіз реалізувати.

Звичайно, про вихід з угод — мається на увазі міжнародні угоди, двосторонні українсько-російські договори: Договір між Україною та Російською Федерацією про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки та Договір між Україною і Російською Федерацією про українсько-російський державний кордон. Обидва договори з інтервалом в 11 місяців підписані у 2003 році, ратифіковані в один день — 23 квітня 2004р. Отже, формально погоджено між Україною та Російською Федерацією на сьогодні така ситуація, коли у нас визначений державний кордон по суходолу: демаркований і делімітований, де можна. Домовлено про те, що Азовське море і Керченська протока є внутрішніми водами і використовуються спільно. Домовлено, що в Азовському морі і Керченській протоці має бути визначена лінія державного кордону, попри те, що це внутрішні води. Але, ця домовленість не реалізована.

Ця ситуація, зокрема від початку збройної агресії Росії проти України створила цілком визначені і зрозумілі загрози для оборони і безпеки України. Зокрема, в рамках угоди про спільне використання Азовського моря і Керченської протоки військові судна обох країн користуються повною свободою судноплавства в Азовському морі. Тобто, військові і державні судна обох сторін. На практиці це означає, що судно Чорноморського флоту РФ, Росгвардії РФ, ФСБ РФ, чи прикордонних військ можуть перебувати на будь-якій відстані від берегової лінії України цілком законно. Враховуючи, що узбережжя Азовського моря фактично є небезпечним з точки зору проведення десантних операцій, це звичайно звужує можливості Україною реагувати на загрози, що виникають з боку моря.

Ми, звичайно розуміємо що все узбережжя Азовського моря у разі проведення РФ десантної операції дозволяє військам, що десантуються, зайти в тил найбільшого військового угруповання вздовж лінії розмежування в зоні проведення ООС. Разом з уже згаданим спорудженням Кримського мосту, чи мосту через Керченську протоку, РФ, таким чином, має повну свободу, якою користується дуже активно в Азовському морі — не лише для створення загроз обороні, але й для перешкоджання нормально економічній діяльності України.

Але, якщо навіть невелике нарощування військово-морських спроможностей України в Азовському морі, зокрема, перекидання катерів, певною мірою компенсувало, або припинило, можна сказати піратські дії Росії по зловживанню фактично своїми правами перевіряти комерційні судна, зупиняти їх під час руху з портів України, то в плані проведення десантних операцій проблема, звісно, залишається. Оскільки ЗСУ не мають правових підстав застосовувати зброю проти підрозділів РФ до моменту, доки вони не вступають на територію суші. Перебування у воді, або на морі збройних контингентів РФ в будь-якій точці акваторії Азовського моря є абсолютно законним.

Інші зловживання з боку Російської Федерації. Зокрема, затримання українських рибалок в безпосередній близькості від берегової лінії України, і інші види зловживань, або порушень.

Єдиним очевидним способом правового реагування України є вихід з існуючих договорів. Вихід з угод про спільне використання Азовського моря дозволить Україні в правовому плані перейти до позиції, що мореплавство Азовському морі і, зокрема, прохід у Керченській протоці повинні відбуватися на основі Конвенції ООН з морського права 1982 року (UNCLOS) та Угоди про імплементацію Частини XI Конвенції ООН з морського права 1982 року, ратифікованих Законом України від 03.06.1999 № 728-XIV, Конвенції про полегшення міжнародного морського судноплавства, підписаної від імені України 09.04.1965 (зі змінами та поправками, прийнятими постановою Кабінету Міністрів України від 21.09.1993 № 775). Що теоретично дозволить визначити міжнародні угоди в Азовському морі і відмовитися від існуючої визначеної договорами практики отримання згоди РФ на прохід в Азовське море військових, чи державних суден третіх країн (або не чорноморських). Що в принципі може розширити наші можливості по стримуванню агресивних дій РФ шляхом запрошення в акваторію Азовського моря суден країн НАТО.

Але, сама по собі ця правова дія не може бути реалізована без інших необхідних правових дій. Мова йде, зокрема, прийняття низки законів і підзаконних актів. Ми повинні вирішити в законодавчому плані питання визначення морського кордону в Азовському морі, територіальних вод, здійснити низку інших правових дій. Звичайно, перед нами постане низка серйозних безпекових, правових і політичних дилем: як визначити лінію розмежування з водами тимчасово окупованої АР Крим, розрахувати, скажімо, наявні ресурси і нашу здатність охороняти територіальні води, морський кордон і так далі.

Хоча, вихід із існуючих держав створить таку можливість, збільшить час для реагування Збройних сил України на загрози проведення військових операцій. Тим не менше, ми розуміємо, що повинні розрахувати наявні сили для реалізації цих завдань.

Таким чином можна зробити висновок, що ризик від подібних правових дій порівняно менший, ніж від консервації правової ситуації в Азовському морі.

Устименко Б.М.

експерт ГО "Інститут морського права і безпеки"

ЗАХОДИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ НА МОРІ

Загальна площа українського моря (територіального моря та виключної економічної зони) до російського вторгнення дорівнювала 137 000 кв. км. Після російської окупації Кримського півострова Україна втратила контроль над морськими просторами загальною площею близько 100 000 кв. км.

Площа окупованого українського моря дорівнює загальній площі таких держав як, наприклад, Південна Корея (100 000 кв. км) або Ісландія (103 000 кв. км).

РФ не допускає Україну к родовищам газу та нафти, а також рибним ресурсам, що знаходяться в межах окупованої частини українського сектору Чорного та Азовського морів.

Росія проклала підводні силові кабелі, збудувала Керченський міст та підводний газопровід через Керченську протоку з території РФ до Кримського півострову без згоди нашої держави.

Росія чинить перешкоди судноплавству в українських водах та у Керченській протоці, чим порушує чисельні приписи Конвенції ООН з морського права (ЮНКЛОС). Морська “повзуча” окупація не припиняється...

У цій критичній ситуації пропонуємо розглянути комплекс правових заходів, які будуть мати значення не тільки для національної безпеки України, а й всього Чорноморського регіону.

Необхідно прийняти Закон України “Про внутрішні води та територіальне море України” із визначенням координат серединної лінії у морських просторах між Україною та РФ.

Тимчасово, до деокупації Кримського півострова, необхідно призупинити судноплавство у поясі територіального моря навколо окупованого Кримського півострова на підставі ч. 3 ст. 25 ЮНКЛОС. Користування морськими коридорами та схемами розподілу руху навколо півострова слід також розглянути у контексті порушеного питання.

Окрім цього, порушників забороненого режиму можливо кримінально переслідувати за допомогою Інтерполу. Водночас, слід передбачити безкарну можливість “гуманітарних” судозаходів.

З 1996 року Україна безуспішно намагалася встановити з РФ морський кордон шляхом прямих перемовин.

Саме для таких тупикових випадків існує спеціальна процедура примусових переговорів, яка передбачена нормами ЮНКЛОС. Згідно із ЮНКЛОС зацікавлена держава може ініціювати створення “міжнародної делімітаційної комісії” під егідою ООН.

Перша така прецедентна справа датована 2016 роком, коли маленька країна під назвою Східний Тимор успішно застосувала вище згадану делімітаційну процедуру та фактично примусила Австралію підписати у 2018 році угоду про делімітацію морського простору у Тиморському морі.

Грузія має аналогічні з Україною проблеми у Чорному морі: відсутність морського кордону з РФ та окупація Росією більшої частини грузинського моря.

Вважаємо, що Україні та Грузії необхідно синхронізувати свої зусилля на підставі ЮНКЛОС у напрямку встановлення морських кордонів з РФ. Разом наші голоси будуть вдвічі гучніші на світовій арені.

У грудні 2003 року, з метою запобігання збройного конфлікту щодо українського острова Коса Тузла у Керченській протоці, який був

спровокований Путіним у вересні 2003 року, колишній Президент України Л. Кучма був змушений підписати Договір між Україною та Російською Федерацією про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки (Керченський Договір).

Відповідно до Керченського Договору військові кораблі США/НАТО можуть заходити в Азовське море та проходити Керченською протокою тільки за згодою як України, так і РФ.

Але згідно із статтею 52 Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 1969 року міжнародний договір є нікчемним, якщо його укладення стало результатом погрози силою. Саме тому Керченський Договір є нікчемним.

Водночас, відповідно до приписів ЮНКЛОС Керченська протока є міжнародною, оскільки вона використовується для міжнародного судноплавства між частинами виключних економічних зон Азовського та Чорного морів. А тому усі судна, у тому числі військові, а також літальні апарати можуть користуватися правом безперешкодного проходу (прольоту) Керченською протокою та заходити в Азовське море.

Існує правова позиція, закріплена судовою практикою (справа групи “Приват” проти РФ та справа Ощадбанку проти РФ), яка дозволить розпочати масштабне стягнення сотен мільярдів доларів за захоплене Росією українське державне майно за ринковою вартістю з відсотками та накладати арешти на російську державну власність та гроші практично в усіх країнах світу.

Процедуру стягнення пропонується здійснювати на підставі Угоди між КМУ і Урядом РФ про заохочення та взаємний захист інвестицій від 1998 року та Конвенції про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень від 1958 року.

З метою уникнення поразок у міжнародних судових інстанціях та подальших негативних наслідків, необхідно провести “аудит” основних справ України, пов’язаних з російською агресією, а також зробити відповідні висновки.

Також необхідно вивчити можливість звернення до Міжнародного Суду ООН (через Генасамблею ООН) з проханням надати консультативні висновки з юридичних питань, пов’язаних з російською агресією проти України.

З метою визначення загроз (реальних і потенційних) національній безпеці в сфері морської діяльності та напрямів державної морської політики, відповідних цілей, завдань і механізмів захисту національних інтересів на морі, вважаємо слушним доповнити Закон України “Про національну безпеку України” нормами, направленими на необхідність розроблення та затвердження Стратегії морської безпеки України – документу довгострокового планування.

На основі згаданої галузевої Стратегії можуть розроблятися відповідні державні цільові та інші програми.

Щодо рекомендації інституту українській владі:

прийняти Закон про внутрішні води та територіальне море і визначити серединну лінію;

призупинити судноплавство у територіальному морі навколо Кримського півострову (окрім морських коридорів, що мають міжнародне значення);

під егідою ООН почати примусову переговорну процедуру проти РФ з метою встановлення морського кордону у Чорному та Азовському морях і Керченській протоці;

організувати подачу проти Росії масових “компенсаційних” позовів на підставі Угоди між Україною та РФ про взаємний захист інвестицій;

розробити Стратегію морської безпеки України, додати до чинного Закону про нацбезпеку визначення цього документу довгострокового планування.

Конвенція про режим проток була підписана у швейцарському місті Монтре у 1936 році (Конвенція Монтре) та надала Туреччині контроль над Чорноморськими протоками: Дарданеллами, Мармуровим морем та Босфором.

Згідно із Конвенцією Монтре військові кораблі нечорноморських держав не можуть залишатися у Чорному морі на строк, що перевищує 21 день.

Водночас, географічна сфера застосування Конвенції Монтре не поширюється на Азовське море, річки Дніпро, Дунай та Південний Буг, глибина яких достатня для заходу та перебування деяких військових кораблів США/НАТО.

Ben Hodges

Pershing Chair in Strategic Studies, the Center for European Policy Analysis (CEPA), Lieutenant General (Retired)

MILITARY ASPECTS OF BLACK SEA REGION SECURITY

(this material is an extract from the publication “The Black Sea ... or a Black Hole?” – <https://cepa.org/the-black-sea-or-a-black-hole>)

The Black Sea Region (BSR) is essential to Western security and stability. Western defense planners need to make the region a higher priority and invest more resources. The Russian Black Sea Fleet will always have a numerical advantage, as a result of the Montreux Convention, so the Alliance must find innovative ways to gain the initiative.

The Alliance must develop a strategy that places the BSR in the middle of the geostrategic map. This strategy should be underpinned by a Graduated Response Plan (GRP), similar to what has already been accomplished in the Baltic region. Such a strategy and GRP will drive planning, resources, exercises, and presence to deter Kremlin aggression and provide a bulwark against Iranian and Chinese inroads.

Unlike in the Baltic Sea, attaining “sea control” in the Black Sea is not feasible, at least not in the early stages of a potential crisis, given the numerical advantage of the Russian Black Sea Fleet over combined NATO and partner naval capacities in the region. However, achieving “sea denial” so that the Russian Black

Sea Fleet is unable to enjoy complete freedom of navigation and maneuver is feasible.

Ideally, Turkey should be NATO's center of gravity in the region. Given its strategically decisive location and sizeable military capabilities it should lead deterrence efforts against the Kremlin. Turkey, however, is focused on its southern border and the Eastern Mediterranean. It is reluctant to challenge the Kremlin or disrupt the status quo in the BSR.

In the short to medium term, NATO should, therefore, designate **Romania as its center of gravity** due to its geographic location, proximity to other allies as well as Ukraine and Moldova, its robust modernization efforts, and its strategic transportation infrastructure. Accordingly, Romania should create its own anti-access/area denial (A2/AD) capability to protect its coast and EEZ using standoff weapons such as anti-ship missiles, HIMARS (long-range rocket system), attack helicopters, Maritime Unmanned Systems (MUS), and armed unmanned aircraft systems (UAS, also known as drones).

Romania should also offer to establish and host a NATO Center of Excellence for Unmanned Systems due to its ideal flying conditions and long Black Sea coastline as well as presence of the Danube River. Finally, Romania should continue to expand the training and logistics infrastructure at Mikhail Kogălniceanu Air Base (MK) and at the Smârdan and Cincu training areas, improving capabilities for joint, multinational live fire exercises that enable training that meets U.S. Army and U.S. Air Force qualification standards.

Gain the Initiative — a 12-Step Program

Immediately invite Georgia into NATO and put **Ukraine** on a fast track to membership. Continue to train and support modernization efforts in Ukrainian and Georgian military forces. The British Royal Navy should establish a formal partnership with the Ukrainian Navy to assist with the development, modernization, and training of the Ukrainian Navy. The U.S. Army and Canadian Army should continue to support training at Yavoriv Training Center in western Ukraine and look to develop the large maneuver training area, Shirokyi Lan, in southern Ukraine.

Make the Russian Black Sea Fleet vulnerable in its illegal home ports in Crimea. That means the deployment of drones and cruise missiles with a 500-km range to NATO nations around the Black Sea and the deployment of mine-laying capability to disrupt or neutralize Russia's ability to deploy or threaten NATO and partner-country coastlines, harbors, territorial waters, and EEZs.

Continue to support and expand NATO's **MUS** program and encourage the purchase, development, and deployment of MUS to complement the conventional naval forces and surface vessels of Romania, Bulgaria, Ukraine, and Georgia. One frigate with an attached grouping of four or five MUSes operating above, on, and below the surface will greatly enhance the capabilities of that single vessel, particularly in the areas of anti-submarine and anti-mine capability. This alone can significantly change the correlation of naval forces in the Black Sea and blunt much of the Russian Black Sea Fleet's advantage.

Increase significance, size, and sophistication of the annual **Sea Breeze exercise hosted** by Ukraine, including ground deployment of U.S. and allied units from Poland and Romania, through Moldova, into Ukraine. Put this on a scale with Russia's Kavkaz-2020 or the U.S.-led Defender 20 transatlantic military mobility exercise. A scaled-up Sea Breeze should be linked to Georgia's annual Noble Partner exercise and the Saber Junction exercise in Romania, Hungary, and Bulgaria, giving NATO and its partners a chance to exercise mission command, military mobility, integrated air and missile defense, and intelligence sharing and fusion with a large multinational force. To maximize impact and increase transparency, Russian observers should be invited along with international media.

Ensure a continuous **non-littoral NATO naval presence** in the Black Sea 365 days a year. Establish naval support infrastructure in Romania, Ukraine, Georgia, and Bulgaria that enables the maximum U.S. naval presence allowed, within the parameters of the Montreux Convention.

Convert Black Sea air policing to **Black Sea air defense**, with attendant changes to mission profile and rules of engagement.

Encourage collaboration between Black Sea allies and partners in intelligence sharing, exercises, and Romania and Ukraine are good models to follow and build on for the entire region.

Establish a **joint, multinational three-star headquarters** on the Black Sea, responsible for planning, readiness, exercises, and coordination of all military activity in the greater BSR.

Develop a **Common Operating Picture (COP)** for air, maritime, and land for the greater BSR by fusing intelligence from all sources/nations around the Black Sea and NATO to create the "unblinking eye" that ensures speedy recognition of what the Kremlin might be doing. Training and maintaining this capability would significantly reduce the possibility of NATO or Black Sea littoral nations being surprised by the Kremlin's hybrid toolbox.

Enhance and integrate **Air and Missile Defense (AMD)**. Increase AMD capabilities that are layered and fully integrated. Conduct an annual theater-wide AMD exercise with Command Post Exercises (CPX) and live exercises in alternating years.

Give the Supreme Allied Commander Europe (SACEUR) the tools needed to extend his Area of Responsibility (AOR) to the BSR. This means harmonizing the operational space and rear area with greater investment in transcontinental logistic infrastructure, more frequent exercising, and improved military mobility. Improving the cyber protection of this transportation and mission command infrastructure is essential to rapid reinforcement. Capabilities, including communications architecture, mission command, transportation, intelligence, air/missile defense, fuel, ammunition storage, and assembly areas, should be trained and in place.

Improve military mobility to enable more rapid deployment and reinforcement. NATO, the EU, and countries in the region must address the challenges resulting from underdeveloped transportation infrastructure and traversing

the Carpathian Mountains. Make better use of the Danube for large, bulk military cargo, similar to what is currently done on the Rhine.

Бен Ходжес

керівник стратегічних досліджень, Центр аналізу європейської політики (СЕРА), генерал-лейтенант у відставці

ВІЙСЬКОВІ АСПЕКТИ БЕЗПЕКИ ЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ

(даний матеріал є неофіційним перекладом витягу з публікації “Чорне море ... чи Чорна діра?” – <https://cepa.org/the-black-sea-or-a-black-hole>)

Чорноморський регіон (ЧР) має важливе значення для безпеки та стабільності Заходу. Західні планувальники оборони повинні зробити регіон вищим пріоритетом та вкласти більше ресурсів. Російський Чорноморський флот завжди матиме чисельну перевагу внаслідок дії Конвенції Монтр'є, тому Альянс повинен знайти інноваційні шляхи отримання ініціативи.

Альянс повинен розробити стратегію, яка ставить ЧР посеред геостратегічної карти. Ця стратегія повинна бути підкріплена Планом розподіленого реагування (ПРР), подібним до того, який вже було здійснено в Балтійському регіоні. Така стратегія та ПРР будуть рухатись до планування, ресурсів, навчань та присутності для стримування агресії Кремля та забезпечення захисту від іранських та китайських заходів впливу.

На відміну від Балтійського моря, досягнення "контролю над морем" у Чорному морі є неможливим, принаймні не на ранніх стадіях потенційної кризи, враховуючи чисельну перевагу Чорноморського флоту Росії над об'єднаними військово-морськими можливостями НАТО та країн-партнерів регіону. Однак досягнення "морської заборони", через яку Чорноморський флот Росії не зможе користуватися повною свободою судноплавства та маневрування, є можливим.

В ідеалі Туреччина повинна бути центром тяжіння НАТО в регіоні. З огляду на стратегічно вирішальне місце розташування та значний військовий потенціал, він повинен забезпечувати зусилля стримування проти Кремля. Однак Туреччина орієнтована на південний кордон та Східне Середземномор'я. Вона не хоче кидати виклик Кремлю або порушувати статус-кво в ЧР.

Отже, у коротко- та середньостроковій перспективі НАТО має визначити Румунію центром ваги через її географічне розташування, близькість до інших союзників, а також України та Молдови, її потужні зусилля щодо модернізації та стратегічну транспортну інфраструктуру. Відповідно, Румунія повинна створити власну здатність протидії доступу / заборони зони (A2/AD) для захисту свого узбережжя та В(М)ЕЗ за допомогою наявної зброї,

наприклад, протикорабельних ракет, HIMARS (ракетна система великої дальності), ударних вертольотів, морських безекіпажних систем (MUS) та безпілотних авіаційних систем (UAS, також відомих як безпілотники).

Румунія також повинна запропонувати створити та розмістити Центр передового досвіду для безпілотних систем НАТО завдяки ідеальним умовам польоту та довгому узбережжю Чорного моря, а також присутності річки Дунай. Нарешті, Румунія повинна продовжувати розширювати навчальну та матеріально-технічну інфраструктуру на авіабазі Михайла Когалничану та на полігонах Смардан та Чінку, вдосконалюючи можливості для проведення спільних багатонаціональних навчань із застосуванням зброї, що дозволить проводити навчання, яке відповідає стандартам сухопутних військ та ПС США. стандарти.

Пропонована ініціатива – 12-крокова Програма

Негайно запросити Грузію до НАТО і пришвидшити приєднання України до членства НАТО. Продовжувати навчати та підтримувати зусилля з модернізації збройних сил України та Грузії. Британський королівський флот повинен налагодити офіційне партнерство з ВМС України для сприяння розвитку, модернізації та навчанню ВМС України. Армія США та Канадська армія повинні продовжувати підтримувати навчання у Яворівському навчальному центрі на заході України та розвивати великий навчальний полігон Широкий Лан, що на півдні України.

Зробити Чорноморський флот Росії уразливим у своїх незаконних домашніх портах Криму. Це означає розміщення безпілотних літальних апаратів та крилатих ракет з дальністю 500 км країн НАТО навколо Чорного моря та розгортання спроможностей з постановки мін для порушення або нейтралізації здатності Росії розгортати або загрожувати узбережжю НАТО та країн-партнерів, гаваням, територіальним водам та В(М)ЕЗ.

Продовжувати підтримувати та розширювати програму НАТО MUS та заохочувати придбання, розробку та розгортання MUS для доповнення звичайних морських сил та надводних суден Румунії, Болгарії, України та Грузії. Один фрегат із приєднаною групою з чотирьох або п'яти MUS, що діють над, на та під поверхнею моря, значно покращить можливості цього єдиного судна, особливо в районах протичовнового та протимінного забезпечення. Одне лише це може суттєво змінити співвідношення військово-морських сил у Чорному морі та приглушити більшу частину переваг Чорноморського флоту Росії.

Збільшити значущість, розмір та витонченість щорічних навчань “Сі Бриз”, що проводяться Україною, включаючи наземне розгортання підрозділів США та союзників з Польщі та Румунії через Молдову в Україну. Поставте це в масштабі з російськими навчаннями “Кавказ-2020” або американськими навчаннями “Захисник 20” з питань транскатлантичної військової мобільності. Розширений “Сі Бриз” повинен бути пов'язаний з щорічними навчаннями Грузії “Благородний партнер” та навчаннями “Шабель” у Румунії, Угорщині та Болгарії, що надає НАТО та його партнерам шанс виконувати командування

місіями, військовою мобільністю, інтегрованою протиповітряну та протиракетну оборону та обмін розвідданими та злиття з великими багатонаціональними силами. Для максимального впливу та підвищення прозорості слід запрошувати російських спостерігачів разом із міжнародними ЗМІ.

Забезпечувати постійну приморську присутність військово-морських сил НАТО у Чорному морі 365 днів на рік. Створити інфраструктуру військово-морської підтримки в Румунії, Україні, Грузії та Болгарії, яка забезпечує максимальну дозволена присутність військово-морських сил США в межах параметрів Конвенції Монтре.

Перетворити повітряне патрулювання Чорного моря на протиповітряну оборону Чорного моря з супутніми змінами в профілі місії та правилах взаємодії.

Заохочуйте співпрацю між чорноморськими союзниками та партнерами щодо обміну розвідданими, діяльності на навчаннях, а Румунія та Україна є хорошими моделями для наслідування та розвитку на території всього регіону.

Створити спільний багатонаціональний штаб на чолі з тризірковим генералом/адміралом на Чорному морі, відповідальний за планування, готовність, навчання та координацію всієї військової діяльності в більшій частині ЧР.

Створити систему висвітлення обстановки – “Спільну операційну картину” (СОР) у повітряному, морському та сухопутному просторі для більшої частини ЧР, об'єднавши розвідку з усіх джерел/країн навколо Чорного моря та НАТО, щоб створити “немигаюче око”, що забезпечує швидке виявлення того, що може робити Кремль у регіоні. Навчання та підтримка цієї можливості суттєво зменшили б можливість раптового використання гібридних інструментів Кремля стосовно причорноморських країн НАТО.

Покращення та інтеграція ППО та ПРО. Збільште можливості ППО та ПРО, які є багатошаровими та повністю інтегрованими. Проводьте щорічні навчання на всьому театрі із залученням визначених командних пунктів.

Дайте Верховному головнокомандувачеві Альянсу в Європі (SACEUR) інструменти, необхідні для поширення зони його відповідальності на територію ЧР. Це означає гармонізацію оперативного простору та тилу з більшими інвестиціями в трансконтинентальну логістичну інфраструктуру, частіші тренування та поліпшення військової мобільності. Поліпшення кіберзахисту цієї транспортно-командної інфраструктури має важливе значення для швидкого посилення. Потенційні можливості, включаючи архітектуру зв'язку, командування місією, транспорт, розвідку, протиповітряну і протиракетну оборону, зберігання палива, боєприпасів, повинні бути навчені та готові діяти з визначених районів.

Покращити військовою мобільність, щоб забезпечити більш швидке розгортання та посилення. НАТО, ЄС та країни регіону повинні вирішити проблеми, що виникають внаслідок нерозвиненої транспортної інфраструктури та наявності гірського масиву Карпат. Краще використовувати Дунай для

великих балкерних військових вантажів, подібно до того, як це зараз робиться на Рейні.

Яким'як С.В.

начальник кафедри Військово-Морських Сил Національного університету оборони України, кандидат військових наук, доцент, капітан 1 рангу

СПІЛЬНА СТРАТЕГІЯ БЕЗПЕКИ У ЧОРНОМОРЬСЬКОМУ РЕГІОНІ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ПОТЕНЦІАЛУ КРИМСЬКОЇ ПЛАТФОРМИ

Для забезпечення національної безпеки України та відсічі збройної агресії РФ вирішальне значення має формування і застосування міжнародних механізмів впливу на агресора. Протягом останнього часу закордонними і вітчизняними експертами напрацьовано низку пропозицій щодо вирішення існуючих проблемних питань. До найбільш комплексних праць вітчизняних фахівців з питань забезпечення безпеки в Азово-Чорноморському регіоні в умовах гібридних дій можна віднести такі:

Російська політика у Чорноморському регіоні: загрози і виклики для України (Національний інститут стратегічних досліджень, аналітична доповідь, 2020);

Scenarios of sea wars for 2020: Russian Hybression in the Black Sea (Klymenko A., Black Sea Security Analytical journal, №1, 2020);

Штормове попередження: зростаючі загрози в Чорноморському регіоні (аналітична доповідь, ГО Центр оборонних стратегій, Кабаненко І., Клименко А., Риженко А., Фролова А., Хара О., 2020);

Воєнні аспекти протидії “гібридній” агресії: досвід України (Національний університет оборони України, монографія, Богданович В.Ю., Сиротенко А.М., Щипанський П.В., Яким'як С.В. та ін., , 2020);

Обґрунтування рекомендацій щодо застосування сил (військ) Військово-Морських Сил Збройних Сил України у складі міжвідомчих (міжвидових) угруповань сил (військ) спільно з формуваннями об'єднаних збройних сил НАТО в умовах гібридних дій Російської Федерації в Азово-Чорноморському регіоні (Звіт про НДР, шифр “Море”, головний виконавець – кафедра Військово-Морських Сил НУОУ, 2020).

У зазначеному звіті про НДР запропоновано проект Спільної стратегії безпеки у Чорноморському регіоні.

Під час формування спільних з партнерами підходів до забезпечення безпеки в Азово-Чорноморському регіоні необхідно враховувати такі пріоритетні національні інтереси та інтереси інших держав:

всеосяжне відновлення функціонування у повному обсязі фундаментальних норм, звичаїв та принципів міжнародного морського права в Азово-Чорноморському регіоні;

відновлення та повномірне надання вільного доступу держав до вод відкритого моря у межах Чорного та Азовського морів;

поновлення і всебічне забезпечення свободи судноплавства в Чорному та Азовському морях відповідно до Конвенції з морського права 1982 р.;

створення умов в Азово-Чорноморському регіоні для забезпечення безпеки і оборони причорноморських держав, у тому числі спільними зусиллями та спільно з НАТО, від агресивних дій (актів збройної агресії, порушень міжнародного права та ін.) з боку РФ;

повне відновлення можливості плавання через Керченську протоку, незаконно захоплену РФ в Україні, суден згідно стандартів PANAMERICAN, які обмежені на даний час висотою мосту, зведеного і введеного в експлуатацію РФ в протоці у 2018 році;

повне відновлення контролю Грузії над захопленими РФ у 1992-2008 рр. сухопутними територіями та прилеглими до них ділянками територіального моря, внутрішніх морських вод, виключної (морської) економічної зони в Чорному морі;

повне відновлення контролю України над захопленими РФ у 2014 році територією Кримського півострова (АРК Крим, м. Севастополь), окремих районів Луганської і Донецької областей та прилеглими до них ділянками територіального моря, внутрішніх морських вод, виключної (морської) економічної зони в Чорному та Азовському морях, Керченській протоці;

відновлення відповідно до норм Конвенції ООН з міжнародного права 1982 р. статусу вод Азовського моря, зокрема забезпечення повної юрисдикції над відповідними частинами моря з боку України та РФ згідно адміністративних меж колишніх республік СРСР – УРСР та РСФСР і згідно норм розподілу і визначення меж відповідно до норм Конвенції;

надання з боку РФ повної компенсації Україні і Грузії згідно вимог міжнародного права за нанесену шкоду, захоплені і використані ресурси Грузії та України з моменту встановлення РФ контролю над захопленими нею територіями (акваторіями, шельфом) до моменту повного їх звільнення.

З метою забезпечення ефективності спільних дій у регіоні необхідно сформулювати і реалізовувати Спільну стратегію безпеки у Чорноморському регіоні (Cooperative Black Sea Security Strategy), метою якої слід визначити: забезпечення визначеного рівня міжнародної, коаліційної (союзної) безпеки та національної безпеки причорноморських держав, зокрема зупинення масштабних порушень РФ прав людини на тимчасово окупованих територіях Грузії, України та інших держав, відновлення їх територіальної цілісності згідно Гельсінського акту від 1 серпня 1975 р., припинення порушень міжнародного права та забезпечення морської безпеки.

Вказана Стратегія за призначенням повинна бути безпековою (за усіма сферами) та за просторовим охопленням – регіональною. Структура Стратегії має включати: вступ (або загальні положення); зміни у безпековій обстановці; пріоритетні національні (союзні) інтереси; цілі та завдання; заходи щодо виконання завдань (за відповідними сферами і напрямками); основні заходи з

розвитку необхідних спроможностей та всебічного забезпечення; розподіл повноважень, організація забезпечення, порядок імплементації і моніторингу виконання (за визначеними індикаторами).

В межах Стратегії серед основних заходів у военній сфері слід передбачити такі:

забезпечення цілорічної безперервної військово-морської присутності визначеного складу військових кораблів нечорноморських держав НАТО і країн-партнерів (перш за все, кораблів з відповідними ударними і спеціальними спроможностями) у форматі “24/7/365” (18 почергових ротацій сил, послідовно протягом року);

забезпечення охоплення спільними заходами (навчання, бойові патрулювання, спостереження та ін.) до 100% площі визначених районів обох морів (в усіх частинах Чорного та Азовського морів, у тому числі центральній та північно-східній частині Чорного моря) у форматі “100% of B&AS”;

запровадження і постійне проведення (з урахуванням наведених вище положень) таких спільних операцій:

морських безпекових операцій (бойова служба, бойове патрулювання) згідно стандартів НАТО;

операцій з контролю за судноплавством та дотриманням норм міжнародного морського права, особливо щодо суден, що порушують законодавство України і відвідують Крим (несанкціоновані заходи/виходи до/з портів Криму), проведення доглядових операцій та арештів суден-порушників.

операції з примушення до миру (у разі отримання резолюції/мандату РБ ООН) та відновлення контролю над тимчасово окупованими територіями та водними просторами України і Грузії.

Для забезпечення поступовості та результативності процесу формування Спільної стратегії безпеки у Чорноморському регіоні, пропонується такий порядок її розроблення та реалізації:

розроблення та запровадження Стратегії здійснювати згідно стандартів НАТО, зокрема методології та кращих практик держав-членів Альянсу;

для формування Стратегії створити та організувати роботу координаційної групи і спільних робочих груп (за сферами, напрямками) із залученням: представників від України, США, Болгарії, Румунії, Туреччини, Грузії, органів управління НАТО; експертів міжнародних і національних (державних і недержавних) дослідницьких організацій у різних сферах безпеки та оборони;

опрацьований проєкт Стратегії надати на розгляд профільних структур і керівництва НАТО та забезпечити його подальшу імплементацію.

Для впровадження Стратегії передбачити:

розроблення Плану реалізації Стратегії на відповідний період (на рік або інші визначені періоди);

постійний моніторинг виконання даного плану та досягнення цілей за визначеними показниками (індикаторами) з доповіддю керівництву та корегуванням планів;

здійснення випереджувального забезпечення розвитку та утримання необхідних спроможностей для реалізації плану, у тому числі підготовку людських ресурсів.

В межах заходів щодо формування і функціонування Кримської платформи та з урахуванням її головної мети, а саме – деокупації АР Крим та м. Севастополь, повернення півострова під контроль України та відновлення й захисту прав громадян України – жертв окупації, пропонується:

опрацювати та надати до проєкту Декларації, яку передбачається схвалити за підсумками установчого саміту Кримської платформи 23 серпня 2021 року, перелік загроз національній і міжнародній безпеці у военній сфері внаслідок діяльності Російської Федерації у Чорноморському регіоні та спільні заходи протидії вказаним загрозам;

з урахуванням важливості безпекових та оборонних питань у функціонуванні Кримської платформи серед уже запропонованих рівнів її діяльності (найвищий рівень – глави держав та урядів; рівень міністрів закордонних справ; рівень міжпарламентського співробітництва; рівень експертної мережі за участі українських і міжнародних неурядових організацій) передбачити рівень взаємодії керівників та робочих груп міністерств оборони держав та інших силових (безпекових, правоохоронних) структур;

до заходів у рамках Кримської платформи, що передбачають сприяння захисту та відновлення прав жертв збройної агресії РФ, у тому числі розроблення механізмів швидкого реагування для оперативної та скоординованої відповіді держав-учасниць та міжнародних організацій на порушення Російською Федерацією міжнародного права, прав людини та міжнародного гуманітарного права у тимчасово окупованому Криму та в регіоні, додати відповідні заходи з реагування на порушення нею норм міжнародного морського права, у першу чергу щодо свободи судноплавства, дотримання імунітету військових кораблів, а також виконання вимог щодо заборони використання портів Криму, які визначені національними нормативно-правовими актами України;

вжиття заходів щодо повернення майна держави Україна, її громадян і юридичних осіб, зокрема майна Міністерства оборони та Збройних Сил, у тому числі озброєння, військової техніки, об'єктів інфраструктури та іншого майна Військово-Морських Сил Збройних Сил України, яке було незаконно захоплене у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації та тимчасовою окупацією території України;

у разі неможливості чи визначення Україною недоцільності повернення майна Міністерства оборони та Збройних Сил, у тому числі озброєння, військової техніки, об'єктів інфраструктури та іншого майна Військово-Морських Сил Збройних Сил України, яке було незаконно захоплене у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації та тимчасовою окупацією території України, вимагати від Російської Федерації компенсації вартості цього майна та втраченої вигоди внаслідок його незаконного відчуження, зокрема компенсації втраченої вигоди через неможливість використання за призначенням

захоплених військових кораблів Збройних Сил України, іншого озброєння, військової техніки, об'єктів інфраструктури та майна у період тривання збройної агресії Російської Федерації та виникнутих у зв'язку з цим додаткових потребах у такому майні і об'єктах, а також пов'язаних з цим збитках і витратах, у тому числі у фінансових коштах;

здійснення постійного моніторингу Міністерством оборони України та Збройними Силами фактів протиправного заволодіння, користування та розпоряджання Російською Федерацією, її окупаційною адміністрацією майном і об'єктами інфраструктури Міністерства оборони та Збройних Сил, у тому числі земельними ділянками, на тимчасово окупованій території та формування доказової бази з метою захисту порушених прав та законних інтересів у судовому порядку, посилення санкцій;

планування та виконання заходів щодо збору та документування у Міністерстві оборони і Збройних Силах фактів мілітаризації Автономної Республіки Крим та міста Севастополя з боку Російської Федерації, здійснення нею негативного впливу на регіональну і міжнародну безпеку та свободу судноплавства в акваторіях Чорного і Азовського морів, порушення інших норм міжнародного морського права;

проведення заходів щодо участі Міністерства оборони та Збройних Сил в частині, що стосується, у створенні і наповненні реєстру заподіяної шкоди державі Україна, її громадянам і юридичним особам у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації та тимчасовою окупацією території України;

визначення (уточнення) та розвиток спроможностей Збройних Сил, інших складових сил безпеки і оборони України, необхідних для виконання завдань щодо деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і міста Севастополя та встановлення контролю над прилеглими до них ділянками територіального моря і виключної (морської) економічної зони України, планування діяльності з виконання зазначених завдань;

формування та проведення спеціалізованих курсів підготовки персоналу, визначених військових частин і підрозділів Збройних Сил України та інших складових сил оборони для виконання покладених на них завдань у ході деокупації та реінтеграції з урахуванням досвіду проведення АТО, ООС, заходів забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі збройній агресії РФ та стримування, міжнародних операцій із підтримання миру і безпеки;

планування та проведення наукових досліджень у Міністерстві оборони та Збройних Силах щодо виконання покладених на них завдань у ході деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і міста Севастополя та постконфліктного врегулювання.

Перелічені вище заходи дозволять більш повно охопити питання забезпечення національної і міжнародної безпеки в Азово-Чорноморському регіоні в умовах триваючої збройної агресії Росії проти України та її агресивних дій відносно інших причорноморських держав.

СУЧАСНІ ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ НА МОРІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК СКЛАДОВИХ МОРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

Внаслідок тимчасової окупації Російською Федерацією АР Крим, де була розташована база ВМС ЗС України, Україна позбавлена можливості використовувати значну частину свого військово-морського потенціалу, (майна, інфраструктури, тощо) на шельфі Чорного і Азовського морів та провадити морську діяльність у прилеглих до тимчасово окупованої території України водах.

Сучасні загрози національній безпеці у сфері морської діяльності, які відображені в Морській доктрині України на період до 2035 року, впливають в основному з дій Російської Федерації як держави-агресора щодо дестабілізації обстановки в Азово-Чорноморському регіоні із застосуванням інформаційного, політичного, економічного та військового впливу. Дані дії суттєво впливають на вирішення питань щодо задоволення потреб суспільства, економіки і держави у використанні ресурсів моря, посилення позиції України серед провідних морських держав, тощо.

Обмежуючи доступ України до природних ресурсів у межах власної міжнародно визнаної виключної морської економічної зони, агресор активно використовує захоплену інфраструктуру для незаконного, під охороною військових кораблів (ФСБ і ЧФ РФ), видобутку газу на українському шельфі Чорного моря. Поряд із цим окупанти розмістили на захоплених платформах засоби розвідки, за допомогою яких контролює повітряну, надводну та підводну обстановку в північно-західній частині Чорного моря.

Наша країна також втрачає через незаконне привласнення Росією коштів за прохід торговельними судами Керченською протокою, фарватер якої проходить у межах міжнародно визнаних територіальних вод України. За оцінками вітчизняного Міністерства інфраструктури, суми збитків становлять до \$100 млн. щороку (починаючи з 2014-го).

Грубо порушуючи норми міжнародного морського права і Конвенції ООН про свободу мореплавства, РФ побудувала Керченський міст, висота прольоту якого не дає великим вантажним судам класу “Панамакс” проходити до Азовського моря (із 24.05.2017 року прохід таких суден припинено).

Оскільки “панамакси” заходили лише до українського Маріуполя, стає очевидним, що прихованою метою будівництва РФ Керченського мосту є намір дістати засіб впливу на українські експортні перевезення (метал, зерно тощо). За попередніми оцінками, зазначене обмеження означає втрати лише експорту українського металу до США на 1 млн. тонн щороку.

Отже, Росія штучно обмежує мореплавство Керченською протокою та доступ до українських портів на Азовському морі, через які Україна торгує із 120 країнами світу, передусім із США.

З огляду на особливості гібридної агресії Росії, зусиль лише ВМС ЗС України, до того ж послаблених через втрати в Криму, для забезпечення інтересів країни на морі виявляється недостатньо, оскільки агресор для економічного послаблення України від самого початку системно використовує низку невійськових і прихованих засобів.

Крім цього, РФ постійно посилює свій Чорноморський флот і військове угруповання на окупованому Кримському півострові, які отримують нові сучасні системи озброєння та бойової техніки. Тож у радіусі ураження російських ракет опинилася не лише Україна, а й Румунія, Болгарія, Туреччина та більшість країн Європи.

Необхідність протидії агресії Російської Федерації, повернення захоплених нею територій і акваторій, створення умов для забезпечення оборони держави з моря та ефективного захисту і просування національних інтересів у єдиній системі забезпечення національної безпеки є основою провадження військово-морської діяльності. Разом з цим основною метою економічного розвитку будь-якої країни є забезпечення внутрішніх потреб і ефективність участі у світових економічних зв'язках. Ці фактори визначають завдання розвитку складових морського потенціалу.

ІV. МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ “РОЗВИТОК МОРСЬКОГО ОЗБРОЄННЯ І ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ ТА ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ”

СЕСІЯ 1. “ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ОЗБРОЄННЯ І ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ ДЛЯ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ”

Шевченко О.А. *заступник начальника штабу Командування Військово-Морських Сил Збройних Сил України*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАМОВЛЕННЯ (ЗАКУПІВЛІ) НОВИХ ЗРАЗКІВ ОЗБРОЄННЯ І ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ ДЛЯ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Для забезпечення морської безпеки на морі та виходячи з концептуальних поглядів розвитку на довгострокову перспективу, до 2035 року. Військово-Морські Сили повинні набути спроможностей, що мають відповідати наступним підходам (принципам):

асиметричність дій проти противника, що переважає;
наявність ракетної зброї, як головного фактору стримування на морі;
безперервна присутність у важливих (критичних) районах національних інтересів;

повна обізнаність ситуації на морі у тому числі у підводному просторі.

Реалізацію спроможностей буде здійснюватися в рамках визначених раніше пріоритетів. Ми чітко слідуємо Стратегії ВМС ЗС України. Так Стратегією Військово-Морських Сил Збройних Сил України 2035 визначено 3 етапи набуття спроможностей ВМС ЗС України та визначені відповідні пріоритети.

На першому етапі до 2025 року головним пріоритетом визначено створення дієвої системи висвітлення обстановки та розвідки в ближній морській зоні. Набуття спроможності із забезпечення спостереження за обстановкою гарантуватиме своєчасне виявлення намірів противника та доведення інформації в реальному масштабі часу до всіх складових сил оборони і безпеки. Здійснюється взаємний обмін інформацією з Організацією Північноатлантичного договору і країнами-партнерами.

Другим пріоритетом є формування спроможності Sea Denial - недопущення дій противника в будь-яких районах у ближній морській зоні. Реалізація другого пріоритету передбачає набуття спроможностей щодо здійснення мінно-загороджувальних дій, ведення радіоелектронної боротьби, прикриття ближньої морської зони всіма наявними береговими засобами ураження.

Третім пріоритетом визначено набуття спроможності Sea Control - забезпечення ефективного контролю над прибережними водами, річками та захист портів України. Реалізація цього пріоритету передбачає нарощування катерних дозорних, конвойних та патрульних спроможностей щодо забезпечення судноплавства в ближній морській зоні та гирлах річок, створення ефективної системи захисту портової інфраструктури завдяки розвитку протимінних, протипідводно-диверсійних та пошуково-рятувальних спроможностей.

Щодо розвитку озброєння та військової техніки Стратегією передбачено об'єднання усіх мобільних і стаціонарних джерел спостереження за обстановкою на морі у єдину інформаційну мережу. Проведення її додаткового оснащення високотехнологічними засобами, включаючи безпілотні літальні апарати та безекіпажні морські (надводні та підводні) комплекси.

Протягом першого етапу реалізації Стратегії на озброєння надійдуть протикорабельні ракети морського, берегового та повітряного базування.

Відродження надводних сил на перших двох етапах реалізації Стратегії буде виконуватися завдяки катерам “москітного флоту”. Це рішення є найбільш реалістичним з точки зору балансу ефективності-вартості.

Протягом другого етапу очікується введення до складу Військово-Морських Сил кораблів класу “корвет”, які будуть спроможні виконувати завдання й поза межами Чорного моря.

Так ще раз наголошую, що ми направлені на комплексне, своєчасне виконання етапів та відповідних пріоритетів набуття спроможностей ВМС ЗС України до 2035 року. Тому нами було опрацьовано План імплементації Стратегії який передбачає поетапні та паралельні заходи які необхідно виконати вже зараз в тому числі і для реалізації заходів на другому та третьому етапах.

Так як приклад ми передбачаємо мати на кінець першого етапу вже один корвет, а під час другого етапу буде здійснюватися набуття його спроможностей, побудова наступних корветів, та набуття ними спроможностей у складі тактичних груп.

Підґрунтям для реалізації таких наших амбітних планів стало зміна пріоритетів керівництва нашої держави. Це позиція ПУ, МОУ, Головнокомандувача ЗС України стосовно розвитку ВМС ЗС України, ті ризики що ми закладали не справдуються, а саме на першому етапі ми передбачали фінансування у розмірі 70-90 млн.дол. на рік, згідно Орієнтовного розподілу обсягів видатків до 2026 року на розвиток ОВТ ВМС ЗС України в рік ми будемо мати деяке збільшення під час реалізації першого етапу. Це дає нам змогу надолужити недофінансування у попередні роки та зробити відповідні закупівлі для реалізації наступних етапів.

Тому враховуючи обставити що склалися, ми визначили напрями зосередження основних зусиль з розвитку ОВТ ВМС ЗС України

Вони будуть надаватися: надводним силам, береговим ракетно-артилерійським військам, системі висвітлення обстановки, розвідки та цілевказання, охороні підводного простору, системи управління та зв'язку.

Розвиток надводних сил Військово-Морських Сил повинен здійснюватися за рахунок модернізації (переобладнання) кораблів (катерів, суден забезпечення) та прийняття на озброєння (будівництва, закупівлі, отримання за рахунок міжнародної технічної допомоги) нових зразків корабельного складу. Протимінні кораблі, патрульні та ракетні катери забезпечать забезпечить прикриття ближньої морської зони та здійснення контролю над прибрежними водами, що і є пріоритетом 1-го етапу Стратегії.

Розвиток БРАВ буде здійснюватися за рахунок закупівлі:

берегових ракетних комплексів "Нептун" для 3-ох дивізіонів з необхідною кількістю ракет;

комплексів виявлення надводних цілей та видачі цілевказівок "Мінерал-У".

Що забезпечить прикриття ближньої морської зони береговими засобами ураження. Стратегія ВМС 2035.

Розвиток системи висвітлення обстановки, розвідки та цілевказання

Вкрай важливим залишається питання ситуаційної обізнаності та цілевказання.

Для найбільш ефективного використання наявних в Україні інформаційних ресурсів з висвітлення обстановки ми плануємо об'єднати їх в

єдину систему під загальною координацією Командування Військово-Морських Сил.

На сьогодні Кабінетом Міністрів України введено в дію Концепція Державної цільової оборонної програми створення Державної інтегрованої системи висвітлення обстановки, відпрацьовано та розпочато міжвідомче погодження Державної цільової оборонної програми щодо її створення.

Реалізація цієї програми надасть можливість, до кінця 2025 року, створити суцільне інформаційне поле з висвітлення обстановки.

В той же час, ми сподіваємось на підтримку та допомогу наших іноземних партнерів з питань обміну інформацією про морську обстановку.

Крім традиційного розвитку озброєння і військової техніки, провідними країнами світу приділяється особа увага розвитку інноваційних безпілотних технологій. Цього року ми будемо мати перший комплект безпілотного авіаційного комплексу “Bayraktar TB-2”, який буде застосовуватися в інтересах висвітлення обстановки, розвідки та цілевказання в акваторіях Чорного та Азовського морів.

В інтересах розвитку спроможностей морської авіації планується створити та закупити морські патрульні літаки та провести модернізацію вертольотів.

Заходи мною наведені забезпечать виконання головного пріоритету Стратегії це створення дієвої системи висвітлення обстановки та розвідки в ближній морській зоні

Розвиток нарощування спроможностей з охорони підводного простору планується забезпечити за рахунок закупівлі необхідної кількості протимінних комплексів, мін та засобів протидиверсійної оборони.

Виконання заходів закупівлі дозволить здійснити протимінне забезпечення у внутрішніх акваторіях азовських і чорноморських портів, підходів до портів Одеса, Південний, Чорноморськ, Очаків, Бердянськ, Маріуполь та у 2-х районах якірних стоянок на Чорному морі та одному на Азовському.

Для відновлення системи протипідводно-диверсійної оборони планується оснащення надводних сил та підрозділів боротьби з протипідводно-диверсійними силами і засобами гідроакустичними станціями ПДСЗ “Церберус”, а також станціями нелетального ураження підводних диверсантів та забезпечення їх комплектами морських гранатометів МРГ-1.

Наявність зазначеної системи забезпечить ефективну протипідводно-диверсійну оборону усіх існуючих та перспективних пунктів базування ВМС, а також портів ПІВДЕННИЙ, МАРІУПОЛЬ, БЕРДЯНСЬК та нафтового терміналу порту ОДЕСА.

Розвиток системи управління та зв'язку планується забезпечити за рахунок закупівлі сучасних берегових комплексів радіозв'язку із системою ретрансляторів для забезпечення обміну інформацією, за стандартами НАТО, між береговими пунктами управління ВМС ЗС України та оновленим (модернізованим) корабельним складом.

Основною метою розвитку морської піхоти буде відновлення бойових спроможностей, що притаманні виключно Морській піхоті.

З метою забезпечення уніфікації озброєння та військової техніки та створення умов для виконання поставлених завдань всі батальйони морської піхоти повинні бути переозброєння на єдиний (типовий) БТР морської піхоти. Основні вимоги до вказаного БТР наведені на слайді.

Стосовно проблемних питань, що виникають у нас під час замовлення (закупівлі) нових зразків озброєння і військової техніки для ВМС ЗС України. Нами визначені декілька основних проблем, які дещо гальмують наш розвиток.

В першу чергу під час формування оборонного замовлення ми приділяємо особливу увагу наявним спроможностям обороно-промислового комплексу України у виготовленні, будівництві ОБТ для ВМС України. Але у зв'язку з тим що ВМС є малочисельними, і потреба для ВМС є невеликою тому розробка та виготовлення деяких зразків ОБТ має довготривалий характер та є занадто коштовним. Тому ми підходимо комплексно до вирішення таких проблем, шляхом пошуку пропозицій з закупівлі або отримання по МТД зразків ОБТ від наших країн-партнерів.

Але тут виникає наступне проблемне питання стосовно закупівлі або поставки до України того чи іншого ОБТ, особливо летального озброєння, вирішення цього питання лежить виключно в політичній площині. Тобто, для вирішення питання продажу(поставки) того чи іншого озброєння необхідно рішення на рівні керівництва відповідних держав, а такого рішення відносно України не приймається хоча ці держави є членами НАТО, Євросоюзу. Тому ми все ж таки сподіваємось на підтримку наших країн-партнерів.

Стосовно закупівлі вже готових тих чи інших платформ для ВМС України. Вимоги до них ґрунтуються в основному на двох складових це: противник проти якого ми будемо застосовувати яке в нього озброєння та район виконання завдань. І ось коли ми аналізуємо ті чи інші готові проекти платформ, то виникає ряд застережень, що вони не зовсім, або частково не пристосовані до нашого театру бойових дій та не зможуть протистояти противнику на Чорному та Азовському морях.

Користуючись нагодою маю честь засвідчити країнам партнерам від Військово-Морських Сил Збройних Сил України повагу та щирю вдячність за надання вагомого та значного внеску в процес розбудови спроможностей ВМС ЗС України.

Командування ВМС ЗС України завжди пам'ятатиме Вашу підтримку, а також незгасаючі зусилля: доброту та бажання допомогти.

Сподіваємось на конструктивну та плідну співпрацю у подальшому.

Ми маємо шанс, коли вище керівництво держави зацікавлене у розвитку наших ВМС ЗС України та набуття нами спроможностей. Для цього ми маємо Стратегію ВМС 2035, ми розуміємо які ВМС ми хочемо будувати та маємо детально пророблений 1-й етап її реалізації, що підкріплюється фінансами та підтримкою наших партнерів і ми повинні прикласти усі зусилля до реалізації цього етапу, щоб забезпечити захист України з морського напрямку та на морі.

Олійник К.А.

начальник науково-дослідного відділу розвитку морських озброєнь Центрального науково-дослідного інституту ОВТ ЗС України, капітан 1 рангу

ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ПРОЄКТУВАННЯ БОЙОВИХ КОРАЛІВ І КАТЕРІВ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Завдання, які стоять перед ВМС ЗС України, форми і методи їх вирішення визначаються якісним і кількісним складом кораблів та озброєнь ВМС ЗС України. Протягом багатьох років ВМС ЗС України перебувають у скрутному стані і майже досягли критичної межі, якби не поповнення їх складу малими броньованими артилерійськими катерами, що дало поштовх до оновлення українського військового флоту. У порівнянні з іншими видами Збройних Сил України, які були на момент отримання Україною незалежності, і мали сталий розвиток в частині поповнення новими зразками ОВТ і модернізованою технікою, сухопутні війська зокрема, національні ВМС практично відсутні як повноцінна військова структура. Панування “сухопутної думки” щодо розвитку Військово-Морських Сил без розвитку флоту, яке існувало протягом тривалого часу, гальмувало розвиток корабельної складової ВМС ЗС України. Відсутність цивільного морського флоту під українським прапором є наслідком того, що будівництву військового флоту не надавалося належної уваги як гаранту воєнної та економічної безпеки на морі.

На тлі агресивних дій РФ в акваторії Азово-Чорноморського басейну різко помінялося ставлення до ролі ВМС ЗС України як гаранту безпеки на морі, що сприяло поповненню їх новими кораблями, катерами та суднами різних класів. Водночас, слід зауважити, що основний фокус керівництва військового відомства на отримання кораблів і катерів іноземних проєктів може призвести до подальшої руйнації вітчизняного кораблебудування з усіма негативними наслідками.

Тому, поряд з іноземними пропозиціями щодо поповнення ВМС ЗС України кораблями, необхідно розвивати існуючі проєкти, для чого слід приділити окрему увагу власному проєктуванню і будівництву на українських верфях.

При цьому, вимоги до проєктування мають бути орієнтовані на такі, які містять стандарти НАТО, що дозволить українським корабелям не тільки будувати кораблі для власних Військово-Морських Сил, але й інтегруватися у світовий ринок кораблебудування.

Процес створення корабля має змістовний і довготривалий цикл. За класикою безпосередньо він починається з дослідницького проєктування, яке має виконувати науково-дослідницька установа Міністерства оборони із залученням промисловості.

Аби який проєкт корабля має бути виконаний так, щоб побудована за ним бойова одиниця відповідала затвердженому тактико-технічному завданню

(ТТЗ), мала високу бойову і військово-економічну ефективність при вирішенні бойових завдань за призначенням та в повсякденній експлуатації.

Оптимальність прийнятого в проєкті складу основних бойових і технічних засобів та їх тактико-технічних характеристик, а також елементів корабля в цілому повинна бути підтверджена розрахунками бойової і військово-економічної ефективності.

Кожне технічне рішення, яке приймається в проєкті корабля, насамперед, має забезпечувати найкращі показники бойового використання корабля за його призначенням.

Встановлені на кораблі бойові та технічні засоби повинні зручно і безпечно обслуговуватися особовим складом як в бойових умовах, так і при повсякденній діяльності, включно з виконанням профілактичних и ремонтних робіт та мати мінімальні маси і габарити.

Проєкт корабля повинен розроблятися з урахуванням останніх досягнень науки і техніки. У ньому необхідно застосовувати бойові засоби, механізми, конструкції та матеріали, що забезпечують високу бойову і військово-економічну ефективність корабля.

Впроєктній документації корабля має бути конкретно реалізований досвід:

- випробування кораблів, їх бойових та технічних засобів і окремих конструкцій;

- бойової служби кораблів, їх повсякденної експлуатації, бойової підготовки та базування;

- бойових дій кораблів у війнах та локальних військових конфліктах; досягнень вітчизняної та зарубіжної науки і техніки.

У проєкті корабля має бути забезпечена практична реалізація вимог, які містяться в посібниках, та інших керівних документів чинних у МО України.

Найважливішими тактико-технічними вимогами, що пред'являються до корабля в межах затвердженого тактико-технічного завдання, повинні бути:

- вимоги до тактико-технічних даних бойових і технічних засобів, розміщення їх на кораблі, виходячи з найефективнішого їх використання за прямим призначенням в бойових умовах;

- вимоги до мореплавства корабля, що дозволяє використовувати бойові та технічні засоби без обмежень за умов хитавиці, заливання, забризкування і слемінгу при заданому хвилюванні моря, розвивати і тривалий час підтримувати задану швидкість ходу, а також вільно маневрувати без обмеження органів управління;

- вимоги до ходових і маневрених властивостей корабля, в тому числі вимоги до швидкого набирання швидкості ходу та реверсу, швидкої зйомки з якоря тощо;

- вимоги до захищеності корабля і його живучості, у разі застосування противником бойових засобів, з метою збереження його боєздатності шляхом застосування активних та пасивних засобів захисту;

вимоги до населеності з метою забезпечення підтримки боєготовності особового складу протягом всього періоду плавання корабля;
вимоги щодо протидії технічним розвідкам.

Всі бойові і технічні засоби корабля і корабель в цілому повинні мати високу надійність, що забезпечуватиме необхідну боєздатність та необхідний рівень ефективності вирішення бойових завдань, а також безвідмовність його застосування з заданим Кон (коефіцієнт оперативної напруги). Поліпшення будь-яких елементів або властивостей проєктованого корабля не повинно здійснюватися за рахунок зниження його надійності.

Для забезпечення підтримання необхідної боєздатності корабля і відновлення її в задані строки міжпоходових періодів (включаючи ППО і ППР) в проєкті корабля повинна бути розроблена система технічного обслуговування бойових і технічних засобів та корабля в цілому в міжремонтний період, а також має бути розроблена проєктна документація щодо забезпечення ремонту корабля, включаючи розрахунки необхідної трудомісткості, що потребує розрахунків тактико-економічних показників.

У період проєктування корабля, за необхідності, макетуються окремі командні пункти, бойові пости і рубки, житлові приміщення, а також основні приміщення енергетичної установки з обладнанням, механізмами, приладами та всіма трубопроводами.

У проєкті корабля, з метою підтримки на високому рівні його бойових і експлуатаційних властивостей під час службимають передбачатися модернізаційні запаси по зброї, енергетиці, обладнанню (маса, обсяги, площі, особовий склад, остійність, запаси тощо). При цьому, конкретний обсяг модернізації повинен задаватися в ТТЗ на корабель.

При розробці проєкту корабля розробляються проєкти варіантів найближчої модернізації з заданим в ТТЗ їх об'ємом із забезпеченням при цьому вимог, норм і правил для нового модернізованого корабля і необхідними розрахунками воєнно-економічної ефективності корабля після модернізації.

Крім штатних місць особового складу під час проєктування необхідно передбачити запасні місця і запаси продовольства.

Для забезпечення критичних умов використання озброєння і технічних засобів корабля розраховуються запаси з електроенергетичної потужності, які повинні забезпечити резервування.

З метою скорочення термінів, зменшення матеріальних витрат і обсягу робіт, пов'язаних з будівництвом корабля, його модернізацією і ремонтно-відновлювальними роботами, необхідно проєкт корабля виконувати з урахуванням модульно-агрегатного методу побудови як по власних роботах, так і по контрагентським, відповідно до загальних вимог до модульного проєктування кораблів, їх озброєння і технічних засобів.

У проєкті корабля повинні бути виконані вимоги, що впливають з міжнародних конвенцій з охорони природного середовища.

Проектування корабля має виконуватися на основі єдиної методології, яка передбачає системний підхід до створення корабля як складної системи, що включає створені (серійні), а також такі, що створюються бойові та технічні засоби, та засоби забезпечення його базування і повсякденної експлуатації.

Чабаненко П.П.

доктор військових наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ОСНАЩЕННЯ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ СУЧАСНИМ ОЗБРОЄННЯМ І ВІЙСЬКОВОЮ ТЕХНІКОЮ.

Проблемі оснащення та освоєння ВМС ЗС України сучасним ОВТ неможливо відповісти в стислої доповіді. Не випадково тематика заявлених доповідей тісно пересікається. Наш меседж орієнтовано на приватну, но крайню актуальну проблему триади “система цілевказування (СЦВ) – протикорабельний ракетний комплекс (РК) – морська ціль (МЦ)”.

Погляд на карту України засвідчує обскудної позиції “переваги у часі шляху задачі Криму агресору” Втрати того що відбулося призведуть до трагічних подій у морської отрасли України, також погрожує втратою морської державності Країни. Висновок передбачений: морські кардони треба захищати. Створення, засвоєння та ефективно бойове застосування СЦВ з РК проти МЦ послужить захисту від висадки морських десантів агресором. Рішення цієї проблеми не завершено і нашоується на ряд суттєвих труднощів.

Подолання однієї із них має принципове значення. Діло в тому, що найчастіше особами прийняття рішення (ОПР) точність попадання ракети в МЦ традиційно сприймається в якості головного (основного) властивості РК. Відповідно в якості показника його ефективності (ПЄ) висовується вірогідність попадання /ураження цілі. Це важливий, але не головний ПЄ комплексу.

Відповідно принципу Колмогорова, головний показник – W повинен відповідати призначенню цілі стрільби. Якщо ця ціль – запобігання висадці десанту агресора на захисту узбережжя країни, то у якості W об’єктивно виступає вірогідність ураження десантного корабля в загоні агресора, а не будь якою одиниці цього складу. Тому головна властивість системи ракетної стрільби не її точність, а вибірковість – здатність виділити, захопити, а потім і вразити головну ціль. Автономне рішення цієї задачі окремої ракетою, а також залпом ракет, ще довго буде довго ускладненим через гострого дефіциту часу, високого рівня відповідальності та великої складності проблеми в умовах всебічного протидії супротивника. Але наближатися до рішення цієї визначальної проблеми необхідно.

В даних цілівказання керуючому стрільбою необхідно вказати: координати головної цілі, параметри її руху і час застарівання даних. По цих вихідних даних визначається точка прицелювання ПКР в упередженне місце цілі

(стрілба в дійснем місце ціли малоефективна). Це необхідне, але не достатня умова для стрілки. Для прийняття рішення на стрілку потрібна ще впевненість у виявленні ціли ПКР у польоті. Верегідність цього може бути розрахована, якщо відоми відповідні похибки стрілки. Їх значення повинні бути експериментально підтверджені до прийому комплексу до експлуатації. Знання точки прицілювання та перевіщення граничної верегідності виявлення цілей ПКР – необхідно і достатня умова прийняття рішення на стрілку. Відповідальність за наслідки стрілки ПКР настільки значні, що завдаст ракетний удар навання. Не припустимо, прикладом тому є враження в мирний час тральщика Херсонський комсомолец теплоходу “Верещагіно” при стрілки по плану бойової підготовки у Чорному морі.

Зменьшення похибок стрілки і самонаведення ПКР на ціль важлива з точки зору місця його влучання МЦ. Потрібно намагатися влучати у вразливе місце корабля, яке гарантує його ураження. Прицілювання по мачтах та настройках не гарантує ураження. Більш того, при цьому прицілюванні верегідно буде промах ПКР. При хвилюванні моря 4-5 балів ціли класу корвет і менше практично сховуються між гребнями хвиль, занурюючись глибше. При цьому ПКР по ціли, при підльоті на постійній висоті, наближається достовірної події. Тому у таких умовах буде не вірним відмовлятися від самонаведення ПКР на МЦ у вертикальній площині з протизенітним маневром і пониженням точок влучання до ватерлінії корабля– ціли. Це підтверджується аналізом іноземних публікацій: самонаведення по вертикали не застосовують при стрілки по великим наземним об'єктам з польотам по рельєфу місцевості і можливо по МЦ великого водоизмещенія (авіносцам, транспортам).

Комплекс завдань випробувань і освоєння РК пов'язаний з врахуванням властивостей і можливостей людського фактору (бойових розрахунків СЦВ і РК у взаємодії). Ефективність бойового застосування РК вагомо залежить від розподілу функцій між СЦВ, РК і вищим КП, а також від автоматизації цих функцій, у якості алгоритмів представлення уявної інформації операторам цих рівнів та технічних засобів їх підготовки.

Яковенко П.О.

Головний конструктор – начальник відділу Державного підприємства “Державне Київське КБ “Луч”, кандидат технічних наук

ПЕРСПЕКТИВИ І МОЖЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ СУЧАСНОГО ОЗБРОЄННЯ ДЛЯ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ УКРАЇНИ

Аналіз стану та перспектив розвитку морського озброєння показує, що найбільш ефективними на сучасному етапі є високоточні ракетні системи.

За останній час в Україні створена кооперація вітчизняних підприємств, яка має достатній науково-технічний і виробничий потенціал та спроможна розробляти та серійно виробляти озброєння для ВМС України, зокрема і

високоточні ракетні системи. Одним з підтверджень цього є успішна реалізація проекту “Нептун”, за яким в найкоротші терміни, за менше ніж 3 роки було виконано ДКР з розробки протикорабельного ракетного комплексу, проведені державні випробування, поставлено на озброєння і освоєно серійне виробництво цього виду озброєння для ВМС. За своїми тактико-технічними характеристиками комплекс “Нептун” є на рівні кращих світових аналогів.

В ініціативному порядку за власні обігові кошти ведуться проектні роботи зі створення корабельного зенітно-ракетного комплексу “Корал” для захисту кораблів ВМС від засобів повітряного нападу.

Розроблені і поставляються на експорт корабельні ракетні комплекси “Бар’єр-ВК” і “Арбалет”.

Практично все необхідне озброєння для ВМС може бути створено вітчизняними підприємствами, що дасть змогу забезпечити обороноздатність України, створить нові робочі місця та дозволить суттєво заощадити кошти Державного бюджету порівняно з закупівлями цих озброєнь за кордоном.

Єдине, що потрібно – це стале фінансування і ще, бажано, зняття міжнародних обмежень на оборонні технології та постачання окремих компонентів військового та подвійного призначення Україні, як країні, що захищається від зовнішньої агресії.

Поліщук А.М.

начальник озброєння Командування логістики Військово-Морських Сил Збройних Сил України

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕМОНТУ (МОДЕРНІЗАЦІЇ) ВІЙСЬКОВИХ КОРАБЛІВ ДЛЯ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Взагалі судноремонт у тому числі й військовий є досить складною екосистемою й щоб провести аналіз його ефективності, виявити проблематику, звісно не сьогоднішні проблеми, а системні недоліки та прорахунки і як результат сформулювати напрямки та шляхи його розвитку, перспективи вдосконалення цієї системи необхідно оперувати досить тривалими часовими періодами.

Тому на початку я хочу зробити коротенький екскурс в історію створення українського флоту, його існування та функціонування, звісно насамперед з точки зору технічних аспектів.

Сьогодні наша недалека історія для будь якого українця, у тому числі і військового моряка поділяється на два етапи “ДО – і ПІСЛЯ”. Зрозуміло що мова йде про період з моменту отримання Україною незалежності у 1991 році після розпаду Радянського союзу і до початку агресії РФ у 2014 році, першими кроками якої стали анексія Кримського півострова та розв'язання збройного протистояння на сході нашої країни – це ДО. І період з 2014 року (з початку означених подій) до сьогоднішнього дня – це ПІСЛЯ.

Так от кажучи про період ДО: первинний етап формування ВМС України полягав в отриманні Нами значної кількості бойових кораблів, катерів, суден та катерів забезпечення за результатами розділу Чорноморського флоту Радянського союзу між Росією та Україною. І ось за результатами цього розділу Україна отримала декілька десятків бойових кораблів та катерів, суден та катерів забезпечення, але їх технічний стан “мяко кажучи був не дуже задовільний”: більшість отриманих одиниць були і морально застарілі, і фактично за термінами перебування в експлуатації такими що або взагалі вичерпали ресурс експлуатації, або перебували на межі завершення цього ресурсу. багато одиниць взагалі перебували в стані непридатності не тільки до експлуатації але й для відовлення взагалі, значна частина кораблів (суден) була технічно несправна та потребувала значних обсягів ремонтних робіт. І що дуже немаловагомо більшість отриманого плавскладу на момент передачі вже втратили свій модернізаційний потенціал, тобто за станом платформ (тобто корпусу, загальнокорабельних систем, пропульсивних установок, головних механізмів, енергетичних систем) відновлення їх а тим більш встановлення нових систем зброї та технічних засобів було і не доцільно і економічно вкрай невігідне.

І на все це ще накладалися проблеми критичної нехватки кваліфікованого персоналу для обслуговування та ремонту цього “майна”, проблематикою інфраструктури (тобто гідно обладнаних місць базування, ремонтно-виробничої бази). Доречи, повертаючись до технічних аспектів, Україна принаймні її ВМС не отримали жодного військового судноремонтного підприємства чи установи, що дуже немаловажно. Єдиним відверто позитивним моментом можна обозначити те що було отримано від ЧФ Радянському Союзу всеж-таки вагому частку ЗІПу та ремфонду, що зберігалися на базах та складах які дісталися ВМС. Це у подальшому відіграло немаловажну та позитивну роль у підтриманні технічного стану кораблів (суден), особливо це стосується спецозброєнь (РАО, МТО, РТС, ГНЗ, ЕМО турбіни, ДГ) і з іншого боку стало оним з найважчих проблемних питань у судноремонті після втрати цих складських запасів внаслідок анексії АР Крим.

От з таким “тягарем” молода держава України стала на шлях формування власних ВМС.

Подальший розвиток подій цілком передбачуваний.

Звісно що України яка як держава й так перебувала у стані спаду економіки (май-же кризи – бо всі ми памятаємо 90-ті роки), зламу старої (тобто Радянської) економічної системи, яка була “плановою економікою” коли військово-політичне керівництво Радянському Союзу на власний розсуд розподіляло ресурси, у тому числі і фінансові, а по суті “забирало у одних та давало другим”, залишившись фактично без доступу до необмежених природних ресурсах (як це було при Союзі), за цих умов звісно не могла забезпечити гідний рівень утримання свого флоту, що вилилося у хронічне недофінансування всього сектору безпеки і оборони, ну й відповідно заходів відновлення та підтримання технічної готовності плавскладу ВМС.

За відомою нам статистикою % фінансування на потреби підтримання технічної готовності кораблів (суден) у період з 1996 по 2012 роки складав від 3 до 7 % від загальної потреби, і лише в 2012-13 роках був доведений до 23-27 %.

До чого це призвело в кінцевому підсумку: найголовніше що було порушено підтримання нормального життєвого циклу кораблів та їх озброєння...порушення термінів докування та проведення планових заводських ремонтів (СР та КР) як кораблів і суден в цілому, та і їх складових (корабельного спецозброєння РК, АК, РЛС і Систем, ГА Систем, МТО, ГЕУ) при цьому експлуатація кораблів не зупинялася, розпочиналася, так би мовити, “робота на знос!!!”

Фактично проводилися ремонти лише окремо взятих кораблів (суден) для конкретних поточних завдань (як правило участі в міжнародних заходах, найбільш важливих навчаннях тощо) да й те відверто кажучи не повні ремонти, а так на мінімум тільки ті системи і механізми для конкретних завдань.

Ну а така ситуація, вона схожа на “поганий кредит” чим довше не сплачуєш відсотки тим більше верогідність що кредит не буде погашений взагалі.

Приводячи це до фінансових показників можна стверджувати що вартість ремонтних робіт, як докових так і ремонтів основних механізмів і систем озброєння які проводяться після перебільшення їх планових термінів збільшується в рази, а той на порядки, а інколи взагалі стає економічно недоцільною, оскільки вартість ремонту перебільшує вартість закупівлі таких самих, або аналогічних зразків.

А якщо врахувати що всі вищеописані процеси відбувалися на тлі розвалу суднобудівної та судноремонтної галузі держави в цілому (це й банкрутство Сrpідприємств, зачасту намірене з метою переведу їх в сектор приватної власності, переходу на комерційні відносини без врахування пріоритету інтересів держави коли головне – це отримання миттєвого прибутку, а підтримання вітчизняного флоту як торгового та і військового в останню чергу) Результат, так-би мовити “налице”, бо ми всі розуміємо що система військового судноремонту впринципі не може існувати окремо від суднобудівної та судноремонтної галузі держави.

Ну і завершуючи екскурс до нашої нещодавньої історії можна зазначити що в період після, тобто з 2014 року ситуація принципова не змінилася, а погіршилася, що обумовлено дійсно об'єктивними факторами, а саме і те що ми втратили значну частину бойових кораблів (суден), причому зрозуміло що найбільш технічно справних та боєготових, втратили залишки ремонтного фонду, разом з базами, складами та військовими ремонтними підрозділами, інфраструктуру, знувуж-таки кваліфікований персонал, як управлінської так і виконавчої ланки і позбулися доступу до значної частки підприємств судноремонтної галузі (СевМорЗавод, ФСМЗ, ФПО “Море“, 13 СРЗ ЧФ РФ, БСРЗ) і підприємств спецсудноремонту (Імпульс, ММС, Бріз, ЦКБ Черноморець) цей список дуже довгий і це стратегічна помилка коли всі підприємства були зосереджені.

І на першому етапі керівництвом держави не приділялося должної уваги проблемі захисту інтересів України на морі, що вилилося у тому числі у відсутності доктринальної складової на державному рівні – не було ні Морської доктрини, ніяких Державних програм розвитку суднобудівної та судноремонтної галузі, ні Стратегії ні Концепції розвитку ВМС.

І з технічної точки зору це знову призвело до повторення ситуації 90-х років недофінансування, недоремонт, полуміри і таке інше.

Основні проблемні питання пов'язані з відновленням та підтриманням справності корабельного складу ВМС ЗС України

Термін перебування в експлуатації більшої частини корабельного складу ВМС ЗС України перевищує 28 років і відповідно залишок ресурсу їх обладнання практично вичерпано. Корпуси кораблів та суден, їх загально корабельні та спеціальні системи, в наслідок значного перебільшення міжремонтних термінів (у деяких випадках до 10 разів) мають значне корозійне руйнування.

Відновлення наявного корабельного обладнання вкрай ускладнено з ряду причин, а саме:

неможливістю забезпечення проведення ремонту запасними частинами та комплектуючими (зняти з виробництва або виготовляються підприємствами Російської Федерації);

втратою, в наслідок анексії АР Крим, ремонтної документації та підприємств основною спеціалізацією яких був військовий судноремонт (ДП ЦКБ “Чорноморець”, ДП “Феодосійський судно-механічний завод”, ДП “Балаклавський судноремонтний завод” тощо);

низка уніфікація корабельного обладнання та озброєння, що робить непривабливим для підприємств освоєння його ремонту;

складний та тривалий період (до 3 років) необхідний для проведення заміни застарілого корабельного обладнання на сучасні зразки (розроблення ОТВ, ТТЗ, проведення ДКР) - БЮРОКРАТІЯ;

розподіл кошторисних призначень ВМС ЗС України виділених за напрямком судноремонту між декількома бюджетними підпрограмами (КПКВ 2101150/5, 2101150/7, 2101020/7) КПКВ (2260, 2240) та кодами видатків (030, 120), на деяких етапах значно ускладнює або робить неможливим швидкий та раціональний перерозподіл виділеного фінансового ресурсу;

відсутність на більшості підприємств судноремонтної та суднобудівної бази режимно-секретних органів.

Нещодавно ситуація почала змінюватися. Починаючи з того що виданий Стратегічний оборонний бюлетень України, з метою досягнення стратегічних цілей і виконання основних завдань, та створена Державна програма розвитку Збройних Сил України на період до 2025 року у Збройних Силах України продовжується планова поетапна робота щодо впровадження реформ, спрямованих на створення ефективних ЗСУ за принципами і стандартами НАТО.

Нарешті у нас з'явилася Стратегія розвитку ВМС ЗС України... і це все стало підґрунтям для початку роботи зі створення єдиної ефективної системи логістики і безумовно розвитку військового судноремонту як її складової.

В процесі вирішення цього актуального завдання виникають досить серйозні труднощі, які пов'язані зі стратегічними, концептуальними, функціональними, економічними та іншими несприятливими чинниками, які ускладнюють його вирішення. Однак, коли мова йде про створення фактично нової структури, якою є логістика в ЗС України (у тому числі у Військово-Морських Силах) слід враховувати, що вона всеж-таки утворюється не на пустому місці, а на основі відповідних існуючих структур, які є складовою частиною тих видів всебічного забезпечення військ (сил), що і складуть основу побудови єдиної системи логістики ЗС України за стандартами НАТО.

Головним завданнями розвитку Системи технічного забезпечення кораблів (суден) є винахід та обґрунтування шляхів удосконалення структури, функцій, завдань, сил і засобів цієї системи, на підставі аналізу чинників, що впливають на її функціонування. А також оцінка відповідності структури та ефективності функціонування системи технічного забезпечення кораблів (суден) ВМС ЗС України у тому числі з урахуванням досвіду що накопичено ВМС ЗС України за час їх існування (у тому числі в ході ведення дій зі стримання агресії) та досвіду іноземних країн-партнерів.

Отже для досягнення максимального ефекту, побудова ефективної системи технічного забезпечення кораблів (суден) повинна відповідати наступним основоположним принципам:

- координація всіх процесів та матеріальних засобів починаючи від закупівель і закінчуючи постачанням в частини, і виконанням ремробіт;

- впровадження інноваційних систем інтеграційного управління за стандартами НАТО і контроль за рухом та ефективним (раціональним) використанням всіх матеріальних ресурсів;

- орієнтація управління на інтегрований наскрізний потік (без поділу на постачання, закупівлю, розподіл);

- висока здатність до адаптації та переорієнтації до забезпечення в різних видах бойових дій і застосування військ (сил);

- чітка координація діяльності всіх функціональних елементів єдиної системи технічного забезпечення кораблів (суден) в ЗС України;

- побудова ефективної та безперервної інформаційної системи обміну інформацією на основі новітніх інформаційних технологій, а також із широким використанням елементів зворотного зв'язку;

- і безумовно створення потужної, функціональної і ефективної виконавчої системи з високою ступенню інтеграції з суднобудівною та судноремонтною галузями держави.

Щодо конкретних шляхів з розвитку системи технічного забезпечення ВМС ЗС України у тому числі системи технічного забезпечення кораблів (суден) на двох основних напрямках:

Реорганізація підсистеми управління для чого вже станом на сьогодні і враховуючи перспективи нарощування корабельної складової ВМС (у тому числі за рахунок будівництва нових кораблів (катерів), надходження кораблів від країн партнерів) до 2025 року, виникає необхідність у нарощуванні виробничих спроможностей частин та установ технічного забезпечення ВМС, а також освоєння ними нової номенклатури робіт.

Для цього здійснюється реорганізація системи управління та нарощування виробничих спроможностей виконавчої системи технічного забезпечення ВМС ЗС України в три етапи:

на першому етапі (протягом 2021-2022 років)

Удосконалити систему управління технічним забезпеченням ВМС ЗС України, для чого у складі командування логістики, на базі озброєння командування логістики, створити 2 управління: управління технічного забезпечення ВМС, що виконує функції технічного забезпечення за номенклатурами ВМС (кораблі, катери, судна, морське РАО, МТО, РТО, ГШО); управління забезпечення та експлуатації наземних систем озброєнь та військової техніки, що виконує функції координації забезпечення та організації експлуатації ОіВТ за напрямками центральних органів (служб) забезпечення ЗС України.

Створити інженерно-авіаційну службу ескадрильї безпілотних авіаційних комплексів (БпАК) у складі морської авіаційної бригади.

Удосконалити виконавчу систему технічного забезпечення ВМС ЗС України, для чого: розширити штатні розклади 18 та 22 військових майстерень з включенням до їх складу додаткових ділянок та лабораторій з ремонту ракетно-артилерійського, міно-торпедного, радіотехнічного озброєння та метрологічного забезпечення; переоснащення верстатного парку ремонтних майстерень та технологічного обладнання виробничих підрозділів технічного забезпечення ВМС; забезпечити освоєння нової номенклатури робіт з технічного обслуговування, ремонту та підготовки технічних засобів, зразків озброєння та засобів ураження що надходять; збільшити спроможності 84 Арс МТТО щодо зберігання засобів ураження та введення нових підрозділів для проведення підготовки, ремонту та обслуговування ракетної зброї номенклатури ВМС ЗС України (будівництво нової технічної території №5 у складі арсеналу); створити та оснастити новий підрозділ технічного забезпечення кораблів на Азовському напрямку в ПБ Бердянськ (філія військової майстерні).

на другому етапі (протягом 2022-2025 років)

Продовжити удосконалення виконавчої системи технічного забезпечення ВМС ЗС України, для чого:

1. Сформувати та оснастити у складі 84 Арс МТТО сучасний лабораторний комплекс для проведення ремонту, обслуговування та приготування до подачі на носіїкрилатих (зенітних) ракет номенклатури ВМС ЗС України (на технічній території №5).

2. Сформувати на базі 22 військової майстерні сучасний військовий судноремонтний комплекс в ПБ Очаків, із завданнями створення замкнутого циклу проведення ремонту кораблів (катерів) тоннажністю до 800 тон, для чого в його складі мати: суднопідйомну докову споруду (сліп, підйомник, козловий кран) для підйому з води та постановки на кільблоки кораблів (катерів) водотонажністю до 800 тон, цех корпусних робіт, цех фарбувальних робіт, цех з ремонту дизельних двигунів, цех з ремонту загально корабельних систем та допоміжних механізмів, цех з ремонту електрообладнання, ділянку з освідоцтва балонів високого тиску, ділянку по перевірці та освідоцтву вогнегасників та рятувальних плотів, деревообробний цех.

3. Сформувати на базі філії військової майстерні сучасну військовусудноремонтну майстерню в ПБ Бердянськ, із завданнями створення замкнутого циклу проведення ремонту катерів тоннажністю до 150 тон, для чого в його складі мати: суднопідйомну докову споруду (сліп, підйомник, козловий кран) для підйому з води та постановки на кільблоки катерів водотонажністю до 150 тон, цех корпусних та фарбувальних робіт, цех з ремонту дизельних двигунів, цех з ремонту загальнокорабельних систем, допоміжних механізмів та електрообладнання, ділянку з освідоцтва балонів високого тиску.

Продовжити нарощування спроможностей виконавчої системи технічного забезпечення ВМС ЗС України, шляхом:

1. Виведення зі складу 84 Арс МТТО сучасного лабораторного комплексу для проведення ремонту, обслуговування та приготування до подачі на носіїкрилатих (зенітних) ракет номенклатури ВМС ЗС України та формування на його базі ОРТЧ (окремої ракетно-технічної частини) або ОГРАБ (окремої технічної ракетно-артилерійської бази) спроможної виконувати повний спектр завдань ракетно-технічного та артилерійсько-технічного забезпечення ВМС ЗС України.

2. Вдосконалення технологічного обладнання сучасних військового ремонтного комплексу (ПБ Очаків) та військової майстерні (ПБ Бердянськ) та дооснащення верстатного парку їх виробничих підрозділів; забезпечення освоєння нової номенклатури робіт з технічного обслуговування, ремонту та підготовки технічних засобів, зразків озброєння та військової техніки що надходять.

Окремі напрямки розвитку системи технічного забезпечення ВМС ЗС України.

1. Відтворення специфічного виду технічного забезпечення ВМС ЗС України пов'язаного із забезпеченням кораблів (катерів), суден та військових частин ВМС ЗС України ОВТ та ВТМ номенклатури “морські радіотехнічні засоби” (у тому числі корабельні РЛС ОВПЦ, навігаційні РЛС, Гідроакустичні комплекси, системи та станції, корабельні засоби системи розпізнавання, засоби гідроакустичного підводного зв'язку, РЛС ВНЦ берегової системи спостереження тощо) з метою якісної організації забезпечення та експлуатації зазначених зразків ОВТ – наприклад “технічне забезпечення морськими

радіоелектронними засобами”. Для чого організувати створення нормативної бази (внесення змін в існуючі та розробка нових керівних документів), планування структури виконавчої системи даного виду технічного забезпечення. Протягом 2021-2022 років.

Таким чином кінцевою метою всіх заходів щодо розвитку системи ремонтукораблів і суден Військово-Морських Сил України:

створення єдиної ефективної системи технічного забезпечення кораблів і суден Військово-Морських Сил, як складової системи логістики сил оборони, відповідно до керівних положень, стандартів та інструкцій НАТО з логістики, що забезпечують виконання завдань за призначенням у мирний час та воєнний час (особливий період);

досягнення максимальної функціональної сумісності з системою логістики НАТО та здатність ефективної співпраці зі Збройними Силами країн - членів НАТО;

запровадження сучасних систем і технологій відновлення, підтримання справності та всебічного забезпечення кораблів і суден Військово-Морських Сил;

створення потужної, функціональної і ефективної виконавчої системи системи технічного забезпечення кораблів і суден з високою ступенню інтеграції з суднобудівною та судноремонтною галузями держави.

Будник М.М.

доктор технічних наук., головний науковий співробітник інституту кібернетики ім. В.М.Глушкова Національної академії наук України

РОЗРОБЛЕННЯ НАВЧАЛЬНО-ТРЕНУВАЛЬНИХ ЗАСОБІВ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

У наші дні для навчання та формування практичних навичок для ефективного застосування озброєння і військової техніки (ОВТ) з метою якісного виконання бойових завдань широко використовують різноманітні навчально-тренувальні засоби (НТЗ). НТЗ - це сукупність систем (комплектів), вузлів, агрегатів і приладів, які імітують будову і роботу найбільш важливих приладів, вузлів зразків ОВТ. До НТЗ відносять: навчально-тренувальні комплекси, контрольно-тренувальні прилади; тренажери (класні, польові, спеціалізовані, комплексні, індивідуальні); пристрої для навчальних та імітаційних дій, навчальні (навчально-бойові) агрегати, машини і системи ОВТ; навчальні посібники, технічні засоби навчання (навчальні пристрої, комп'ютери, аудіо- відеоапаратура тощо).

Перехід від застосування реальної техніки до тренажерів дозволяє суттєво здешевити та вдосконалити методику навчання, скоротити час навчання, розширити номенклатуру навчальних завдань, відпрацювання яких на реальній

техніці є ускладненим чи неможливим у принципі, або є небезпечним для людей чи навколишнього середовища, або економічно недоцільним.

Переваги комп'ютерних тренажерів порівняно з натурними: порівнюючи обидва типи тренажерів, відмітимо, що на сьогодні з'явилась можливість досягнення потрібної якості моделювання (адекватності) як зовнішнього вигляду реальної військової техніки, так і усіх її режимів роботи як в натурних так і в комп'ютерних тренажерах. Це розширює сферу їх застосування як для підготовки курсантів, так і перепідготовки офіцерів. Також вони значно дешевші при розробці та експлуатації порівняно з натурними тренажерами, тому перспективним є розвиток саме цього типу тренажерів.

Сьогоднішній етап реформування ЗСУ характеризується нагальною потребою в підвищенні якості бойової підготовки. Для цього повинні використовуватись інноваційні, інтенсивні та ефективні форми навчання з використанням НТЗ. Це реалізовано в більшості армій розвинених країн - навчання і тренування на базі тренажерів на протязі 60-80% навчального часу, а польові виходи, бойові стрільби, тактичні заняття і навчання - на протязі 20-40% навчального часу. Проте, сьогодні у ЗСУ відсутній достатній досвід застосування тренажерів з огляду на їх недостатню кількість. В той же час потреба в підготовці військових фахівців різко зросла з огляду на військову агресію РФ проти України. Особливо актуальна тренажерна техніка для військових ВНЗ, тому що вона забезпечує системний підхід в підготовці курсантів.

У 2013 р створений НВП "Метекол" Спеціалізований тренажерний комплекс підготовки операторів "Системи управління стрільбою МР-123" було прийнято на озброєння і встановлено на кафедрі ракетно-артилерійського та мінно-торпедного озброєння Академії ВМС ім. П.С. Нахіова (м. Севастополь), проте він був втрачений після анексії Криму.

В рамках договору № ДЗ/41-2015 "Розроблення уніфікованого тренажерного комплексу підготовки військових спеціалістів" (далі - Комплекс) на виконання держзамовлення МОН України протягом 2015-2016 років було створено тренажерний комплекс для ВМС. Попередньо було узгоджено ТЗ на Комплекс з Інститутом ВМС (НУ Одеська морська академія МОНУ).

Призначення – уніфікований тренажерний комплекс – це програмно-апаратний технічний засіб навчання, призначений забезпечувати: теоретичну підготовку військових спеціалістів відповідно до навчальних програм ВНЗ з використанням мультимедійних інформаційних ресурсів;

1) проведення контролю рівня теоретичних знань, умінь та навичок, набутих курсантом;

2) відпрацювання практичних завдань на віртуальному тренажері, який візуалізує на екрані монітора дво- та тривимірні елементи керування ОВТ, на основі інтерактивної взаємодії курсанта з тренажером через сенсорний екран.

До функції комплексу: проведення лекційних занять інструктором з відображенням на екрані мультимедійної дошки електронних навчальних

матеріалів, формування практичних умінь та навичок застосування військової техніки шляхом виконання практичних завдань, проведення контролю рівня знань шляхом виконання пакетів тестових завдань по темах.

До складу Комплексу входять:

1) апаратні засоби - мультимедійний проектор, інтерактивна дошка, система колективного контролю знань, локальна мережа, АРМ інструктора (у складі: електронно-обчислювальний блок, три монітори, блок безперебійного живлення, принтер), 9 АРМів курсантів (у складі: електронно-обчислювальний блок, сенсорний або звичайний монітор);

2) програмні засоби – системне програмне забезпечення та програмне забезпечення спеціального призначення у складі: система управління навчальним процесом, інформаційні ресурси з будови, експлуатації та бойового застосування корабельної техніки, у вигляді контент-бібліотек, які являють собою взаємопов'язану сукупність теоретичного матеріалу, тестових завдань, практичних завдань та віртуальних тренажерів.

Комплектація - програмний продукт при постачанні включає програмний код на оптичних носіях, програмний засіб для його встановлення, оновлення чи відновлення на апаратних засобах Комплексу, інструкцію з його використання та технічної підтримки. Також у комплект постачання входить комплект ЕД у складі: настанова з експлуатування та паспорт на Комплекс, настанов користувача на АРМи інструктора та курсанта.

Функції прикладного ПЗ “АРМ-І” – формує алгоритми виконання вправ та процедури використання Комплексу, що відповідають реальному застосуванню системи управління, та забезпечує:

1. Управління процесом навчання, що включає передачу необхідної інформації за допомогою локальної мережі на робочі місця курсантів, яка необхідна для навчання, демонстрації навчальних матеріалів за допомогою мультимедійного проектора та інтерактивної дошки;

2. Управління процесом тестування, що включає передачу інформації на робочі місця курсантів, яка необхідна для перевірки знань навчального матеріалу курсантами та збереження результатів тестування;

3. Процес обслуговування результатів, який включає обслуговування бази даних курсантів та бази даних результатів, фіксацію помилок операторів, збереження їх, архівування, а також роздрукування протоколу виконання навчальних вправ на віртуальному тренажері на принтері.

4. Створення і редагування авторських контент-бібліотек тестів і бібліотек навчального матеріалу персоналом Замовника.

5. Підтримує такі типи електронних ресурсів: текстова інформація, двовимірні статичні електронні плакати, двовимірні динамічні плакати, тривимірні інтерактивні плакати, тривимірні неінтерактивні плакати, відеоінформація.

Керуюча програма входить до складу АРМ інструктора та забезпечує керування АРМ курсантів через локальну мережу, автоматичну обробку результатів контролю, створення та редагування контент-бібліотек. Ця

програма також має локальний режим роботи без підключення АРМ курсантів, зберігаючи ті функції, які не потребують підключення до мережі.

Контент бібліотека – це мультимедійний навчальний матеріал, який застосовують в навчальному процесі. Вона включає теоретичний матеріал, тестові завдання та практичні вправи на віртуальному тренажері. Віртуальний тренажер – тренажер, який формує на екрані монітора засобами дво- та тривимірного графічного моделювання та візуалізації елементи керування військової техніки. Відпрацювання практичних вправ проводиться за допомогою інтерактивної взаємодії курсанта з тренажером за допомогою сенсорного екрану.

Робота Комплексу – контроль і оцінювання якості теоретичних знань забезпечується шляхом виконання операторами тестових завдань, що відображаються на інтерактивній дошці. Вибір варіантів відповіді на тестові завдання забезпечується за допомогою пультів системи колективного контролю якості знань. Інструктор, використовуючи апаратні та програмні засоби АРМ-І, керує навчальним процесом, відповідно до тематики навчального плану, а саме: виводить на екран інтерактивної дошки мультимедійну інформацію, виконує необхідні пояснення, встановлює вправи на віртуальних тренажерах та тестові завдання, контролює хід виконання вправ та тестових завдань, роздруковує результати виконання тестових завдань.

Курсанти, використовуючи апаратні та програмні засоби АРМ-К вивчають теоретичний матеріал, виконують практичні вправи та тестові завдання. 9 АРМ курсантів потрібні для групового навчання підрозділу військових спеціалістів та потрібні ще на етапі налагодження та тестування комплексу.

Рис. 1. Відображення на АРМ інструктора елементів системи керування вогнем корабельної артилерії.

Групове навчання забезпечує формування та закріплення навичок злагоджених дій екіпажів військової техніки в умовах її бойового застосування і є необхідною умовою успішної підготовки військових спеціалістів.

В тренажерному Комплексі використані сучасні досягнення в галузі створення комп'ютерних тренажерів і симуляторів. Він включає комп'ютерні

тренажери, які прищеплюють навички роботи з тим чи іншим функціональним обладнанням (функції функціонального тренажеру), удосконалюють навички тих чи інших процедур (функції процедурного тренажеру), мають можливість інтерактивної взаємодії з віртуальним середовищем (функції інтерактивного тренажеру), відпрацьовують сумісні операції у віртуальному середовищі (функції комплексного тренажеру).

Тренажерні комплекси НВП “Метекол” перевищують відомі аналоги за рахунок: високого рівня уніфікації апаратної частини; можливості нарощування складу комплексу, що збільшує його життєвий цикл; відкритого ПЗ, що надає Замовнику можливість редагувати та створювати власний мультимедійний контент. Потенційним замовниками такого Комплексу є силові відомства України, в першу чергу Міністерство оборони.

Комплекс встановлено в Інституті ВМС НУ ОМА (березень 2016 р) так використовується для підготовки курсантів. Тренажери забезпечують системний підхід в підготовці спеціалістів, вони перспективні для ВМС, дозволяють скоротити час та здешевити підготовку курсантів.

Висловлюємо щире подяку МОНУ за підтримку (держзамовлення № ДЗ/41-2015) та особисто заступника Міністра Стріху М.В., директора департаменту Чеберкуса Д.В. та начальника відділу Клесову С.І. Також дякуємо керівництву Інституту ВМС НУ ОМА (м. Одеса) за підтримку та згоду прийняти тренажери для випробувань і дослідної експлуатації.

Савельєв А.С.	<i>кандидат військових наук, начальник кафедри розвідки Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, полковник</i>
Адаменко М.В.	<i>кандидат військових наук, начальник науково-дослідної лабораторії кафедри розвідки Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, полковник</i>
Мордвинов С.Л.	<i>провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії кафедри розвідки Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, підполковник</i>

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВІДУВАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ЗА РАХУНОК РОЗВИТКУ ОЗБРОЄННЯ ТА ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ

Складна ситуація в політичному і економічному становищі держави є одним із головних чинників, які не дають збільшити військовий потенціал в умовах зростаючих ризиків подальшої військової інтервенції Російської Федерації проти України у Азово-Чорноморського регіоні.

Зазначене змушує шукати шляхи асиметричної протидії силам противника, які повинні відповідати одночасно низці вимог, що, в свою чергу, мають ряд невідповідностей:

висока ефективність повинна бути досягнута з урахуванням відносно низької вартості;

збільшення кількості засобів (комплексів, одиниць) протидії у скорочені терміни з урахуванням необхідності дотримання максимального циклу виробництва на вітчизняному військово-промисловому комплексі;

спроможність реалізовувати покладені на засоби протидії функції в умовах непрогнозованого нарощування сил нападу противника в регіоні;

уніфікація залучення цих засобів до рішення інших загроз безпеці морського регіону (такі як тероризм, контрабанда, нелегальна міграція, порушення прикордонного режиму, порушення правил судноплавства, техногенні та екологічні катастрофи, розкрадання морських біоресурсів, гібридні та інші загрози);

захищеність та можливість використання засобів протидії підрозділами Збройних сил, прикордонної служби, поліції, силами митниці та міграційної служби держави.

Академік НАН України, перший віцепрезидент НАН України Горбулін В.П. бачить та пропонує вирішення частини проблем зазначених невідповідностей у розробленні і впровадженні єдиної комплексної автоматизованої системи управління захистом морського узбережжя. Швидке реагування та скоординовані дії Військово-морських сил можна забезпечити, за його поглядом, лише завдяки створенню єдиної системи, призначеної для моніторингу ситуації та централізованого і безперервного управління діями всіх підрозділів та засобів оборони і безпеки. Відповідно до поглядів, які були викладені у виданні “Статті та огляди” (36 ISSN 1027-3239. Visn. Nac. Acad. Nauk Ukr. 2020. (9)) заходи із запобігання є безперервний контроль обстановки; збирання, обробка, аналіз інформації від різних джерел; оперативне інформування в разі виникнення загрози; реагування на загрозу, що виникла, планування, розподіл зусиль; оперативне управління та координація дій підлеглих сил захисту морського узбережжя. Зазначено, що основні проблеми захисту морського узбережжя полягають: у необхідності організації ефективної взаємодії всіх структур, забезпечення їх оперативною і достовірною інформацією, скорочення часу реакції, єдності задуму та дій залучених сил і засобів при здійсненні управління з командних пунктів, узгодженого застосування сил і засобів, незалежно від їх відомчої належності.

Отже, саме засоби є основою процесу та основним ресурсом у будь-якому секторі виконання завдання в цілому. Розгляд військових конфліктів останніх десятиліть свідчить про різке зростання застосування безпілотних (дистанційно керованих) апаратів та комплексів (БПАК, БПЛА, БНвК, БПвА). Спектр їх застосування та радіус дії іноді не поступається класичним засобам розвідки або вогневого ураження, причому вартість останніх має нижчі показники в рази.

Прикладом може бути набуті спроможності експедиційного корпусу Збройних Сил Сполучених Штатів Америки. Їх можливість вести моніторинг поточної ситуації у визначеному регіоні, координація дій в сфері управління та негайного впливу досягнуті зокрема не тільки завдяки розгалуженій системі супутникового спостереження, але і застосуванням безпілотних розвідувальних та розвідувально-ударних комплексів. Наприклад, на оперативному рівні діють БПАК такого класу як *Valkyrie* та *Global Hawk*, які є високоефективними але дороговартісними. Поряд з цим, на тактичному рівні існують ряд комплексів, які також виконують успішно завдання, але їх вартість менша на порядок.

Приймаючи до уваги стислі строки та гостру необхідність швидкого нарощування сил протидії у ймовірному приморському театрі бойових дій (ТБД) слід паралельно з розробленням та прийняттям на озброєння вітчизняних зразків розглянути існуючі в провідних країнах апарати. Їх класифікація в підрозділах військово-морських сил та флотів країн – членів НАТО наведена нижче:

БПЛА першого класу (максимальна злітна маса до 150 кг.), здатні здійснювати польоти на відстань до 100 км. та забезпечувати розвідувальне забезпечення окремих суден або загону бойових кораблів;

БПЛА другого класу (максимальна злітна маса до 600 кг.), здатні здійснювати польоти на відстань до 200 км. та забезпечувати дії загонів бойових кораблів та корабельних з'єднань;

апарати третього класу зі злітною масою понад 600 кг. задіюються в інтересах корабельних з'єднань та флотів, як палубного так і аеродромного базування (наприклад стратегічний розвідувальний БПЛА MQ-4C “Тритон”).

Враховуючи, що з великих кораблів (зокрема класу “фрегат”) в складі Збройних Сил України наразі є тільки 1 (один) доцільно розглядати малорозмірні, багатоцільові безплотні системи, тобто першого та другого класу. Особливості акваторії Азовського та Чорного морів полягають у складності структури прибережних регіонів та виключної економічної зони та вимагають від засобів протидії або великої щільності або спроможності швидкого маневру ними. Загальна довжина морського узбережжя складає 2782 км. (без урахування тимчасово окупованих територій берегової лінії Криму та частини Азовського моря в Донецькій області), та становить 1355 км. морського кордону. Створити достатню насиченість засобами протидії на зазначеному просторі наразі мало ймовірно. Поряд з цим, провести аналіз наявних суден, здатних мати на борту безпілотний комплекс надасть змогу перекинути простір, за яким проблематично вести спостереження з суходолу.

Так, одним з перспективних засобів розвідки може бути апарат першого класу “Скэн Игл” и RQ-21A “Блэк Джек” американського виробництва. Вони мають гідростабілізовану платформу з теле- та інфрачервоними камерами. Апарат стартує з компактної пневматичної катапульти та посадку забезпечує система “Скай Хук”, що допускає швидкість вітру при посадці до 55,5 км/год. Перебування у повітрі RQ-21A опрацьовано за програмою STUAS (Small Tactical Unmanned Aircraft System) та дозволяє БПЛА перебувати у повітрі до

24 годин. Окрім ведення видової повітряної розвідки зазначений засіб має змогу видачі цілеуказання та ретрансляції сигналів зв'язку. У якості додаткових можливостей на підкрильових вузлах підвіски може бути розміщено радіолокаційною станцію “NanoSAR”, яка в діапазоні частот 8–12 ГГц та вживаної потужності от 10 до 25 Вт реалізує режими маршрутної зйомки та селекції рухомих цілей до 300 км з лінійним розширенням на місцевості до 35 см. Комплект становить 3 апарата (для корабельного базування (5 апаратів для підрозділів морської піхоти)), станція управління (дві для підрозділів морської піхоти), злітно-посадкове обладнання, комплект ЗП.

Для бойових кораблів малої водотоннажності (катерів різних класів та призначення) перспективним є БПАК S-100 “Камкоптер” австрійської компанії “Шибель електроніше геретэ”. Він постачається в Об'єднані Арабські Емірати, Австралію, Йорданію, Італію, Китай, Малайзію, Францію, Республіку Корея і інші держави. Вони використовуються спостережною місією ОБСЕ в Україні. Наряду з вирішенням задач повітряної розвідки безплотні вертольоти можуть бути задіяні для забезпечення пусків ракет, стрільби артилерії та застосування авіаційних засобів ураження. Аналогічний комплекс AWHERO опрацьований фахівцями корпорації “Леонардо”. До складу базових систем ввійде оптико-електронна система спостереження та радіолокаційна станція. Додатково комплекти адаптовані до монтажу на об'єкт апаратура ретрансляції, радіо- та радіотехнічної розвідки, інше обладнання.

Таким чином, зазначені вище зразки є необхідними та оптимальними в умовах, що склались в підрозділах Військово-Морських Сил Збройних сил України та інших формувань (зокрема прикордонної служби), які забезпечують стримування агресії на морських напрямках. Поряд з цим, аналіз тенденцій розвитку зазначеного сегменту озброєння та техніки основну увагу приділяють розвідувально-ударним комплексам (РУК) третього класу. Останнім часом надходження до армій провідних країн світу зазначеної категорії засобів ураження набуває вибухового зростання, а закупки “важких” безпілотних комплексів перевищує решту позицій звичайних (класичних зразків озброєння).

Зокрема БПЛА для ВМФ Сполучених Штатів Америки MQ-8В і MQ-8С “Файрскаут”, призначені для пошуку, виявлення, розпізнання наземних та надводних цілей, видачі цілевказівок корабельним системам озброєння, а також ретрансляції сигналів зв'язку. Вони здатні приймати участь у забезпеченні пошуково-рятувальних операціях та транспортувати вантажі різного призначення. Багатоцільовий апарат розроблено на базі вертольота “Швейцер-333”, який адаптовано до використання в комплексі з малогабаритною радіолокаційною станцією кругового огляду AN/ZPY-4, на бокових пілонах можуть розміщуватися засоби ураження, контейнери для розміщення набоїв, продовольства, медичного майна. Бомбове навантаження складає до 160 кг., в комплект бортового озброєння можуть входити протитанкові керовані ракети AGM-114 “Хеллфайр” (APKWS), також самонавідні боєприпаси “Бэт” і “Вайпер Страйк”. Цей та інші тотожні БПЛА є універсальними по

застосуванню та призначені для забезпечення дій кораблів і сприянню діям підрозділів на березі, суходолі, островах та у континентальній глибині.

На даний час цей напрямок знайшов відображення у спробі вітчизняних фахівців щодо створення РУК на базі берегового комплексу 360МЦ ПКР “Нептун” з РЛС “Мінерал-У” та БПЛА “Сокіл-300”. За думкою закордонних аналітиків цей проект вважається одним із перспективних і направлених на захист морського узбережжя. Але наразі апарат “Сокіл-300” на озброєння не прийнято. Протикорабельна ракета Р-360 комплексу “Нептун” із системою РЛ-наведення може вражати кораблі на відстані до 280 км. При цьому проводячи розвідку власними системами виявлення одночасно зменшується її мобільність та прихованість. Тому, актуальність інтеграції запропонованих вище апаратів розвідки та цілеуказання є вкрай необхідною.

Водночас наявність підводних човнів у складі угруповання флоту Росії у Чорноморському регіоні (офіційно 7 од.) є певною загрозою, ефективною протидії якої наразі не опрацьовано. При відсутності вітчизняних зразків можна використати багаторічний досвід застосування ВМФ Сполучених Штатів Америки апарату QH-50 DASH (Drone AntiSubmarine Helicopter), який був здатен не тільки проводити пошук підводних човнів у визначеному районі, надавати інформацію протичовновим засобам кораблів, а й вести боротьбу з ними власними засобами (був спроможний нести до 2-х торпед). Така тактика дозволяла значно розширювати рубежі перехоплення підводних човнів противника.

Таким чином у всьому спектрі завдань, що вирішуються на морському напрямку як в умовах загрози ескалації поточного конфлікту (моніторинг наземної, надводної, підводної, навігаційно-гідрологічної, повітряної обстановки узгоджена за завданнями, часом і простором, недопущення порушень державного кордону, виключення раптовості вторгнення) так і в при забезпечені сталого певного оперативного режиму (упередження незаконної міграції, припинення контрабанди наркотиків, зброї, валюти тощо, боротьба з піратством, недопущення незаконної промислової діяльності у виключній економічній зоні, надання допомоги, порятунків екіпажів суден, кораблів, літаків, що зазнають лиха, захист важливих державних об’єктів) може бути корисне використання багатоцільових БПЛА та БПАК.

Підсумовуючи викладене вище можна зробити наступні висновки:

сфера застосування безпілотних апаратів (комплексів) досить широка (розвідка, зв'язок, вогневе ураження, транспортування);

відносно (порівняно) низька вартість по відношенню до решти зразків озброєння (літаки, танки, артилерійські системи тощо);

можуть поєднувати в собі властивості притаманні передовим засобам розвідки та високоточної зброї;

здатність швидкого маневру силами та засобами (зазвичай комплекси компактні та можуть перевозитись будь яким транспортом);

можливість розташування пунктів керування комплексами як на суходолі так і на суднах, що збільшує радіус застосування та поєднати їх в єдину систему управління та відображення інформації.

Також застосування БПЛА та БПАК дозволить збільшити площу території (акваторії), яка буде під постійним контролем, забезпечить можливість завчасного виявлення об'єктів та дій противника, збільшить глибину можливого вогняного впливу на нього, надасть можливість здійснювати необхідні маневри силами та засобами протидії.

Отже зазначені безпілотні засоби, на нашу думку, є більш оптимальними для досягнення мети набуття потрібних спроможностей сил та засобів розвідки на морському напрямку на даний час.

Збільшення кількості багатоцільових БПЛА нададуть змогу підвищити спроможність набуття угрупованням, що діють на морі та узбережжі, щодо інформаційної переваги і постійному контролі дій противника, безперервному виявленні та супроводженні всіх об'єктів у морських зонах, швидкого реагування на динаміку зміни обстановки з висвітленням ситуацій, що потребують своєчасного вирішення, реалізацію своєчасних превентивних дій проти виявленої загрози, розширення впливу високоточної зброї вглиб морського простору.

Впровадження новітніх апаратів у подальшому забезпечить створення РУК, які будуть здатні наносити ураження не тільки під час відбиття агресії, а також в районах підготовки противником засобів нападу на випередження.

Безуглий В.М.

ад'юнкт наукового відділу організації підготовки та атестації науково-педагогічних кадрів науково-методичного центру організації наукової та науково-технічної діяльності Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, капітан 1 рангу

Тіхонов Г.М.

начальник кафедри керівництва військами (силами) в мирний час Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, кандидат військових наук, полковник

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ ТАКТИЧНИХ ГРУП КОРАБЛІВ СИЛ ОБОРОНИ ДЕРЖАВИ НАВЧАЛЬНИМ ВІЙСЬКОВИМ МАЙНОМ

Враховуючи активізацію РФ та зростання бойового потенціалу Чорноморського Флоту Російської Федерації (далі - ЧФ РФ), велика увага керівництва держави приділяється колективному застосуванню сил оборони держави (далі СОД) з захисту національних інтересів у морській операційній зоні і розглядається як одне з пріоритетних стратегічних завдань оборони України. Завдання щодо захисту інтересів держави у Чорноморській та Азовській морських операційних зонах покладаються саме на військові частини надводних сил ВМС ЗСУ та морської охорони ДПСУ.

Отже практика вимагає впровадження у повсякденну діяльність військових частин заходів об'єднаної підготовки тактичних груп кораблів СОД, яка спрямована на підвищення рівня навченості особового складу, злагодження штабів і підрозділів, зумовлена необхідністю цілеспрямованого набуття спроможностей до спільного виконання завдань.

Досягнення спроможностей спільного виконання завдань вимагає високого рівня ресурсного забезпечення заходів бойової підготовки, особливу увагу слід звернути на рівень забезпечення навчальним військовим майном, а саме використання в об'єднаній підготовці засобів імітаційного моделювання (далі ЗІМ). В підготовці об'єднаних тактичних груп кораблів пропонується використовувати мультимедійний тренажер "ШТОРМ".

Можливості тренажера дозволяють самостійно модулювати сценарій дій (тактичну обстановку) в будь-якому районі ЧОРНОМОРО-АЗОВСЬКОМУ басейну, визначати конкретний склад своїх сил, сил противника кількісно та якісно, характер їх дій

Програмне забезпечення дозволяє розробляти та планувати завдання для штабів, а саме штабних учасників з вибором потрібних учасників таких як: командир, начальник штабу, флагманських спеціалістів.

Робота штабних учасників базується на плануванні роботи з картами та з чатами голосовим та текстовим. Керівну роль роботи штабу відведено для командира. Координуючу роль відведено начальнику штабу, де він має можливість затверджувати від інших штабних учасників план виконання завдання (розіграшу) та передавати (синхронізувати) його іншим штабним учасникам.

Завдяки використанню під час тренування ЗІМ з високим рівнем достовірності та реалізму імітуються умови ведення бойових дій (бою), що дозволяє органам управління (штабам) військових частин (підрозділів) організувати свою роботу в максимально наближеному до реального тактичному середовищі.

Сутність КШТ з використанням ЗІМ полягає в тому, що під час відпрацювання питань ведення бойових дій (бою) на основі відданих тими, хто навчається, наказів і розпоряджень операторами робочих станцій формуються відповідні дані, які вводяться в програму імітаційного моделювання.

Проведення КШТ із застосуванням ЗІМ бойових дій складається з чотирьох фаз: колективні тренування (академічна фаза); планування бойових дій; виконання завдань; оцінка.

Колективна підготовка проводиться у відповідності до програми (розкладу) академічної фази, яка розробляється під час планування та підготовки навчання. Кількість підфаз залежить від розміру навчання. Кожна з підфаз може вимагати власного процесу планування, що визначається в плані навчання, та має змістовне наповнення:

а) внутрішня підготовка проводиться за рішенням командирів тих, хто навчається, з використанням навчальних центрів або власними силами; її метою

є підготовка особового складу навчальної аудиторії до завдань, що вони будуть виконувати під час проведення КШТ;

б) академічна фаза спрямована на підготовку командирів та органів управління (штабів) навчальної аудиторії до виконання завдань відповідно до цілей і навчальних питань навчання; проводиться під керівництвом інструкторів навчальних центрів, офіцерів вищих штабів, викладачів ВВНЗ і може тривати від 2 до 5 днів; формами проведення є лекції, семінари та практичні заняття; в подальшому зосереджується на тренуваннях відповідно до функціональних обов'язків або на підготовці керівного складу навчальної аудиторії;

в) штабне тренування – колективна підготовка проводиться у вигляді воєнної гри, що має за мету координацію взаємодії між органами управління (штабами) під час навчання; ШТ проводиться з основною навчальною аудиторією із залученням органів управління (штабів), що розгортаються під час навчання відповідно до сценарію КШТ;

г) Оцінка фази планування бойових дій визначається у відповідності до вимог, що визначені в плані проведення тренування та включає оцінку: порядку та повноти проведення етапу планування бойових дій, якості розроблених бойових документів, порядку доведення бойових наказів до підпорядкованих підрозділів.

СЕСІЯ 2. “ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ ТА СТВОРЕННЯ МОРСЬКИХ РОБОТИЗОВАНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ ”

Блінцов В.С.

проректор з наукової роботи Національного університету кораблебудування ім. адмірала Макарова, доктор технічних наук, професор

Бабкін Г.В.

кандидат технічних наук, доцент Національного університету кораблебудування ім. адмірала Макарова

Сабуцький І.П.

аспірант Національного університету кораблебудування ім. адмірала Макарова

МОЖЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ ІМ. АДМІРАЛА МАКАРОВА ЗІ СТВОРЕННЯ БЕЗЕКІПАЖНИХ ПІДВОДНИХ АПАРАТІВ ДЛЯ ВІЙСЬКОВО- МОРСЬКИХ СИЛ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Сучасні вимоги до підвищення безпеки експлуатації морських об'єктів передбачають використання нових технологій та технічних засобів, а саме телекерованих підводних апаратів. Такі технології та технічні засоби надають наступні переваги над традиційними: необмежений час виконання підводно-технічних робіт, передача усіх видів інформації з борту підводного апарату на

поверхню у реальному часі, можливість дистанційного керування технологічним обладнанням без участі водолазів, супровід підводно-технічних робіт з документуванням процесу їх виконання, відсутність людини на борту підводного засобу, що знижує вартість створення такої техніки та її використання.

Існуючий досвід зі створення і застосування безекіпажних підводних апаратів для морських операцій на Чорному та Азовському морях свідчить про доцільність і можливість створення в Україні широкого класу підводних апаратів-роботів в інтересах вітчизняних організацій. Ця теза базується на багаторічному досвіді створених у НУК низки зразків підводної техніки.

Наведені дані узагальнюють результати досліджень, виконаних авторами у період з 2000 по 2020 рр. у відповідності до програм та планів виконання фундаментальних та прикладних науково-дослідних робіт Міністерства і науки України (Секція №2 “Інформатика та кібернетика”), “Державної цільової оборонної програми будівництва кораблів класу “корвет” за проектом 58250”, Державних підприємств “Дослідно-проектний центр кораблебудування” та “Київський НДІ гідроприладів” Державного концерну “Укроборонпром”, а також ДСНС України. В рамках цих робіт було створено чотири класи безекіпажних підводних апаратів: дистанційно керовані, буксировані, автономні, опускні, надводні.

Клас дистанційно керованих підводних апаратів (рис. 1) поєднує прив’язні вироби, які з’єднані з постом керування кабель-тросом, по якому на борт апарату передається сигнали керування або сигнали керування та живлення.

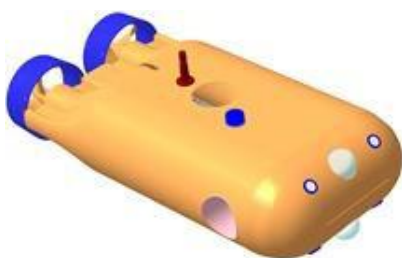
а)

б)

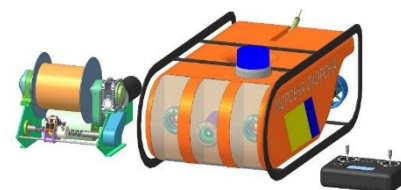
в)

г)

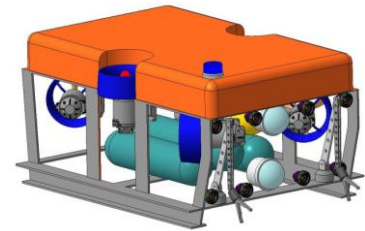
д)

ж)

з)

к)

Рис. 1 – Дистанційно керовані підводні апарати

Підводні апарати проекту “Шукач” (рис. 1,а) призначені для пошуку та огляду затонулих об'єктів відео- та магнітометричними приладами, інспекції із приладовим контролем їх параметрів, виконання простих підводно-технічних робіт з використанням підводних інструментів, високоякісного документування процесу й результатів підводно-технічних робіт. Підводні апарати можуть застосовуватися як самостійно, та у якості другої ланки у складі дволанкової глибоководної системи на базі підводного апарата “МТК-200”. Прийнятий на озброєння наказом Міністра оборони України № 254 від 08.08.2002 р.

Підводні апарати проекту “МТК-200” (рис. 1,б) призначені для пошуку, обстеження та інспекції затонулих об'єктів відео- та магнітометричними приладами, виконання складних підводно-технічних робіт з використанням підводних маніпуляторів, високоякісного документування процесу й результатів підводно-технічних робіт. Прийнятий на озброєння наказом Міністра оборони України № 254 від 08.08.2002 р.

Підводні апарати проекту “Інспектор” (рис. 1,в) призначені для пошуку та інспекції затонулих об'єктів відео-, гідроакустичними та магнітометричними приладами, виконання простих підводно-технічних робіт з використанням підводних маніпуляторів, тренування екіпажів підводно-технічних комплексів ВМФ ЗС України, високоякісного документування процесу й результатів підводно-технічних робіт. Апарат “МР-1” цього проекту впроваджено у 2016 р. у якості учбово-тренувального засобу для фахівців ВМС ЗС України.

Підводні апарати проекту “КНПА” (рис. 1,г) призначені для виконання безводолазних пошукових, інспекційних та інструментальних підводних робіт на міноподібних об'єктах на глибинах до 150 метрів. Проект знаходиться на стадії “Робоча конструкторська документація дослідного зразка виробу” згідно з ДСТУ 39742000.

Підводні апарати проекту “Гідрограф” (рис. 1,д) призначені для пошуку, ідентифікації, обстеження підводних об'єктів відео-, гідроакустичними й магнітометричними засобами; приладової інспекції підводних об'єктів зовнішніми вимірювальними приладами; виконання підводно-технічних робіт за допомогою маніпулятора й різачка тросів; високоякісного документування процесу й результатів підводної роботи з GPS-прив'язкою координат. Апарат “Гідрограф” впроваджено у 2014 році.

Підводні апарати проекту “Бриз” (рис. 1,ж) призначені для виконання на глибинах до 50 метрів наступних робіт: проведення огляду за допомогою

кольорової відеокамери підводної частини корабля і поверхні дна в районах базування і місцях якірних стоянок за допомогою відео-, гідроакустичних та магнітометричних приладів; високого документування процесу та результатів підводних робіт з GPS- прив'язкою координат. Призначений для використання з борту маломірних катерів “Морської охорони”. В ході виконання аванпроекту було розглянуто можливість базування апарату на надувному катері типу “Бриг”. Проект знаходиться на стадії “Технічна пропозиція” згідно з ДСТУ 39742000.

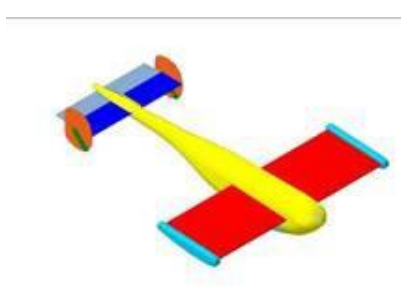
Підводні апарати проекту “ВСПН” (рис. 1,з) використовуються для виконання пошукових та транспортних операцій типу “судно – донна поверхня”, забезпечує доставку на донну поверхню обладнання автономної радіогідроакустичної станції; її безпечну установку на донну поверхню; по закінченню її строку роботи з вико використанням гідроакустичних та підводних відео засобів виконати пошук, провести його згортання та підйом на поверхню. Проект знаходиться на стадії “Технічний проект” згідно з ДСТУ 39742000.

Підводні апарати проекту “Технік” (рис. 1,к) призначені для пошуку, обстеження та інспекції затонулих об'єктів відео-, гідроакустичними та магнітометричними приладами, виконання складних підводно-технічних робіт з використанням підводних маніпуляторів, високоякісного документування процесу й результатів підводно-технічних робіт. Проект знаходиться на стадії “Технічна пропозиція” згідно з ДСТУ 39742000.

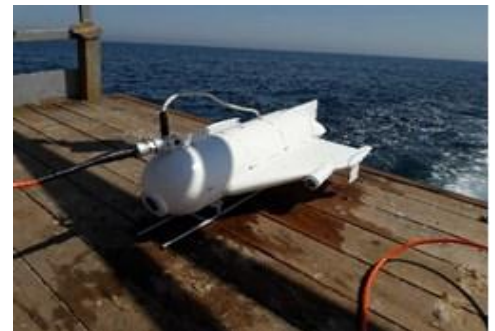
Буксировані апарати (рис. 2) не мають власних рушіїв. Рух здійснюється за рахунок буксирування апаратів надводним або підводним носієм.

а)

б)

в)

г)

Рис. 2 – Буксировані підводні апарати

Підводні апарати проекту “Арго-буй” (рис. 2,а) призначені для передачі команд управління й телеметрії, передачі відеозображення в реальному

масштабі часу й для двостороннього радіозв'язку між населеним підводним апаратом і береговою станцією керування. Розробка впроваджена у ВМФ Народно-визвольної армії Китайської Народної Республіки. Впроваджено у 2005 році.

Підводні апарати проекту “Планер” (рис. 2,б) призначені для високопродуктивного пошуку та інспекції затонулих об’єктів відео- і магнітометричними засобами. Забезпечують передачу відеозображення в реальному масштабі часу й двосторонній інформаційний обмін між підводним апаратом і судном-буксирувальником. Апарат “Планер” впроваджено у 2012 році.

Підводні апарати проекту “Глайдер” (рис. 2,в) призначені для пошуку та інспекції затонулих об’єктів відео- і магнітометричними засобами. Забезпечують передачу відеозображення в реальному масштабі часу й двосторонній інформаційний обмін між підводним апаратом і судном-буксирувальником. Апарат “Глайдер” впроваджено у 2018 році.

Підводні апарати проекту “Планер-М” (рис. 2,г) призначені для високопродуктивного пошуку та інспекції затонулих об’єктів відео- і магнітометричними засобами. Забезпечують передачу відеозображення в реальному масштабі часу й двосторонній інформаційний обмін між підводним апаратом і судном-буксирувальником. Проект знаходиться на стадії “Технічна пропозиція” згідно з ДСТУ 39742000.

Автономні апарати (рис. 3) характеризуються автономним джерелом енергії та бездротовим каналом передавання сигналів керування та телеметрії.

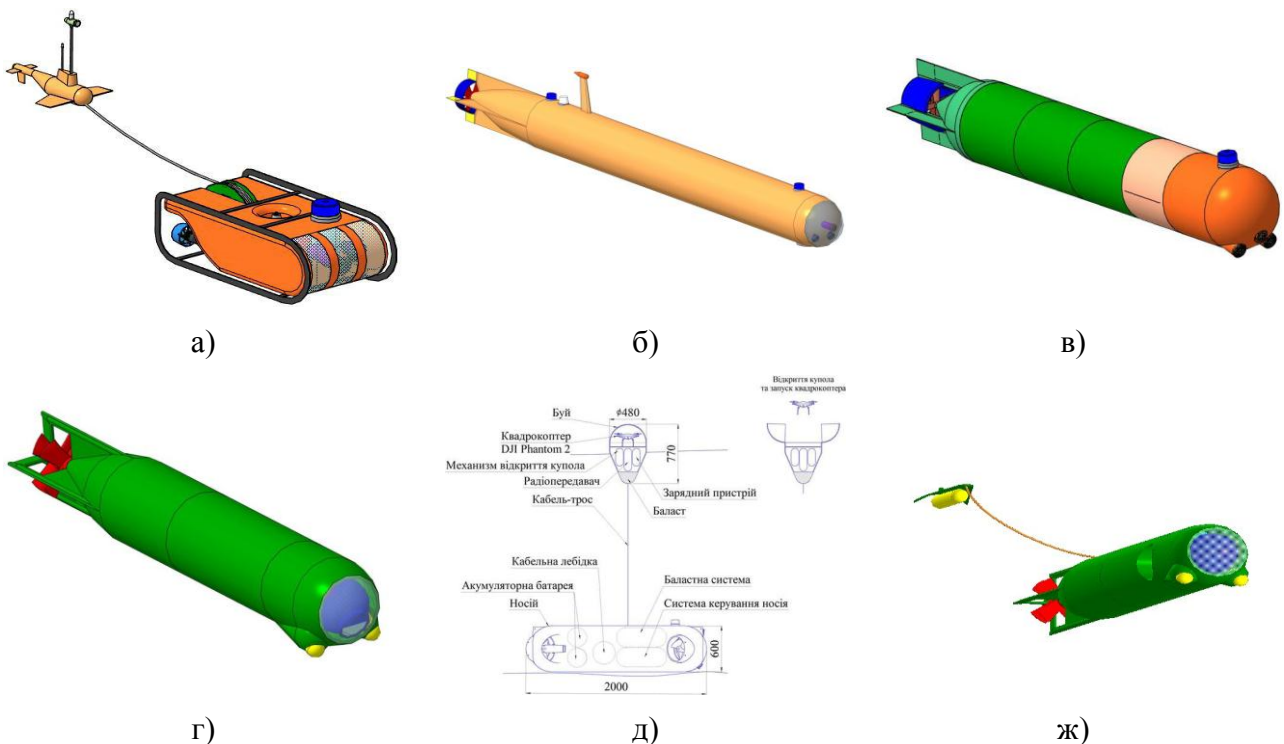

Рис. 3 – Автономні підводні апарати

Підводні апарати проекту “АНПА-РБ” (рис. 3,а) призначені для виконання наступних робіт на мілководних акваторіях: пошуку підводних об’єктів; обстеження донної поверхні акваторій портів та підводних частин суден і гідротехнічних споруд за допомогою відео-, гідроакустичних та магнітометричних приладів; високоякісного документування процесу та результатів підводних робіт з GPS-прив'язкою координат. Проект знаходиться на стадії “Технічна пропозиція” згідно з ДСТУ 39742000.

Підводні апарати проекту “Шельф” (рис. 3,б) призначені для пошуку, ідентифікації, обстеження підводних об’єктів відео-, гідроакустичними й магнітометричними засобами; моніторингу підводної обстановки в районі морського шельфу; високоякісного документування процесу й результатів підводної роботи з GPS-прив'язкою координат. Проект знаходиться на стадії “Технічна пропозиція” згідно з ДСТУ 39742000.

Підводні апарати проекту “Простір” (рис. 3,в) призначені для доставки корисного вантажу у задані точці морського шельфу на глибинах до 300 м. Ідентифікації кінцевого пункту доставки відео- та гідроакустичними засобами; високоякісного документування процесу й результатів підводної роботи з GPS-прив'язкою координат. Проект знаходиться на стадії “Технічна пропозиція” згідно з ДСТУ 39742000.

Підводні апарати проекту “Сканер” (рис. 3,г) призначені для пошуку, ідентифікації, обстеження підводних об’єктів відео- й магнітометричними засобами; моніторингу підводної обстановки в районі морського шельфу; високоякісного документування процесу й результатів підводної роботи з GPS-прив'язкою координат. Проект знаходиться на стадії “Технічна пропозиція” згідно з ДСТУ 39742000.

Підводні апарати проекту “Око” (рис. 3,д) призначені для виконання на глибинах до 50 м патрулювання прибережних акваторій з пошуком потенційних небезпек за допомогою гідроакустичних та відео засобів; чергуванням в точці з заданими координатами; прихованого підйому на поверхню контейнеру з БПЛА та його запуском; прийманням на платформу контейнеру БПЛА, з наступним переміщенням в точку чергування з новими координатами. Проект знаходиться на стадії “Технічна пропозиція” згідно з ДСТУ 39742000.

Підводні апарати проекту “Сканер-РБ” (рис. 3,ж) призначені для пошуку, ідентифікації, обстеження підводних об’єктів відео- й магнітометричними засобами; моніторингу підводної обстановки в районі морського шельфу; високоякісного документування процесу й результатів підводної роботи з GPS-прив'язкою координат. Проект знаходиться на стадії “Технічна пропозиція” згідно з ДСТУ 39742000.

Підводні апарати проекту “Море” призначені для доставки ударних засобів в район чергування, пошуку, ідентифікації, супроводження та атаки надводних цілей, або групи надводних цілей, бортовим ракетним комплексом на базі ракети “Нептун”. Робота знаходиться на етапі розробки аванпроекту.

Опускні апарати (рис. 4) не мають рушійних приладів та призначені лише для опускання в товщу водного середовища з метою висвітлення підводного обстановки.

а)

б)

Рис. 4 – Опускні підводні апарати

Підводні апарати проекту “ЗСВ-1” (рис. 4,а) призначені для огляду та інспекції свердловин глибиною до 100 метрів та проведення огляду донної поверхні у місці якірної стоянки корабля, з метою проведення протидиверсійних заходів, яке супроводжується високоякісним кольоровим відеодокументуванням процесу та результатів роботи. Зразок “ЗСВ-1” впроваджено у 2012 році.

Підводні апарати проекту “ЗСВ-2” (рис. 4,б) призначені для огляду та інспекції свердловин глибиною до 250 метрів та проведення огляду донної поверхні у місці якірної стоянки корабля, з метою проведення протидиверсійних заходів, яке супроводжується високоякісним кольоровим відеодокументуванням процесу та результатів роботи. Зразок “ЗСВ-2” впроваджено у 2012 році. Зразок “ЗСВ-3” впроваджено у 2018 році.

Надводні апарати (рис. 5) призначені для картографування морського дна та висвітлення підводної обстановки.

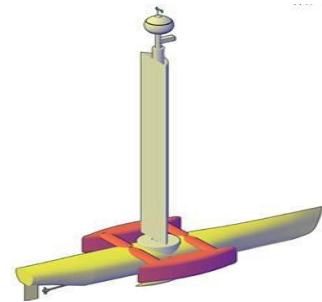
Портативний апаратно-програмний комплекс для картографування донної поверхні (рис. 5,а) призначений для картографування донної поверхні за допомогою гідро-акустичних та супутникових технологій і виготовлення карт-схем донної поверхні в різних координатних системах. Комплекс використовується з борта судна-носія, який здійснює рух над виділеною ділянкою морського дна галсами відповідної довжини. Зразок впроваджено у 2002 році.

а)

б)

в)

Рис. 5 – Надводні апарати

Система батиметричного дослідження природних та техногенних акваторій (рис. 5,б) дозволяє оперативно вирішити низку завдань, а саме: уточнення та коригування достовірності навігаційних карт; виконання гідрографічних робіт (виявлення зон, небезпечних для проходу суден, човнів та інших об'єктів, визначення їх координат і позначення плавучими знаками); позначення безпечних підводних зон на ділянках пляжів; пошук і обстеження затонулих об'єктів; обстеження та інспекція підводних трубопроводів і комунікацій; підводно-технічне обстеження гідротехнічних споруд; картографування ареалу розповсюдження придонної флори і фауни; складання та актуалізація батиметричних карт; попередній розрахунок кількісних та якісних характеристик донних відкладів (мул, пісок) ідентифікація донних пасток, сприятливих для концентрації корисних компонентів ряду розсипних родовищ корисних копалин. Зразок впроваджено у 2017 році.

Безекіпажне надводне судно з комбінованою вітрильною та електричною пропульсивною установкою (рис. 5,в) здійснює моніторинг акваторій та берегових зон (охорона природи, екологічний моніторинг, охорона інженерних комунікацій та гідроспоруд, охорона підводних пам'яток історії, висвітлення надводної та підводної обстановки, пошуково-рятувальні роботи та ін.), носії малогабаритних підводних апаратів-роботів. Розроблено окремі блоки головних підсистем. Проведено імітаційне та натурне випробування окремих вузлів та блоків головних підсистем. Побудовано діючий макет безекіпажного судна.

В сучасних умовах значна увага приділена застосуванню новітніх адитивних технологій для виробництва засобів морської робототехніки. У рамках апробації адитивних технологій для виробництва засобів морської робототехніки в університеті освоєно виготовлення на 3D-принтері елементів легкого корпусу буксированого підводного апарату проєкту "Глайдер" та його несучих поверхонь (рис. 6), встановлено особливості вибору конструкційних матеріалів для виготовлення елементів легкого корпусу такого апарату.

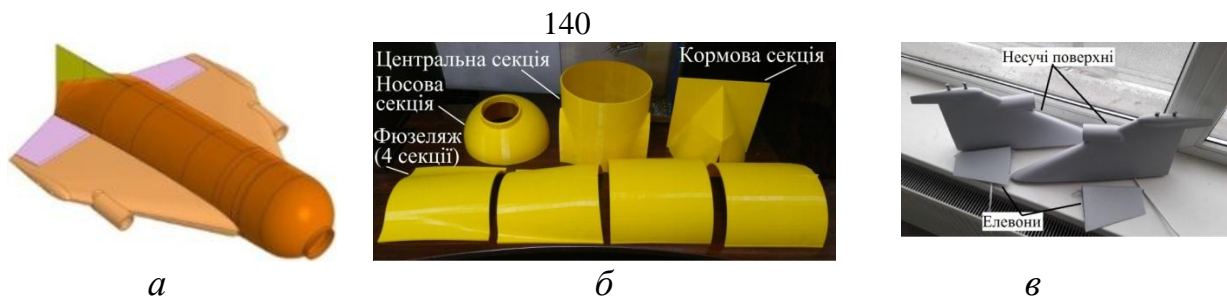

Рисунок 5 – 3D-модель (а – вид збоку, б – вид зверху) і 3D-модель (в) легкого корпусу БПА проєкту “Глайдер” (CAD-пакет КОМПАС-3D)

Досвід застосування адитивних технологій виробництва зазначених елементів БПА проєкту “Глайдер” показав, що витрати часу на їх виготовлення знизились у 15-20 разів у порівнянні з традиційною технологією ручного виготовлення матриць цих елементів та їх обклеювання склопластиком. При цьому, собівартість виконаних виробничих робіт знизилась у 12-15 разів.

Таким чином науково-технічний потенціал можливості Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова на цей час забезпечують успішне виконання наукових досліджень у напрямках проєктування нових конкурентоспроможних засобів морської робототехніки та розробки сучасних високоефективних технологій їх застосування у цивільних та оборонних задачах.

Виробничі можливості університету забезпечують побудову діючих макетів та дослідних зразків морської робототехніки як основи для освоєння їх серійного виробництва на вітчизняних підприємствах.

Яким’як С.В.

начальник кафедри Військово-Морських Сил Національного університету оборони України, кандидат військових наук, доцент, капітан 1 рангу

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ОПЕРАТИВНО-ТАКТИЧНИХ ВИМОГ ДО МОРСЬКОГО РОБОТИЗОВАНОГО КОМПЛЕКСУ БАГАТОЦІЛЬОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

У ході триваючої збройної агресії РФ проти України одним з важливих наукових завдань є випереджувальне формування та обґрунтування оперативно-тактичних вимог до нових зразків озброєння і військової техніки. З урахуванням гібридного характеру дій противника на морі та можливого переходу до повномасштабних воєнних дій продовжується активний розвиток таких концепцій застосування сил (військ), які б забезпечували використання асиметричних підходів до боротьби з противником, зокрема створення і застосування роботизованих систем (комплексів).

Слід зазначити, що процес формування та обґрунтування оперативно-тактичних вимог до роботизованих систем (комплексів), які передбачається застосовувати в діях на морі, має свої особливості. Це обумовлено у першу

чергу особливостями морського середовища як району дій сил, а також основними оперативними (бойовими) спроможностями і прогнозованим характером дій противника на морі. Аналізуючи зазначені чинники, слід враховувати просторово-географічні показники районів дій сил у Чорному та Азовському морях. Так наприклад, з урахуванням розмірів районів і маневрених спроможностей сучасних надводних кораблів час на їх розгортання до районів виконання бойових завдань та повернення у пункти базування чи перерозгортання в інші райони може складати до однієї доби. Такі фізико-географічні чинники морських районів, як хвилювання моря, течії, глибини та багато інших також матимуть суттєвий вплив на особливості застосування морських роботизованих комплексів військового призначення.

Для визначення оперативно-тактичних вимог до морських роботизованих систем (комплексів) важливе значення має рівень обґрунтованості прогнозованого характеру дій противника на морі.

Аналіз досвіду бойової діяльності Чорноморського флоту, Каспійської флотилії та інших сил (військ) РФ, які залучались до дій на морі проти України та в Сирії, а також аналіз розвитку оперативних (бойових) спроможностей і підготовки цих сил у 2014-2020 роках засвідчує про значне зростання ударних спроможностей противника в діях на морі та підвищення рівня уваги до відпрацювання навичок із застосування новітніх зразків озброєння і військової техніки. Так наприклад, у 2015-2020 у складі сил противника значно зростає кількість бойових кораблів – носіїв ракетних комплексів морського базування типу “Калібр-НК” та “Калібр-ПЧ”. За вказаний період противник отримав 2 фрегати проекту 11356, 6 підводних човнів проекту 636.3, 4 малих ракетних кораблі проекту 21631, 3 патрульних кораблі проекту 22160. Умовний ракетний запл з урахуванням можливості встановлення вказаного ракетного комплексу на патрульних кораблях сягає 104 ракети.

Аналізуючи досвід бойових дій в Сирії, можна очікувати варіанту дій ударних сил противника з нанесення вибіркових та масованих ракетно-авіаційних ударів на усю глибину побудови оборони України. За таких умов одним з найбільш важливих завдань Військово-Морських Сил повинно бути ураження основних сил угруповання різнорідних ударних сил міжвидового (міжвидомчого) угруповання військ противника, що діятиме з південного та південно-східного напрямку, зокрема з акваторій Чорного та Азовського морів. Таке завдання, у свою чергу, вимагає формування необхідних спроможностей Військово-Морських Сил, зокрема щодо своєчасного виявлення та здійснення відповідного впливу по ударних групах противника, розгорнутих у віддалених районах моря. Отже, одними з основних завдань морських роботизованих комплексів, зокрема надводних, підводних, міжсферних безекіпажних комплексів, можуть бути завдання щодо висвітлення надводної і підводної обстановки, ведення розвідки у визначених морських районах, видання цілевказівки ударним силам, виявлення результатів ураження та ін.

В подальших дослідженнях щодо формування та обґрунтування оперативно-тактичних вимог до морських роботизованих систем (комплексів)

передбачається визначення порядку та умов бойового застосування морських роботизованих комплексів, вимог щодо їх взаємодії з іншими об'єктами (системами).

У якості висновку слід зазначити, що створення та прийняття на озброєння новітніх зразків морських роботизованих систем (комплексів) дозволить перейти до сучасних концепцій дій на морі, забезпечить підвищення ефективності оборони держави з морських напрямків та повномірного захисту інших національних інтересів України на морі.

Фролов С.М.

доцент кафедри Військово-Морських Сил Національного університету оборони України, кандидат історичних наук, капітан 1 рангу

ЗАСТОСУВАННЯ ПРОТИМІННИХ АПАРАТІВ РАЗОВОГО ВИКОРИСТАННЯ В ІНТЕРЕСАХ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Морські міни є універсальною зброєю, що може ефективно застосовуватися для блокування морських портів, пунктів базування Військово-Морських Сил, порушення морських комунікацій протидіючих сторін та обмеження вільного судноплавства інших країн.

В умовах триваючої збройної агресії Російської Федерації проти України важливим актуальним питанням, що потребує вирішення є організація протимінного забезпечення в Чорному та Азовському морях. Чорноморський флот має значний потенціал морських мін та їх носіїв. Так, на сьогодні лише військових кораблів-носіїв мінної зброї нараховується близько триста одиниць, а різних типів морських мін, що стоять на озброєнні, – понад вісімнадцять тисяч. Зазначені дані свідчать про можливу загрозу застосування мінної зброї в Чорному та Азовському морях.

На даний час протимінне забезпечення ВМС ЗС України є недостатньо ефективним. Все протимінне озброєння, що складається з контактних та неконтактних тралів (ГКТ-3, АТ-6) знаходиться на рейдовому тральщику проекту 1258 “Генічеськ” та є технічно застарілим.

Сучасні технології дозволяють здійснити перехід протимінного озброєння на новий, більш якісний рівень виконання поставлених завдань протимінної оборони.

Так, для виконання протимінних дій в прибережних районах пропонується застосування протимінних апаратів разового застосування (далі – ПАРЗ), які ліквідуються при підриві міни. ПАРЗ відповідають вимогам щодо подальшого скорочення часу на проведення протимінних дій та зниження вартості самих апаратів. Типовими представниками цього класу є “SeaFox” (фірма “AtlasElektronik”, Німеччина). Наведення на міну здійснюється за даними корабельної ГАС, по оптоволоконному кабелю, або автоматично з

уведенням в їх систему керування даних про місцезнаходження міни, а точніше – за допомогою ГАС і відеокамер самого апарата. Дані ГАС і відеозображення з телекамер передаються по оптоволоконному кабелю операторові підводного апарата. Апарат “SeaFox” є першим і найбільш розповсюдженим апаратом такого типу, його було прийнято на озброєння флоту Німеччини у 1999 р. Апарат виготовляється в двох варіантах:

1 варіант – “Sea Fox-C” оснащений 1,5-кілограмовим підривним кумулятивним зарядом, бортовою відеокамерою і прожектором. Запуск ПАРЗ здійснюється по заздалегідь запрограмованій траєкторії на виявлений ГАС об’єкт. З наближенням до об’єкта включається високочастотна ГАС кругового огляду апарата, яка підводить його до цілі. За допомогою телекамери об’єкт розпізнається й апарат прямує до нього для підриву заряду. Після отримання підтвердження ідентифікації виявленого об’єкту як морської міни, оператор протимінного комплексу знищує міну разом з апаратом. Час на проведення операції зі знищення міни за допомогою ПАРЗ “Sea Fox-C” складає близько 15 хв.

2 варіант – “Sea Fox-I” (навчально-тренувальний) оснащений ГАС, бортовою відеокамерою і прожектором, призначений для розпізнавання мін і тренування операторів.

Тральщик-шукач типу “Sandown” може нести декілька апаратів “SeaFox”. Є можливість використання цього апарата з вертольота.

ПАРЗ “SeaFox” (рис 1.) перебуває на озброєнні ВМС Німеччини та десяти інших провідних морських країн.

Рисунок 1. ПАРЗ “SeaFox”

Основними тактико-технічними характеристиками ПАРЗ “SeaFox” є:

маса апарату – 40 кг;

довжина – 1300 мм;

швидкість – 6 вузлів;

дальність дії – понад 500 м.

Позитивним фактором є те, що ПАРЗ “SeaFox” отримав бойовий досвід застосування 2011 році під час операції “Unified Protector”, яка проводилася проти режиму лідера Лівії Муамара Каддафі. Відомо, що наприкінці квітня 2011 року для заборони доставки Лівійським повстанцям гуманітарних вантажів морським шляхом кораблі підпорядковані М. Каддафі замінували акваторію порту Місурата. Оперативно реагуючи на мінну

небезпеку військово-морські сили країн-членів НАТО затримали кораблі, що здійснювали мінні постановки та провели протимінну операцію у визначеному районі. Безпосередньо пошук та знищення мін здійснював протимінний корабель Британського Королівського флоту HMS Brocklesby (M33). В ході протимінних дій гідролокатором корабля було виявлено морську міну на відстані 1,6 км від входу до акваторії порту та успішно знищено її за допомогою ПАРЗ “SeaFox”.

Таким чином, в умовах існуючої мінної небезпеки в Чорному та Азовському морях для знищення морських мін пропонується застосовувати ПАРЗ “SeaFox”, який має сучасні технічні характеристики для ведення протимінних дій та довірною ефективність застосування в бойових умовах.

Железняков Д.В.

старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії кафедри Військово-Морських Сил Національного університету оборони України, капітан 1 рангу

ВАРІАНТИ ОСНАЩЕННЯ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ МОРСЬКИМИ РОБОТИЗОВАНИМИ СИСТЕМАМИ (КОМПЛЕКСАМИ) ДЛЯ ВИРІШЕННЯ ВИЗНАЧЕНОГО ЗАВДАННЯ

В умовах триваючої збройної агресії Російської Федерації проти України з урахуванням значної переваги противника у військових спроможностях дуже важливим чинником є застосування асиметричних засобів і способів впливу. Важливим з таких засобів є морські роботизовані системи (комплекси). Морською доктриною України на період до 2035 року та Стратегією Військово-Морських Сил Збройних Сил України до 2035 року передбачено створення нових бойових платформ та новітніх зразків озброєння, у тому числі роботизованих систем. Таким чином, в сучасних умовах значна кількість завдань із забезпечення сил (військ), вогневого ураження противника та здійснення інших видів бойового впливу може виконуватись із залученням морських роботизованих систем (комплексів). Окрім того, такі системи, не потребують залучення людей у якості екіпажу та значно дешевші за традиційні носії зброї, мають значно менші обмеження щодо гідрометеорологічних умов застосування. Проте, практична реалізація задач створення і впровадження безекіпажної морської техніки в інтересах Військово-Морських Сил Збройних Сил України можлива лише після розроблення теоретичних основ їх застосування, впровадження відповідних нормативних документів щодо оснащення ними військових частин флоту, а також після створення відповідної бази для їх виробництва. Для визначення та обґрунтування напрямків розвитку морських роботизованих систем та опрацювання шляхів оснащення ними національного військового флоту необхідно мати певний науково-методичний апарат. Щодо необхідності оснащення Військово-Морських Сил Збройних

Сил України морськими роботизованими системами (комплексами), підходів до формування варіантів їх оснащення такими системами, порядку оцінювання воєнно-економічної ефективності обраних варіантів оснащення. У якості головного критерію для визначення доцільного варіанту оснащення морськими роботизованими системами (комплексами) обрається мінімальна вартість оснащення Військово-Морських Сил роботизованими комплексами за умов достатньої ефективності виконання визначеного завдання.

Для обрання доцільного варіанту необхідно: сформулювати вихідні дані щодо умов застосування морських роботизованих систем (комплексів), визначити дані щодо орієнтовних тактико-технічних характеристик морських роботизованих систем (комплексів), визначити дані щодо орієнтовної вартості МРС, визначити перелік завдань, до яких будуть залучатися МРС, визначити бойову ефективність виконання завдань МРС, визначити вартість створення і функціонування МРС обраного комплексу, визначити ступінь воєнно-економічної ефективності кожного варіанту оснащення Військово-Морських Сил МРС. Також проводяться розрахунки з визначення: вартості виконання визначеного завдання роботизованими комплексами, середньої вартості ремонту роботизованих комплексів, амортизації 1-го МРС, вартості експлуатації 1-го МРС під час виконання 1-го завдання і таке інше.

Після цього визначається вартість кожного з варіантів оснащення ВМС роботизованими комплексами за умов достатньої ефективності виконання визначеного завдання у подальшому згідно з визначеним критерієм визначається найбільш доцільний варіант оснащення Військово-Морських Сил Збройних Сил України морськими роботизованими системами (комплексами).

Зазначений вище порядок обрання доцільного варіанту оснащення Військово-Морських Сил Збройних Сил України МРС складає собою структуру відповідної методики.

Порядок оцінювання дозволяє обрати доцільний варіант оснащення Військово-Морських Сил Збройних Сил України перспективними морськими роботизованими системами (комплексами) для ефективного вирішення визначеного завдання.

Таким чином ефективне вирішення завдання створення і впровадження безкіпажної морської техніки в інтересах Військово-Морських Сил Збройних Сил України не можливо без розроблення теоретичних основ їх застосування.

За умов ефективного вирішення завдання визначення варіантів створення і застосування МРС – основним критерієм обрано мінімальну вартість оснащення Військово-Морських Сил роботизованими комплексами за умов достатньої ефективності виконання визначеного завдання.

- Ікаєв Д.Р.** *ад'юнкт кафедри Повітряних Сил Національного університету оборони України, підполковник*
- Ярошенко Я.В.** *ад'юнкт кафедри авіації Національного університету оборони України, підполковник*
- Бондар В.В.** *ад'юнкт кафедри радіотехнічних та спеціальних військ Національного університету оборони України, полковник*
- Іщенко О.В.** *ад'юнкт кафедри ракетних військ та артилерії Національного університету оборони України, підполковник*

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО РОЗРОБКИ МАТЕМАТИЧНОЇ МОДЕЛІ РОЗРАХУНКУ БОЙОВИХ ПОТЕНЦІАЛІВ УДАРНИХ БЕЗПЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ

У галузі застосування безпілотної авіації спостерігається перехід від одиночного застосування безпілотних літальних апаратів (БпЛА) до групового (масованого) застосування сумісно з пілотованою авіацією. Крім завдань розвідки та окремих завдань бойового забезпечення дій пілотованої авіації для БпЛА все більшу вагу починають займати завдання ударного характеру. У зв'язку з цим виникають питання щодо оцінки бойового потенціалу (БП) ударних БпЛА.

Проблема полягає в тому, що методики оцінювання БП БпЛА, які аналогічні методикам оцінювання БП пілотованих літаків не знайшли відповідного поширення. Відомі методики оцінювання БП пілотованих літаків базуються переважно на методах експертних оцінок. Це досить трудомісткий процес і вимагає залучення значної кількості експертів, що мають досвід бойового застосування авіації. Застосування подібних методів для великої кількості існуючих та перспективних БпЛА є проблематичним та практично не реалізуємим. У зв'язку з цим, виникає необхідність у розвитку підходів щодо оцінювання БП БпЛА, які не потребують використання методів експертних оцінок.

У зазначено, що наприкінці 50-х років минулого століття в органах військового управління з'явилася потреба в простому й наочному способі порівняння різних типів озброєння для вирішення бойових завдань та коректного розрахунку співвідношення сил сторін в операціях. Це було пов'язано з тим, що зі збільшенням різноманіття озброєння та його усе більше вузькою спеціалізацією визначати співвідношення сил за співвідношенням окремих видів озброєння стало практично неможливо. Передбачалося, що різні типи озброєння можуть порівнюватись за внеском у кінцевий результат бойових дій, а тому кожному з них може бути привласнений ваговий коефіцієнт ефективності. З часом такий коефіцієнт був визначений як БП зразка озброєння. БП зразка озброєння можна було розглядати як критерій сумарності зразків озброєння за своїм внеском у досягнення цілей операції (бойових дій).

Спочатку БП зразків озброєння визначалися або емпірично, на основі статистичних даних отриманих за результатами минулих війн (збройних конфліктів), або методами експертних оцінок.

У 80-ті роки минулого століття для визначення БП почали застосовуватися методи математичного моделювання бойових дій. Спеціальні дослідження, проведені на математичних моделях бойових дій дозволили виявити, що постійної єдиної міри зіставлення різних типів озброєнь не існує. БП зразка озброєнь – величина змінна й визначається не тільки його характеристиками, але і їхньою кількістю, структурою озброєнь конфронтуючих угруповань, видом операції, якістю управління, бойового й інших видів забезпечення, іншими оперативними факторами.

Побудова математичних моделей БП літаків, які враховують достатньо повний перелік характеристик літаків та умов їх застосування, виявилась достатньо проблематичною задачею. Альтернативою вирішення цієї задачі залишаються методи експертних оцінок.

Складність побудови аналітичних математичних моделей розрахунку БП літаків функціонально зв'язаних з характеристиками літаків, їх озброєнням та параметрами умов бойових дій, можна пов'язати з неінтегруемістю переважної більшості систем диференціальних рівнянь. У тому числі і диференціальних рівнянь, що достатньо адекватно описують бойові дії. Регресійні математичні моделі, які можна будувати на базі даних математичного моделювання (чисельних експериментів) або даних експертного опитування, мають значні недоліки та обмеження. Вони не надають повноцінної заміни аналітичним моделям. У викладеному матеріалі побудова математичної моделі БП БпЛА заснована на блочно-ієрархічному (декомпозиційному) підході. При такому підході математична модель об'єкта моделювання (БП БпЛА) представляється не у вигляді функції багатьох змінних, а у вигляді ієрархії моделей значно меншої розмірності. Підставами для побудови ієрархії моделей є фізичний зміст об'єкта моделювання та закономірності, які він відображає.

Поняття “бойовий потенціал зразка озброєння”, судячи з різних його визначень, ще залишається спірним. Нижче, для прикладу, приводяться дві різні визначення “бойовий потенціал зразка озброєння”.

Бойовий потенціал зразка озброєння – інтегральний показник, що характеризує максимальну сукупність виконаних зразком ОіВТ завдань за цільовим призначенням при реалізації граничних тактико-технічних характеристик (ТТХ) за характерний час функціонування в типових розрахункових умовах.

Бойовий потенціал зразка озброєння – це інтегральний показник, що характеризує максимальний обсяг бойових завдань, що може виконати зразок озброєння за своїм функціональним призначенням заданих (розрахункових) умовах застосування за час свого існування.

У визначенні найбільш істотною відмінністю від визначення є те, що ключовою ознакою приймається не розпливчата ознака – характерний час, а час існування зразка озброєння до його поразки. Зокрема, якщо в якості

характерного часу прийняти інтервал часу, що менше ніж час існування зразка, то бойовий потенціал буде визначатися по суті вогневою продуктивністю або вогневою потужністю зразка. Але поняття “вогнева продуктивність” відображає зміст іншого показника ніж “бойовий потенціал”, оскільки не враховує здатність зразка озброєння до виживання в умовах протидії противнику й продовження функціонування.

Загальна мета функціонування засобів озброєння на найвищому рівні розділяється на двачасткових завдання – виведення з ладу цілей противника та збереження функціонування власних засобів. Це слідує з основного закону збройної боротьби. Показником, що описує перше завдання, може бути “вогнева продуктивність”, або “вогнева потужність” зброї. Показником, що описує друге завдання – “живучість”. Решта інших властивостей озброєння є засобами досягнення головних властивостей.

Саме показник “бойовий потенціал зразка озброєння”, який об’єднує показники “вогнева потужність” і “живучість” доцільно застосовувати при проведенні концептуальних досліджень щодо формування основних вимог до БпЛА за комплексним критерієм “бойовий потенціал – вартість”.

Модель бойових дій БпЛА багаторазового використання можна уявити як ряд повторюваних бойових вильотів у кожному з яких він уражає деяку кількість цілей. Кожний наступний виліт може бути виконаний за умови, що були виконані попередні.

Для вибору варіантів технічних та конструктивних рішень безпілотних літальних апаратів необхідно використовувати залежності узагальнених показників: імовірності виконання умов, що передують пуску (скиданню) засобу ураження певного типу по визначеній цілі, тобто виявлення й розпізнавання цілі зовнішніми засобами, дальнє наведення, виявлення цілі власними засобами безпілотного літального апарату, атаку цілі; імовірності ураження одним засобом ураження певного типу визначеного типу цілі; імовірність ураження безпілотного літального апарату в одному вильоті; середнього значення кількості засобів ураження безпілотного літального апарату (бойових комплектів) визначеного типу за вильотами від тактико-технічних характеристик безпілотного літального апарату. Такі залежності слід розглядати як складові математичних моделей БП.

Розглянутий методичний підхід до розробки математичної моделі бойового потенціалу ударних БпЛА дозволяє без залучення експертної або іншої “нечіткої” інформації будувати математичні моделі для проведення досліджень воєнно-економічної ефективності ударних безпілотних літальних апаратів.

V. КРУГЛИЙ СТІЛ “ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ”

Яким'як С.В.

начальник кафедри Військово-Морських Сил Національного університету оборони України, кандидат військових наук, доцент, капітан 1 рангу

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

В умовах триваючої збройної агресії РФ проти України одним з найважливіших фронтів боротьби нашої держави за незалежність є відновлення і відстоювання національної пам'яті та, відповідно, – історичний фронт. Перемога на цьому фронті однозначно забезпечить перемогу й на будь-яких інших фронтах – економічному, політичному, воєнному фронтах.

Важливо наголосити, що ефективний ретроспективний аналіз досвіду відсічі збройної агресії Москви проти України в сучасних умовах створює передумови для опрацювання раціональних способів боротьби з противником, зокрема на морі.

Як засвідчує проведений аналіз, для забезпечення ефективного та поступального формування військово-морської історії України в сучасних умовах необхідно знайти відповіді на такі запитання:

якими є основні проблеми і перспективи відновлення і відстоювання національної пам'яті та ведення успішної боротьби з Москвою на історичному фронті;

в чому полягає сутність проблем щодо формування військово-морської історії України, які шляхи їх вирішення;

якими є основні напрямки вивчення досвіду застосування сил (військ) ВМС ЗС України в умовах триваючої збройної агресії РФ та його впровадження в практичну діяльність?

Одним з головних проєктів або, іншими словами, – засобів боротьби з московським ворогом на історичному фронті сьогодні є створення підручника “Військово-морська історія України”. У 2020 році на замовлення Командування ВМС ЗС України кафедрою Військово-Морських Сил Національного університету оборони України із залученням фахівців інших закладів, установ та організацій було опрацьовано як військово-історичну наукову працю і надано замовнику у грудні 2020 року рукопис зазначеного підручника. За пропозицією замовника у 2021 році було продовжено роботу щодо удосконалення змісту підручника.

Актуальність створення даного підручника була обумовлена наступним. По-перше, пріоритети розвитку Української нації на сучасному етапі державотворення та потреби забезпечення національної безпеки і оборони України в умовах триваючої збройної агресії Російської Федерації сформували

новий “порядок денний” для усіх членів української суспільства, усіх українських патріотів, зокрема й тих, хто воює на інтелектуальному фронті. Збройна агресія РФ проти України загострила усі болючі та приховані проблеми розвитку українського народу, держави та її Збройних Сил в умовах новітнього періоду незалежності України. У ході постійної інформаційної боротьби, у тому числі ворожої пропаганди, що є наріжним каменем гібридної війни Кремля, особливого значення набув “історичний фронт”.

Слід наголосити, що противник кожноденно і зухвало намагається “окупувати” все нові частинки нашої історичної пам’яті, “переформатувати” свідомість усіх прошарків українського суспільства та особливо молоді і підростаючого юного покоління. Це вже боротьба “не за життя чи смерть”, а за власне саме існування української нації у часовому просторі еволюції людської цивілізації. Тисячолітню історію українства промосковські “лихварі” намагаються розчинити у потоках брудної і масштабної за обсягами інформаційно-фейкової кампанії “русского мира”.

Не є виключенням і галузь військово-морської історії, в якій противник намагається замінити первинну за походженням славу військово-морську історію Київської Русі на “першість Новгороду”, приховати роль козацького чинника в діях на Азовському, Чорному та Каспійському морях, “затерти” внесок українців у розвиток військово-морської справи і здобутки в діяльності на морі в часи існування Російської імперії та Радянського Союзу.

Зазначені вище обставини сьогодення та потреби у забезпеченні розвитку, процвітання і захисту України в умовах збройної агресії вимагають системної і випереджувальної роботи на “історичному фронті” боротьби з противником. Окрім того, вкрай важливим є постійне вивчення і використання досвіду бойової діяльності на морі. Все це й обумовлює завдання військово-морської історії України в сучасних умовах.

В межах опрацювання підручника “Військово-морська історія України” науковим керівником проєкту, автором цього матеріалу, було визначено такі основні завдання військово-морської історії України:

всебічне дослідження і послідовне та системне викладення змісту історичних подій військово-морської історії України з давніх часів до сьогодення на принципах історизму та україноцентризму;

виявлення та викладення закономірностей, тенденцій на напрямків розвитку української військово-морської справи з найдавніших часів до сьогодення, визначення основних висновків та уроків в інтересах забезпечення ефективного розвитку, підготовки та застосування Військово-Морських Сил Збройних Сил України;

формування та викладення змісту військово-морської історії України у форматі, який забезпечує його використання під час: здійснення національного військового будівництва, розвитку і застосування сил оборони держави; розроблення навчальних військово-історичних дисциплін з урахуванням періодизації воєнної історії України; національно-патріотичного виховання громадян України; популяризації військово-морської історії України; сприяння

поширенню серед міжнародної спільноти наукової інформації про історичне минуле України; протидії фальсифікації української військово-морської історії.

До основних принципів формування та викладення змісту підручника було віднесено наступні:

принцип виявлення взаємозв'язку та наступності історичних подій і процесів, причинно-наслідкового зв'язку та логічності;

принцип достовірності результатів історичного дослідження;

принцип україноцентризму;

принцип корисності, тобто спрямування досліджень на отримання висновків та уроків, які можуть бути використані для покращання діяльності в сучасних умовах та майбутньому.

Використання принципу україноцентризму в контексті формування і викладення змісту даної праці означає, що історичне дослідження і висвітлення його результатів здійснюється в інтересах збереження історичної пам'яті української нації, української держави та їх успішного розвитку у майбутньому. Дуже важливо пам'ятати, що без використання цього принципу неможливо відновити справжню сутність історичних подій та сформувані зміст військово-морської історії України в умовах, коли в історичній науці існує значне нашарування радянських ідеологічних стереотипів та на усі сфери життя в Україні в сучасних умовах постійно здійснюється масштабний дезінформаційний вплив з боку агресора – Російської Федерації.

З огляду на важливість збереження історичної пам'яті української нації, її визначального впливу на відтворення і розвиток української державності в умовах активної протидії противника бачиться слушним наголосити на зв'язку історичної самосвідомості та духовних сил народу. У передньому слові до видання відомого українського вченого Мирослава Семчишина “Тисяча років української культури. Історичний огляд культурного процесу”, яке було підготовлене у Науковому товаристві імені Тараса Шевченка у США і видане закордоном у 1985 році та в Україні у 1993 році, зазначено, що важливим аспектом у формуванні основ державотворення є використання засад, які базуються на “свідомому наверненні до національної стихії життя народу як джерела його... самобутності”. У цьому ж виданні наголошується, що формування власної історії потребує осмислення історичного процесу у контексті “...проблем пробудження національної самосвідомості та національного відродження...” з урахуванням відповідного функціонального зв'язку у системі загальноєвропейського та загальносвітового історичного процесу.

Для визначення предмету військово-морської історії України у межах даної праці використано сучасні підходи вітчизняної та закордонної історичної науки щодо формулювання призначення і структури військової історії. За підсумками проведених досліджень провідними вченими Інституту історії України Національної академії наук України в десяти томному виданні “Енциклопедія історії України”, опублікованому у 2003–2013 роках, визначено, що військова історія є галуззю історичної науки, яка “...вивчає в хронологічній

послідовності причини, хід, рушійні сили і наслідки війн (збройних локальних конфліктів), розвиток воєнного мистецтва, думки та будівництва армій. Їй підпорядковані такі спеціальні історичні дисципліни: воєнні історіографія, археографія, археологія, джерелознавство, статистика тощо”.

З урахуванням зазначеного вище, військово-морська історія як складова військової історії, у свою чергу, вивчає ті ж елементи, що й військова історія, але в частині, що стосується війн (воєнних конфліктів) на морі, застосування військової сили на морі у мирний час і кризових ситуаціях, розвитку військово-морського мистецтва та військово-морської науки, розвитку і підготовки військово-морських сил та інші аспекти військово-морської справи. У ході розроблення підручника автором даного матеріалу було запропоновано під терміном “військово-морська справа” розуміти складову частину військової та морської справи держави, галузь діяльності, що охоплює усі питання теорії та практики всебічного розвитку, підготовки і застосування морської могутності нації для захисту власних інтересів на морі, у тому числі включає військово-морську науку, військово-морську діяльність держави. У вузькому значенні військово-морська справа – сукупність знань, практичних умінь і навичок та практична діяльність громадян, державних органів, установ, військових формувань держави, громадських організацій, що діють у сфері національної безпеки та оборони держави на морі.

Слід зазначити, що військово-морська історія України як складова військової історії, морської історії, загальної історії України та історичної науки загалом є динамічною системою знань про минулий людський досвід, що створюються шляхом вивчення доступної інформації про історичні події та встановлення їх достовірності, а також інтерпретації та реконструкції збережених згадок про події минувшини.

Під час формування військово-морської історії України слід розуміти, що як і будь-яка складова історичної науки, вона функціонує в межах культури певного суспільства (українського), перетворюючи минуле в компонент його самосвідомості та формуючи притаманні йому образ історії й історичну культуру (ментальність). Як зазначають вітчизняні історики в Енциклопедії історії України, накопичування історичних знань відбувається в двох структурованих за сферах – національній історії та історії іноземних держав. Тобто, формування власне військово-морської історії України має на меті створення національної історії у галузі виникнення і розвитку військово-морської справи України. Слід мати також на увазі, що військово-морська історія України повинна враховувати набутки військової історії України та інших складових історичної науки, до яких у сучасних умовах відносять: археологію, політичну історію, історію міжнародних відносин, економічну та соціальну історію, історію ментальностей, історичну антропологію, історію культури, історіографію, історію історичної науки, теорію і методологію історії, спеціальні історичні дисципліни.

На підставі попередньо проведеного аналізу було запропоновано, що предметом пізнання (дослідження) військово-морської історії України є:

історичні аспекти розроблення, формування і впровадження стратегій, концепцій, доктрин щодо застосування військово-морської сили Української держави та українських квазідержавних утворень в інтересах оборони, захисту і просування національних інтересів на морі

створення, розвиток, підготовка і застосування регулярних, квазірегулярних та добровільних українських військово-морських формувань, створення та діяльність інших військово-морських формувань на території сучасної України та у прилеглих морях;

діяльність українців у складі флотів іноземних держав, їх внесок у теорію і практику військово-морської справи;

створення, розвиток і функціонування систем військово-морської освіти, військового кораблебудування та інших морських, у тому числі суміжних, галузей, пов'язаних з розвитком української військово-морської справи, зокрема на території сучасної України;

визначення висновків з досвіду розвитку української військово-морської справи у попередній період та опрацювання відповідних уроків в інтересах розвитку сучасної військово-морської справи в Україні, захисту національних інтересів України на морі.

Під час опрацювання підручника “Військово-морська історія України” було визначено, що його освітньою метою є надання ліцеїстам, курсантам, слухачам систематизованих знань щодо сутності розвитку військово-морської справи в Україні з давніх часів до сьогодення, вироблення в них умінь щодо визначення висновків та уроків з набутого історичного досвіду та їх ефективного використання в умовах триваючої збройної агресії Російської Федерації проти України.

Важливість військово-історичної науки для сучасних військово-морських сил можна продемонструвати на прикладі досвіду діяльності у ВМС США щодо збереження військово-морської історичної спадщини, формування військово-морської історії власної нації та її виховання за допомогою військово-морської історії. Так, у системі органів управління американського військового флоту є окреме командування, яке має назву Командування військово-морської історії та спадщини (U.S. Navy Naval History and Heritage Command), що розміщене на фондах військово-морської верфі у Вашингтоні. Основною функцією цього командування є збереження, вивчення та поширення військово-морської історії США.

Для успішного оволодіння навчальним курсом військово-морської історії України, постійного поглиблення знань, проведення власних наукових розвідок та подальшого академічного дослідження предмету цієї історичної дисципліни слід використовувати весь відомий на сьогодні науково-методичний апарат історичної науки. Сучасна методологія історичної науки передбачає використання низки загальнонаукових та історичних методів, зокрема методів логічно-історичного дослідження, статистики, аналізу та синтезу, порівняльного аналізу, історичного (ретроспективного) моделювання і реконструкції та ін. В умовах відсутності достатньої інформації, що часто є

притаманним історичному дослідженню, важливе місце займає уміння дослідника здійснити реконструкцію історичного процесу, співставити факти, відшукати причинно-наслідкові зв'язки та за потреби сформулювати певну наукову гіпотезу. Значна частина наукових відкриттів, у тому числі в історичній науці, були зроблені завдяки випереджувальному пошуку та формуванню основних й альтернативних гіпотез. Безумовно, що у ході подальших досліджень необхідно використовувати такі шляхи, які б підвищували достовірність гіпотез і забезпечували їх повне наукове обґрунтування. Тому у даній праці, в умовах відсутності достовірної інформації про ті, чи інші історичні події, важливе місце займають наукові гіпотези, в основу яких покладено певні аргументи.

Окремим питанням у ході використання методів історичної науки, зокрема методів аналізу і синтезу, є чітке визначення і формулювання висновків та уроків з історичних подій і набутого досвіду. Вони повинні ставати практичним надбанням в діяльності кожного, хто вивчає військово-морську історію України і використовує здобуті знання для підвищення ефективності власної професійної діяльності та виконання завдань за призначенням. Як відомо, під терміном “висновки” розуміють коротко сформульовані твердження за підсумками розгляду певної інформації чи діяльності, в яких узагальнюються найбільш важливі відомості (факти, зміни, тенденції, ін.) про розглянуте явище (предмет, об'єкт, процес). Водночас, в історичних дослідженнях та процесах вивчення досвіду під терміном “уроки” розуміють тільки ті з отриманих висновків, які є безпосередньо корисними для покращання стану справ у практичній чи іншій діяльності, підвищення ефективності процесів, функціонування об'єктів (систем), що розглядаються (аналізуються). Тобто, терміни “висновки”, “уроки” не є тотожними. Висновки є первинними, а уроки – похідними від них. Уроки мають практичне значення і вважаються обов'язковими для впровадження. Водночас, не всі з отриманих висновків можуть мати безпосередню користь для суб'єкта дослідження (вивчення), тобто окремі з висновків можуть не мати явної самостійної цінності, яка може бути використана в конкретних умовах, в конкретний час (історичний період).

Підсумовуючи огляд методологічних засад військово-історичного дослідження, слід наголосити, що комплексне використання вказаних методів у визначеній послідовності забезпечує не тільки успішне оволодіння слухачами, курсантами (студентами) наявною системою знань, а й дозволяє глибше опанувати закономірності та тенденції розвитку історичних явищ, які вивчаються військово-морською історичною наукою. Автори даного підручника під час його підготовки намагались максимально повно опиратися на здобутки попередників, загальну методологію історичної науки, методологію української військово-історичної наукової школи та переймати кращі практики і досягнення закордонних фахівців.

Для забезпечення логічного і послідовного викладення матеріалу у навчальному курсі, що реалізований у рукопису підручника “Військово-

морська історія України”, він має структуру, яка найбільш повно відповідає основним етапам національної військово-морської історії України. Під час визначення зазначених етапів було враховано, що в історичній науці за основу поділу на етапи беруться певні масштабні загально значимі події, які, однак, часто мають виразну національну специфіку. Також слід зазначити, що періодизація військово-морської історії України повинна враховувати загальні підходи історичної науки щодо поділу історії на епохи. З огляду на засади, викладені в Енциклопедії історії України, у сучасних умовах історичний поділ на епохи передбачає таку загальну структуру: давній час (до початку другої половини 1 тис. н.е.); середньовіччя (межа 5–6 ст. н.е. – бл. 1500 р.); новий час (бл. 1500 р. – 1918 р.); новітня епоха (1918 р. – по т.ч.). Такий поділ на епохи дозволяє більш ґрунтовно структурувати основні етапи військово-морської історії України з урахуванням особливостей головних історичних подій в історії України.

Виходячи із зазначеного вище, під час опрацювання підручника було запропоновано таку періодизацію (основні етапи) військово-морської історії України:

- виникнення та становлення військово-морської справи у Давній Україні (від перших століть нашої ери – до середини IX ст.);
- військово-морська історія Київської держави – Русі-України;
- військово-морська історія Козацької держави;
- розвиток української військово-морської справи у XIX – на початку XX ст.;
- військово-морська історія Української держави 1917–1921 років;
- розвиток української військово-морської справи у 1921–1991 роках;
- військово-морська історія України у 1991–2014 роках;
- військово-морська історія боротьби України за незалежність в умовах триваючої збройної агресії Російської Федерації (2014 р. – теперішній час)

В роботі над підручником було використано значну кількість доступних джерел, основними з яких є такі: Енциклопедія історії України (Інститут історії Національної академії наук України); енциклопедичні довідники; ключові історичні праці в галузі історії України та військової історії, зокрема “Історія українського війська: від княжих часів до 20-х років XX ст.” (Крип'якевич І., Гнатевич Б., Шрамченко С. та ін., 1936), “Геродот: історії в дев'яти книгах” (переклад та упорядкування А.О. Білецького, 1993), “Древняя Русь и Киев в летописных преданиях и легендах” (Котляр Н.Ф., 1986), “Історія України-Руси” (Аркас М.М., 1904), “Нарис історії України” (Субтельний О., Жуковський А., 1992), “Збройні Сили України: нарис історії” (Якимович Б., 1996), праці закордонних фахівців та ін. Також у підручнику використано матеріали флотського видання “Флот України: день за днем” (Тарасов А.А., Урсол А.О., Гончаров О.Г., 2018 р., 2019 р.), матеріали підручника Національного університету оборони України “Військово-морська історія” (Яким'як С.В., Соколюк С.М., Фролов С.М. та ін., 2019) та значний обсяг матеріалів з науково-публіцистичних праць відомого флотського журналіста, ветерана ВМС ЗС

України, капітана 1 рангу у відставці М.А. Мамчака “Україна: шлях до моря” (2007, 2018), “Флотоводці України: історичні нариси, хронологія походів” (2005), в яких вперше у новітній історії незалежної України комплексно викладено основні етапи розвитку і діяльності українського військового флоту з давніх часів по теперішній час. Окрім того, для підготовки розділів підручника використано наукові праці його авторів, провідних вітчизняних і закордонних фахівців.

До складу авторського колективу підручника та експертної групи увійшли вчені і фахівці провідних вітчизняних науково-дослідних установ та закладів вищої освіти, державних структур та органів військового управління, зокрема: Інституту історії Національної академії наук України, Інституту української археографії та джерелознавства імені М. Грушевського Національної академії наук України, Командування Військово-Морських Сил Збройних Сил України, Державної архівної служби, Національного університету оборони України, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Львівського національного університету імені Івана Франка, Одеського національного морського університету, Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського, Інституту Військово-Морських Сил Національного університету “Одеська морська академія”, Національної академії Сухопутних військ імені Петра Сагайдачного, Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва, Науково-дослідного інституту українознавства Міністерства освіти і науки України, а також громадських організацій і ветеранів Військово-Морських Сил Збройних Сил України. Членами авторського колективу стали сім докторів та понад десять кандидатів історичних і військових наук. Характеризуючи дане військово-історичне наукове видання, слід наголосити на тому, що колегами по авторському колективу підручника було внесено свій значний і за певними мірками практично безцінний труд у підготовку видання. Цю працю авторів важко переоцінити і вона заслуговує на всебічну повагу і подяку. І хоча об’єктивна оцінка цієї праці читачами ще попереду, хочеться вірити, що підручник “Військово-морська історія України” буде використаний військовими моряками, у першу чергу ліцеїстами, курсантами (студентами), слухачами, матросами, старшинами, сержантами, офіцерами, уже зараз у головній справі сьогодення – захисті України з морських напрямків.

Проте, боротьба з ворогом на історичному фронті триває, що вимагає постійного удосконалення, пошуку існуючих проблем у практичній діяльності та шляхів їх вирішення.

Першим проблемним питанням є, безумовно, недостатній рівень ефективності вивчення та використання досвіду війни. Продовження збройної агресії РФ проти України у гібридній формі спонукає до ретельного дослідження і прогнозування таких дій. Тому головним пріоритетом є забезпечення оперативності та якості аналізу набутого досвіду, його узагальнення та впровадження. Ця робота залишається щоденним, цілодобовим

завданням кожного з нас! Від якості цієї роботи залежить ефективність відсічі збройній агресії.

Друга проблема – це недостатній рівень системності, активності, випереджувальності та динамічності ведення боротьби з противником на історичному фронті. Ефективна протидія ворогу потребує “розбиття” кожного фейку, що продукується російською машиною брехні, чи радянсько-російського стереотипу або штампу, який стосується кожної з вами історії, так би мовити нашої національної флотської “біографії”.

Третя проблема – певна затримка з виконанням нашого найбільш потужного проекту у боротьбі з ворогом на історичному фронті – розроблення та публікація підручника “Військово-морська історія України”. Темп роботи над ним з певних об’єктивних і суб’єктивних причин є таким, що не задовольняє нас. Хоча рукопис його було своєчасно, до кінця грудня 2020 року, опрацьовано кафедрою Військово-Морських Сил та надано Командуванню ВМС ЗС України як замовнику, проте і на цей час триває його доопрацювання за вказівками керівника робочої групи – начальника штабу – заступника командувача ГВМС ЗС України. Наша мета – завершити доопрацювання підручника та його видання до 1 вересня 2021 року, щоб надати його військово-морським ліцеїстам, курсантам, слухачам!

Четвертим проблемним питанням є незавершеність формування нашої військово-морської історичної спільноти – товариства ентузіастів та професіоналів, які опікуються формуванням військово-морської історії України. Завдяки розробці підручника “Військово-морська історія України” було значно розширено коло учасників цього товариства. Було залучено фахівців з понад 20 навчальних закладів та наукових установ, а також представників органів військового управління, військових частин, громадських організацій, зокрема ветеранських асоціацій. Ця робота повинна тривати і надалі. Розширення кола учасників військово-морської спільноти дозволить більш повно і якісно охопити існуючі проблеми та спільно й успішно їх вирішувати. Важливо пам’ятати, що ворог продовжує гібридну агресію! А це означає, що історичний фронт боротьби за незалежність і надалі буде одним з основних і вирішальних!

Семенов В.Л.

*начальник відділу планування розвитку – заступник
начальника управління оборонного планування штабу
Командування ВМС ЗС України, капітан 1 рангу*

ПОГЛЯДИ НА ВИКОРИСТАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ІСТОРИЧНОГО ДОСВІДУ ЗБРОЙНОЇ БОРОТЬБИ НА МОРІ

Обстановка в Азово-Чорноморському регіоні залишається нестабільною та має тенденцію до загострення.

Основним джерелом загроз в регіоні є РФ, яка здійснює експансію Чорного та Азовського морів.

Протягом 2014 - 2017 років РФ проведено мілітаризацію Кримського півострова із значним збільшенням кількості особового складу та наступального озброєння.

На теперішній час співвідношення бойових потенціалів Військово-Морських Сил Збройних Сил України з ЧФ РФ на Чорному морі становить 17:1, в Азовському морі – 7:1 на користь ЧФ РФ.

З урахуванням існуючих загроз нами спільно з міжнародними партнерами були розроблені стратегічні та концептуальні погляди розвитку Військово-Морських Сил Збройних Сил України на довгострокову (Стратегія ВМС ЗС України 2035) та середньострокову (Концепція розвитку ВМС ЗС України (до 2025 року)) перспективу.

Так, на середньострокову перспективу, основними цілями застосування Військово-Морських Сил Збройних Сил України мають стати, недопущення дій противника в ближній морській зоні. Для цього нам необхідно розв'язати вітчизняні Військово-Морські Сили, як єдину цілісну систему.

Поряд з цим, під час розроблення зазначених поглядів, нами також враховувався існуючий історичний досвід.

Стратегічно не вірно, у тому числі за умов достатньо обмеженого фінансового ресурсу, віддавати пріоритет лише одному роду ВМС. Наприклад розвитку надводної компоненти.

Панування на морі насправді здобувають не кораблі, а літаки. Особливо це актуально для оточеного суходолом Чорного моря, не кажучи вже про Азовське.

У 1941 – 1942 роках німецькі війська за підтримки румунів успішно подолали шлях від Ізмаїлу майже до Сочі. Потужному радянському флоту, що включав лінкор, шість крейсерів, три лідера (кораблі, трохи менші за крейсери), 16 есмінців, протистояли лише чотири румунських есмінці, а також німецькі катери і прибережні субмарини, перекинуті на Чорне море Дунаєм. Радянські кораблі успішно нейтралізувала німецька авіація.

Навіть коли кількість радянських літаків суттєво збільшилась, льотчики Люфтваффе продовжили успішно топити кораблі противника.

Так, 6 жовтня 1943 німецькими бомбардувальниками було потоплено радянський лідер і два есмінця, які спробували обстріляти узбережжя Криму. Після того великі радянські кораблі вже не ризикували застосовувати у боях. Їх бездіяльність у квітні-травні 1944 року уможливила евакуацію морем 113 тисяч німецьких та румунських солдатів з оточеного Криму.

А за час, що минув від Другої Світової, ситуацію для кораблів поблизу узбережжя чи у закритих морях погіршила нова зброя – протикорабельні ракети, які можуть запускатися як літаками та кораблями, так і з берегових ракетних комплексів.

Зазначений історичний досвід свідчить о доцільності розвитку ударних спроможностей ВМС ЗС України з повітря, а саме:

берегових ракетних військ (протикорабельний ракетний комплекс “360МЦ” (“Нептун”);

ударної складової морської авіації (безпілотний авіаційний комплекс “Bayraktar TB-2” як носій ударної зброї).

Успішне застосування ударної зброї в умовах сучасних збройних конфліктів свідчить також досвід операції проти бойовиків ІДІЛ в Сирії (бойові дії 2019-2020 років), збройний конфлікт між ЗС Азербайджану і Вірменії в Нагірному Карабасі (Друга карабаська війна, 2020 рік) та загострення арабо-ізраїльського протистояння між Ізраїлем та Палестиною (травень 2021).

Вкрай важливим залишається питання ситуаційної обізнаності та цілевказання.

Як відомо, для ефективного ураження противника в умовах сучасної війни на морі його необхідно вчасно виявити, ідентифікувати і вже потім завдати удару. В свою чергу, на морському напрямку існує об’єктивна необхідність отримання інформації щодо обстановки одразу у трьох сферах – надводній, підводній і повітряній, бажано в реальному часі або максимально наближено до нього.

Для цього служать відповідні системи контролю простору. В умовах незалежної України ці системи і засоби створювалися окремо і незалежно одне від одного в інтересах окремих міністерств, відомств тощо, інколи навіть на паралельній основі. Або ж на їх базі розбудовувалися локальні системи відомчого рівня з відносно обмеженими, з точки зору військових, можливостями. Однак, як свідчить досвід, найбільша ефективність бойового застосування військ (сил) досягається при об’єднанні засобів виявлення, супроводження, визначення координат і розпізнавання цілей усіх видів із використанням систем автоматизації. Можливість автономного функціонування окремих складових підсистем при цьому зберігається у повному обсязі.

З цією метою, для найбільш ефективного використання наявних в Україні інформаційних ресурсів з висвітлення обстановки нами проводиться робота щодо об’єднання їх в єдину систему під загальною координацією Командування Військово-Морських Сил.

На сьогодні Кабінетом Міністрів України введено в дію Концепція Державної цільової оборонної програми створення Державної інтегрованої системи висвітлення обстановки, відпрацьовано та розпочато міжвідомче погодження Державної цільової оборонної програми щодо її створення.

Реалізація цієї програми надасть можливість, до кінця 2025 року, створити суцільне інформаційне поле з висвітлення обстановки.

Для створення сприятливих умов застосування сил, посилення їх бойових спроможностей, забезпечення оперативного розгортання сил, захисту портів та охорони підводного простору до 2025 року, планується створення відповідних систем бойового забезпечення, розвідки та зв’язку. Пріоритетними системами оперативного забезпечення є протимінне забезпечення, протипідводно-диверсійна та протичовнова оборони, які є складовими охорони підводного простору та захисту портів.

Мінна зброя є і залишатиметься одним із потужних факторів війни на морі, що дає змогу з мінімальними витратами вирішувати цілу низку як оборонних, так і наступальних завдань.

Мінна зброя має важливу й унікальну бойову якість — довготривалий вплив на противника через створення постійної загрози для плавання його кораблів у замінованих акваторіях. Це універсальна зброя, здатна не лише уражати кораблі, а й ефективно впливати на економіку країни. Вона може бути інструментом точно розрахованого воєнного тиску. За допомогою неї можна блокувати морські порти або військово-морські бази, демонструючи супротивникові ефект блокади. До того ж вона досить гнучка у використанні.

Тому, крім прийняття на озброєння безпілотного авіаційного комплексу “Bayraktar TB-2”, який буде застосовуватися в інтересах сил в акваторіях Чорного та Азовського морів, на середньострокову перспективу - ми плануємо прийняття на озброєння безпілотних морських протимінних комплексів.

Також на середньострокову перспективу нами заплановано закупівля (за рахунок кредитування Великої Британії) двох протимінних кораблів (типу “Sandown”).

Як можна побачити, історичний досвід застосовується також і при створенні концептуальних документів та дозволяє більш обґрунтоване і якісно наростити необхідні морські (оперативні, бойові) спроможності Військово-Морських Сил. А саме недопущення дій противника в будь-яких районах у ближній морській зоні та здійснення ефективного контролю над прибережними водами і річками та захисту портів України.

В перспективі Військово-Морські Сили повинні стати сучасними, стрімкими та інноваційними ВМС, які спроможні захистити народ України і національні інтереси в морському і прибережному середовищі шляхом проведення асиметричних і рішучих операцій, з добре мотивованим і професійним персоналом, налаштованим на перемогу.

Покотило О.І.

провідний науковий співробітник НДЦ воєнної історії, Національного університету оборони України

Стасюк Ю.М.

начальник НДЛ НДЦ воєнної історії, Національного університету оборони України, підполковник

ВИВЧЕННЯ ДОСВІДУ ЗАСТОСУВАННЯ СИЛ (ВІЙСЬК) ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЙОГО ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Бойові дії Збройних Сил (далі ЗС) України проти збройної агресії Російської Федерації, вишкіл та всі види забезпечення наших військ(сил) – все це є не тільки цінним досвідом захисту територіальної цілісності та

суверенітету держави, але й здобутком вітчизняної історії, бо кожен день вміщує важливі факти і події, імена і постаті. Існує необхідність збору і фіксації історичного матеріалу, нових форм і способів боротьби Збройних Сил України у нав'язаній нам гібридній війні, зокрема Військово-морських Сил ЗС України. Причому навички виявлення досвіду, узагальнення, збереження та поширення можна і треба формувати як у дослідників, так і в командирів та їх підлеглих.

Впровадження досвіду залежить саме від командира, як буде використовуватись у практиці бойової підготовки і в бойових діях досвід, здобутий іншими. Часто неврахування його може призвести до збільшення втрат особового складу, озброєння і військової техніки, а у гіршому випадку – до невиконання поставленого завдання, а інколи і до втрати території.

Тобто основною проблемою щодо впровадження досвіду з отриманих уроків застосування сил (військ) ЗС України в операції Об'єднаних сил (далі – ООС) є здатність командирів (начальників) здійснювати аналіз проведених дій та готувати відповідні звіти (донесення), які надсилаються до вищого органу військового управління за підпорядкованістю та використовуються як основа для аналізу проведених дій командувачами, командирами, начальниками за результатами роботи. Під час аналізу важливе значення має демонстрація творчого, ініціативного вирішення завдань особливо з нових питань воєнного мистецтва, порівняння результатів вирішення завдань командирами і органами військового управління.

А це в свою чергу залежить від наявної нормативно-правової бази, яка вносить процес вивчення та впровадження досвіду в ЗС України, зокрема і в ВМС. Разом з тим необхідно сформувати освітній процес, який підготує офіцера до такої діяльності, розвине необхідні здібності та забезпечить його знаннями теоретико-методологічної бази та інноваційними технологіями з узагальнення та впровадження досвіду, з урахуванням набутого досвіду застосування частин та підрозділів ВМС ЗС України в зоні ООС, в Азовсько-Чорноморському регіоні. Важливо не обійти увагою вивчення досвіду країн – членів Північноатлантичного оборонного альянсу та впровадження його. Це у свою чергу сприятиме взаєморозумінню, а відтак – сумісності збройних сил наших країн, що є однією з умов досягнення критеріїв, необхідних для вступу до Північноатлантичного альянсу.

На сьогоднішній день в Україні підготовлено та ухвалено низку концептуальних нормативних актів, необхідних для підвищення обороноздатності України. Однак існує нагальна потреба у розвитку процесу вивчення та впровадження досвіду в ЗС України. Так у Стратегічному оборонному бюлетені України у п.3.5 зазначено, що імплементації оборонної реформи сприятиме низка факторів, серед яких першочерговим є “вивчення та впровадження досвіду функціонування органів військового управління та виконання завдань військами (силами) під час реагування на кризові ситуації”.

У липні 2020 року начальник Генерального штабу ЗС України затвердив Доктрину з вивчення та впровадження досвіду у Збройні Сили України (далі – Доктрина). У ній визначено порядок організації вивчення та впровадження

досвіду у ЗС України, а також роль органів військового управління, командирів та начальників всіх рівнів щодо організації вивчення та впровадження досвіду у ЗС України. Як зазначають розробники Доктрини, вивчення та впровадження досвіду підготовки і застосування ЗС України сприятиме покращенню та нарощуванню об'єднаних спроможностей сил безпеки і оборони держави через: удосконалення доктринальних та інших керівних документів з планування і застосування військ (сил) в бойових діях, організації та проведення підготовки, всебічного забезпечення військ (сил) тощо, використання досвіду в системі військової освіти для вдосконалення навченості, бойової діяльності (під час застосування) та організації всебічного забезпечення (модернізації та розробки новітніх зразків ОВТ, екіпірування тощо).

Поряд з цим на теперішній час є низка нормативно-правових актів нижчого ступеня, які більш детально розкривають процес вивчення та впровадження уроків, отриманих органами військового управління, частинами та підрозділами ЗС України як в районі проведення ООС, так і на інших територіях й акваторіях України.

Одним із дієвих шляхів вирішення сучасної проблеми підвищення якості підготовки військових фахівців Збройних Сил України з даної теми дослідження є поліпшення організаційних спроможностей вищих військових навчальних закладів із вивчення, поширення та впровадження досвіду. Зокрема пропонуємо широко використовувати інформаційно-комунікаційні технології для покращення процесу вивчення і впровадження досвіду в навчальний процес.

Поряд з цим важливо підготувати та розробити різноманітну осучаснену наукову продукцію, яку можна використовувати в освітньому процесі щодо підготовки військових фахівців із зазначеної теми як на основі здобутого досвіду сил (військ) ЗС України в ООС, так і досвіду збройних сил країн – членів Північно-Атлантичного альянсу.

Так у стінах Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського для слухачів підготовлено низку навчальних посібників, серед яких науково-дослідним центром воєнної історії в тісній співпраці з іншими структурними підрозділами університету підготовлено посібник вивчення та узагальнення досвіду за стандартами НАТО. У ньому, виходячи із положень “Спільної доктрини НАТО щодо проведення операцій”, подається алгоритм процедури (методики) всебічного узагальнення досвіду діяльності військ (сил). А також розкриваються мета, практична спрямованість, основні методи виявлення досвіду діяльності військ (сил), аналізу, узагальнення та обміну інформацією у рамках впровадження подібного досвіду у практику удосконалення організації та діяльності військових формувань. Висвітлюється кадрово-аналітичне забезпечення функціонування системи узагальнення військового досвіду.

Отже, на сьогодні основним шляхом ефективного впровадженням вивченого досвіду застосування сил (військ) ЗС України, зокрема і ВМС ЗС України, в операції Об'єднаних сил є покращення організаційних

спроможностей вищих військових навчальних закладів із вивчення, поширення та впровадження досвіду у підготовку офіцерів, здатних проводити узагальнення і вивчення бойового досвіду та уроків в ООС, а також результативно впроваджувати відповідний досвід у підготовку офіцерів військового управління, частин та підрозділів ЗС України.

Калініченко О.О. *старший науковий співробітник НДЦ ЗС України “Державний океанаріум” Інституту Військово-Морських Сил Національного університету “Одеська морська академія”*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИКЛАДАННЯ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ НА ТАКТИЧНОМУ РІВНІ ПІДГОТОВКИ

Військово-морська історія України є не тільки складовою воєнної історії як національної, так і світової, але й тісно взаємодіє з такими історичними дисциплінами як “Історія України”, “Всесвітня історія”, “Історія науки і техніки” тощо. Військово-морська історія України є складовою “морської пам’яті”, яка в свою чергу є однією з чотирьох підсистем морського коду нації. Автор докладно висвітлює ці питання в своїй ще не опублікованій статті *Ukrainian Naval History as a component of the Maritime Code of the Nation*.

В сучасних умовах гібридної війни з Російською Федерацією, зокрема і на морі, на військово-морську історію України як навчальну дисципліну, покладено формування історичного підґрунття захисника Вітчизни з морського напрямку. У цьому випадку сформувався трикутник Викладач – Підручник – Курсант, де як перший, так і третій в рівній мірі є окрім всього і суб’єктами історичного дослідження. Ця проблематика (фахівець-історик, але не моряк та фахівець-моряк але без історичної освіти) розглянута автором у відповідному розділі *Проблема суб’єкта дослідження військово-морської історії: pro- & contra- колективної монографії*, що має вийти друком в одній з країн Європейського Союзу.

Щодо підручника з військово-морської історії України, то колективом авторів на протязі двох років була проведена відповідна робота, що дозволяє сподіватися на його вихід у паперовому форматі до 30-ї річниці Незалежності України. Однак 400 сторінок тексту підручника з обмеженою кількістю навчальних годин курсу “Військово-морська історія України” заставляють замислитись над формами й методами донесення історичного матеріалу до слухачів, критеріями їх оцінювання й саме головне, вербального опанування та практичного застосування у своїй майбутній командирській діяльності.

З огляду на вище викладене, нами були зроблено низка наступних кроків. По-перше, відбулась структуризація військово-морської історії України у вигляді певної схеми, де наглядно представлені ірегулярний та регулярний етапи військового українського мореплавства, які у свою чергу тісно пов’язані з історичним розвитком суспільства (родово-общинним, воєнної демократії, династичного панування, періоду бездержавності й республіканського неодноразового відродження на фоні міжнародного визнання у ті чи інші часи.

Практично вісім етапів структурної схеми відповідають відповідній кількості розділів підручника, але вербально більш конкретизовані як за датами так і за призначенням. На наш погляд, період бездержав'я (між козацьким та республіканським флотами) не слід обмежувати лише службою українців у військово-морських флотах інших держав чи кораблебудуванням на теренах України. Саме в цей період зароджувалася українська наукова школа мореплавства з її трьома компонентами: Людина-Океан-Корабель, в поєднанні і взаємозв'язку.

По-друге, теоретичні викладки стосовно інформативності певного вербального історичного продукту при застосуванні різних форм викладення історичного матеріалу, а саме: текстової, табличної та світлин (у т.ч. в коллажах), де нумерація графіків відповідає наступним значенням: середня кількість нових імен на одну сторінку, фактична кількість нових імен на сторінку (текстова, таблична та фото форма), розподіл дат історичних подій в праці (медальна та табличні форми), історична література (коллаж та references).

У запропонованій до доповіді презентації показані не тільки структурні схеми, але й таблиці та світлини з певним історичним матеріалом відповідно до деяких розділів підручника які доцільно було б включити не тільки для урізноманітнення “сухого тексту”, а часом і єдиної можливості донести історичну інформацію за відносно невеликий проміжок часу, що виділений програмою на певну навчальну дисципліну.

Наостанок, наші теоретичні концепції було перевірено на практиці шляхом анкетування після завершення одного уроку (для лицістів або старшокласників) та пари (для курсантів та студентів). У якості базової групи було взято курсантів 3 курсу Інституту Військово-Морських Сил Національного університету “Одеська морська академія”. У якості контрольних груп були представлені студенти-історики факультету історії та філософії Одеського Національного університету імені І.І. Мечникова; вихованці Військово-морського ліцею імені віце-адмірала Володимира Безкоровайного; старшокласники загальноосвітньої школи №-43 м. Одеса.

Таким чином лише 1 з 18 анкетованих виявив схильність до самостійного опанування історичних джерел та літератури, табличної форми подачі інформації та активного ведення дискусії, зокрема брейн-рингу.

Переважає більшість анкетованих курсантів задовольняється лише пасивним типом оволодіння інформацією, обмежуючись тільки датами історичних подій.

Справжнє історичне підґрунття морських здобутків наших пращурів закладає міцну основу до відновлення морської могутності Української держави та розбудови сучасних Військово-Морських Сил для усунення загроз з морського напрямку.

Чіркалов О.С.

доцент кафедри Військово-Морських Сил Національного університету оборони України, кандидат історичних наук, капітан 1 рангу

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ З КОНТРЕВАКУАЦІЇ НА МОРІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

В умовах триваючої збройної агресії Російської Федерації (далі – РФ) проти України, розширенням масштабів гібридних дій противником в морських операційних зонах важливим завданням для Військово-Морських Сил Збройних Сил України (далі – ВМС ЗС України) є визначення доцільних способів їх застосування.

В разі переходу противника до повномасштабних воєнних дій метою застосування угруповань різнорідних сил ВМС є сприяння сухопутним угрупованням, що діють у приморських районах, та недопущення висадки тактичних морських десантів. При цьому не виключається необхідність у проведенні контрєвакуаційних заходів на морі, зокрема під час невдалої висадки морського десанту противника. Отже, з урахуванням імовірності перенесення воєнних дій в акваторію Чорного та Азовського морів та реальній можливості російського вторгнення з морського напрямку, невизначеність у керівних документах положень щодо завдань сил (військ) ВМС ЗС України під час ведення контрєвакуаційних заходів на морі, порядку та способів їх виконання, неготовність органів військового управління до підготовки таких заходів в цілому свідчать про неспроможність ВМС ЗС України у разі необхідності зірвати евакуацію військ (сил) противника морем.

Таким чином, існує невідповідність між необхідністю, у разі потреби, виконати завдання з контрєвакуації на морі в умовах ведення противником наступальної операції в приморському районі та відсутністю в теперішній час відповідних положень у керівних документах з питань застосування військ (сил) ВМС ЗС України та практичних заходів підготовки Збройних Сил, зокрема ВМС ЗС України, до виконання такого завдання.

Досвід проведення контрєвакуаційних заходів на морі під час війн та воєнних конфліктів свідчить, що вони проводилися у формі операції (дій) з контрєвакуації об'єднаними зусиллями сухопутних військ, військово-морських сил (далі – ВМС) і авіації. Водночас, переважно саме силам флоту відводилася головна роль у зриві евакуації військ (сил) противника морем.

Метою контрєвакуаційної операції (дій) на морі є недопущення (зрив) евакуації морем військ і матеріально-технічних засобів противника.

Досягнення мети передбачає виконання флотом таких основних завдань:

блокада з моря оточених і притиснутих до узбережжя військ противника та їх знищення;

знищення конвоїв та поодиноких суден противника з військами та вантажами;

знищення сил оперативного і безпосереднього прикриття сил, що здійснюють перевезення;

руйнування портів (пунктів) навантаження (розвантаження) зі знищенням суден, військ, вантажів та бойових кораблів, які в них перебувають;

знищення елементів систем спостереження та навігаційно-гідрографічного забезпечення;

постановка мінних загороджень на підходах до ВМБ, портів та пунктів завантаження (розвантаження) противника, на маршрутах переходів конвоїв та поодиноких суден, у вузькостях та вузлах комунікацій, які використовуються противником.

Виходячи з мети та завдань флоту під час евакуації морем, а також наявних спроможностей ВМС ЗС України для їх підготовки до виконання завдань з евакуації військ (сил) морем доцільно, у першу чергу, впровадити відпрацювання під час навчань (у тому числі, міжвидових та міжвідомчих) питань, пов'язаних з організацією та проведенням контревакуаційних заходів на морі;

Для впровадження вказаних вище рекомендації пропонується:

під час проведення навчань планувати відпрацювання епізодів з контревакуації військ (сил) противника на морі для їх практичної апробації;

організувати та провести роботу щодо наукового обґрунтування проведення заходів з підготовки і відпрацювання контревакуаційних дій на морі;

внести пропозиції до керівних документів, які регламентують застосування ВМС ЗС України, в яких визначити: мету контревакуаційних дій, порядок їх проведення, управління, взаємодії та забезпечення.

В результаті реалізації вказаних вище заходів очікується підвищення ефективності підготовки сил (військ) ВМС до виконання завдань з контревакуації на морі.

Соколюк С.М.

доцент кафедри Військово-Морських Сил Національного університету оборони України, кандидат історичних наук, капітан 1 рангу запасу

ПОРЯДОК ВИКЛАДАННЯ У ВИШИХ ВІЙСЬКОВО-НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ ПИТАНЬ ЗАСТОСУВАННЯ ПІДВОДНИХ СИЛ В КОНТЕКСТІ ЇХ ВІДРОДЖЕННЯ

Досвід застосування підводних сил у I та II Світових війнах, у локальних війнах та збройних конфліктах другої половини XX – початку XXI століть підтвердив все більше зростаюче їх значення у сучасній війні. Застосування ДЕПЧ ВМФ РФ із завдання ударів крилатими ракетами “Калибр-ПЛ” по

об'єктах на території Сирії та їх включення до бойового складу ЧФ РФ створює суттєву небезпеку для Української держави в умовах розв'язаної Росією неоголошеної "гібридної" війни проти України.

Як відомо, кращим засобом боротьби із субмаринами противника є підводні човни. Відтак, на нашу думку, асиметричним елементом в системі формування спроможностей Військово-Морських Сил Збройних Сил України (далі – ВМС), поряд із мінною зброєю, є підводні човни (далі – пч). Саме тому Державною програмою розвитку ВМС ЗС України на період до 2035 року та Стратегічним оборонним бюлетенем 2018 року у складі ВМС ЗС України передбачено мати до 2–3-х надмалих підводних човнів. Перспективним напрямком бачиться створення (закупівля) і застосування безекіпажних підводних апаратів – роботів.

Разом із тим, крім підготовки кадрів військових підводників, надзвичайно важливим є надання відповідних знань щодо тактичних властивостей та особливостей застосування цього роду сил офіцерам ВМС, які проходять підготовку оперативно-тактичного рівня (далі – ОТР) в НУОУ. Якщо раніше у змісті їх навчання питанням ролі і місця пч у війні на морі відводилося всього кілька теоретичних і практичних занять, то з 2021 року питання розвитку підводних сил ВМС та їх застосування набуває масштабів окремої навчальної дисципліни в системі підготовки слухачів ОТР за спеціальністю та спеціалізаціями ВМС.

Яким же бачиться зміст цієї дисципліни?

Насамперед, слід зазначити, що розвиток підводних сил у відбувався у провідних країнах паралельно, спираючись на напрацювання попередніх поколінь винахідників та конструкторів, серед яких були й вихідці з українських земель (С.Джевецький, В. Кремінський, К. Черновський та інші). На початку ХХ ст. підводні сили були виокремлені в окремий рід сил флоту. Під час I-ї Світової війни вони набувають пріоритетного значення як засіб боротьби з морськими перевезеннями противника, і поділяють цю першість з авіацією у 2-й Світовій війні. З досягненнями науково-технічного прогресу у другій половині ХХ ст. і використанням в якості двигуна атомного реактора, який докорінно змінив автономність і дальність дії пч, а відтак – тактику застосування субмарин, – підводні човни склали основу морських стратегічних ядерних сил. Якщо атомні підводні човни були спроможні діяти у відкритому океані, то дизель-електричні човни у теперішніх умовах набули статусу човна прибережної дії. Використання на неатомних підводних човнах ВМС Швеції, Німеччини, Японії та інших країн винайденого ще напередодні 2-ї Світової війни двигуна замкнутого циклу дозволяє збільшити термін безперервного знаходження під водою від 4-х до 10–14 діб, що значно підвищує прихованість, а відтак – спроможності неатомних підводних човнів. Активно розвиваються безекіпажні підводні апарати – роботи – автономні та телекеровані, що в подальшому значно збільшить можливості підводних сил.

Слід враховувати, що противник – РФ – з початку окупації території України у 2014 році – створив на Чорному морі ціле з'єднання – бригаду

підводних човнів із 6 одиниць проекту 636.3, озброєних, крім торпед (мін) ракетним комплексом “Калибр-ПЛ”, спроможним уражати як надводні (до 250 км), так і берегові цілі (до 2500 км).

На нашу думку, на початку курсу слухачам необхідно надати знання щодо ролі і місця підводних сил у війні на морі: тактичні властивості, призначення та завдання, які можуть вирішувати субмарини. При цьому важливим є аналіз чинників, які впливають на тактику підводних човнів, зокрема, методи та способи їх застосування, озброєння, яким оснащуються пч, зброя і порядок її застосування, а також тенденції і перспективи розвитку цього роду сил ВМС.

Важливим аспектом є врахування особливостей району плавання та вплив його умов на виконання завдань човнами, їх маневрування, бойовий порядок під час дій у складі груп, зокрема, в Чорноморській операційній зоні. Адже втрата системи базування в Криму та Севастополі унаслідок збройної агресії РФ проти України в 2014 році значно ускладнила можливе розгортання підводних сил з пунктів базування у північно-західній частині Чорного моря.

Слід зазначити, що досить специфічним є управління підводними човнами та бойове забезпечення їх дій.

Розгортання човнів заслуговує на його виділення в окремий розділ так само, як і перехід субмарин морем та подолання ними протидії протичовнових сил і засобів противника – форсування протичовнових рубежів. Особливо слід виокремити дії пч під час ведення розвідки.

Оскільки протидіяти човнам противника краще всього можна за допомогою своїх же підводних човнів, ведення ними бойових дій проти ворожих субмарин також повинно бути передбачено змістом даної дисципліни. Бойові дії підводних човнів з порушення судноплавства та проти бойових надводних кораблів посідають чільне місце у змісті дисципліни, а дії човнів під час вирішення спеціальних завдань суттєво доповнюють його.

І, насамкінець, доцільно було б розглянути питання щодо застосування підводних човнів у міжвидовій (міжвидомчій) чи морській операції.

При цьому, варто зазначити, що питання розвитку та застосування підводних сил, безумовно, виходячи з обраного Україною шляху інтеграції до євроатлантичних структур, слід розглядати через призму стандартів НАТО.

Таким чином зміст даної навчальної дисципліни буде охоплювати весь комплекс питань, пов'язаний з розвитком і застосуванням підводних човнів в системі бойових спроможностей сил ВМС.

Таким чином відродження ПЧ у бойовому складі ВМС ЗС України посилить ударну спроможність національного флоту, надасть можливість зберегти (відродити) “підводну школу” та проводити повноцінне бойове навчання протичовнових кораблів, літаків і вертольотів з відпрацювання завдань з пошуку і спостереження за підводними човнами.

Це особливо важливо сьогодні, коли в умовах розв'язаної війни Росії проти України існує значна вірогідність вторгнення противника з моря і саме

такою, асиметричною відповіддю, поряд із мінною зброєю, можуть стати підводні човни, передусім малі та надмалі субмарини.

Створення противником – РФ – потужного з'єднання дизель-електричних підводних човнів, які становлять реальну загрозу національній безпеці України, вимагає створення потужної системи протичовнового забезпечення ВМС ЗС України, основу яких повинні складати підводні човни.

Враховуючи, що це справа потребує значних часових і матеріальних ресурсів, важливо не втрачати час і наполегливо працювати над відродженням корабельного складу Військово-Морських Збройних Сил України, зокрема підводних сил, нарощуванням їх бойових спроможностей, підготовкою кадрів підводників та офіцерів ВМС загалом з урахуванням стандартів НАТО.

РІШЕННЯ**Міжнародного наукового форуму
“МОРСЬКА СТРАТЕГІЯ ДЕРЖАВИ. РОЗВИТОК ТА
РЕАЛІЗАЦІЯ МОРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ”,
що відбувся у Національному університеті оборони України
імені Івана Черняхівського 19-20 травня 2021 року**

19–20 травня 2021 року згідно з планом роботи Міністерства оборони України у Національному університеті оборони України було проведено Міжнародний науковий форум “Морська стратегія держави. Розвиток та реалізація морського потенціалу України” (2 науково-практичні конференції та 3 круглі столи) у комбінованому форматі – в аудиторіях та дистанційно.

У роботі форуму прийняли участь представники Офісу Президента України, Верховної Ради України, Апарату Ради національної безпеки і оборони України, Міністерства оборони України, інших міністерств і відомств, Національного інституту стратегічних досліджень, Національної академії наук України, інших науково-дослідних установ та закладів вищої освіти, провідні вітчизняні та закордонні експерти, всього – понад 110 учасників, у тому числі з 7 іноземних держав – США, Данії, Норвегії, Швеції, Болгарії, Литви та Грузії.

Робота форуму була цілеспрямована на виконання визначених керівництвом Міністерства оборони України завдань щодо визначення:

загроз в Азово-Чорноморському регіоні та варіантів реагування на них;

шляхів нарощування потенціалу стримування на морі;

заходів розвитку партнерства, регіонального співробітництва та реалізації можливостей Кримської платформи.

За підсумками форуму опрацьовано рекомендації, що враховують та реалізують вимоги нових стратегічних документів держави, зокрема:

Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. №392/2020;

Стратегії воєнної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 25 березня 2021 р. №121/2021;

Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 р. № 117/2021;

Річної національної програми під егідою Комісії Україна – НАТО на 2021 рік, затвердженої Указом Президента України від 11 травня 2021 р. № 189/2021;

Морської доктрини України на період до 2035 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 7 жовтня 2009 р. № 1307 (із змінами, внесеними згідно з постановою від 18 грудня 2018 р. № 1108);

Доктрини “Військово-Морські Сили Збройних Сил України”, затвердженої Головнокомандувачем Збройних Сил України 19 січня 2021 р.

1. Поточні та прогнозовані загрози національній і міжнародній безпеці в Азово-Чорноморському регіоні, рекомендації щодо реагування на них.

1.1. Аналіз досвіду відсічі збройній агресії Російської Федерації (далі – РФ) проти України у 2014-2021 роках, результати проведених досліджень та підсумки їх обговорення у ході форуму підтверджують положення щодо поточних і прогнозованих загроз національній безпеці та національним інтересам України на морі, визначених у Стратегії національної безпеки України, Стратегії воєнної безпеки України, Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим (далі – АРК) та м. Севастополя, Морській доктрині України на період до 2035 року.

Довідково. 1. У Стратегії національної безпеки України серед поточних і прогнозованих загроз національній безпеці (розділ II, п. 17) визначено, що “...РФ, продовжуючи гібридну війну, системно застосовує політичні, економічні, інформаційно-психологічні, кібер- і воєнні засоби. Посилюються угруповання збройних сил РФ та їх наступальний потенціал...”, а також вказано, що відбувається “... збереження загрози військового вторгнення. Зростає мілітаризація територій тимчасово окупованої АРК та м. Севастополя. Зберігається загроза з боку РФ вільному судноплавству у Чорному та Азовському морях, Керченській протоці”.

2. У Стратегії воєнної безпеки України зазначено, що одним з найбільш загрозливих аспектів є “...ймовірність дестабілізації ситуації у Чорноморському регіоні... внаслідок: тимчасової окупації РФ частини території Грузії і України; мілітаризації РФ тимчасово окупованої території АРК та м. Севастополя; ...перешкоджання РФ вільному судноплавству в Чорному і Азовському морях...”. У документі також визначено, що “... Така агресивна зовнішня і воєнна політика РФ загрожує національній безпеці України та інших держав... Чорноморського регіону, може призвести до подальшої ескалації збройної агресії проти України та спровокувати міжнародний збройний конфлікт у Європі”.

З урахуванням розвитку безпекової ситуації в Азово-Чорноморському регіоні у сучасних умовах до основних поточних та прогнозованих загроз національній і міжнародній безпеці слід віднести у першу чергу такі:

триваюча тимчасова окупація Російською Федерацією території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, прилеглих до них ділянок територіального моря і виключної (морської) економічної зони України та обумовлене нею постійне зростання обсягу економічних втрат держави;

розширення масштабів та наслідків гібридних дій РФ в регіоні, збільшення негативного впливу на соціально-економічну обстановку у приморських районах та суттєве зниження показників морської економічної діяльності України;

Довідково. За інформацією ДП “Адміністрація морських портів України” Мініфраструктури з початком збройної агресії РФ економічні втрати морських портів Бердянськ та Маріуполь склали:

обсяги переробки вантажів в портах скоротились на 50% (з 17662,92 тисяч тон у 2013 році до 9175,73 у 2020 році);

кількість вантажних суден, які здійснюють регулярні рейси, зменшилась на 144 судна (у зв'язку побудованим РФ мостом через Керченську протоку та

встановленим обмеженням щодо максимальної габаритної висоти судна над водою – до 33 м).

посилення угруповань військ РФ у регіоні, зокрема у Криму, та підвищення імовірності вторгнення військ противника у разі не досягнення ним цілей гібридних дій (або “стратегії обмежених дій” – у термінах російських військових фахівців);

Довідково. У ході мілітаризації тимчасово окупованої території АРК та м. Севастополя у 2014-2021 рр. відбулось значне нарощування бойових спроможностей Чорноморського флоту РФ:

ударні спроможності з нанесення ураження наземним об’єктам на дальність до 1500 км зросли у понад 5 разів та досягли сумарного умовного ракетного залпу у 104 ракети комплексу “Калібр” (загальна кількість кораблів-носіїв – 16, з них фрегатів проекту 11356 – 3 од., підводних човнів проекту 636.3 – 6 од., малих ракетних кораблів проекту 21631 – 4 од., патрульних кораблів проекту 22160 – 3 од.);

десантні спроможності з урахуванням перебазування сил з Північного флоту і Каспійської флотилії у квітні 2021 р. зросли майже у 2 рази та забезпечують висадку військ десанту складом до 5600 осіб, 70 танків і 90 бойових броньованих машин (загальна кількість десантних кораблів і катерів – 32, з них: великих десантних кораблів проекту 775 – 7 од. та проекту 1171 – 3 од.; десантних катерів проекту 11770 – 9 од., проекту 21820 – 2 од., проекту 1176 – 1 од.; десантно-штурмових катерів проекту 03160 – 12 од.).

зростання масштабів перешкоджання РФ вільному судноплавству, у тому числі міжнародному, в Чорному й Азовському морях та Керченській протоці та обумовлене цим зниження рівня економічної привабливості регіону і, відповідно, здійснення негативного впливу на економіку причорноморських держав.

Довідково. У липні – серпні 2019 року РФ було одночасно закрито для плавання понад 25% площі Чорного моря, що значно ускладнило умови для міжнародного судноплавства та здійснення різних видів діяльності на морі.

1.2. Вказані вище загрози обумовлюють необхідність всебічного реагування на них з боку України та міжнародного співтовариства, у тому числі із застосуванням воєнної сили.

З урахуванням особливостей безпекової обстановки у регіоні та необхідності надання допомоги Україні у квітні 2019 року керівництвом НАТО було запроваджено так званий Чорноморський пакет. В теперішній час фахівцями країн-членів НАТО та провідними дослідницькими організаціями світу продовжується пошук ефективних технологій протидії гібридному впливу на морі та шляхів забезпечення безпеки у Чорноморському регіоні.

Довідково. До найбільш комплексних закордонних праць та новітніх стратегічних документів з даної тематики можуть бути віднесені наступні:

Russia, NATO, and Black Sea Security Strategy (RAND Corporation, Stephen J. Flanagan and Irina A. Chindea, 2019);

A Black Sea Agenda for the Biden Administration (Center for European Policy Analysis, Black Sea Working Group, Lauren Speranza, Miruna Sirbu, 2020);

Handbook On Maritime Hybrid Threats: 10 Scenarios and Legal Scans (European Center of Excellence for Countering Hybrid Threats, Working Paper 5, 2019).

Advantage at Sea: Prevailing with Integrated All-Domain Naval Power, Tri-service strategy (Department of the US Navy, 2020 p.).

The Black Sea ... or a Black Hole? A 12-step Program (Center for European Policy Analysis, Ben Hodges, 2021).

Для запобігання і нейтралізації загроз в Азово-Чорноморському регіоні вважається доцільним обрання такого варіанту реагування, який би забезпечував стримування РФ від ескалації конфлікту, нейтралізацію негативного гібридного впливу на Україну з морських напрямів, відновлення суверенітету і територіальної цілісності України, контролю над усіма ділянками територіального моря і виключної (морської) економічної зони України в Чорному та Азовському морях, забезпечення міжнародної безпеки у регіоні спільно з іноземними партнерами. Такий варіант повинен передбачати широку міжнародну співпрацю, здійснення спільних дій та, у першу чергу, – нарощування Україною власного потенціалу стримування, зокрема й на морі.

2. Рекомендації щодо нарощування потенціалу стримування агресивних дій РФ в Азово-Чорноморському регіоні.

2.1. Для забезпечення національної безпеки України, зокрема в умовах збройної агресії РФ та ведення нею гібридних дій у Азово-Чорноморському регіоні, передбачається реалізовувати функцію стримування як одну з основних засад, на яких ґрунтується Стратегія національної безпеки України.

Потенціал стримування в діях на морі передбачає, у першу чергу, розвиток військово-морських спроможностей України, зокрема: оперативних (бойових) спроможностей ВМС ЗС України, оперативно-службових спроможностей Морської охорони ДПС України, спроможностей національної економіки України, зокрема оборонно-промислового комплексу, інфраструктури, та інших спроможностей держави, необхідних для ефективного захисту національних інтересів на морі. Окрім того, для забезпечення ефективного управління розвитком спроможностей необхідно мати відповідні спроможності держави щодо моніторингу, координації та управління процесами розвитку і реалізації спроможностей.

2.2. Однією з визначальних складових оперативних (бойових) спроможностей ВМС ЗС України є спроможності морського озброєння і військової техніки (ОВіТ). Як засвідчив проведений аналіз, забезпечення необхідного рівня спроможностей можливо досягти за такими варіантами: перший – виробництво морського ОВіТ в Україні; другий – закупівля морського ОВіТ закордоном; третій – комбінований. З аналізу закордонного досвіду оснащення морським ОВіТ (Туреччина, Ізраїль, Республіка Корея та ін.) найбільш раціональним є третій варіант, який передбачає виробництво значної частини ОВіТ на підприємствах України та закупівлю новітніх зразків і технологій у країн-партнерів. Переваги третього варіанту: можливість відносно

швидкого придбання необхідних зразків і технологій закордоном та розвиток вітчизняних спроможностей і національної економіки.

2.3. З урахуванням комбінованого варіанту оснащення ВМС ЗС України морським озброєнням вважається доцільним продовження виконання угод з іноземними партнерами щодо будівництва (придбання) морських платформ та безпілотних комплексів:

- корветів класу “Ada” (спільно з Туреччиною);
- ракетних катерів типу P-50 (спільно з Великобританією);
- протимінних кораблів типу “Sandown” (отримання від Великобританії);
- патрульних катерів типу “Island” та “Mark-VI” (отримання від США);
- безпілотний авіаційний комплекс типу “Bayraktar TB2” (отримання від Туреччини).

Для подальшого розвитку спроможностей ВМС ЗС України важливим питанням є придбання: малих (надмалих) підводних човнів; берегових комплексів радіотехнічної розвідки з дальністю викриття об’єктів до 400 км; мобільних радіолокаційних станцій виявлення надводних цілей.

2.4. Розвиток ударних спроможностей здійснювати за рахунок придбання ракетних комплексів вітчизняного виробництва типу “Нептун” та створення системи цілевказівки з використанням спроможностей інформаційної платформи “Дельта” і безпілотних авіаційних комплексів типу “Bayraktar TB2”.

Для забезпечення ефективності ураження сил противника за межами зони ураження берегового ракетного комплексу передбачати оснащення основних морських платформ (корветів, ракетних катерів) ракетним комплексом морського базування.

2.5. З метою реалізації концепцій асиметричного впливу на противника та створення конкурентоспроможних високотехнологічних систем озброєння доцільним є створення (закупівля) у середньостроковій і довгостроковій перспективі морських роботизованих систем (комплексів) військового призначення. Для цього протягом останніх років з урахуванням передового іноземного досвіду (США, Ізраїль, Японія та ін.) уже здійснено відповідні вітчизняні напрацювання та є певний науково-технічний і виробничий потенціал.

Довідково. 1. Згідно Зведеного річного плану наукової і науково-технічної діяльності Збройних Сил України 2019 році було виконано науково-дослідну роботу (далі – НДР), шифр “Аквароб” (“Обґрунтування рекомендацій щодо оснащення Військово-Морських Сил Збройних Сил України морськими роботизованими системами (комплексами)”, головний виконавець – кафедра Військово-Морських Сил НУОУ), за підсумками якої Командуванню ВМС ЗС України було надано проєкт Концепції оснащення ВМС ЗС України морськими роботизованими системами (комплексами).

2. У 2021 році у Національному університеті оборони України виконується НДР, шифр “Тритон” з питань обґрунтування оперативно-тактичних вимог до морського роботизованого комплексу багатоцільового призначення.

3. Значним науково-технічним потенціалом у створенні автоматизованих підводних апаратів володіє Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, що має у своєму складі відповідні наукові підрозділи.

З урахуванням зазначеного вище пропонується доопрацювати та ввести в дію Концепцію оснащення ВМС ЗС України морськими роботизованими системами (комплексами), що дозволить системно створювати необхідний комплект безекіпажних підводних та надводних комплексів у середньостроковій і довгостроковій перспективі.

2.6. Для забезпечення розвитку системи базування та інших елементів інфраструктури ВМС ЗС України продовжити роботу щодо створення (із залученням допомоги від Великобританії) пунктів базування у м. Бердянськ та поблизу м. Очаків.

2.7. Важливою складовою розвитку спроможностей ВМС ЗС України є формування системи ситуаційної обізнаності, у тому числі із здійсненням обміну інформацією з НАТО про обстановку в Азовсько-Чорноморському регіоні, приєднанням до програми НАТО з обміну даними про повітряну обстановку (між командним пунктом повітряного командування “Південь”, м. Одеса, та Центром управління і оповіщення, Туреччина, м. Ерзурум), реалізацією двостороннього проєкту з Туреччиною щодо обміну даними про повітряну обстановку над Чорним морем.

2.8. Для забезпечення розвитку спроможностей держави щодо моніторингу, координації та управління процесами розвитку і реалізації спроможностей пропонується:

розробити та запровадити комплексний підхід до забезпечення національної безпеки на морі, для чого опрацювати проєкт Стратегії морської безпеки України та одночасно включити її до переліку документів, що розробляються за сферами безпеки згідно Закону України “Про національну безпеку України” від 21 червня 2018 року № 2469-VIII (з внесенням відповідних змін до нього);

Довідково. 1. В НАТО, ЄС, провідних світових та сусідніх морських державах розроблено, введено в дію та реалізуються такі стратегії (концепції):

Стратегія морської безпеки ЄС (European Union Maritime Security Strategy, 2014);

Морська стратегія НАТО (Alliance Maritime Strategy, 2011 р.);

Національна стратегія морської безпеки Великобританії (The UK National Strategy for Maritime Security, 2014 р.);

Стратегічна концепція морської безпеки Польщі (Strategiczna Koncesja Bezpieczeństwa Morskiego Rzeczypospolitej Polskiej, 2017).

2. Річною національною програмою під егідою Комісії Україна – НАТО на 2021 рік, затвердженою Указом Президента України від 11 травня 2021 року № 189/2021, згідно Цілі 2.3.6. (Національні інтереси та економічні зони України на морі захищено) передбачено розроблення Державної морської стратегії зі строком виконання — 2022 рік.

для забезпечення постійного моніторингу безпекової обстановки на морі та виконання прийнятих рішень у даній сфері передбачити створення відповідно органу при Президенті України (із забезпеченням його функціонування за рахунок Апарату Ради національної безпеки і оборони України) – Національної морської ради (комісії, комітету).

3. Рекомендації щодо розвитку партнерства, регіонального співробітництва та реалізації можливостей Кримської платформи.

Для забезпечення національної безпеки України та відсічі збройної агресії РФ вирішальне значення має формування і застосування міжнародних механізмів впливу на агресора. Протягом останнього часу закордонними і вітчизняними експертами напрацьовано низку пропозицій щодо вирішення існуючих проблемних питань.

Довідково. До найбільш комплексних праць вітчизняних фахівців з питань забезпечення безпеки в Азово-Чорноморському регіоні в умовах гібридних дій можна віднести такі:

Російська політика у Чорноморському регіоні: загрози і виклики для України (Національний інститут стратегічних досліджень, аналітична доповідь, 2020);

Scenarios of sea wars for 2020: Russian Hybression in the Black Sea (Klymenko A., Black Sea Security Analytical journal, №1, 2020);

Штормове попередження: зростаючі загрози в Чорноморському регіоні (аналітична доповідь, ГО Центр оборонних стратегій, Кабаненко І., Клименко А., Риженко А., Фролова А., Хара О., 2020);

Воєнні аспекти протидії “гібридній” агресії: досвід України (Національний університет оборони України, монографія, Богданович В.Ю., Сиротенко А.М., Щипанський П.В., Яким’як С.В. та ін., , 2020);

Обґрунтування рекомендацій щодо застосування сил (військ) Військово-Морських Сил Збройних Сил України у складі міжвідомчих (міжвидових) угруповань сил (військ) спільно з формуваннями об’єднаних збройних сил НАТО в умовах гібридних дій Російської Федерації в Азово-Чорноморському регіоні (Звіт про НДР, шифр “Море”, головний виконавець – кафедра Військово-Морських Сил НУОУ, 2020).

У зазначеному звіті про НДР запропоновано проєкт Спільної стратегії безпеки у Чорноморському регіоні.

3.1. Під час формування спільних з партнерами підходів до забезпечення безпеки в Азово-Чорноморському регіоні необхідно враховувати такі пріоритетні національні інтереси та інтереси інших держав:

всеосяжне відновлення функціонування у повному обсязі фундаментальних норм, звичаїв та принципів міжнародного морського права в Азово-Чорноморському регіоні;

відновлення та повномірне надання вільного доступу держав до вод відкритого моря у межах Чорного та Азовського морів;

поновлення і всебічне забезпечення свободи судноплавства в Чорному та Азовському морях відповідно до Конвенції з морського права 1982 р.;

створення умов в Азово-Чорноморському регіоні для забезпечення безпеки і оборони причорноморських держав, у тому числі спільними зусиллями та спільно з НАТО, від агресивних дій (актів збройної агресії, порушень міжнародного права та ін.) з боку РФ;

повне відновлення можливості плавання через Керченську протоку, незаконно захоплену РФ в Україні, суден згідно стандартів PANAMERICAN, які обмежені на даний час висотою мосту, зведеного і введеного в експлуатацію РФ в протоці у 2018 році;

повне відновлення контролю Грузії над захопленими РФ у 1992-2008 рр. сухопутними територіями та прилеглими до них ділянками територіального моря, внутрішніх морських вод, виключної (морської) економічної зони в Чорному морі;

повне відновлення контролю України над захопленими РФ у 2014 році територією Кримського півострова (АРК Крим, м. Севастополь), окремих районів Луганської і Донецької областей та прилеглими до них ділянками територіального моря, внутрішніх морських вод, виключної (морської) економічної зони в Чорному та Азовському морях, Керченській протоці;

відновлення відповідно до норм Конвенції ООН з міжнародного права 1982 р. статусу вод Азовського моря, зокрема забезпечення повної юрисдикції над відповідними частинами моря з боку України та РФ згідно адміністративних меж колишніх республік СРСР – УРСР та РСФСР і згідно норм розподілу і визначення меж відповідно до норм Конвенції;

надання з боку РФ повної компенсації Україні і Грузії згідно вимог міжнародного права за нанесену шкоду, захоплені і використані ресурси Грузії та України з моменту встановлення РФ контролю над захопленими нею територіями (акваторіями, шельфом) до моменту повного їх звільнення.

3.2. З метою забезпечення ефективності спільних дій у регіоні необхідно сформулювати і реалізовувати Спільну стратегію безпеки у Чорноморському регіоні (Cooperative Black Sea Security Strategy), метою якої слід визначити: забезпечення визначеного рівня міжнародної, коаліційної (союзної) безпеки та національної безпеки причорноморських держав, зокрема зупинення масштабних порушень РФ прав людини на тимчасово окупованих територіях Грузії, України та інших держав, відновлення їх територіальної цілісності згідно Гельсінського акту від 1 серпня 1975 р., припинення порушень міжнародного права та забезпечення морської безпеки.

Вказана Стратегія за призначенням повинна бути безпековою (за усіма сферами) та за просторовим охопленням – регіональною. Структура Стратегії має включати: вступ (або загальні положення); зміни у безпековій обстановці; пріоритетні національні (союзні) інтереси; цілі та завдання; заходи щодо виконання завдань (за відповідними сферами і напрямками); основні заходи з розвитку необхідних спроможностей та всебічного забезпечення; розподіл повноважень, організація забезпечення, порядок імплементації і моніторингу виконання (за визначеними індикаторами).

В межах Стратегії серед основних заходів у воєнній сфері слід передбачити такі:

забезпечення цілорічної безперервної військово-морської присутності визначеного складу військових кораблів нечорноморських держав НАТО і країн-партнерів (перш за все, кораблів з відповідними ударними і спеціальними спроможностями) у форматі “24/7/365” (18 почергових ротацій сил, послідовно протягом року);

забезпечення охоплення спільними заходами (навчання, бойові патрулювання, спостереження та ін.) до 100% площі визначених районів обох морів (в усіх частинах Чорного та Азовського морів, у тому числі центральній та північно-східній частині Чорного моря) у форматі “100% of B&AS”;

запровадження і постійне проведення (з урахуванням наведених вище положень) таких спільних операцій:

морських безпекових операцій (бойова служба, бойове патрулювання) згідно стандартів НАТО;

операцій з контролю за судноплавством та дотриманням норм міжнародного морського права, особливо щодо суден, що порушують законодавство України і відвідують Крим (несанкціоновані заходи/виходи до/з портів Криму), проведення доглядових операцій та арештів суден-порушників.

операції з примушення до миру (у разі отримання резолюції/мандату РБ ООН) та відновлення контролю над тимчасово окупованими територіями та водними просторами України і Грузії.

Для забезпечення поступовості та результативності процесу формування Спільної стратегії безпеки у Чорноморському регіоні, пропонується такий порядок її розроблення та реалізації:

розроблення та запровадження Стратегії здійснювати згідно стандартів НАТО, зокрема методології та кращих практик держав-членів Альянсу;

для формування Стратегії створити та організувати роботу координаційної групи і спільних робочих груп (за сферами, напрямками) із залученням: представників від України, США, Болгарії, Румунії, Туреччини, Грузії, органів управління НАТО; експертів міжнародних і національних (державних і недержавних) дослідницьких організацій у різних сферах безпеки та оборони;

опрацьований проєкт Стратегії надати на розгляд профільних структур і керівництва НАТО та забезпечити його подальшу імплементацію.

Для впровадження Стратегії передбачити:

розроблення Плану реалізації Стратегії на відповідний період (на рік або інші визначені періоди);

постійний моніторинг виконання даного плану та досягнення цілей за визначеними показниками (індикаторами) з доповіддю керівництву та корегуванням планів;

здійснення випереджувального забезпечення розвитку та утримання необхідних спроможностей для реалізації плану, у тому числі підготовку людських ресурсів.

3.3. Для підвищення ефективності міжнародно-правового забезпечення діяльності щодо захисту національних інтересів України та міжнародної безпеки в Азово-Чорноморському регіоні передбачити такі заходи:

опрацювати та внести зміни до Законів України, що визначають межі внутрішніх вод і територіального моря України, стосовно визначення серединної лінії та, відповідно, розмежування вод у Чорному та Азовському морях;

внести пропозиції щодо повного призупинення судноплавства у територіальному морі навколо Кримського півострова, окрім морських шляхів (коридорів), які мають міжнародне значення;

розпочати примусову переговорну процедуру під егідою ООН проти РФ з метою делімітації державного кордону України на морі в районах, що межують з територією РФ у Чорному та Азовському морях і Керченській протоці.

3.4. В межах заходів щодо формування і функціонування Кримської платформи та з урахуванням її головної мети, а саме – деокупації АР Крим та м. Севастополь, повернення півострова під контроль України та відновлення й захисту прав громадян України – жертв окупації, пропонується:

опрацювати та надати до проєкту Декларації, яку передбачається схвалити за підсумками установчого саміту Кримської платформи 23 серпня 2021 року, перелік загроз національній і міжнародній безпеці у воєнній сфері внаслідок діяльності Російської Федерації у Чорноморському регіоні та спільні заходи протидії вказаним загрозам;

з урахуванням важливості безпекових та оборонних питань у функціонуванні Кримської платформи серед уже запропонованих рівнів її діяльності (найвищий рівень – глави держав та урядів; рівень міністрів закордонних справ; рівень міжпарламентського співробітництва; рівень експертної мережі за участі українських і міжнародних неурядових організацій) передбачити рівень взаємодії керівників та робочих груп міністерств оборони держав та інших силових (безпекових, правоохоронних) структур;

до заходів у рамках Кримської платформи, що передбачають сприяння захисту та відновлення прав жертв збройної агресії РФ, у тому числі розроблення механізмів швидкого реагування для оперативної та скоординованої відповіді держав-учасниць та міжнародних організацій на порушення Російською Федерацією міжнародного права, прав людини та міжнародного гуманітарного права у тимчасово окупованому Криму та в регіоні, додати відповідні заходи з реагування на порушення нею норм міжнародного морського права, у першу чергу щодо свободи судноплавства, дотримання імунітету військових кораблів, а також виконання вимог щодо заборони використання портів Криму, які визначені національними нормативно-правовими актами України;

вжиття заходів щодо повернення майна держави Україна, її громадян і юридичних осіб, зокрема майна Міністерства оборони та Збройних Сил, у тому числі озброєння, військової техніки, об'єктів інфраструктури та іншого майна

Військово-Морських Сил Збройних Сил України, яке було незаконно захоплене у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації та тимчасовою окупацією території України;

у разі неможливості чи визначення Україною недоцільності повернення майна Міністерства оборони та Збройних Сил, у тому числі озброєння, військової техніки, об'єктів інфраструктури та іншого майна Військово-Морських Сил Збройних Сил України, яке було незаконно захоплене у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації та тимчасовою окупацією території України, вимагати від Російської Федерації компенсації вартості цього майна та втраченої вигоди внаслідок його незаконного відчуження, зокрема компенсації втраченої вигоди через неможливість використання за призначенням захоплених військових кораблів Збройних Сил України, іншого озброєння, військової техніки, об'єктів інфраструктури та майна у період тривання збройної агресії Російської Федерації та виникнутих у зв'язку з цим додаткових потреб у такому майні і об'єктах, а також пов'язаних з цим збитках і витратах, у тому числі у фінансових коштах;

здійснення постійного моніторингу Міністерством оборони України та Збройними Силами фактів протиправного заволодіння, користування та розпоряджання Російською Федерацією, її окупаційною адміністрацією майном і об'єктами інфраструктури Міністерства оборони та Збройних Сил, у тому числі земельними ділянками, на тимчасово окупованій території та формування доказової бази з метою захисту порушених прав та законних інтересів у судовому порядку, посилення санкцій;

планування та виконання заходів щодо збору та документування у Міністерстві оборони і Збройних Силах фактів мілітаризації Автономної Республіки Крим та міста Севастополя з боку Російської Федерації, здійснення нею негативного впливу на регіональну і міжнародну безпеку та свободу судноплавства в акваторіях Чорного і Азовського морів, порушення інших норм міжнародного морського права;

проведення заходів щодо участі Міністерства оборони та Збройних Сил в частині, що стосується, у створенні і наповненні реєстру заподіяної шкоди державі Україна, її громадянам і юридичним особам у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації та тимчасовою окупацією території України;

визначення (уточнення) та розвиток спроможностей Збройних Сил, інших складових сил безпеки і оборони України, необхідних для виконання завдань щодо деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і міста Севастополя та встановлення контролю над прилеглими до них ділянками територіального моря і виключної (морської) економічної зони України, планування діяльності з виконання зазначених завдань;

формування та проведення спеціалізованих курсів підготовки персоналу, визначених військових частин і підрозділів Збройних Сил України та інших складових сил оборони для виконання покладених на них завдань у ході деокупації та реінтеграції з урахуванням досвіду проведення АТО, ООС,

заходів забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі збройній агресії РФ та стримування, міжнародних операцій із підтримання миру і безпеки; планування та проведення наукових досліджень у Міністерстві оборони та Збройних Силах щодо виконання покладених на них завдань у ході деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і міста Севастополя та постконфліктного врегулювання.

Керівник організаційної групи Міжнародного наукового форуму,
начальник кафедри Військово-Морських Сил
Національного університету оборони України
капітан 1 рангу

Степан ЯКИМ'ЯК

ЗАТВЕРДЖУЮ

Начальник Національного університету оборони України
імені Івана Черняхівського
генерал-лейтенант

Анатолій СИРОТЕНКО

“__” травня 2021 року

СПИСОК

запрошених до участі у міжнародному науковому форумі
“Морська стратегія держави. Розвиток та реалізація морського потенціалу
України” 19-20 травня 2021 року

№ з/п	Військове звання	Прізвище, ім'я, по батькові	Форма участі	Посада, науковий ступінь	Примітки
ПРЕДСТАВНИКИ ОФІСУ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ					
1		МАРТИНЮК Віталій Леонідович		Завідувач відділу стратегічного аналізу питань національної безпеки та оборони Департаменту з питань національної безпеки та оборони	
2		СВИРИДОВА Дар'я Олександрівна	Виступ	Перша заступниця Представника Президента України в Криму	
МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ УКРАЇНИ					
3		ПЕТРЕНКО Анатолій Григорович	Виступ	Заступник Міністра оборони України з питань європейської інтеграції	
ПРЕДСТАВНИКИ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ					
4		БЕЗУГЛА Мар'яна Володимирівна		Народна депутатка України, заступниця голови комітету з питань національної безпеки, оборони і розвідки	
5		ЯРЕМЕНКО Богдан Васильович		Народний депутат України	
ПРЕДСТАВНИК РАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ					
6		ПЛЯСКОВСЬКИЙ Олександр Володимирович		Заступник керівника служби з питань воєнної безпеки апарату Ради національної безпеки і оборони	
ПРЕДСТАВНИКИ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ					
7	генерал-лейтенант у відставці	ХОДЖЕС Бен	Виступ	Представник США	

№ з/п	Військове звання	Прізвище, ім'я, по батькові	Форма участі	Посада, науковий ступінь	Примітки
8	капітан 2 рангу	МАЛЛОРИ Пітер		Представник США	
9		МІДТТУН Ханс Петтер	Виступ	Представник Норвегії	
10		ЕППЕСЕН Френк		Представник Королівства Данії	
11	полковник	НОРКУС Алгірдас		Військовий представник Делегації ЄС в Україні	
12		ПРОТО Жан-Луїс		Представник Канади	
13		ШЕБІБ Кавел		Представник Канади	
14	капітан 1 рангу	ПОПІДЗЕ Рамаз	Виступ	Командувач Берегової охорони Грузії	
15		ХУБЕНОВ Містер		Представник штабу ВМС Болгарії	
16		ЛУЦКАНОВА Сіяна		Представник Болгарії	
17		МЕДНІКАРОВ Боян		Представник Болгарії	
18		ІЛІЄФ Дімітер		Представник Болгарії	
19		ВАСІЛ'ЄВ Валентин		Представник Болгарії	
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ					
20		СМЕЛЬЯНОВ Володимир Олександрович	Виступ	Перший заступник головного вченого секретаріату НАНУ, директор Центру морської геології, геоєкології, осадочного рудоутворення, член-кореспондент НАНУ, доктор геолого-мінералогічних наук, професор	
21		БУДНИК Микола Миколайович	Виступ	Головний науковий співробітник інституту кібернетики ім. В.М.Глушкова Національної академії наук України	
НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ СТРАТЕГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ					
22		ФИЛИПЕНКО Артем Олександрович	Виступ	Завідувач сектору досліджень Південного регіону Національного інституту стратегічних досліджень	

№ з/п	Військове звання	Прізвище, ім'я, по батькові	Форма участі	Посада, науковий ступінь	Примітки
ДЕРЖАВНА ПРИКОРДОННА СЛУЖБА УКРАЇНИ					
23	капітан 1 рангу	СМІРНОВ Владислав Анатолійович	Виступ	Начальник управління організації морської охорони Департаменту державного кордону Адміністрації Державної прикордонної служби України	
ПРЕДСТАВНИКИ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ МОРСЬКОГО ТА РІЧКОВОГО ТРАНСПОРТУ УКРАЇНИ					
24		РАБОТНЬОВ Володимир Геннадійович	Виступ	Заступник директора – секретар координаційного комітету казенного підприємства “Морська пошуково-рятувальна служба”	
25		БУЛАСНКО Сергій Іванович		Головний спеціаліст відділу контролю за забезпеченням безпеки судноплавства Департаменту державного нагляду та контролю за безпекою на морському та річковому транспорті	
ПРЕДСТАВНИК ДЕРЖАВНОГО ПІДПРИЄМСТВА “АДМІНІСТРАЦІЯ МОРСЬКИХ ПОРТІВ УКРАЇНИ”					
26		АСТАШОВ Євген Володимирович		Начальник відділу прогнозування та управління ризиками	
ДЕРЖАВНЕ АГЕНСТВО РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ					
27		ЗАЯЦЬ Алла Олегівна		Заступниця начальника управління, начальник відділу безпеки мореплавства управління флоту рибної промисловості	
28		ЧЕРНЕНКО Олексій Олександрович		Заступник начальника управління – начальник відділу охорони водних біоресурсів управління охорони водних біоресурсів і оперативного реагування	
ДЕРЖАВНА СЛУЖБА ГЕОЛОГІЇ ТА НАДР УКРАЇНИ					
29		КАМАСА Михайло Юрійович		Завідувач сектору взаємодії зі ЗМІ, супроводження ІТ систем та міжнародного співробітництва	

№ з/п	Військове звання	Прізвище, ім'я, по батькові	Форма участі	Посада, науковий ступінь	Примітки
СТРУКТУРНІ ПІДРОЗДІЛИ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ					
30		ДЕМ'ЯНЕНКО В'ячеслав Володимирович		Заступник Генерального директору Директорату політики у сфері оборони – керівник експертної групи доктрин і стратегій	
31		РОМАНЮК Ігор Миколайович	Виступ	Головний спеціаліст Департаменту воєнної політики, стратегічного планування МО України, кандидат педагогічних наук, доцент	
32	капітан 1 рангу	МАРТИНЕНКО Ігор Вікторович		Заступник начальника відділу розробок і закупівлі озброєння і військової техніки ВМС Департаменту військово-технічної політики, розвитку озброєння та військової техніки МО України	
ГЕНЕРАЛЬНИЙ ШТАБ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ					
33	капітан 1 рангу	МУРИГІН Владислав Анатолійович	Виступ	Начальник відділу ВМС Головного оперативного управління Генерального штабу ЗС України	
КОМАНДУВАННЯ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ					
34	капітан 1 рангу	ГЛАДКИЙ Роман Миколайович	Виступ	Заступник начальника об'єданого штабу Командування об'єднаних сил ЗС України	
35	капітан 1 рангу	ГОНЧАРЕНКО Роман Володимирович	Виступ	Командир тактичної групи "Маріуполь"	
КОМАНДУВАННЯ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ					
36	віце-адмірал	ТАРАСОВ Андрій Андрійович	Виступ	Начальник штабу - заступник командувача Військово-Морських Сил ЗС України	
37	капітан 1 рангу	СЕМЕНОВ Віталій Леонідович	Виступ	Начальник відділу планування розвитку – заступник начальника оборонного планування штабу командування Військово-Морських Сил ЗС України	
38	капітан 1 рангу	ШУЛЬЖЕНКО Євген Олексійович	Виступ	Начальник управління експлуатації та судноремонту - заступник начальника озброєння	

№ з/п	Військове звання	Прізвище, ім'я, по батькові	Форма участі	Посада, науковий ступінь	Примітки
39	капітан 2 рангу	ГИЧКА Остап Михайлович	Виступ	Старший офіцер відділу логістики штабу командування Військово-Морських Сил ЗС України	
НАУКОВО-ДОСЛІДНІ УСТАНОВИ ТА ВИЩІ НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ					
40		БЛІНЦОВ Володимир Степанович	Виступ	Проректор з наукової роботи Національного університету кораблебудування ім. адмірала Макарова, доктор технічних наук, професор	
41		НАЗАРЕНКО Юрій Володимирович	Виступ	Провідний науковий співробітник науково-дослідного відділу проблем застосування ВМС науково-дослідного центру ЗС України “Державний океанаріум” ІВМС НУ “Одеська морська академія”	
42		КАЛІНІЧЕНКО Олександр Олександрович	Виступ	Старший науковий співробітник НДЦ ЗС України “Державний океанаріум” ІВМС НУ “Одеська морська академія”	
43	капітан 1 рангу	КАНЩЕВ Вадим Володимирович		Начальник науково-дослідного управління розвитку морських озброєнь та техніки ВМС Центрального науково-дослідного інституту ОВТ ЗС України	
44		ЧАБАНЕНКО Павло Павлович	Виступ	Провідний науковий співробітник науково-дослідного управління розвитку морських озброєнь та техніки ВМС Центрального науково-дослідного інституту ОВТ ЗС України, доктор військових наук, професор	
45	капітан 1 рангу	ОЛІЙНИК Костянтин Анатолійович		Начальник науково-дослідного відділу розвитку морських озброєнь Центрального науково-дослідного інституту ОВТ ЗС України	

№ з/п	Військове звання	Прізвище, ім'я, по батькові	Форма участі	Посада, науковий ступінь	Примітки
46	капітан 2 рангу	МЕЛЕНКО Юрій Ярославович		ТВО начальника науково-дослідного відділу розвитку військово-морської техніки Центрального науково-дослідного інституту ОВТ ЗС України	
ПІДПРИЄМСТВА ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ					
47		ЯКОВЕНКО Петро Олексійович	Виступ	Головний конструктор – начальник відділу Державного підприємства “Державне Київське КБ “Луч”, кандидат технічних наук	
48		ЛЮБАРЕЦЬ Андрій Анатолійович		Начальник відділу, учений секретар Державного підприємства “Державне Київське КБ “Луч”, кандидат технічних наук	
49		САЙНОГ Максим Борисович		Начальник відділу Державного підприємства “Державне Київське КБ “Луч”, кандидат технічних наук	
50		БУССОВ Дмитро Євгенович		Головний інженер Державного підприємства “Дослідно-проектний центр кораблебудування”	
ПРЕДСТАВНИКИ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ЕКСПЕРТИ					
51		КЛИМЕНКО Андрій Васильович	Виступ	Кримський експерт та журналіст, головний редактор видання “Чорноморські новини”, керівник моніторингової групи “Інституту Чорноморських стратегічних досліджень” з питань міжнародних санкцій, мілітаризації Криму та свободи судноплавства в Чорному та Азовському морях. Заслужений економіст АР Крим	
52		КАБАНЕНКО Ігор Васильович	Виступ	Експерт Центру оборонних стратегій, кандидат військових наук	

№ з/п	Військове звання	Прізвище, ім'я, по батькові	Форма участі	Посада, науковий ступінь	Примітки
53		РИЖЕНКО Андрій Олексійович	Виступ	Експерт Інституту морського права і безпеки	
54		УСТИМЕНКО Богдан Миколайович	Виступ	Експерт Інституту морського права і безпеки	
55		ШЕЛЕСТ Ганна Олексіївна	Виступ	Директорка безпекових програм Ради зовнішньої політики громадської організації “Українська призма”, кандидат політичних наук	

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ОБОРОНИ УКРАЇНИ
ІМЕНІ ІВАНА ЧЕРНЯХОВСЬКОГО**

56	генерал-майор	ЩИПАНСЬКИЙ Павло Володимирович		Заступник начальника університету з наукової роботи, кандидат військових наук, професор	
57	капітан 1 рангу	ЯКИМ'ЯК Степан Володимирович	Виступ	Начальник кафедри ВМС кандидат військових наук, доцент	
58	капітан 1 рангу	ГРИЦЕНКО Андрій Миколайович		Професор кафедри ВМС, кандидат військових наук	
59		КОРЕНДОВИЧ Віктор Сисойович		Професор кафедри ВМС, кандидат технічних наук, доцент	
60	капітан 1 рангу	ЧРІКАЛОВ Олексій Сергійович		Професор кафедри ВМС, кандидат історичних наук	
61		СОКОЛЮК Сергій Михайлович		Доцент кафедри ВМС, кандидат історичних наук, доцент	
62	капітан 1 рангу	ФРОЛОВ Сергій Миколайович		Доцент кафедри ВМС	
63	капітан 1 рангу	ЧУЧИН Михайло Валерійович		Начальник науково-дослідної лабораторії кафедри ВМС	
64	капітан 1 рангу	СЕМЕНЦОВ В'ячеслав Іванович		Старший викладач кафедри ВМС	
65	капітан 1 рангу	ЖЕЛЕЗНЯКОВ Дмитро Вікторович		Старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії кафедри ВМС	

№ з/п	Військове звання	Прізвище, ім'я, по батькові	Форма участі	Посада, науковий ступінь	Примітки
66	капітан 2 рангу	ЧЕЧЕТ Максим Іванович		Старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії кафедри ВМС	
67	працівник ЗС України	ПЕТРЕНКО Микола Іванович		Старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії проблем воєнної безпеки держави кафедри стратегії національної безпеки та оборони, кандидат військових наук	
68	полковник	ГУЛАК Юрій Степанович		Заступник начальника кафедри управління військами, кандидат військових наук	
69	підполковник	СТАСЮК Юрій Миколайович		Начальник науково-дослідної лабораторії проблем воєнної історії України науково-дослідного центру воєнної історії, кандидат історичних наук	
70	полковник	ГОРБЕНКО Володимир Михайлович		Професор кафедри авіації	
71	полковник	КОЦЮРУБА Андрій Васильович		Старший викладач кафедри авіації	
72	полковник	ТКАЧЕНКО Анатолій Володимирович		Викладач кафедри авіації	
73	полковник	ГЕРАСИМЕНКО Володимир Вікторович		Докторант інституту авіації та протиповітряної оборони	
74	полковник	САЛЬНІКОВА Ольга Федорівна		Начальник навчально-наукового центру стратегічних комунікацій у сфері забезпечення національної безпеки та оборони, доктор наук з державного управління	

№ з/п	Військове звання	Прізвище, ім'я, по батькові	Форма участі	Посада, науковий ступінь	Примітки
75	підполковник	ПРОКОПЕНКО Євген Миколайович		Начальник науково-дослідної лабораторії навчально-наукового центру стратегічних комунікацій у сфері забезпечення національної безпеки та оборони	
ПЕРЕМІННИЙ СКЛАД НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ОБОРОНИ УКРАЇНИ					
АД'ЮНКТИ					
76	капітан 1 рангу	ВДОВИЦЬКИЙ Євгеній Анатолійович		Ад'юнкт кафедри ВМС	
77	полковник	БОНДАР Валерій Вікторович		Ад'юнкт інституту авіації та протиповітряної оборони	
78	підполковник	КАЄВ Дмитро Русланович		Ад'юнкт інституту авіації та протиповітряної оборони	
79	підполковник	БЛИСКУН Олександр Євгенійович		Ад'юнкт інституту авіації та протиповітряної оборони	
80	підполковник	ЯРОШЕНКО Ярослав Віталійович		Ад'юнкт інституту авіації та протиповітряної оборони	
81	підполковник	КОЛОМІЄЦЬ Юрій Миколайович		Ад'юнкт інституту авіації та протиповітряної оборони	
СЛУХАЧІ ОПЕРАТИВНО-СТРАТЕГІЧНОГО РІВНЯ ПІДГОТОВКИ					
82	полковник	ГНАСЕВИЧ Віктор Володимирович		Слухач інституту державного військового управління	
83	полковник	АНДРЕЙ Андрій Миколайович		Слухач інституту державного військового управління	
СЛУХАЧІ ОПЕРАТИВНО-ТАКТИЧНОГО РІВНЯ ПІДГОТОВКИ ОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ					
84	капітан 2 рангу	САМУСЕНКО Андрій Валентинович		Слухач командно-штабного інституту застосування військ (сил)	
85	майор	КУЗЬМОВИЧ Володимир Миколайович		Слухач командно-штабного інституту застосування військ (сил)	
86	капітан 3 рангу	ЛИТВИН Олександр Володимирович		Слухач командно-штабного інституту застосування військ (сил)	
87	капітан 3 рангу	СТАЦЕНКО В'ячеслав Олексійович		Слухач командно-штабного інституту застосування військ (сил)	

№ з/п	Військове звання	Прізвище, ім'я, по батькові	Форма участі	Посада, науковий ступінь	Примітки
88	майор	ГАВРИЛЕНКО Ігор Володимирович		Слухач командно-штабного інституту застосування військ (сил)	
89	майор	СТУДЕНКОВ Володимир Валерійович		Слухач командно-штабного інституту застосування військ (сил)	
90	майор	ПАТИНСЬКИЙ Максим Васильович		Слухач командно-штабного інституту застосування військ (сил)	
СЛУХАЧІ ОПЕРАТИВНО-ТАКТИЧНОГО РІВНЯ ПІДГОТОВКИ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ					
91	капітан 2 рангу	МІНЯЙЛО Олександр Миколайович		Слухач командно-штабного інституту застосування військ (сил)	
92	капітан 2 рангу	ГРИЦЕНКО Денис Володимирович		Слухач командно-штабного інституту застосування військ (сил)	
93	капітан 2 рангу	КЛЯЦЬКИЙ Олексій Ігорович		Слухач командно-штабного інституту застосування військ (сил)	
94	капітан 2 рангу	КОНДЮХОВ Денис В'ячеславович		Слухач командно-штабного інституту застосування військ (сил)	
95	капітан 2 рангу	СТУПАК Денис Олександрович		Слухач командно-штабного інституту застосування військ (сил)	
96	капітан 2 рангу	ЯРМОЛЕНКО Олексій Олексійович		Слухач командно-штабного інституту застосування військ (сил)	
97	капітан 2 рангу	БЕНЕДІСЮК Максим Миколайович		Слухач командно-штабного інституту застосування військ (сил)	
98	капітан 2 рангу	ГЛУШАК Дмитро Олегович		Слухач командно-штабного інституту застосування військ (сил)	
99	капітан 2 рангу	ДІДКІВСЬКИЙ Олександр Васильович		Слухач командно-штабного інституту застосування військ (сил)	
100	капітан 2 рангу	КУЗЬМОВИЧ Олексій Миколайович		Слухач командно-штабного інституту застосування військ (сил)	
101	капітан 2 рангу	ХОМЕНКО Віктор Володимирович		Слухач командно-штабного інституту застосування військ (сил)	
102	підполковник	БЕНЬКО Олег Михайлович		Слухач командно-штабного інституту застосування військ (сил)	

№ з/п	Військове звання	Прізвище, ім'я, по батькові	Форма участі	Посада, науковий ступінь	Примітки
103	капітан 2 рангу	ГЛАДАРЬОВ Олексій Олександрович		Слухач командно-штабного інституту застосування військ (сил)	
104	капітан 2 рангу	ЖЕБЕЛЬ Юлія Миколаївна		Слухач командно-штабного інституту застосування військ (сил)	
105	капітан 2 рангу	КАСИМ Дмитро Васильович		Слухач командно-штабного інституту застосування військ (сил)	
106	капітан 2 рангу	КОРСУН Владислав Васильович		Слухач командно-штабного інституту застосування військ (сил)	
107	капітан 2 рангу	ЛІВЕНСЬКИЙ Андрій Олександрович		Слухач командно-штабного інституту застосування військ (сил)	
108	капітан 2 рангу	МАМОЙЛЕНКО Олексій Станіславович		Слухач командно-штабного інституту застосування військ (сил)	
109	капітан 2 рангу	СМИРИНСЬКА Наталія Борисівна		Слухач командно-штабного інституту застосування військ (сил)	
110	капітан 2 рангу	СОМОРОВ Андрій Анатолійович		Слухач командно-штабного інституту застосування військ (сил)	
111	капітан 2 рангу	ТРЕТЯК Михайло Васильович		Слухач командно-штабного інституту застосування військ (сил)	
112	капітан 2 рангу	ШАФРАНЮК Володимир Васильович		Слухач командно-штабного інституту застосування військ (сил)	
113	капітан 1 рангу	ЩЕПЦОВ Олександр Володимирович		Слухач командно-штабного інституту застосування військ (сил)	
СИНХРОНІСТИ					
114		ЛЯШЕНКО Андрій Володимирович			
115		ПОЛТАВСЬКИЙ Сергій Олександрович			
116		МОРОЗ Вікторія Владиславівна			
ПЕРЕКЛАДАЧІ					
117	сержант	СОЛОДОХА Катерина Павлівна		Військовий Інститут Київського національного університету	

№ з/п	Військове звання	Прізвище, ім'я, по батькові	Форма участі	Посада, науковий ступінь	Примітки
118	старший солдат	БАБИЧ Вадим Миколайович		Військовий Інститут Київського національного університету	
119	солдат	ШТАЛТОВНИЙ Леонід В'ячеславович		Військовий Інститут Київського національного університету	

Начальник кафедри Військово-Морських Сил
капітан 1 рангу
_____ 2021 року

Степан ЯКИМ'ЯК

ПОГОДЖЕНО

Заступник начальника університету
з наукової роботи
генерал-майор

Павло ЩИПАНСЬКИЙ

_____ 2021 року

ЗАТВЕРДЖУЮ

Начальник Національного університету
оборони України імені Івана
Черняховського
генерал-лейтенант

Анатолій СИРОТЕНКО

_____ 2021 року

ПЛАН

проведення міжнародного наукового форуму

**“Морська стратегія держави. Розвиток та реалізація морського потенціалу
України”**

(у комбінованому форматі – в аудиторіях та онлайн)

- Мета:** Обговорити шляхи розвитку морської стратегії держав у сучасних умовах і в перспективі, визначити основні проблеми розвитку морського потенціалу України та розробити рекомендації щодо шляхів їх вирішення з урахуванням іноземного досвіду.
- Дата проведення:** 19-20 травня 2021 року.
- Час проведення:** 09.30 – 17.00.
- Місце проведення:** 03049, Україна, м. Київ, проспект Повітрофлотський, 28, Національний університет оборони України імені Івана Черняховського, кафедра Військово-Морських Сил, аудиторії № 236 (зал засідань Вченої ради), № 337, № 341 та програмне забезпечення BigBlueButton.
- Робочі мови:** українська, англійська.
- Склад учасників:** Представники Офісу Президента України, Верховної Ради України, Апарату Ради національної безпеки та оборони України, Національної академії наук України, Міністерства оборони України, Генерального штабу Збройних Сил України, Командування об'єднаних сил Збройних Сил України, Командування Військово-Морських Сил Збройних Сил України, Державної прикордонної служби України, оборонного аташату посольств іноземних держав в Україні, представники військово-морських сил та експерти іноземних держав, представники Національного інституту стратегічних досліджень, Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, Центрального науково-дослідного інституту озброєння та військової техніки Збройних Сил України, підприємств оборонно-промислового комплексу України, громадських організацій, що діють у сфері національної безпеки та оборони, наукові та науково-педагогічні працівники, слухачі Національного університету оборони України імені Івана Черняховського.

№ з/п	Заходи, теми доповідей, виступів	Доповідачі та ті, хто залучається до заходу	Тривалість	Прим.
19 травня 2021 року				
I.	Реєстрація учасників на платформі BigBlueButton	Учасники форуму	<u>09.00 – 09.30</u> 30 хв.	
II.	Відкриття форуму Вступне слово	Заступник Міністра оборони України з питань європейської інтеграції Анатолій ПЕТРЕНКО (за згодою) Начальник Національного університету оборони України (заступник начальника університету з наукової роботи)	<u>09.30 – 09.35</u> 5 хв.	
	Оголошення порядку проведення форуму	Начальник кафедри Військово-Морських Сил	<u>09.35 – 09.40</u> 5 хв.	
III.	Міжнародна науково-практична конференція “Розвиток морської стратегії держави в умовах гібридних дій РФ в Азово-Чорноморському регіоні: формування і реалізація потенціалу Кримської платформи”		<u>09.40 – 13.30</u> 190 хв.	
Сесія 1 “Протидія гібридним діям РФ на морі в Азово-Чорноморському регіоні: проблемні питання національної і міжнародної безпеки, шляхи їх вирішення”			<u>09.40 – 11.50</u> 130 хв.	
1.	Вступне слово модератора	Начальник кафедри Військово-Морських Сил	<u>09.40 – 09.45</u> 5 хв.	
2.	Виступ: “Пріоритети державної морської політики в	Спікер – представник Офісу Президента України (за	<u>09.45 – 09.50</u> 5 хв.	
3.	Виступ: “Проблемні питання формування і реалізації	Спікер – представник Президента України в	<u>09.50 – 09.55</u> 5 хв.	
4.	Виступ: “Пріоритети забезпечення національної	Спікер – представник Апарату Ради національної	<u>09.55 – 10.05</u> 10 хв.	
5.	Виступ: “Гібридні дії РФ в Азово-Чорноморському регіоні”	Спікер – керівник Кримського департаменту Громадської організації	<u>10.05 – 10.15</u> 10 хв.	
6.	Виступ: “Захист національних інтересів України на морі в умовах гібридних дій РФ:	Спікер – командувач Військово-Морських Сил Збройних Сил України	<u>10.15 – 10.25</u> 10 хв.	
7.	Виступ: “Погляди щодо колективної протидії гібридним діям РФ в Азово-	Спікер – голова наглядової ради Громадської організації “Міжнародний центр	<u>10.25 – 10.35</u> 10 хв.	
8.	Виступ: “Проблемні питання забезпечення воєнної безпеки	Спікер – начальник кафедри Військово-Морських Сил	<u>10.35 – 10.45</u> 10 хв.	
9.	Виступ: “Захист національних інтересів Грузії на морі в умовах гібридних дій РФ:	Спікер – Командувач Берегової охорони Грузії капітан 1 рангу Рамаз	<u>10.45 – 10.55</u> 10 хв.	
10.	Виступ: “Погляди на колективну протидію гібридному	Спікер – військово-морський аташе з питань оборони при посольстві США в Україні	<u>10.55 – 11.15</u> 20 хв.	

№ з/п	Заходи, теми доповідей, виступів	Доповідачі та ті, хто залучається до заходу	Тривалість	Прим.
	впливу РФ в Азово-Чорноморському регіоні”	Спікер – військово-морський аташе з питань оборони при посольстві Великобританії в		
		Спікер – аташе з питань оборони при посольстві Швеції в Україні капітан І		
		Спікер – аташе з питань оборони при посольстві Королівства Данії в Україні		
		Спікер – військовий представник Делігації ЄС в		
		Спікер – військовий експерт США Майкл МАККАРТІ (за		
		Спікер – військовий експерт Норвегії Ханс Петгер		
11.	Дискусія: обговорення виступів	Учасники форуму	<u>11.15 – 11.30</u> 15 хв.	
	Перерва на каву	Учасники форуму	<u>11.30 – 11.50</u> 20 хв.	
Сесія 2 “Захист економічної діяльності України на морі та інших причорноморських держав в умовах гібридних дій РФ”			<u>11.50 – 13.30</u> 100 хв.	
12.	Вступне слово модератора	Начальник кафедри Військово-Морських Сил	<u>11.50 – 11.55</u> 5 хв.	
13.	Виступ: “Проблемні питання забезпечення національної безпеки України в умовах	Спікер – представник Комітету Верховної Ради України з питань національної	<u>11.55 – 12.05</u> 10 хв.	
14.	Виступ: “Проблеми та перспективи виконання Плану заходів з реалізації Морської	Спікер – представник Національного інституту стратегічних досліджень (за	<u>12.05 – 12.15</u> 10 хв.	
15.	Виступ: “Вплив гібридних дій РФ в Азово-Чорноморському регіоні на функціонування та розвиток портової діяльності: пропозиції щодо її захисту силами оборони”	Спікер – представник державного підприємства “Адміністрація морських портів України” (за згодою)	<u>12.15 – 12.25</u> 10 хв.	
16.	Виступ: “Вплив гібридних дій РФ на ведення геологічної розвідки вуглеводнів на українському	Спікер – представник Державної служби геології та надр України (за згодою)	<u>12.25 – 12.35</u> 10 хв.	
17.	Виступ: “Вплив гібридних дій РФ на ведення рибальства в Чорному	Спікер – представник Державного агентства рибного	<u>12.35 – 12.40</u> 5 хв.	
18.	Виступ: Вплив гібридних дій РФ на судноплавство в Чорному та Азовському морях: пропозиції	Спікер – представник Державної служби морського та річкового транспорту	<u>12.40 – 12.45</u> 5 хв.	
19.	Виступ: “Вплив гібридних дій РФ на проведення морських наукових досліджень в Чорному та	Спікер – представник Національної академії наук України (за згодою)	<u>12.45 – 12.55</u> 10 хв.	

№ з/п	Заходи, теми доповідей, виступів	Доповідачі та ті, хто залучається до заходу	Тривалість	Прим.
20.	Виступ: “Проблемні питання щодо захисту економічної діяльності України на морі в	Спікер – заступник начальника об’єднаного штабу Командування об’єднаних сил	<u>12.55 – 13.05</u> 10 хв.	
21.	Виступ: “Виконання завдань захисту економічної діяльності України в Азовському морі:	Спікер – командир тактичної групи “Маріуполь” – заступник командира	<u>13.05 – 13.10</u> 5 хв.	
22.	Виступ: “Охорона суверенних прав України у виключній (морській) економічній зоні в умовах гібридних дій РФ:	Спікер – представник Адміністрації Державної прикордонної служби України (Регіонального управління	<u>13.10 – 13.15</u> 5 хв.	
23.	Дискусія: обговорення виступів та проекту рішення конференції	Учасники конференції	<u>13.15 – 13.30</u> 15 хв.	
	Перерва на обід	Учасники конференції	<u>13.30 – 14.30</u> 60 хв.	
IV.	Круглий стіл “Розвиток військово-морських спроможностей держави з урахуванням набуття Україною статусу партнера		<u>14.30 – 17.00</u> 150 хв.	
1.	Вступне слово модератора	Професор кафедри Військово-Морських Сил	<u>14.30 – 14.35</u> 5 хв.	
2.	Виступ: “Проблеми розвитку спроможностей сил оборони на морі”	Спікер – головний спеціаліст Департаменту воєнної політики, стратегічного планування та	<u>14.35 – 14.45</u> 10 хв.	
3.	Виступ: “Проблеми набуття оперативних спроможностей	Спікер – представник Генерального штабу ЗС	<u>14.45 – 14.55</u> 10 хв.	
4.	Виступ: “Проблемні питання розвитку військово-морських спроможностей України та	Спікер – начальник кафедри Військово-Морських Сил	<u>14.55 – 15.05</u> 10 хв.	
5.	Виступ: “Погляди на шляхи нарощування спроможностей Військово-Морських Сил Збройних Сил України щодо	Спікери – представники Інституту ВМС Національного університету “Одеська морська академія”	<u>15.05 – 15.15</u> 10 хв.	
6.	Виступ: “Проблемні питання розвитку спроможностей морської охорони Державної	Спікер – представник управління організації морської охорони	<u>15.15 – 15.25</u> 10 хв.	
7.	Дискусія: обговорення виступів та проекту рішення круглого столу	Учасники круглого столу	<u>15.25 – 15.45</u> 20 хв.	
	Перерва на каву	Учасники круглого столу	<u>15.45 – 16.00</u> 15 хв.	
	Круглий стіл “Морська безпека в Азово-Чорноморському регіоні та міжнародно-правові аспекти її забезпечення”		<u>16.00 – 17.00</u> 60 хв.	
8.	Вступне слово модератора	Спікер – експерт ГО “Інститут міжнародного права та морської безпеки” Андрій РИЖЕНКО	<u>16.00 – 16.05</u> 5 хв.	

№ з/п	Заходи, теми доповідей, виступів	Доповідачі та ті, хто залучається до заходу	Тривалість	Прим.
9.	Виступ: “Правові проблеми забезпечення національної безпеки в Азово-Чорноморському регіоні”	Спікер – народний депутат України Богдан ЯРЕМЕНКО (за згодою)	<u>16.05 – 16.15</u> 10 хв.	
10.	Виступ: “Дії РФ на морі, що порушують міжнародне право”	Спікер – експерт ГО “Інститут міжнародного права та морської безпеки” Богдан УСТИМЕНКО (за згодою)	<u>16.15 – 16.25</u> 10 хв.	
11.	Виступ: “Міжнародно-правові проблеми міжнародної безпеки в Азово-Чорноморському регіоні”	Спікер – керівник напрямку військових стратегічних досліджень “Центру аналізу європейської політики” (СЕРА) генерал-лейтенант у відставці Бенджамін ХОДЖЕС (за згодою)	<u>16.25 – 16.35</u> 10 хв.	
12.	Виступ: “Погляди на вирішення міжнародних правових проблем забезпечення національної і міжнародної безпеки в Азово-Чорноморському регіоні ”	Спікер – представник Коледжу ВМС США (за згодою)	<u>16.35 – 16.45</u> 10 хв.	
13.	Виступ: “Міжнародно-правова позиція України стосовно протиправних дій РФ на морі”	Спікер – директорка безпекових програм Ради зовнішньої політики ГО “Українська призма” Ганна ШЕЛЕСТ (за згодою)	<u>16.45 – 16.50</u> 5 хв.	
14.	Дискусія: обговорення виступів та проєкту рішення круглого столу	Учасники круглого столу	<u>16.50 – 17.00</u> 10 хв.	
	Завершення першого дня форуму			

<i>20 травня 2021 року</i>			
VI.	Міжнародна науково-практична конференція “Розвиток морського озброєння і військової техніки та військово-технічної політики держави: сучасний стан та перспективи”		<u>10.00 – 12.30</u> 150 хв.
	Сесія 1. “Проблеми розвитку озброєння і військової техніки для Військово-Морських Сил Збройних Сил України”		<u>10.00 – 11.15</u> 75 хв.
1.	Вступне слово модератора	Професор кафедри Військово-Морських Сил Віктор КОРЕНДОВИЧ	<u>10.00 – 10.05</u> 5 хв.
2.	Виступ: “Проблеми та перспективи замовлення (закупівлі) нових зразків озброєння та військової техніки для Військово-Морських Сил Збройних Сил України”	Спікер – представник Командування Військово-Морських Сил Збройних Сил України	<u>10.05 – 10.25</u> 20 хв.
3.	Виступ: “Проблеми та перспективи розробки (закупівлі) нових зразків озброєння та військової техніки для Військово-Морських Сил Збройних Сил України”	Спікер – представник Департаменту військово-технічної політики, розвитку озброєння та військової техніки Міністерства оборони України	<u>10.25 – 10.35</u> 10 хв.
4.	Виступ: “Проблемні питання та шляхи оснащення Військово-Морських Сил Збройних Сил України сучасним озброєнням і військовою технікою”	Спікер – представник науково-дослідного управління розвитку морських озброєнь та техніки Військово-Морських Сил Центрального науково-дослідного інституту ОВТ ЗС України (за згодою)	<u>10.35 – 10.45</u> 10 хв.
5.	Виступ: “Можливості ДП “Державне Київське конструкторське бюро “Луч” з виробництва озброєння для Військово-Морських Сил Збройних Сил України”	Спікер – представник Київського конструкторського бюро “Луч” (за згодою)	<u>10.45 – 10.55</u> 10 хв.
6.	Дискусія: обговорення виступів	Учасники конференції	<u>10.55 – 11.15</u> 20 хв.
Сесія 2. “Проблеми розвитку кораблебудування та створення морських роботизованих систем в Україні”			<u>11.15 – 12.30</u> 75 хв.
7.	Вступне слово модератора	Проректор з наукової роботи Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова Володимир БЛІНЦОВ	<u>11.15 – 11.20</u> 5 хв.

8.	Виступ: “Проблеми та перспективи ремонту (модернізації) військових кораблів для Військово-Морських Сил Збройних Сил України”	Спікер – представник Командування Військово-Морських Сил Збройних Сил України	<u>11.20 – 11.30</u> 10 хв.	
9.	Виступ: “Можливості Національного університету кораблебудування ім. адмірала Макарова із використанням безекіпажних підводних апаратів для Військово-Морських Сил Збройних Сил України”	Спікер – проректор з наукової роботи Національного університету кораблебудування ім. адмірала Макарова Володимир БЛІНЦОВ (за згодою)	<u>11.30 – 11.40</u> 10 хв.	
10.	Виступ: “Можливості ДП “Дослідно-проектний центр кораблебудування” з будівництва сучасних бойових кораблів та катерів для Військово-Морських Сил Збройних Сил України”	Спікер – представник ДП “Дослідно-проектний центр кораблебудування” з будівництва сучасних бойових кораблів та катерів для Військово-Морських Сил Збройних Сил України (за згодою)	<u>11.40 – 11.50</u> 10 хв.	
11.	Виступ: “Проблемні питання будівництва військових кораблів для Військово-Морських Сил Збройних Сил України”	Спікер – представник науково-дослідного управління розвитку морських озброєнь та техніки Військово-Морських Сил Центрального науково-дослідного інституту ОВТ ЗС України (за згодою)	<u>11.50 – 12.00</u> 10 хв.	
12.	Виступ: “Методичні підходи щодо формування оперативнотактичних вимог до морського роботизованого комплексу багатоцільового призначення”	Спікер – начальник кафедри Військово-Морських Сил	<u>12.00 – 12.10</u> 10 хв.	
13.	Дискусія: обговорення виступів	Учасники конференції	<u>12.10 – 12.30</u> 20 хв.	
	Перерва на обід	Учасники конференції	<u>12.30 – 13.30</u> 60 хв.	
VI.	Круглий стіл: “Військово-морська історія України: проблеми та перспективи розвитку”		<u>13.30 – 16.00</u> 150 хв.	
1.	Вступне слово модератора	Доцент кафедри Військово-Морських Сил Сергій СОКОЛЮК	<u>13.30 – 13.35</u> 5 хв.	
2.	Доповідь: “Погляди на використання в сучасних умовах історичного досвіду збройної боротьби на морі”	Спікер – представник Командування Військово-Морських Сил Збройних Сил України	<u>13.35 – 13.45</u> 10 хв.	

3.	Доповідь: “Проблемні питання викладання військово-морської історії України на тактичному рівні підготовки”	Спікер – представник Інституту ВМС Національного університету “Одеська морська академія”	<u>13.45 – 13.55</u> 10 хв.	
4.	Виступ: “Проблемні питання формування військово-морської історії України”	Спікер – начальник кафедри Військово-Морських Сил	<u>13.55 – 14.10</u> 15 хв.	
5.	Виступ: “Вивчення досвіду застосування сил (військ) ВМС ЗС України у ООС”: проблемні питання його впровадження та шляхи їх вирішення”	Спікер – представник науково-дослідного центру воєнної історії	<u>14.10 – 14.20</u> 10 хв.	
6.	Виступ: “Підручник “Військово-морська історія України”: проблемні питання його розробки та шляхи їх вирішення”	Спікер – доцент кафедри Військово-Морських Сил	<u>14.20 – 14.30</u> 10 хв.	
7.	Дискусія: обговорення доповідей, виступів та проєкту рішення круглого столу	Учасники круглого столу	<u>14.30 – 14.50</u> 20 хв.	
8.	Підведення підсумків круглого столу	Начальник кафедри Військово-Морських Сил	<u>14.50 – 15.10</u> 20 хв.	
	Перерва на каву	Учасники круглого столу	<u>15.10 – 15.30</u> 20 хв.	
9.	Обговорення проєкту рішення форуму	Учасники форуму	<u>15.30 – 16.00</u> 30 хв.	
VII.	Підведення підсумків форуму	Начальник кафедри Військово-Морських Сил	(за окремим планом)	

Начальник кафедри Військово-Морських Сил
капітан 1 рангу

_____ 2021 року

Степан ЯКИМ’ЯК

**МОРСЬКА СТРАТЕГІЯ ДЕРЖАВИ.
РОЗВИТОК ТА РЕАЛІЗАЦІЯ МОРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ**

**МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОГО НАУКОВОГО ФОРУМУ
*19–20 травня 2021 року***

Підписано до друку ____ .07/2021 р. Формат 60×84¹/₁₆.
Папір офсетний. Обл.-вид. арк. 11,628. Друк. арк. 12,75.
Зам.____. Тираж 20 прим.

Надруковано у друкарні Національного університету оборони України
ім. Івана Черняховського:
03049 м. Київ, Повітрофлотський пр-т, 28

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів видавничої продукції,
серія ДК № 2205 від 02.06.2005 р.